Lei 5,15

JUAN JOSÉ MANAUTA • Odiseo

JUAN JOSÉ MANAUTA

Odiseo

COLECTIA MERIDIANE

Coperta de
Vlad Crivăț
În romînește de
Ovid Constantinescu și *Oana Busuioceanu*

Juan José Manauta
NOVELA — SEGUNDA EDICIÓN
LAS TIERRAS BLANCAS
Editorial Sopros
Buenos Aires
1959

JUAN JOSÉ MANAUTA

ODISEO

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

București — 1962

Redactor responsabil : Benguş Niculina
Tehnoredactor : Malcoş Sorina

Dat la cules 24.02.1962. Bun de tipar 27.04.1962. Apărut 1962. Tiraj 12.170 ex. broşate. Hîrtie semivelină mată de 65 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 12,30. Coli de tipar 10. A. nr. 043. C.Z. pentru bibliotecile mari 8A. C. Z. pentru bibliotecile mici 8A—3LR.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, Bucureşti R.P.R., comanda nr. 20.227

PREFAŢĂ

Scriitorul argentinian Juan José Manauta s-a născut la 19 decembrie 1919 în departamentul Gualeguay din regiunea Entre Rios. Renunţînd la cariera didactică în vederea căreia se pregătise, s-a dedicat în întregime activităţii publicistice şi literare. A debutat în 1944 cu volumul de poeme *La mujer de silencio (Femeia tăcerii)*. În 1952, publică romanul *Los aventados (Emigranţii)*, pe care ulterior îl dramatizează.

„Începînd cu *Los aventados* — declară scriitorul — tematica mea constantă a devenit exodul ţăranilor din regiunea Entre Rios şi restriştea acestor muncitori ai pămîntului hăituiţi de moşieri şi de mizerie." Faptul se confirmă prin romanul publicat în 1956 sub titlul *Las tierras blancas* (în versiunea romînească — *Odiseo)*.

Las tierras blancas (Pămînturile albe) reprezintă denumirea stranie a uneia dintre regiunile care, privite laolaltă, haşurează pe harta Americii Latine o vastă şi dezolantă zonă a foamei. Populaţia pămînturilor albe o alcătuiesc oameni pe care sărăcia şi necazul îi urmăresc ca nişte fiare nesăţioase, cei mai mulţi dintre ei fiind ţărani izgoniţi de pe moşiile unde lucraseră ca dijmaşi. Romanul lui J. J. Manauta înfăţişează viaţa acestor oameni hărăziţi nenorocirilor, năpăstuiţi, „nau-

fragiaţi", suferind de foame, de lipsa unui adăpost şi, mai presus de orice, de nesiguranţa zilei de mîine.

Amintirile Mamei — personaj principal al cărţii — refac itinerariul tragic al unei familii şi prin el al atîtor altora cu destin similar. O vreme, duc traiul sărman al *colonilor*, muncitori agricoli supuşi unei crunte exploatări de către proprietarii latifundiilor. Nu au nimic al lor, întregul inventar agricol aparţinînd moşierului. Singurul drept dobîndit în schimbul dijmei este acela de a cultiva o bucată de pămînt, obligaţi fiind să se mute în fiecare an şi să lase pentru păşune locul astfel împrospătat. Vine însă o zi în care proprietarii, socotind mai rentabil să-şi lucreze pămîntul cu *péoni* (muncitori zilieri) hotărăsc alungarea de pe moşie a tuturor *colonilor*. Cei mai „recalcitranţi" sînt supuşi unei constrîngeri sălbatice, ajungîndu-se pînă la incendierea colibelor locuite de ei. Alţii pleacă de bunăvoie, pentru că li s-a urît să tot muncească în zadar, neizbutind niciodată s-o scoată la capăt cu datoriile.

Rămaşi „şi fără ce era al altuia", cei strămutaţi pe *pămînturile albe* trăiesc sub apăsarea cotidiană a unei mizerii de neînchipuit. Depăşindu-şi semnificaţia fiziologică, foamea devine pentru ei o stare permanentă, întipărită în suflet. Existenţa lor atîrnă de expediente. Hrana zilnică constă mai ales în resturi de mîncare de la Regimentul de cavalerie. Pe săturate mănîncă o dată la cîţiva ani, în ziua alegerilor; atunci uneltele politicienilor distribuie bucăţi de „friptură electorală" şi niscaiva bănuţi pe care oamenii îi joacă la noroc, aşteptînd să-şi depună votul vîndut cu anticipaţie. Viaţa nespus de grea duce la destrămarea celor mai strînse şi fireşti legături: părinţii îşi părăsesc copiii şi pleacă aiurea, tinerii nici nu se mai gîndesc

să-şi întemeieze o familie. Se adaogă şi calamitatea periodică a inundaţiilor, din ghearele căreia cei sărmani sînt smulşi prin grija autorităţilor doar cînd le ajunge apa la gît, „în nici un caz mai devreme, nici măcar cu un ceas înainte ca primejdia să fi devenit un adevăr de neînlăturat".

Cugetările mamei se întorc, cu dureroasă stăruinţă, la felul de viaţă al fiinţelor celor mai apropiate. Bărbatul ei tînjeşte după vechea lui îndeletnicire de agricultor, de care n-a vrut să se despartă şi pe care nu o poate uita. Caută un timp o sursă de venituri în afaceri ilicite, apoi se apucă de pescuit, dar nici o cale nu-l scoate din impasul sărăciei crunte. Nevasta şi copilul îi ajung o povară. Omul cade în patima băuturii, socotind-o singura formă de evadare din cumplita mizerie care-l împresoară.

Odiseo, copilul unic al familiei, împărtăşeşte de la naştere soarta grea a părinţilor săi. Viaţa dusă în asemenea condiţii reprezintă pentru el „o permanentă şi nemeritată pedeapsă". Drumul lui de-a lungul unei zile înseamnă o goană continuă pentru agonisirea cîtorva gologani, „urîţi la vedere", nefiind „buni nici de mîncat, nici ca să te joci cu ei", cu singura însuşire de a-i fi folositori mamei. Felul de a fi al copilului, dincolo de ingenuităţile vîrstei de 7 ani, a fost modelat de asprimea deosebită a traiului. El păstrează şi în raporturile cu tovarăşii de joc o atitudine „vigilentă şi bănuitoare", fiind gata oricînd să se împotrivească unor duşmani reali sau imaginari.

Toate aceste stări de lucruri, reflectate cu dureroasă ascuţime în conştiinţa mamei, o împing pe drumul căutării îndîrjite a unei soluţii. Tăcerea ei neîntreruptă ascunde meditaţia concentrată asupra destinului propriei familii şi — lucru deosebit de important — al tu-

turor celor din preajmă. Pe cugetările ei şi-a pus pecetea trainică o întîmplare neobişnuită, petrecută în urmă cu cîţiva ani; în coliba ei au intrat atunci doi inşi, membri ai unui „partid al săracilor", care purtau printre locuitorii *pămînturilor albe* cuvinte de îndemn la unire în lupta împotriva oamenilor stăpînirii, a bogătaşilor. S-a aflat mai tîrziu că cei doi au fost arestaţi şi aruncaţi în închisoare. Spusele lor însă continuă să rodească în cugetul mamei, îi apar din zi în zi mai limpezi şi au parcă darul de a plămădi alte adevăruri, de a-i deştepta gînduri noi cu privire la viaţa celor năpăstuiţi. În căutarea ei înfrigurată, mama respinge soluţiile filantropice, convinsă că acestea nu pot schimba soarta celor săraci şi că ele consolidează în fond poziţia stăpînilor: „Atunci cînd împinşi de nevoi oamenii ameninţau să năvălească şi să dărîme [...] erau momiţi cu daruri şi pomeni spre a face cale întoarsă". Mama îşi dă seama totodată că rezistenţa izolată este sortită înfrîngerii. Unicul drum care rămîne deschis este acela al luptei solidare pentru o viaţă omenească, împotriva nedreptăţii şi asupririi. Mama înţelege că soarta familiei sale este legată de soarta tuturor oropsiţilor: „mi-am dat seama că sărăcia noastră era aidoma cu a lor şi că eram cu toţii aşa, ca un fel de rubedenii, nu de sînge, ci prin starea în care ne aflam". Ea descoperă, cu prilejul inundaţiilor, spiritul de într-ajutorare al celor loviţi de nenorocire şi-şi spune că oamenii, capabili să se sprijine reciproc în lucrurile mărunte, trebuie să procedeze aidoma în împrejurările de seamă. Nimeni n-a făcut şi nu va face niciodată nimic pentru cei sărmani, în afară de ei înşişi. Îşi aminteşte cuvintele unuia dintre agitatori: „chiar dacă fiecare în parte n-avem cine ştie ce căutare, mai cu seamă aşa săraci cum sîntem, adunîndu-ne laolaltă am fi atunci

mulţi de tot şi aşa, uniţi [...] am fi mai presus decît toţi moşierii la un loc..." Forţa celor mulţi se aseamănă deocamdată unei ape risipite pe întinderi fără margini; „problema era să aflăm punctul spre care trebuiau să fie călăuziţi paşii tuturor oamenilor necăjiţi, ţinta asupra căreia trebuiau să fie cu toţii de acord să se năpustească şi, o dată porniţi, să nu mai dea înapoi, orişice piedică li s-ar ridica în cale". Mama aspiră cu întreaga ei fiinţă către aflarea ideii capabile să unească şi să îndrume masele în luptă: „ne-ar trebui un clopot mare [...] ca să-i cheme pe toţi nevoiaşii", „o idee a săracilor zămislită chiar de mintea lor, către care să se îndrepte cu toţii, fără să se abată o clipă din drum." Lipsită încă de cunoaşterea acestei idei, mama se află totuşi în stăpînirea deplină a gîndului că singurătatea ei de pînă azi trebuie curmată. Rod preţios al unei maturizări de conştiinţă care continuă să se desfăşoare, în mintea mamei se iveşte hotărîrea de a pune capăt tăcerii ei prelungi, de a-şi apropia din nou bărbatul în care vede un frate într-o luptă încă neîncepută, de a intra în vorbă cu femeile din preajmă, ce-i seamănă atît de mult şi de bună seamă gîndesc sau simt ca ea. „De mîine chiar am să încep a colinda pe la cele pe care le cunosc mai bine" — iată o hotărîre ilustrînd însuşirea intimă a exemplului celor doi agitatori populari care umblau să-şi răspîndească ideile printre oameni, „să le sădească în mintea şi în sufletul lor, pentru ca ideile astea să nu piară o dată cu ei".

•

Citind *Odiseo* descoperi un scriitor de generoase resurse, dotat deopotrivă cu un fin simţ psihologic, cu lirism şi cu fantezie. Construcţia puţin obişnuită a ro-

manului a suscitat comparația cu o operă a lui William Faulkner, *The Wild Palms (Palmierii sălbatici)*. Romanul lui Faulkner este însă alcătuit din două narațiuni absolut distincte, divizate în secțiuni prin a căror dispunere alternativă se realizează efecte de contrast și evidențierea reciprocă a sensurilor. În *Odiseo* este vorba de înfățișarea alternativă a trăirilor copilului și a cugetărilor mamei, acestea din urmă constituind filtrarea reflexivă a experienței comune. Copilul fiind deocamdată incapabil de amintiri, mama este aceea care își amintește pentru el. Chemate de un fapt sau de altul, revin în memoria ei diverse imagini ale trecutului. O netăgăduită impresie de autenticitate se desprinde din această continuă racordare la prezent, care substituie înșirării cronologice a amintirilor o ordine dictată de stările și evenimentele actuale.

Zugrăvind existența copilului, Manauta se pricepe să dezvăluie acumulările imperceptibile de înțelesuri, de învățături și de experiențe, ca și prima tresărire a unor sentimente nemaiîncercate. În condițiile unui trai plin de lipsuri și de suferințe, copilăria își apără totuși dreptul imprescriptibil de a contempla lumea ca pe un miracol continuu, de a o explora cu neistovită surprindere, de a dărui fiecărei senzații culoarea intensă a ineditului. Din universul copilăriei fac parte și fermecătoarele credințe în duhuri jumătate răutăcioase, jumătate binevoitoare, de felul lui Cuco și Solapa, și ascultarea înfiorată a poveștilor spuse de cei vîrstnici.

Manauta se dovedește și un subtil poet al naturii; el evocă mireasma tainică pe care o răspîndesc reflexele apei, desenează sălciile cu umbra clătinată de adiere „aplecîndu-și galeșe brațele ca și cum ar fi căutat să-și mîngîie chipul oglindit în unde". Viziunea poetică a romancierului se observă și în investirea

unor anume împrejurări cu rezonanța gravă a simbolului. Uneori, Manauta se întoarce fără disimulare la uneltele sale mai vechi, dînd la iveală cîteva pagini de autentic poem în proză.

Mai presus de toate aceste însușiri, apreciem la scriitorul argentinian efortul de a zugrăvi în tonurile sumbre ale realității suferințele celor mulți, și de a descoperi totodată germenii unei noi atitudini a maselor exploatate și asuprite, fenomenul de cristalizare a conștiinței lor combative. Întregul continent sudamerican înregistrează în zilele noastre creșterea impetuoasă a luptei forțelor populare împotriva exploatatorilor străini și autohtoni, pentru libertate națională, pentru transformări democratice și îmbunătățirea condițiilor de viață. Produs specific al acestor împrejurări, meditațiile mamei — cu sensul lor atît de actual — înalță chipul personajului la treapta de simbol al căutărilor și năzuințelor unor largi pături sociale din America Latină.

Romanul *Odiseo* „grație precisei sale orientări politice, a repurtat un neobișnuit succes în sînul opiniei publice argentiniene" [1]. Trebuie să vedem în acest succes și rodul influenței exercitate, pe îndepărtatele meridiane ale Americii de Sud, de experiența novatoare a realismului socialist, sub al cărei imbold fecund literatura nu se mai limitează să înregistreze stări, ci se străduiește să surprindă procese și să deschidă perspective, să ofere soluții sau să stimuleze căutarea lor.

St. Cazimir

[1] Aristobulo Ecegarai, *Note despre literatura argentiniană*, *Zvezda*, nr. 3, 1959.

CAPITOLUL I

Odiseo

Odiseo se ridică în picioare și, așa cum stătea cu spatele la el, aplecată deasupra albiei în care spăla rufe, Mama îl simți totuși. Freca rufele cu o înverșunare oarbă, îndîrjită, inconștientă; mișcarea ritmică a mîinilor încleștate pe docila lor pradă plină de clăbuc părea s-o înstrăineze de ea însăși, învăluind-o într-o undă de uitare și totodată de nostalgie. O uitare și o nostalgie oarecum abstracte, fără vreo legătură directă cu anumite momente, sau întîmplări din trecut, căci în viața ei, probabil, nu se întîmplase nimic mai deosebit, care să-i lase vreun regret, nimic care să merite a fi uitat, astfel că cele două sentimente, deși paralele, încercau zadarnic să se desprindă unul de altul, fiindcă mereu se îngemănau. Gesturile cumpănite ale brațelor o toropeau ca o legănare, și în starea aceasta îi era ușor — și nici nu s-ar fi putut altfel — să ghicească ce făcea copilul ei, chiar dacă nu s-ar fi uitat la el: și nu numai cînd se juca prin preajma casei, în țărînă, dar și atunci cînd o pornea razna să caute de mîncare, căci de o bucată de vreme, de cînd Odiseo crescuse de ajuns ca să umble pe pi-

cioare şi avea destulă minte ca să-şi facă singur rost de-ale gurii, maică-sa aproape că nici nu-l mai hrănea.

Mama

În clipa asta s-a sculat în picioare dar nu se uită încoace, ci face ochii roată peste cîmp; pesemne că l-a răzbit foamea. I-am dat nişte *mate*[1], fiindcă altceva nici n-aveam. Astăzi au fost mai multe şi mai gustoase ca de obicei, fiindcă nu era taică-său aici... Azinoapte n-a dormit acasă. Îmi închipui eu de ce n-a venit. Probabil că mai umblă şi acuma beat (rănit n-aş crede să fie şi nici mort, altminteri mi l-ar fi adus plocon) pe aici, pe undeva unde se joacă *taba*[2], în uşa vreunui grajd sau pe vreun maidan; mare minune dacă n-o fi făcut praf toţi gologanii pe care i i-au dat ăi din Comitet, ca să aibă ce toca la joc şi cu băutura, ca să voteze pentru ei, nu pentru ăilalţi. Şi tare mă tem că s-or fi dus pe gîrlă şi banii cu care ăilalţi i-or fi uns ochii ca să pună mîna pe carnetul lui de alegător, să nu mai poată vota pe nimeni.

Azi e duminică.

Duminică.

---

[1] *Mate*: ceai preparat din frunzele unei specii de stejari din America Latină, frunze ce conţin şi cafeină. În cazul de faţă *mate* este un fel de varză originară din Paraguay.

[2] *Taba*: joc de noroc asemănător cu jocul în arşice.

— Azi e duminică — mi-a spus el cînd am poposit aici, chiar în locul ăsta, eu cu Odiseo în braţe iar el cu bocceaua în spinare: îndesasem în ea tot calabalîcul, tot felul de boarfe şi de vase, ba chiar şi un scăunaş cu trei picioare, să am pe ce şedea cînd m-ar ajunge oboseala (mai mult decît atîta nici nu aveam pe atunci, adică la drept vorbind, în afară de pat, cam tot ce se vede şi acum prin casă). Atunci cînd mi-a spus că-i duminică — eu nici habar n-aveam în ce zi eram, şi cum mai puteam să-mi amintesc cînd de vreo două, trei săptămîni, dacă nu chiar de o lună întreagă băteam drumurile în neştire, aşa că nimeni, nu numai eu, n-ar mai fi fost în stare să spună în care zi blagoslovită ne aflam — tocmai trecuserăm podul Pellegrini, iar el, de colo:

— Ştii, sîntem acum în provincia Gualeguay.

— Ei, şi, ce-i cu asta?

— Nimic; aşa, ca să ştii c-am ajuns în Gualeguay. Dincolo de pod eram în provincia Gualeguaychú şi acum se cheamă c-am ajuns în Gualeguay şi aici cred c-o să şi rămînem pînă la urmă.

Parcă nu-i tot aia, mi-am zis eu, să pui piciorul într-un loc unde, chipurile, ar fi un alt pămînt ce se numeşte Gualeguay sau să cutreieri mai departe drumurile provinciei Gualeguaychú?

— Azi e duminică, a mai spus el o dată cînd am ajuns în dreptul primei colibe (chiar

asta, a noastră) ce ne-a răsărit în cale după ce am coborît de pe dîmb pe întinsurile albe, de humă.

Odiseo

Odiseo se ridică o clipă în picioare, ca să se așeze apoi la loc pe pămîntul uscat, albicios. Turnul — sau stîlpul — din stînga nu era deopotrivă de înalt cu celălalt, dar înainte de a se apuca iarăși de lucru, privi în jur (nu spre drum, căci așa ceva nu se pomenea prin partea locului, nici măcar o potecă bătătorită de piciorul omului, ci, cît vedeai cu ochii, se întindea păpurișul, începînd de la vreo șaptezeci, optzeci de metri mai încolo, din spatele colibei învecinate). Întorcîndu-și privirile ceva mai spre dreapta, Odiseo se uită la sălciile pe sub care, judecînd după o anumită scînteiere a aerului și după irizarea lui diafană, mai sensibilă decît aiurea, se ghicea prezența rîului. Odiseo rămase cîteva clipe cu ochii ațintiți într-acolo.

Era devreme, abia răsărise soarele.

Mai avea încă timp, însă ceva mai tîrziu trebuia s-o șteargă de acasă și să se ducă s-aștepte sub pod, la umbra piloților de lemn.

„Turnul ăsta — chibzui băiatul în sinea lui — l-am făcut prea înalt, acu-acu parcă văd c-o să se surpe cele două vîrfuri, pînă nu le-oi trage un picior să se ducă dracului."

Îi mai trebuia o ulcică de apă.

„Apa cu săpun e cea mai bună dacă vrei să stea turnul în picioare. Oricum, e cu mult mai bună decît apa de rîu, fiindcă apa de rîu prea e lunecoasă; se scurge cît ai clipi din ochi și nu leagă țărîna. De-aia, vezi, trebuie să dai din mîini și din picioare, și să înoți. Dacă ar avea și ea săpun, ca apa din albia mamei, ai putea să treci rîul cu piciorul, călcînd pe unde : așa cum cică ar fi făcut cîinele lui Soga Negra."

Odiseo umplu cutia de conserve cu humă și o răsturnă într-o gropiță cu apă, pe care o scobise în pămînt. Adună apoi cu palmele țărîna risipită, ca și cum s-ar fi pregătit să frămînte un aluat, și în vîrful grămezii inerte făcu o gaură cu degetul. Era un pămînt ușor de modelat, plastic, un pămînt clisos, sterp, mîncat și spălat de ape, un pămînt mort, bun doar să clădești din el turnuri, stîlpi sau vetre, așa cum făcea Odiseo. Construcțiile acestea ajungeau îndeobște pînă la șaizeci-șaptezeci de centimetri înălțime, și înainte de a le dărîma cu piciorul sau de a le zburătui cu piatra, băiatul le încununa în vîrf cu cîte un turnuleț mai mic. Alteori ridica așa cîte două-trei turnuri în șir, și, după ce le zidea pînă la jumătate, așeza deasupra un băț de trestie, unindu-le între ele; își vedea apoi mai departe de treabă și cînd ajungea în vîrf, le împreuna cu altă trestie. Ajungea astfel să întocmească un fel de armătură, o schelărie, un meterez, ceva, în sfîrșit, căruia Odiseo nu se gîndise dinainte să-i hărăzească vreun rost și cu atît mai puțin se străduia să i-l desco-

pere *a posteriori*[1], mulţumindu-se, pe cît se părea, cu acel echilibru misterios şi cu elocvenţa mută a construcţiei ce se susţinea singură... S-ar fi spus că vedea emanînd de aici o forţă fundamental deosebită de forţa în virtutea căreia putea sta el în picioare, şi că avea nevoie de ea ca să alimenteze sau să satisfacă cine ştie ce năzuinţă ce se înfiripa în el, nesăţioasă, pînă cînd i se făcea lehamite şi îşi dărîma singur plăsmuirea, bombardînd-o cu pietre mai înainte ca vreun cîine hoinar, iscoditor şi hămesit să-i dea tîrcoale adulmecînd-o şi s-o spurce, şi mai înainte ca maică-sa să-l întrebe: „Da' ce mai e şi aia, băiatul mamei? Ce te-ai apucat să faci acolo, Odiseo?" continuînd să spele rufele sau să facă vreo altă treabă, fără să se arate cu tot dinadinsul interesată de plăsmuirile lui.

Odiseo se ridică iar în picioare şi din nou Mama îi desluşi mişcările, ca şi cum ar fi fost legată prin fire nevăzute de el sau ca şi cum pămîntul pe care călcau amîndoi ar fi avut darul să-i semnalizeze aceste mişcări, fără alte mijloace de transmisie sau de comunicare decît sterilitatea lui aproape desăvîrşită. Îi simţi paşii apropiindu-se (de auzit nu putea să-i audă pentru că Odiseo umbla desculţ), îi zări apoi mînuţa (o presimţise cu o clipă mai înainte) cufundînd cutia de conserve în albie ca s-o scoată după aceea afară şiroind de zoaie.

[1] *A posteriori*: După aceea (în original, în lb. latină).

Mama

Ce-o mai fi meşterind acolo? Iarăşi vreun turn? Probabil, ca pe urmă să-l dărîme iar cu piciorul. Toate sînt aşa, ca şi noi...

Şi aşa, în duminica aia, cînd am ajuns aici, în dreptul colibei, ne-am oprit la poarta ei, crezînd că era părăsită. Aşa cel puţin ni s-a părut la început. Deodată, însă, am văzut ieşind din păpurişul de colo, din fund, un băieţaş ceva mai răsărit decît e Odiseo acum. S-a strecurat afară pe furiş, uitîndu-se mereu cu îndoială îndărăt, ca şi cum cineva pitit acolo, printre trestii, i-ar fi poruncit să se arate la faţă, dîndu-i ghies să păşească înainte, şi el, sărăcuţul, n-ar fi îndrăznit. Mititelul s-a oprit o clipă locului, cu ochii la noi, neîncumetîndu-se nici să mai facă vreun pas şi nici să dea bir cu fugiţii. Şi noi, la rîndul nostru, îl măsuram pe tăcute, pînă ce, biruindu-şi în sfîrşit sfiala aceea ciudată, copilul, fără să se urnească din loc, a început să ne privească mai cu îndrăzneală, ca şi cum n-ar mai fi avut nevoie de ajutorul celui ascuns în păpuriş şi ar fi acţionat de capul lui. Bărbatul meu i-a făcut semn atunci să vină mai aproape şi puştiul l-a ascultat; îndată după el s-a ivit încă un ştrengar, şi încă unul, pe urmă un al patrulea, ăsta ceva mai mare decît ceilalţi, aşa părea cel puţin, unde era mai năltuţ şi mai legat. În orice caz, primul pe care-l văzusem era prîslea, deşi mai răsărit decît Odiseo; (aşa cum e acum Odiseo, nu cum era atunci

cînd îl purtam la sîn și el tot sugea — ce, nici eu nu prea știu, căci de atîtea zile nu mai băgasem nimic în gură decît *mate).*

— Unde-i tatăl vostru ? i-a întrebat bărbatu-meu.

I-au răspuns pe loc, fără a se sinchisi că s-ar putea să nu-i auzim, nefiind destul de aproape de noi. Nu-mi amintesc care dintre ei a căpătat mai întîi glas ; poate că prîslea, adică cel măruntel care semăna cu Odiseo.

— N-avem tată.

— Dar mama ? i-a descusut el mai departe.

Nici eu, nici bărbatu-meu nu ne-am fi așteptat să ne răspundă așa cum ne-au răspuns :

— Nici mamă.

Cînd au rostit cuvintele astea, nu știu cum, dar mi s-a părut — și atunci și încă multă vreme după aceea — că vorbiseră cu toții într-un glas, sau poate că arătau într-adevăr așa : ca niște copii ai nimănui ; nu ca niște orfani, ci ca niște pui de om care totuși n-au avut niciodată mamă — deși e absurd ce spun eu — și care au venit pe lume așa, ca de la sine, cu toate că numai un nerod ar fi în stare să creadă una ca asta ; pentru că nici măcar atît nu era cu putință pe pămînturile acelea albe — adică astea de aici — unde nu se prăsesc nici ciulinii, nu crește nici meiul sălbatic, nici măcar cucuta, și abia dacă răsare cîte-un fir de mușețel ; în afară de trestie, oricît ai căuta, nu găsești nici un alt neam de buruiană, darămite o plantă ca lumea, care să facă flori și să dea rod.

Pentru prima oară în viața mea mi-era dat să aud un lucru atît de năstrușnic, așa cum nici prin gînd nu mi-ar fi trecut pînă atunci. Pesemne că nici bărbatului meu nu-i venea să creadă că pot să existe pe lume asemenea copii de pripas, fără tată și fără mamă — deși e drept că asta se întîmpla pe alte meleaguri, în provincia Gualeguay, despre care nu știam încă nimic. Probabil că amîndurora ne-a trecut același gînd prin minte, fiindcă bărbatu-meu i-a întrebat numaidecît :

— Au murit ?

— Nu, n-au murit. Dacă n-avem... n-avem ! Da' de ce ?

De rîndul ăsta se auzise gura celui mai mărișor. Țin minte, fiindcă în clipa aceea am citit pe chipurile ortacilor lui că abia așteptau să spună și ei ceva, să ne povestească de una, de alta, și poate c-am fi ajuns atunci să lămurim taina obîrșiei lor și am fi aflat ce se întîmplase că rămăseseră fără părinți ; cel mare a făcut însă un pas înainte, așezîndu-se în fața lor.

— Și cum, așa ați fost dintotdeauna ? a stăruit bărbatu-meu.

Eu mă uitam la Odiseo care dormea în brațele mele și mă gîndeam — și ca prin minune în momentul acela mi-a trecut toată oboseala — că odorul meu era mai norocos, da, da, mult mai norocos și mai fericit decît cei patru oropsiți din colibă care n-aveau nici tată nici mamă și nici nu avuseseră vreodată.

„Fără doar și poate — cumpăneam în sinea mea — că orice ființă omenească a fost

adusă pe lume de o femeie și că, în cazul acesta nu se poate să nu aibă și un tată. Dar de vreme ce nu și-a văzut niciodată la față părinții e ca și cum nu i-ar avea; asta probabil voiseră să spună și copiii. Oricum, noi, totuși, nu ne putem plînge: Odiseo al meu cel puțin are și tată și mamă, adică are un suflet de om care să-l alinte și să-l alăpteze."

— Dintotdeauna, i-au răspuns copiii. Bărbatu-meu a fluierat a pagubă și, ca și cum din nou mi-ar fi ghicit gîndurile, le-a pus aceeași întrebare ce, împinsă de curiozitate, aș fi vrut să le-o pun și eu:

— Și unde mîncați voi?

— La „trei", l-au lămurit prichindeii într-un glas.

«Ce-o mai fi și aia, „trei"», mi-am zis eu nedumerită, și bărbatu-meu, care continua parcă să citească în inima mea, a întrebat iar:

— Ce-i aia, „trei"?

Cum mă uitam așa, la Odiseo, am ridicat deodată privirile, pentru că de cîte ori sînt lihnită — și așa mi se întîmplă totdeauna cînd mă chinuie foamea — și aud vorbindu-se de mîncare, fac numaidecît ochii mari; pe urmă eram grozav de curioasă, firește, să știu unde mîncau cei patru orfani și ce putea să însemne numărul acela, „trei".

În loc să răspundă însă, ștrengarii se porniră pe rîs. Ba încă unul dintre ei se trînti pe jos și făcu o tumbă, rîzînd să se prăpădească.

— Se vede că dumneavoastră nu sînteți de prin partea locului, rosti într-un tîrziu cel mai mărișor, după care pufni iarăși în rîs ca un apucat. Rîdea așa, nu știu cum, într-un fel curios, cu disperare, parcă. Și auzindu-l cum hohotea așa ca un bezmetic, mi s-a părut deodată că din cîteșipatru, tot el era cel mai oropsit. Rîdea în neștire, fără nici un chef, cel puțin așa mi-a făcut impresia. Mai mult chiar, rîsul lui mă întrista.

— Nu, i-a explicat bărbatu-meu, nu sîntem de pe aici.

Și iarăși țin'te rîs, și rîzi, și rîzi; mai vîrtos decît toți, tot cel mai mare rîdea. S-ar fi spus că anume făcea așa, ca și cum ar fi vrut cu tot dinadinsul să-i întreacă pe ceilalți, dîndu-ne astfel să înțelegem că toată hărmălaia asta nu avea nici urmă de veselie în ea, dimpotrivă, exprima o adîncă și iremediabilă tristețe.

— Mi-am închipuit eu, a spus băiatul cel mai răsărit.

Și întrebîndu-i din ochi pe ceilalți, se uită la ei cu un licăr de șiretenie în privire, parcă ostentativ, privire al cărei tîlc nu știu dacă ortacii lui l-or fi înțeles, dar care în orice caz le stîrni mai abitir rîsul. Băiatul însă de astă dată se sili să rămînă serios, ca și cum ar fi căutat să-i țină în frîu pe ceilalți, arătîndu-le cum să se poarte. Ți-ai găsit: ștrengarii nici habar n-aveau; se tăvăleau pe jos de rîs; se luau așa, în joacă, la trîntă și făceau tumbe, zbenguindu-se ca niște vrăbiuțe într-o curte pustie. Deodată unul dintre ei a trîntit, tam-nesam, un cuvînt de ocară, ca o sfidare, fără a se adresa cuiva dintre cei de față, ci doar așa, ca să ne arate ce puțin se sinchisește de

prezența noastră. Voia, poate, să împrăștie în sfîrșit, cu desăvîrșire, atmosfera aceea de neliniște și de suspiciune ce se statornicise o dată cu sosirea noastră neașteptată. În vreme ce prichindeii zburdau de zor, în jurul nostru, bărbatu-meu și cu băiatul ce părea mai răsărit dintre ei se uitară lung unul la altul și cu încordare, ca doi bărbați care, înainte de a sări la bătaie, încăierîndu-se pe viață și pe moarte, se măsoară din ochi, să-și dea seama ce poate fiecare. Și dacă de data asta adversarul n-ar fi fost decît un copilandru, zău dacă nu m-aș fi înspăimîntat.

— Zi, ce-i aia „trei" a stăruit bărbatu-meu, nu știu dacă din curiozitate sau, numai așa, ca să curme odată acel neliniștitor schimb de priviri.

— Un regiment, i-a răspuns simplu băiatul ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic mai înainte, Regimentul trei de cavalerie. Din păcate însă, a adăugat el, luînd tot atît de simplu și de firesc un alt ton, mai prietenos și mai confidențial, după aceea trebuie să le dăm ajutor să spele cazanele, fiindcă femeile, cum ajung să-și umple strachina, își iau tălpășița, cică li-e teamă să nu se lege răcanii de ele. Auzi, ce șmecherie, ale dracului!

Și a dat să facă un gest obscen, dar în aceeași clipă s-a uitat la mine cu o privire în care se citea lămurit că se răzgîndise, stăpînindu-se din respect nu pentru femeile ce roiau în jurul regimentului, ci față de mine. S-a apropiat apoi să-l vadă mai bine pe Odiseo. Ceilalți trei se zbânțuiau în jurul colibei și țipau în gura mare, dînd în răstimpuri cîte o raită pe la noi, ca și cum ar fi vrut să controleze în ce fel susținea conversația cel mare, care rămăsese să vorbească în numele lor. Băiatul părea să-și fi luat asupra lui, cu toată seninătatea, rolul de conducător, fără nici un fel de ifose și fără nici o ezitare, ca unul care avea înnăscut în el simțul răspunderii.

— Veniți de departe cu copilul? a întrebat el.

Bărbatu-meu care continua să se gîndească la același lucru ca și mine o ținea una și bună:

— N-ai vrea să-mi arăți și mie unde-i regimentul?

— Ce drăguț e puștiul! s-a minunat băiatul. Nu știu de ce, dar lauda lui mi s-a părut exagerată, căci cu toate că Odiseo e copilul meu, nu prea îmi vine a crede că era chiar așa de arătos pe vremea aceea. Deși îmi dădeam seama că vorbele lui măgulitoare porneau dintr-o intenție ascunsă, pentru moment complimentul nu mi s-a părut chiar atît de nesincer. Mă gîndesc că băiatul avea el un motiv pentru care se străduia să-mi cîștige simpatia; în timp ce în privința lui bărbatu-meu parcă nici nu se sinchisea dac-o să fie în termeni buni sau răi cu el.

— Da, o să se facă drăguț, mititelul, a întărit omul meu. Dar... spune, ce-ai de gînd, vrei sau nu să-mi arăți unde-i regimentul?

— Ce vă grăbiţi aşa ? s-a mirat băiatul. Doar n-o să-mi spuneţi acum că nu-i drăgălaş ! Nu-i aşa, doamnă ?

— Fireşte că mie aşa mi se pare, i-am mărturisit eu, doară sînt mama lui, nu ? Şi mamele noastre tot aşa ne-au văzut şi pe noi, mai frumoşi ca orice alt copil din lume. Nu crezi ?

De data asta ştrengarul a tăcut chitic. În schimb se uita la mine cu duioşie şi cu o pîlpîire de nelinişte în ochi, cu totul altfel decît se uita la bărbatu-meu. Abia atunci am băgat de seamă că pe chipul lui se aşternuse o umbră ; pesemne se întreba în sinea lui dacă va fi avut şi el parte vreodată măcar aşa, în faşă, să fie admirat. A căutat să-şi ascundă însă imediat slăbiciunea şi simţind probabil că apucasem totuşi să citesc în sufletul lui, s-a întors către bărbatu-meu :

— V-arăt, de ce să nu v-arăt, numai că, să vedeţi, nu trebuie să abuzăm ; sîntem şi aşa prea mulţi şi uneori n-ajunge nici pentru cei care vin de obicei.

Probabil că şi de astă dată fusesem într-un gînd cu bărbatu-meu, deşi n-a rostit nici un cuvînt. Eram chiar gata să-i spun să ne grăbim să ajungem noi înainte, dar mi-am făcut socoteala, şi eu şi bărbatu-meu — şi pe bună dreptate — că nu merită osteneala să mergem aşa curînd la regiment, în orice caz nu înainte de vremea prînzului, dacă nu chiar mai tîrziu.

Odiseo

Odiseo umbla în vîrful picioarelor, tiptil, ca o pisică, să nu verse apa din cutiuţă. Ajungînd în dreptul turnurilor pe jumătate clădite, turnă zoaiele în gaura pe care o făcuse în vîrful moviliţei de pămînt. Se apucă apoi s-o frămînte ca pe un aluat, pînă se transformă într-o plămadă învîrtoşată şi lesne de modelat. Degetele i se înfundau în huma care, aşa, amestecată cu apă, devenise gălbuie şi se lipea cu îndărătnicie de piele. Odiseo părea că se luptă cu acest pămînt ; de sus şi pînă jos, pe braţe, pe picioare — ca să nu mai vorbim de mîini — era stropit cu noroi uscat, albicios. Pămîntul acela nu-şi schimba culoarea decît atunci cînd era udat. Cînd se zvînta din nou, revenea la aceeaşi tonalitate aspră, alb-cenuşie, ferecîndu-se iar în tăcuta, iremediabila lui sterilitate. Mîinile, braţele, picioarele, obrazul lui Odiseo, trupul întreg căpătaseră culoarea lutului cu care, fiind în permanent contact, ajunsese să aibă încă o trăsătură comună — tăcerea — singura calitate a pămîntului colburos şi înţelenit, în toiul secetei, sau clisos şi plastic, în zilele de ploaie. Odiseo era din fire mocnit, cine l-ar fi văzut pentru întîia oară, chiar aşa cum era îmbrăcat ca vai de el, cu nişte zdrenţe spălate şi frecate de maică-sa de atîtea şi atîtea ori şi care veşnic dădeau în vileag cîte o părticică mai ascunsă a trupuşorului său, nici nu

s-ar fi gîndit cumva că băiatul știa ce înseamnă foamea.

Construcțiile pe care le plăsmuia Odiseo păreau să aibă în schimb o semnificație oarecum simbolică: foamea în prima sa etapă care este pofta de mîncare de fiecare zi. Un lucru era de remarcat, și anume că atunci cînd aceste construcții atingeau o anumită înălțime, peste care nu treceau niciodată, băiatul simțea nevoia să le dărîme. Și asta se întîmpla în fiecare dimineață, atunci cînd trebuia să plece de acasă pentru a căuta ceva de îmbucat. A doua zi turnurile începeau din nou să se înfiripe, ca într-o poveste. Numai că nimeni nu reușea să-și astîmpere vreodată foamea după ce-și punea cît de cît stomacul la cale, chiar în eventualitatea, foarte puțin probabilă prin partea locului, că ar fi fost poftit la un ospăț. Foamea nu era numai o simplă necesitate trecătoare a stomacului, ci depășind limitele fiziologice, devenea cu timpul o stare permanentă de spirit. Foamea rămînea înrădăcinată în măruntaiele omului chiar după ce încerca să și-o potolească, pentru că nici un fel de hrană nu mai avea puterea să risipească sau să adoarmă neliniștea ce-l stăpînea la gîndul că mai tîrziu, cînd junghiurile din stomac și senzația de sfîrșeală vor apărea din nou, cu aceeași persistență fatală a fenomenelor vieții — (așa cum ies mereu la iveală la suprafața apei, în după-amiezile de vară, ca să respire, capetele *macașilor*[1] ce coboară pe rîu în jos) — nu va mai găsi, poate, nimic de îmbucat. Chiar dacă aceste simptome puteau fi suprimate ori de cîte ori s-ar fi manifestat (ceea ce ar fi avut tot atît de puține șanse să se realizeze ca și un glonț care să nimerească din plin în capul unui *macá)*, foamea tot n-ar fi dispărut, fiind adînc înrădăcinată în sufletul omului. Înainte chiar de a se naște, îi infiltra acea nesățioasă hămeseală, făcea să se încuibeze în el dorința nediferențiată de a ingurgita orice lucru de mîncare și la orice oră din zi, silindu-l să se gîndească necontenit la asta, să fie obsedat de acest gînd, chiar după ce și-ar fi satisfăcut momentan pofta.

Dacă în ochii lui Odiseo s-ar fi putut desluși cîte ceva din impalpabilele sale secrete, probabil că atunci foamea ce-l stăpînea ar fi avut aceeași culoare ca glodul de care-i era întinată pielea: un fel de bivalență a nuanței aceleia cenușiu-alburii, imponderabile și necruțătoare.

Odiseo ridică ochii, odihnindu-și cîteva clipe privirile asupra coamei de verdeață a sălciilor, unde sus, spre vîrf, se zărea, agățată de o creangă, o cutie goală de conserve, apoi își văzu mai departe de treabă. Era încă prea devreme să se ducă să-și ia tinicheaua din pom și tot așa, devreme, ca să dea o raită pînă la rîu, sub pod. Cu toate acestea, în timp

[1] *Macá*: pasăre palmipedă din fauna Argentinei.

ce ridica încetul cu încetul clădirile lui, nu se putea opri să nu-și arunce cînd și cînd ochii spre crîngul de sălcii, lăsîndu-se de fiecare dată pătruns de liniștea lor dulce, de suava și melancolica lor bogăție, de pata luminoasă pe care o așterneau în mijlocul acelor pămînturi ostile. Nu putea să nu se gîndească de asemeni, cu satisfacție, la cutia de conserve atîrnată acolo sus, în vîrful sălciei, simțind că-n felul acesta reușește să-și înșele foamea ce-l ținea ca un viciu în puterea ei, cu trup și suflet. Și de cîte ori privea sălciile, se uita la ele nu numai cu ochii ci și cu petele lor de culoare, cu foamea care era oglinda sufletului.

Tinicheaua îi slujea drept formă. O umplea cu tină frămîntată, răsturnînd-o apoi deasupra turnurilor, așa încît acestea aveau întotdeauna același diametru ca și cutia. Uitînd o clipă de sălcii, potrivi turnurile, ca să aibă aceeași înălțime. Le îmbină apoi printr-un băț de trestie pe care îl avea la îndemînă, alcătuind un fel de parapet. Nu mai lipsea decît adaosul din vîrful fiecărui turn, ca o prelungire necesară, spre a fixa trestia în așa fel ca să rămînă împlîntată la capete în cele două coloane de lut. Îi mai trebuia doar un pumn de glod. Și ridicînd ochii, aruncă din nou o privire spre răchitiș, ca și cum acolo s-ar fi aflat obiectul pe care se silea să-l modeleze din tină, și în momentul acela Mama ghici, fără să-l vadă, c-o să se scoale iar să-și umple cutia cu zoaie din albie.

Nu le-a terminat încă, dar nu asta îl ține-n loc, nu i-ar fi lui de turnuri, dar nu e încă ora. E prea devreme încă. Așa cum era și atunci...

Era devreme ca să ne ducem după mîncare la Regimentul trei de cavalerie, unde ne bizuiam, și eu și bărbatu-meu, să ne ospătăm din rămășițele de la masă, că de cîteva zile nu mai luasem nimic în gură decît *mate* și cîte un biscuit. Era prea devreme, desigur, de aceea cred că și bărbatu-meu a rămas cu noi. Oricum, tot ar fi trebuit să mai zăbovească pînă se lămurea ce era cu băieții aceia și pînă se clarificau relațiile dintre noi. Cel mai răsărit a spus la un moment dat:

— Ziceam că nu trebuie să abuzăm; așa e, numai că nu era vorba de azi. Și-așa azi n-o să fie picior de om la regiment după căpătat, cum n-a fost nici ieri, și cred că nici dumneavoastră n-o să vă duceți acolo.

— Ei, știi că-mi placi! s-a mirat bărbatu-meu. Asta chiar că nu mai pricep! Cum de altminteri, la drept vorbind, nu cred nici c-ați rămas chiar așa singuri pe lume.

— Și dacă nu ne credeți — ceilalți lăsaseră joaca și se strînseseră curioși în jurul nostru — pentru noi e totuna. Eu atîta doar pot să vă spun, că azi n-o să se ducă nimeni după mîncare la regiment și că nici dumneavoastră n-o să vă duceți. Cine știe, poate s-o mai găsi vreo femeie, două, să dea cu nasul pe-acolo,

deşi n-aş crede, zău, fiindcă n-o să vină nici un băiat să spele cazanele. Sînt date dracului femeile astea...

— Nu înţeleg ! i-a răspuns bărbatu-meu.

— Noi cel puţin ne ducem la „barăci". Aseară, acolo am mîncat. Ne-a dat friptură în piele [1], plăcinte, pişcoţi proaspeţi, vin...

Minunăţiile pe care ni le înşira băiatul erau atît de uluitoare încît o clipă — măcar că şi bărbatu-meu rămăsese cu gura căscată ca şi mine — mi s-a părut că descopăr, în sfîrşit, care-i deosebirea între a bate drumurile provinciei Gualeguaychú şi a poposi pe meleagurile Gualeguayului, unde chiar dacă se aflau, nu zic nu, copii părăsiţi, în schimb erau atîtea şi atîtea bunătăţi.

— Nu pricep de ce nu se duc azi oamenii la regiment după mîncare. Eu cred c-am să merg...

— Ba o să vă duceţi şi dumneavoastră tot la barăci. Pun rămăşag c-o să vă duceţi.

— Nici nu ştiu unde-i asta... bărbatu-meu s-a oprit deodată în mijlocul vorbei şi s-a bătut cu palma peste frunte. A, ştiu acum ! a rostit el. Aşa e, frate, alegerile ! Cum de-am uitat că azi sînt alegeri ?

Cei trei popîndoci mai mici se porniră iarăşi pe rîs ; se îmbrînceau, se tăvăleau pe jos

[1] *Asado con cuero* : mîncare specifică unor ţări din America Latină unde este considerată superioară tuturor fripturilor bucătăriei europene. Bucăţile de carne cu piele, special alese la hăcuirea vitei, sînt fripte la o anumită distanţă de cărbunii aprinşi. Se serveşte de obicei la mari solemnităţi, sărbători populare etc.

şi făceau tumbe care mai de care, pînă ce s-au potolit în sfîrşit şi s-au strîns iar în jurul nostru.

Pe urmă nu mai ştiu ce-a fost, c-am pierdut şirul. Atîta mi-aduc aminte că bărbatu-meu stătea la taifas cu ştrengarii de parc-ar fi fost oameni în toată firea. Le vorbea cu respect, ca de la egal la egal, sau mai bine zis ca şi cum ar fi vrut să le ceară ceva. Îl cunoşteam prea bine pe bărbatu-meu ca să nu-mi dau seama că atunci cînd vorbea aşa, cu un anumit ton, avea probabil ceva de cerut (căci de nu ştiu cîtă vreme trăiam de azi pe mîine, cerşind de la unul şi de la altul, sau din ce ne dădea de bună voie cîte cineva care ne întîlnea pe drum, umblînd hoinari zi şi noapte, fie că ploua, fie că era arşiţă). Bărbatu-meu învăţase să cerşească. De fapt, nici nu cerşea, ci se arăta gata să ofere ceva ca să obţină ce dorea. De obicei se oferea să muncească, deşi vedea că nimeni n-avea nevoie de oameni la cîmp, dimpotrivă, pînă şi cei care se tocmiseră la lucru nu ştiau cum să facă să scape de corvadă şi să plece aiurea.

— N-aţi vrea să aveţi şi voi un tată şi-o mamă, ba poate chiar şi un frăţior ? i-a întrebat el arătînd spre Odiseo. Şi atunci am căutat să prind iar firul vorbei.

— Pentru ce ? a spus cel mai mărişor.

— Cum, pentru ce ? s-a mirat bărbatu-meu.

— Chiar aşa, pentru ce ? a stăruit băiatul.

Nu ştiu ce-or fi vorbit mai departe, c-am pierdut iarăşi şirul ; mă gîndeam la cuvintele

astea. Are dreptate băiatul, mi-am zis în cele din urmă ; cum apucaseră pîn-acum să trăiască fără tată, fără mamă, puteau foarte bine, şi pe cît se părea, erau pregătiţi pentru asta, să-şi ducă zilele mai departe, fără să aibă nevoie de rubedenii. Întrucît veniseră odată pe lume, de ce-ar mai fi simţit lipsa părinţilor ? Aşa cel puţin bănuiam că va fi gîndit în sinea lui cel mai mare şi i-am dat dreptate. Mai ales că-mi dădeam seama de ce căutase să-i ispitească bărbatul meu, oferindu-le să le fim părinţi, iar Odiseo frate : voia să le ceară probabil să ne dea şi nouă voie să stăm în colibă, să trăim cu toţii împreună acolo. Sau poate că eu eram aceea care dorea din toată inima lucrul ăsta. Şi era şi firesc. Eram frîntă de oboseală, încît abia mă mai ţineam pe picioare. Nu jinduiam decît să mă văd în sfîrşit într-o casă de om, să mă odihnesc, să nu mai bat aşa într-una drumurile, în braţe cu Odiseo care-mi morfolea în zadar sînul vlăguit.

C A P I T O L U L II

Odiseo

Odiseo se ridică de jos şi de astă dată rămase aşa, în picioare, nu se mai chinci la loc. Reuşise din fericire să isprăvească de clădit turnurile, încununîndu-le cu cîte un vîrf ascuţit, iar trestia prin care le unise părea că stabileşte o legătură între absurdele, sau, în orice caz, misterioasele rosturi ale fiecăruia dintre ele, în aşa fel încît alcătuiau acum o nouă plăsmuire arhitectonică, scheletică şi extravagantă. În momentul cînd Odiseo se sculă în picioare, soarele începuse tocmai să se ridice deasupra orizontului. Sub ochii scăldaţi în lumină ai copilului, discul astrului răsărea din glia viguroasă, ca o uriaşă portocală. Era poate cel mai frumos ceas al zilei pe pămînturile albe. Tonurile ca de cenuşă lăsau pentru moment locul unor reflexe trandafirii, cam palide, dar bine definite, în contrast cu nuanţele verzi ce înveşmîntau malul celălalt al rîului ; razele piezişe abia-abia începeau să înfiripe deasupra apei o scînteiere încă discretă, care însă, puţin după aceea, avea să devină agresivă. Ici şi colo, umbre alungite de animale sau umbra podului închipuiau prezenţa unor mistere pe care lumina zilei nu apucase încă să le dea în vileag. Colibele păreau să se prelungească şi ele cu umbrele care, ca într-o

iluzie optică, te făceau să te înşeli asupra alcătuirii lor reale, destul de meschine. Urzelile luminii ajungeau să creeze o înşelătoare voioşie, reuşeau chiar să sugereze ideea de speranţă, idee legată pe lumea asta de fiece zori de zi.
La întrebarea maică-si : „Odiseo, ce faci tu acolo, băiatul mamei ?" copilul nu răspunse nimic ; în schimb, măsurînd din ochi construcţia terminată, pentru prima oară se hotărî să n-o dărîme. Şi, probabil că pînă la sfîrşitul vieţii Odiseo nu va mai avea niciodată prilejul să-şi amintească, nici să-şi dea seama ce anume îl făcuse în ziua aceea să nu-şi fărîme turnurile, ca alte dăţi, înainte de a pleca de acasă.
Apelurile dureroase ale stomacului atingeau în momentul acela o anumită limită ; era ora cînd Brutarul se afla în drum spre rîu, dacă nu cumva chiar ajunsese pe mal, dincolo de pod.
Întoarsă cu spatele spre Odiseo şi spre colibă, Mama freca mai departe rufele, pîndind în acelaşi timp fiece mişcare a copilului.

Mama

De ce-oi fi spus asta ? Cine m-a pus să vorbesc tocmai cînd era gata să-şi spulbere turnurile ? Dacă tăceam, totul ar fi fost ca de obicei, pe cînd aşa, o să se schimbe lucrurile.
Tare mai sînt proastă.

Nu-i tot una, fireşte, să dai drumul la gură sau s-o ţii închisă. Nu ! Sigur că nu, dar nu de asta depinde ca lucrurile să meargă pe alt făgaş.

Odiseo

Mama ştia că Odiseo intrase în colibă şi că în momentul acela se suise pe lada care le ţinea loc de noptieră (acolo ardea lumînarea de stearină şi de seu puturos cu care luminau coliba seara, cîtva timp înainte de culcare) ; Mama şi Odiseo dormeau în pat, iar Tatăl, cînd venea acasă, pe o pătură întinsă pe jos. Ridicîndu-se în vîrful picioarelor, băiatul încerca să ajungă cu mînuţa sus, unde peretele de lut se îmbina cu acoperişul de stuf. Acolo, între perete şi grindă, se afla tainiţa unde-şi păstra punguţa de pînză tivită la gură, pe care Mama i-o cususe cu mîna ei.
Odiseo sări jos de pe ladă, şi-n clipa aceea Mama ştiu că-şi atîrnase de cingătoarea din sfoară împletită punga de pînză, după cum tot aşa Mama ştia că la spate, pitit între cutele sau între zdrenţele cămăşii, băiatul îşi ţinea cuţitaşul ascuţit, cu plăsele negre, pe care-l înfăşurase într-o hîrtie împăturită de mai multe ori. Şi Mama, care nu-l întreba niciodată nimic cînd pleca de acasă, de astă dată se pomeni spunînd :
— De ce-ai luat cuţitul, puiul mamei ?
— Mă duc la rîu.

Aceleaşi cuvinte pe care i le adresa de obicei, la plecare, maică-si, cum şedea aşa cu spatele, aplecată asupra albiei. Aşa-şi luau rămas bun în fiecare zi mama şi fiul, fără să se uite unul la altul, cu o naturaleţe în care se simţea nu ştiu ce tensiune urzită din tăceri şi temeri vagi, nu de ajuns de puternică totuşi ca s-o facă să calce în picioare timiditatea ascunsă ce o cuprindea în faţa băiatului. Cît despre Odiseo, se mulţumea cu imaginea luminoasă a Mamei, ce-l însoţea zi de zi, de cîte ori se ducea să dea piept cu viaţa din afară.

Cum ieşi pe portiţa de sîrmă împletită, nici nu apucă bine să facă primul pas şi ochii lui şi avură parte de binecuvîntarea unei discrete şi dragi evocări. Imaginea ce i se înfăţişa nu era nicidecum palidă, ştearsă, aşa cum era de fapt chipul maică-si, ce semăna în mod ciudat cu o fotografie îngălbenită de vreme, una din acele fotografii sortite să zacă pe fundul vreunui sertar, uitată acolo ca, după ani şi ani, să nu mai ştie nimeni a cui este, nu din pricina schimbărilor pe care le va fi suferit cu timpul, ci pentru că persoana înfăţişată e cu desăvîrşire insignifiantă, o fiinţă de prisos (şi nu numai figura ei, ci toată, din cap pînă-n picioare, aşa cum era — poate numai din pricină că umbla atît de sărăcăcios îmbrăcată, fiind în mod vădit şi iremediabil în imposibilitate de a-şi pune pe ea o rochie mai ca lumea — te făcea să te gîndeşti la una din acele fotografii de rude sărmane şi deci nu prea apropiate, care se întîmplă să ajungă

în casa unui om cu stare, ca un inoportun, ba chiar nefast omagiu, ca şi cum ar fi venit din partea unor persoane virtual răposate, un omagiu cinic — din punctul de vedere al celor bogaţi — adus egalităţii între rubedenii ; şi nimic nu poate fi mai trist decît asemenea feţe pieritoare, sortite uitării) ; nu, pentru Odiseo, chipul Mamei, transfigurat, nu era, ca restul fãpturii ei, nedefinit şi parcă provizoriu. Pentru el Mama însemna ochii aceia în care, deşi cenuşii, se aprindea o lumină cînd se aplecau asupra odorului ei ; acest chip, însufleţit de suava şi via lor strălucire, era cel pe care-l evoca băiatul. Cît de vulgar şi de insignifiant ar fi fost, pentru Odiseo nu exista un chip mai frumos pe lume ; pentru că băiatul nu-l cunoştea decît aşa, cu expresia aceea de duioşie şi de încredere, întipărită pe faţa oricărei mame în clipa cînd îşi priveşte copilul. În ochii lui Odiseo, Mama era cea mai frumoasă dintre toate femeile, pentru că nu ajunsese încă să descopere vreo deosebire esenţială între imaginea pe care şi-o făcuse şi fiinţa reală care rămăsese în colibă.

Mama

Odiseo a plecat şi acum îmi vine să plîng c-am vorbit. Mi-e teamă. Nici atunci cînd bărbatu-meu a vrut să-l înfrăţească cu cei patru ştrengari, n-am fost atît de înfricoşată cum

sînt de la o vreme încoace; atîta știu, însă, că m-am uitat atunci la Odiseo și mi-am dat seama numaidecît că nu semăna cu nici unul dintre ei. Și asta a fost de ajuns ca să mă simt împăcată. Acum nimic nu mai e în stare să mă liniștească ori de cîte ori Odiseo pleacă de acasă. Nu mai țin minte precis cînd anume mi-a încolțit în suflet spaima, dar nu știu dacă asta n-are vreo legătură cu descoperirea pe care am făcut-o că Odiseo nu seamănă cu alți copii și că se deosebește de ei tocmai fiindcă a fost zămislit de mine și nu de altă femeie; apoi mă gîndesc că trebuie să mai aibă vreo legătură și cu ceea ce i-a răspuns cel mai mare dintre băieți bărbatului meu, care nu știu ce-l întrebase:

— Nu, de ce să fim frați?

— Așa a...

— Umblăm așa, împreună, dar nu sîntem frați.

De astă dată pe cîteșipatru i-a umflat rîsul. Cei trei ștrengari mai mici s-au trîntit pe jos și au început iar să se tăvălească, țipînd ca niște zmintiți. Cînd în sfîrșit s-au potolit, unul dintre ei, nu mezinul ci altul care pare-mi-se venea imediat după cel mare, a spus:

— Ce păcăleală le-am tras...

Mereu mi-aduc aminte de cuvintele rostite de bondocul acela, pentru că de atunci am tremurat adeseori ca un șoarece speriat.

— Am bănuit eu ceva, s-a mulțumit să spună bărbatu-meu.

Pentru prima oară în viață m-am simțit în momentul acela părăsită, sau, mai bine zis,

lipsită de apărare, la piept cu Odiseo care îmi tot morfolea sînul, nici eu nu știu de ce, singură cu copilul pe care abia dacă mai aveam puterea să-l duc în brațe. Teama asta n-a ținut mai mult decît o clipă; de atunci însă, cînd și cînd, mi se pare c-o trăiesc din nou, și mă înfior.

— Poliția, știți — a spus cel mai mare — e ocupată cu alegerile acum. Dumneavoastră n-aveți carnet de alegător?

— Ba da. De ce? l-a întrebat bărbatu-meu.

— Mare noroc, l-a fericit ștrengarul. Ei, să fi fost și eu mare și să fi avut carnet ca dumneavoastră, acum aș fi fost cu buzunarul doldora de bani.

Mi-aduc aminte că în clipa aceea viața mi s-a părut dintr-o dată mai frumoasă. Eram frîntă de oboseală. Bărbatu-meu a lăsat jos calabalîcul, uite-aici, în pragul colibei care pe atunci încă nu ajunsese să fie a noastră, iar eu m-am așezat pe scăunel și am simțit îndată o nespusă ușurare în picioare. L-am culcat pe Odiseo în poală și abia atunci m-a picnit somnul și mi-am dat seama că nu mai am mult pînă să adorm. Cel mai mărișor, în vremea asta, vorbea mai departe:

— Duceți-vă chiar acum la barăci, vedeți că e una mai scundă, acolo să intrați; și nu uitați carnetul. Arătați-l acolo, și-o să vă dea bani. Am văzut cu ochii mei.

— Da, da, așa e, întărea celălalt, cu o mutră foarte serioasă.

Simţeam cum mi se lipesc ochii de somn. Ţin totuşi minte că mă ridicasem tocmai în picioare cînd cel mare a spus :

— ... bine, dacă vreţi. Şi aşa noi tot trebuie să spălăm putina.

Fără să mai stea pe gînduri, bărbatu-meu a deschis portiţa de sîrmă şi întorcîndu-se apoi spre mine m-a întrebat :

— N-ai auzit ?

Nu-mi dădeam seama ce ar fi vrut el să aud, pentru că mă simţeam răpusă de oboseală şi de somn, mă dureau picioarele şi eram lihnită de foame.

Noroc că Odiseo — după cum am aflat mai pe urmă — n-a apucat să se lovească. Bărbatu-meu s-a repezit să mi-l ia din braţe pîn-a nu-l fi scăpat jos ; nu ştiu dacă adormisem cumva sau leşinasem, pentru că n-am mai simţit nimic.

Odiseo

Cam pe la jumătatea distanţei de la colibă la rîu, Odiseo zări venind căruţa Brutarului şi o luă îndată la picior, fluturînd în acelaşi timp mîna drept răspuns la salutul voios pe care i-l adresase distribuitorul, de sus, de pe capră. Cu un zîmbet şiret, omul începu să mîne mai iute calul, trăgînd cu coada ochiului cînd şi cînd spre Odiseo care fugea de zor. Se vedea cît de colo că puştiul se silea s-o

apuce înaintea căruţei şi că Brutarul, la rîndul lui, se străduia să ajungă primul la ţintă. Deşi erau cam pe aceeaşi linie, drumul pe care-l avea de făcut Odiseo era mai drept. Căruţaşul smuci însă pe neaşteptate de hăţul din stînga şi căruţa se abătu de pe făgaş, tăind-o peste cîmp, ca să cîştige teren. Cînd se întoarse din nou la direcţia iniţială, Brutarul lăsă calul să meargă la trap, plescăind o dată din buze şi mîngîindu-l pe spinare cu hăţurile. Întrecerea deveni cu adevărat dramatică deoarece, bizuindu-se că Brutarul o să meargă ca de obicei pe făgaş, Odiseo se lăsase pe tînjeală. Acum băiatul alerga de-i scăpărau picioarele. Căruţa ajunsese aproape în dreptul lui ; de aci încolo amîndoi goniră cu viteză egală, pînă la rîu. Mai repede însă decît atît Odiseo nu putea să fugă, şi, la cîţiva paşi în urma lui, calul sufla pe nări ca şi cum i-ar fi cerut stăpînului să-i dea frîu liber. Nu mai era decît puţin pînă la malul apei ; încordîndu-şi ultimele puteri, Odiseo căută să-şi asigure izbînda, ştiind că Brutarul va fi nevoit în curînd să-şi înfrîneze calul, sau că, apropiindu-se de apă, animalul îşi va încetini singur pasul. Cînd ajunseră în sfîrşit, Odiseo se trînti pe prundiş, răpus de oboseală, dar mulţumit.

— M-ai tăiat de astă dată, recunoscu Brutarul.

— De ce-ţi istoveşti aşa calul, că doar azi e duminică ?

— De-aia, fiindcă sînt grăbit. Da' ce, tu nu votezi ?

— Mai încolo, cînd oi fi mare.

— Doar ești bărbat în lege — îl măguli Brutarul, sărind jos din căruță — atîta numai că n-ai încă vîrsta. Cîți nu sînt care votează și habar n-au pentru ce ; ăia-s mai copii ca tine, deși ei se cred oameni în toată firea, fiindcă își dau votul pentru un *real*[1] și o bucată de pîine.

Odiseo îl asculta, stînd jos pe prundiș. Brutarul însă nu mai adăugă nimic ; își lepădă haina și își suflecă pantalonii pînă la genunchi. Își scoase apoi cămașa și sandalele negre cînd, aducîndu-și deodată aminte de ceva, se urcă iar în căruță și se căzni să scoată de la fund un pachet.

— Ține, zise el. Ai tot răgazul să mănînci pînă desham calul ; oricum, e devreme.

Odiseo primi darul, fără un cuvînt, iar căruțașul care nu părea să se fi așteptat la altceva din partea lui, fără a se mai sinchisi de el, se apucă să deshame pe îndelete fugarul. Și unul și altul își văzură de treabă ca și cum ar fi fost înțeleși dinainte ; fără multe fasoane, Odiseo începu să înfulece dintr-un codru mare de pîine, nedeslipindu-și însă ochii în vremea asta de la cele două turte de zahăr nerafinat de alături. Înțelegerea tacită, care se stabilise un moment între ei, păru că începe să se destrame și Brutarul își dădu imediat seama. Lăsînd hamurile calului aruncate grămadă pe

[1] *Real* : monedă divizionară de argint sau nichel care, în diferite țări latino-americane, valorează cca. 10 *centovos de peso* (vezi nota 1, p. 52).

nisip, se așeză pe vine lîngă Odiseo și se apucă să-și răsucească o țigară.

Brutarul era de felul lui un om costeliv, cu o figură obosită — cu un păr cenușiu și moale, ce-i cădea peste față. Avea o bărbie puternică și voluntară, poate fiindcă nu era prea cărnoasă, și mușchii stăteau întinși pe ea. Cînd vorbea scotea un fel de sîsîit ciudat, ca și cum ar fi supt fiece cuvînt în parte și l-ar fi înghițit apoi în loc să-l pronunțe. Vorbea ca pentru sine, fără să-și miște buzele, deși pînă la urmă parcă toată făptura lui se punea în mișcare. Din pricina sîsîielii, tot ce spunea avea un aer blajin și copilăros, și la fiece vorbă îți făcea impresia că i se lipește limba de cerul gurii. După ce rostea o frază mai mult sau mai puțin lungă, pe care o enunța aproape fără să deschidă gura, își pecetluia spusele strîngînd din buze, ca să-și înghită saliva, ca și cum ar fi vrut să mai savureze o dată dumicatul de cuvinte pe care-l lăsase să-i alunece pe beregată. Ai fi zis că, în ciuda meseriei lui, era singura hrană cu care-și întreținea trupul sfrijit, scheletic.

— Nu te grăbi, mănîncă liniștit, îl îndemnă el, încercînd să-i sugereze onomatopeic prefirarea lentă și cadențată a liniștei, și căutînd totodată să prindă privirea copilului pe care mîncarea părea să-l absoarbă cu desăvîrșire. Tăcu un timp, apoi cugetă cu glas tare :

— Așa, va să zică ai de gînd să votezi cînd o să fii mare. Doar ești bărbat ; atîta numai că n-ai încă vîrsta. Mă bizui că atunci cînd o să votezi n-o să faci ca ăia care sînt în stare

să-şi vîndă carnetul de alegător orişicui şi umblă prin barăci, de colo pînă colo, după un *real* şi o bucată de carne.

Odiseo nu ştia dacă trebuie să spună da sau nu şi, vrînd să-i ţină hangul prietenului său, dădea mereu din cap, în fel şi chip, cît mai elocvent cu putinţă, pentru că avea gura plină cu pîine, iar în mînă ţinea una dintre turtele de zahăr nerafinat, din care se pregătea să se înfrupte.

Omul trăgea din ţigară în timp ce Odiseo îmbuca de zor, mînat de o grabă ciudată, ca şi cum s-ar fi temut, ca o dată cu mîncarea din care se ospăta, să nu se isprăvească toată merindea de pe faţa pămîntului. Abia dacă mai apuca să mestece. Hăpăia ca un dulău vagabond înconjurat de alţi cîini hămesiţi ca şi el. Şi-n vremea asta îi jucau ochii în cap, uitîndu-se cînd încolo, cînd încoace, ca şi cum s-ar fi temut de o capcană, sau i-ar fi fost frică, poate, că n-o să-i ajungă timpul pe care-l mai avea de trăit ca să termine pîinea şi turtele de zahăr. Văzîndu-l cum înfulecă, ai fi spus că la el mîncatul nu era o simplă deprindere mecanică a muşchilor ci un act cugetat, elaborat de gîndire. Mînca pe deplin conştient de ceea ce făcea, cu o conştiinţă supremă, patetică, a faptului în sine.

Brutarul, care stătea pe vine lîngă Odiseo, pufăia din ţigară, în timp ce în fundul orbitelor adînci şi osoase, ochii lui negri, maliţioşi şi îngăduitori în acelaşi timp, priveau în depărtare, ca să nu-şi dea în vileag mila ce o simţea, făcîndu-l pe copil să se ruşineze.

Tăcerea dimineţii ce stăruia în preajma rîului se cernea peste chipurile lor, desmierdîndu-le, înveşmîntîndu-le în diafanul val de trandafirie şi strălucitoare lumină. Slobozit din hamuri, calul îşi umfla nările, sorbind cu nesaţ boarea ce adia dinspre apă, nu pentru că i-ar fi fost sete, ci fiindcă simţea — aşa cum numai caii ştiu s-o facă — mireasma tainică a locului, care părea că se înalţă din reflexele undelor. Brutarul se sculă în picioare şi, apropiindu-se de dobitoc, îl bătu cu palma pe coapsă.

— Murgule, îl dezmierdă el, nu însă aşa ca şi cum ar fi vorbit unui cal sau unui cîine şi nici unui om în toată firea, ci ca şi cum ar fi alintat un copil. Cel puţin ştiu că tu mi-eşti prieten cu adevărat, adăugă el.

Odiseo se opri o clipă din mestecat.

— Cum aşa, un cal? bolborosi el cu gura plină.

— Da, cu voia dumitale, un cal.

— Prieten! Se poate, de ce nu...

Brutarul continuă să netezească cu mîna coama calului. Zîmbi, clătinîndu-şi capul şi supse ţigara pînă la capăt. Apoi, depărtîndu-se de animal, se întoarse lîngă băieţaşul care tocmai înghiţea ultimul dumicat şi se aşeză alături de el, pe prundiş.

— Pentru bietul dobitoc, zise Brutarul, omul e ca un Dumnezeu, un Dumnezeu care poate fi îndurător sau hain, poate adică să-i dea de mîncare ori poate să-l lase să crape de foame, să-l mîngîie ori să-l stîlcească în bătăi. Crezi tu că el nu-şi dă seama? Calul ăsta, ascultă

ce-ți spun, mă cunoaște foarte bine, mai bine decît multă lume. Căci Brutarul nu-i decît un brutar, și atîta tot! Mă opresc la cîte o casă, intru înăuntru cu coșul, fără să mai bat la ușă, și las pîinea în bucătărie. Și-n fiecare zi la fel. Oamenii mă văd, dar nici habar n-au de mine, așa cum n-au habar nici că oarecine le-a făcut ghetele cu care se încalță duminica, ori cutare ins a muls laptele pe care-l beau. Știi tu cînd s-ar gîndi la mine, la noi ăștia toți, cînd ne-ar băga în seamă și ar ține cont de noi? Dacă într-o bună zi am lăsa totul baltă și le-am spune-n față: „Poftim, mai puneți și dumneavoastră mîna să munciți". Dacă într-o bună zi n-aș mai catadicsi să le aduc pîinea acasă, și-ar aminti atunci că există un om care-i Brutarul lor și care poate are și el nevastă, copii, și toate celelalte. Tu știi ce-i aia o grevă? — Odiseo clătină din cap. — Sigur, de unde să știi... Grevă e atunci cînd muncitorii, adică oamenii care trudesc și produc, nu mai vor să lucreze.

— Da' de ce?

— De ce? Așa. Pentru că au nevoie de un salariu mai mare și de condiții mai bune de muncă.

Odiseo terminase de mîncat și se uita la el în tăcere, fără să fie însă atent, ca și cum ar fi fost preocupat de propria lui digestie sau ca și cum și-ar fi amintit cu nostalgie de gustul pîinii și al turtelor de zahăr. Abia atunci își dădu Brutarul seama că Odiseo nu era în stare să priceapă un discurs cu temă socială, enunțat în asemenea termeni, așa că își încheie aici cuvîntarea și, sculîndu-se în picioare, zise:

— Ei, și acum, hai la lucru. Întîi și-ntîi calul.

Pătruns de respect cum era față de lumea celor vii, Brutarul, în bunătatea lui, nu făcea nici o deosebire între oamenii maturi, copii și cai. Ceea ce nu însemna c-o împărțea tuturor în mod egal, sau c-o hărăzea fiecăruia după capacitatea lui de a gîndi, căci Brutarul lăsa să se reverse din plin asupra tuturor — animale sau oameni — neistovitul, îmbelșugatul izvor al imaculatei sale purități sufletești, care se vădea nu numai în vorbe. Brutarul bunăoară era un meșter neîntrecut în arta tămăduirii cîinilor cotonogiți. Casa lui era un adevărat azil pentru pisoii lepădați prin șanțurile Străzii Mari, biete lighioane de care cucoanele din centru se descotoroseau, vîrîndu-le în cîte un sac și trimițînd pe cineva să le arunce. Și tot așa era foarte îndemînatic cînd era vorba să șterpelească în taină lucrurile de îmbrăcăminte ale nevesti-si, care nu erau nici așa vechi și nici de lepădat cum își închipuia el, ca să le dăruiască lui Taco, lui Balín sau nu știu cărui alt „nevoiaș".

Odiseo apucă grijuliu de căpăstru și Brutarul începu a spăla calul, aruncîndu-i apă, cu găleata, pe spinare. Pe urmă îl țesălă pînă ce începu să-i lucească părul. În ciuda zvîcnetului nervos al tendoanelor, ce-l făcea să tremure, calul se lăsa cu plăcere în voia mîinilor harnice ale stăpînului. Tot timpul mișca din urechi, cînd ciulindu-le, cînd aplecîndu-le,

și scutura năbădăios din cap, gustînd voluptatea pe care i-o drămuia țesălatul.

— Călutule, îl dezmierda în răstimpuri Brutarul, și animalul îi răspundea printr-un nechezat ușor, terminat prin sforăieli puternice și împroșcături de bale spumegînde și năclăioase, încît Odiseo se pomenea mereu stropit pe obraz. Supărat întrucîtva și rîzînd totodată, băiatul se ștergea pe față cu brațul.

— Uite-l cum e îmbălat ca un copil de țîță, zicea Brutarul. Numai că el, sărăcuțul, n-are mamă să-i șteargă mucii. Ia să te văd, murgule, îi spunea apoi calului, netezindu-i cu palmele crupa nervoasă.

Calul acum sclipea de curat ce era ; iar de zvîntat avea el grijă să se zvînte singur, tăvălindu-se prin nisip.

Brutarul și micul lui ajutor se opintiră să împingă căruța spre rîu, pînă ce intră cu roțile în apă. Pe urmă, luînd fiecare cîte o găleată, se apucară s-o spele de sus și pînă jos, încît nu mai rămase nici o dîră de murdărie. În timp ce roboteau așa, se mai țineau și de șotii. Bunăoară, Brutarul îl stropea ca din întîmplare cu apă pe Odiseo care începea să chicotească (încă o dovadă că Brutarul avea un suflet bun era darul său înnăscut de a-i face pe copii să rîdă). Băiețașul se zbîrlea, amenințîndu-l cu mîna pe prietenul său mai mare, care prea puțin se sinchisea, dar nu se încumeta să-i întoarcă gluma. Și omul zîmbea.

— Așteaptă-mă puțin. Și vezi, ai grijă de cal, îi spuse Brutarul cînd isprăviră treaba.

Și o porni de-a lungul malului, în jos, oprindu-se puțin mai încolo, sub pod, unde se dosi după unul din piloți, ca să lepede și celelalte veșminte de pe el. Gol-goluț, așa cum îl făcuse Cel de Sus, Brutarul se aruncă în apă și înotă pînă la malul celălalt. Pe urmă o porni îndărăt, ca să se oprească din nou la mijlocul rîului și să se cufunde de cîteva ori în șir. Odiseo îl privea înveselit. Omul făcea tumbe în apă, și băiatul se prăpădea de rîs de fiecare dată cînd Brutarul se dădea la fund, lăsîndu-și afară numai picioarele subțiri și albe cu care începea să pedaleze ca un biciclist.

— E rece ? îi strigă Odiseo.

— Ce ?

— Apa. E rece ?

— Nu. E tocmai bună.

Mama

Nu mai știu, nu pot să-mi amintesc dacă, atunci cînd m-am trezit din somn sau din leșin, cei patru băieți din colibă își luaseră tălpășița, sau dacă au dispărut mai pe urmă. Tot ce pot să spun e că multă vreme nu i-am mai văzut după aceea. Pînă ce într-o zi...

Odiseo

Băiatul culese de pe jos cele două monede de douăzeci de *centavos*[1], pe care părea să le fi pierdut cineva prin prundiș, și le ținu o bucată de vreme în palmă. Petrecu apoi din ochi căruța care se îndepărta pe drum, pînă ce se făcu nevăzută la prima cotitură, apucînd-o spre cocioabele din „Broscărie", și rămase așa locului cîtva timp, uitîndu-se într-acolo, cu privirile ațintite într-un punct unde stăruia încă imaginea zîmbitoare a Brutarului care-i spunea nu știu ce lucruri misterioase despre calul său, despre repartiția bunurilor, despre greve și multe altele încă, pe care băiatul nu prea le înțelegea, stropindu-l ca din întîmplare cu apă, în timp ce spăla căruța.

Privirea lui Odiseo încerca să exprime un sentiment asemănător cu prietenia, pe care numai copiii îl cunosc, un prinos oarecum abstract, pe care nimeni nu-l mai încearcă a doua oară în viață, și asta nu numai în anii maturității, dar nici chiar în copilărie. Chipul Brutarului îl însoțea pas cu pas, în timp ce hoinărea așa, pe malul rîului; nici el de altminteri nu căuta să și-l șteargă din minte, prelungind cu bună știință parcă senzația de caldă mîngîiere din adîncul inimii, prilejuită de această imagine ce i se oglindea în suflet așa cum se reflectă în luciul apei priveliștea înconjurătoare, pînă în cele mai îndepărtate sau mai strălucitoare amănunte ale ei. Cuvintele prietenului său îi stăruiau în minte așa, ca o muzică, sau ca o zare de lumină. Mergînd, picioarele i se înfundau la fiecare pas în nisip, lucru de care băiatul nici nu-și dădea seama, înregistrînd numai gîndurile ce se depănau concomitent. De fapt nici nu erau gînduri propriu-zise, ci doar niște imagini: chipul mobil și însuflețit al Brutarului, imaginea calului și a căruței, la care veniseră să se adaoge cele două monede de cîte douăzeci de *centavos*, pe care le ținea strîns în palma stîngă, mîngîindu-le, înainte de a le vîrî în săculețul de pînză.

Merse așa mai departe, de-a lungul apei, urmînd linia capricioasă a malului, pînă ce ajunse într-un loc unde prundișul se isprăvea

[1] *Centavo*: monedă de nichel sau de aramă, valorînd a suta parte dintr-un peso (vezi n. 1 p. 145).

și țărmul începea să se ridice treptat, continuîndu-se cu o costișă rîpoasă și destul de înaltă, căci, fiind spre sfîrșitul verii, rîul scăzuse sub nivelul lui obișnuit.

Tot umblînd așa, se auzi deodată strigat pe nume și abia atunci, întorcînd capul, își dădu seama că trecuse pe lîngă Pescar, fără să-l fi observat. Și tot așa nu luase aminte nici la cîntecul unui sticlete cocoțat pe sîrmele de telegraf ce treceau peste rîu, cîntec care de-abia acum îi ajunsese la ureche și care, pe lîngă glasul și chemarea Pescarului, fu semnalul trezirii lui la realitate.

Gîndurile de mai înainte, prilejuite de cele două monede de douăzeci de *centavos*, pe care nu apucase încă să le pună în pungă, se împletiră cu amintirea Mamei, căci gologanii din mînă, ca toți pe care avea să-i mai strîngă în ziua aceea, erau pentru ea. Așa înțelegea el să valorifice și să îndrăgească banii. Căci banii în sine erau urîți la vedere și n-aveau nici un haz; nu erau buni nici de mîncat, nici ca să te joci cu ei. Stabilind în schimb o legătură între ei și maică-sa, ajungeau să se integreze în lumea ei, ca și albia de zinc și zoaiele pe care copilul le folosea la clăditul turnurilor. În lumea asta a Mamei își aveau obîrșia o seamă de bunuri pe care el n-ar fi îndrăznit să dorească a și le însuși direct, nici chiar folosindu-se de gologanii adunați în peregrinările lui zilnice. Plătite de el, lucrurile astea n-ar mai fi avut nici același gust, nici aceeași înfățișare, căci n-ar mai fi venit din partea Mamei, așa cum nici lăturile n-ar mai fi fost aceleași dacă le-ar fi luat din altă parte decît din albia de zinc știută de el.

Băiatul mai făcu totuși cîțiva pași, nu pentru c-ar fi fost cu gîndul aiurea ci ca să poată strecura pe furiș în pungă cele două monede. Abia după aceea se întoarse din drum. Pescarul nu se mai sinchisea acum de el; stînd în genunchi lîngă barca trasă pe prundiș, era ocupat să înfigă momeală în cîrlige. Privindu-l de departe, n-ai fi zis că robotește ceva, ci mai degrabă că meditează sau se roagă într-un idiom ciudat, pe mutește, ori că aduce prinos unor zeități subpămîntene, de jos, din adîncuri.

Odiseo se apropie de el, și de astă dată Pescarul fu acela care nu-l auzi, sau poate se făcu numai că nu-l simte venind, iar cînd băiețașul se opri în dreptul lui, nu făcu nici un gest, nici o mișcare mai mult decît trebuia ca să înfigă momeala. Nici măcar nu catadicsi să-și ridice ochii spre el, deși știa foarte bine, era evident asta, că Odiseo era acolo, după cum și Odiseo la rîndul său își dădea seama, după vreun semn misterios pe care numai el îl observase, că Pescarul știa că-i acolo, lîngă el, învăluiți și unul și altul într-un nimb scînteietor de tăcere, ca și cum nu rîul, ci ei ar fi fost centrul de gravitație al întregului peisaj, asupra căruia se concentra și de unde emana belșugul de lumină al acelei dimineți.

Odiseo așteptă pînă ce omul isprăvi de pus nada.

...a venit un polițist și a început să bată din palme[1]. Nu cred să fi fost un simplu gardian, pentru că avea galoane la mînecă. Cum am dat cu ochii de el m-am și gîndit la bărbatu-meu. Pînă s-ajung la gardul de sîrmă, să văd ce vrea, am avut răgaz să mă gîndesc în fugă la toate : la el, la viața pe care o duceam de atîta amar de vreme. Pesemne că gîndurile astea mi s-au depănat fulgerător de repede prin minte, căci nici nu apucasem s-ajung la poartă și se și mistuiseră, iar de la albie și pînă la îngrăditură să tot fie vreo douăzeci de pași. Atît de intense au fost, deși atît de fugitive, încît parcă mi s-a luminat deodată conștiința. În fața primejdiei — imaginare sau adevărate — pe care o întruchipa polițistul de la poartă, mi s-a părut că viața mea și a alor mei se concentrase toată într-o singură clipă de limpezire și luciditate, clipă rară, cum nu mai cunoscusem pînă atunci. Fiindcă pînă în ziua aceea îmi urmasem bărbatul orbește, cum se ține un cîine după stăpînul său ; așa îmi legasem viața de a lui, și tot așa îl născusem pe Odiseo, fără nici un imbold lăuntric. Mi s-a părut atunci că pînă în clipa cînd l-am zărit pe galonat la poartă, tot ce-a fost bun sau rău în viața mea, și mai cu seamă tot ce era în legătură cu bărbatu-

[1] Acesta e obiceiul locului ; înlocuiește bătutul în poartă.

meu, îmi venise din afară, fără ca eu să fi avut putința să aleg sau să prilejuiesc ceva... Totul venise de la sine, așa cum se abate ploaia sau grindina asupra unui lan, ca să-l ude sau ca să facă prăpăd.

Nu știu dacă am să fiu vreodată în stare să exprim toate lucrurile astea pe care le gîndesc, sau, mai bine zis, mi le amintesc. Atîta știu însă lămurit, că astea au fost, și nu altele, gîndurile ce mi-au trecut prin minte, cît am avut de mers de la albie pînă la gard.

În timp ce mă îndreptam spre poartă, nici măcar n-am încercat să citesc ceva pe figura polițistului, fiindcă tremuram toată de frică. Mi-am amintit doar, printre altele, așa, tam-nisam, că bărbatu-meu nu putea să-i înghită pe polițiști și că din „păgîni" nu-i mai scotea. M-am ferecat în gîndurile astea, căutînd parcă să mă apăr cu ajutorul lor și pe mine și să-l apăr și pe Odiseo. Toate însă s-au mistuit cînd am ajuns la doi pași de poartă. Dîndu-le uitării sau părăsindu-le pe toate deodată, m-am oprit descumpănită, cu ochii în pămînt, înaintea omului, neîncumetîndu-mă încă să-l înfrunt.

Stau acum și mă întreb : dacă drumul pînă la poartă ar fi fost mai lung, gîndurile astea, duse pînă la capăt, mi-ar fi fost cumva de vreun folos ? După întîmplarea asta, mi-am dus mai departe viața, la fel ca pînă atunci, cel puțin în aparență. În realitate, dacă s-a schimbat ceva de atunci în viața noastră, a fost tot în rău. N-am avut mai multă putere asupra soartei noastre, dimpotrivă, influ-

ența mea poate a fost chiar mai mică. Cu toate astea, există, cred, o deosebire și anume, că din ziua aceea am început să fiu conștientă de tot ce se petrecea în jurul meu, și cu toate c-am căutat să iau lucrurile așa cum sînt, am făcut-o, însă, altfel ca înainte. Venirea galonatului îmi tăiase parcă toate puterile de care aveam nevoie ca să pot acționa cumva, — să-l povățuiesc, bunăoară, sau să-l înduplec pe bărbatu-meu să mă asculte — dar n-a reușit totuși să-mi răpească posibilitatea de a gîndi și de a-mi da seama de slăbiciunea mea.

Fapt este că mă aflam la doi pași de polițist, de care mă despărțea numai gardul de sîrmă, și că lăsînd deoparte toate argumentele pe care încercam să le născocesc în apărarea noastră, argumente cu atît mai șubrede cu cît habar n-aveam ce acuzație ni se aducea, mă simțeam în fața lui firavă și neputincioasă.

Mi-am spus adeseori, de atunci, că gîndurile astea ce mi-au fulgerat prin minte, așa, din senin, ca și cum ar fi fost iscate de sosirea omului în uniformă, aveau să tragă greu în cumpănă pentru mine. Și că atîta timp cît aveam să le țin treze în mine, puteam fi tare de înger, hotărîtă și plină de curaj, după cum în schimb, dacă aveam să le dau uitării, eram sortită să rămîn slabă, neajutorată și fricoasă. Mă întreb acum la ce mi-au folosit totuși, de vreme ce nu m-au pus la adăpost nici de lipsuri, nici de nevoi? N-aș putea spune. Îmi vine a crede că nu ajută la nimic să te gîndești și totodată să-ți dai seama că gîndești. Aș vrea să-mi pot forma și eu o părere care să știu că-i bine întemeiată, dreaptă și potrivită pentru ai mei și pentru toți cîți mai sînt ca noi. Chiar de-aș fi ajuns s-o cunosc însă, nu cred că m-ar fi dus prea departe, fiindcă, numai atîta, încă nu-i de ajuns.

Dar asta e altă poveste.

Mi-aduc aminte că o dată, curînd după ce sosisem la Gualeguay, la cîtva timp, adică după alegeri (tocmai asta mi-a atras atenția), au venit la noi acasă doi bărbați. Unul era bătrîn, fără să fie însă hodorogit, dimpotrivă, drept ca lumînarea, ba chiar părea încă sprinten. Veniseră pe jos și l-am văzut cum călca apăsat. Celălalt era tînăr, înalt și purta ochelari. Am aflat mai pe urmă că bătrînul se numea Olegario și era de meserie dulgher. Avea la el, acasă, un mic atelier. N-a trecut mult după aceea și mi-a ajuns la ureche că tînărul cu ochelari fusese arestat. De atunci le-am pierdut urma: totuși unii dintre vecini își mai aminteau încă de ei, pentru că intraseră aproape în toate casele de pe pămînturile albe. Au venit și la noi, firește, cum fuseseră și la ceilalți, au stat cu fiecare de vorbă, ca de la om la om, și am băut împreună ceai de *mate*. Angelica se minuna că, deși erau dintr-ăia care făceau politică, se găsiseră să vină tocmai după alegeri și că nu împărțiseră nimic nimănui, nici bani, nici altceva. Mie însă nu mi s-a părut că fac politică, deși din capul locului au adus vorba despre alegeri. Dimpotrivă. Ba chiar mi-aduc aminte că fă-

ceau haz pe socoteala lor și vorbeau cu dispreț de barăci, de *taba*, și de friptura în piele. Nu de friptură, ca atare, din contră „îmi place grozav", mi-a mărturisit cel mai tînăr — ci așa fiindcă ajunsese un fel de pomană electorală, cum ziceau dînșii, o momeală pentru amărîții care-și beau mințile și-și vindeau carnetul de alegător celor de la putere. Dînșii, după cum spuneau, aveau alte vederi în privința politicii și alegerilor.

— Alegerile, susținea tînărul, n-au cum să schimbe soarta dumneavoastră. Oricine o ieși — zicea — dumneavoastră tot așa o să vă luptați cu sărăcia.

— Dumneavoastră ? am întrebat eu. Adică cine ?

— Toți ăștia care trăiți în cocioabe, toată lumea care stă în cocioabe și nu numai aici, în provincie, ci în toată țara.

Cam asta-i tot ce-mi amintesc din ce s-a vorbit atunci. *Don* Olegario era însă de părere ca noi, ăștia, adică toată sărăcimea de pe pămînturile albe, să ne strîngem laolaltă ca să ținem piept celor ce-nvîrtesc pe degete politica, arendașilor și bogătașilor. Ei doi făceau parte dintr-un partid al săracilor sau cam așa ceva, în care săracii înșiși erau candidați la putere. În sfîrșit, din tot ce-am auzit am priceput un lucru (zic am priceput pentru că bărbatu-meu nu era acasă în ziua aceea și cine știe ce-ar fi gîndit el despre asta), și anume că soarta mea și a alor mei era legată de a tuturor oamenilor necăjiți din jurul nostru și că atîta vreme cît lor n-o să le meargă

mai bine, n-o să avem nici noi parte de un trai mai bun. Ideea asta, ce să spun, mi s-a părut la început cam ciudată. Nu mă dumiream ce am putea avea noi de împărțit cu alții. Cuvintele bătrînului m-au ajutat să mă luminez însă, și, încetul cu încetul, mi-am dat seama că sărăcia noastră era aidoma cu a lor, și că eram cu toții așa, ca un fel de rubedenii, nu de sînge, ci prin starea în care ne aflam. Într-un cuvînt, din tot ce s-a vorbit atunci, am învățat să zic „noi", nu numai gîndindu-mă la noi ăștia trei, adică bărbatu-meu, Odiseo și cu mine, ci la toți vecinii noștri, mai mult chiar, la toți oamenii nevoiași, cîți or fi pe fața pămîntului, chiar dacă nici măcar nu-i cunosc.

S-ar putea crede că exagerez, și totuși, nu mi-am dat seama cu adevărat de lucrurile astea, pe care le-am aflat pe vremea aceea, decît în ziua cînd m-am pomenit cu polițistul la poartă. Tot răul, cum se zice, e spre bine.

Omul m-a întrebat cum mă cheamă și ce făceam acolo. I-am spus numele, fără să mă uit la el, decît atunci cînd i-am arătat albia, ca să vadă că nu făceam nimic rău, spălam doar boarfele lui Odiseo.

— Da' băieții ? m-a iscodit el.

N-am mai apucat să-i răspund, fiindcă tocmai atunci l-am văzut venind spre casă, peste pămînturile albe, pe bărbatu-meu care a întins pasul cînd l-a zărit de departe pe omul în uniformă.

— Uite că vine bărbatu-meu, l-am înștiințat eu.

Şi m-am întors la rufele mele. Mărturisesc că pînă atunci, deşi eram destul de nervoasă, nu mă trecusem de loc cu firea ; în momentul acela mi-am adus însă deodată aminte de Odiseo şi năpustindu-mă val-vîrtej în colibă, l-am luat în braţe, mititelul, hotărîtă să nu mă despart de el o dată cu capul, orice ar fi. De-acolo, din casă, puteam să aud zvonul discuţiei pe care bărbatu-meu o purta cu agentul de poliţie ; şi unul şi altul vorbeau aşezat, aşa că m-am liniştit pe deplin ; totuşi cînd i-am văzut intrînd înăuntru împreună, de spaimă n-am mai ştiut ce să fac, şi l-am strîns pe Odiseo la piept atît de tare încît mititelul de el s-a trezit scîncind.

— Nu-s aici, o ţinea una şi bună bărbatu-meu. Dumneata nu vezi că nu sînt ? Unde crezi că puteam să-i ascund ? Şi pe urmă...

— Am ordin. Ştii, *doña Domitila*...

— Da, mi-ai spus, i-a tăiat vorba bărbatu-meu.

— Perfect ; atunci nu mai şade nimeni aici în afară de dumneavoastră ?

— Nimeni, a întărit omul meu.

— Perfect. Şi acum vă rog să mă urmaţi.

— Să vă urmăm ? m-am mirat eu. Unde ?

— La secţie, m-a lămurit poliţistul. Să mergem. Dumneata poţi lua şi copilul dacă vrei.

— Păi cu cine să-l las ?

— Treaba dumitale. Să mergem.

Am ieşit pe rînd din colibă, întîi bărbatu-meu şi cu mine, care-l luasem pe Odiseo în braţe, şi după noi poliţistul.

Aşa pesemne l-or fi dus la închisoare şi pe tînărul cu ochelari ? Ba nu, nu aşa. Am auzit c-ar fi venit mai mulţi agenţi de poliţie în toiul nopţii, la el acasă, şi ar fi dat buzna înăuntru cînd toată lumea dormea. Şi am mai aflat că l-au dus ferecat în lanţuri şi că pe urmă au scos din casă cîţiva saci cu cărţi. Cică le-ar fi trimis pe toate la Paraná să le ardă. Nu cumva în cărţile acelea or fi fost ideile pe care le-au destăinuit atunci la mine acasă şi prin vecini *don* Olegario şi cu tînărul ăla ? Îmi stătea pe limbă să-l întreb pe galonat de ce-l arestaseră pe bietul flăcău. După chip, nu arăta de loc să fie un netrebnic. Dar stau şi mă gîndesc ce puteau ei oare să caute prin dărăpănăturile astea de pe pămînturile albe, unde nu găseşti decît sărăcie lucie, mizerie şi nevoi, cînd toată lumea fuge de aşa ceva ?

În cazul nostru putea să fie totuşi un motiv : „Judecînd bine lucrurile, chibzuiam în sinea mea, n-ar fi de mirare să înfundăm şi noi puşcăria. Că, vorba aia, sînt cîteva luni de cînd ne-am aciuat aici, în colibă, şi nici măcar nu ştim a cui o fi : a noastră în orice caz, nu. Ce sîntem noi decît nişte venetici, mă gîndeam, cine ştie dacă ştrengarii ăia peste care am dat cînd am venit aici nu ne-or fi tras pe sfoară ?"

— Să nu-ţi fie frică, a încercat să mă liniştească bărbatu-meu, în drum spre secţie, se vede că-i caută pe băieţi. Mai ţii minte ?

— Da.

— Asta e. De unde să știm noi ce-o fi cu derbedeii ăia?

— Dar casa, am tresărit eu, ce se-ntîmplă cu ea, nu cumva trebuie s-o părăsim?

— Asta ar mai lipsi.

Am intrat pe o poartă strîmtă, păzită de un polițist, și ne-am pomenit într-o curte interioară, înconjurată de o galerie. În fund erau niște gratii îndărătul cărora se învîrteau încolo și încoace cîțiva oameni bărboși, îmbrăcați ca vai de lume, numai în zdrențe, mai abitir ca noi. Păreau niște fiare în cușcă. M-am întrebat atunci dacă tot așa, după gratii, l-or fi ținut și pe tînărul cu ochelari, cum îi țineau pe oamenii aceia. În mijlocul curții se înălța un palmier uriaș, la picioarele căruia se afla un răzor fără flori, năpădit de bălării.

Polițistul ne-a condus într-o încăpere goală în care nu era altceva decît vreo cîteva scaune înșirate de-a lungul pereților.

— Stați jos, ne-a spus el, și așteptați.

Noroc că pe drum, legănat la fiecare pas, Odiseo adormise în brațe, și atunci m-am simțit mult mai ușurată, căci nu știu, zău, ce m-aș fi făcut în momentele acelea dac-ar fi început, mititelul, să plîngă. Și-mi ziceam că dac-o fi să tacă așa tot timpul o să ne prindă tare bine, căci oricine ar fi fost persoana ori autoritatea de care depindea soarta noastră, un copilaș cuminte și care n-ar fi crîcnit făcea, nu-i așa?, o impresie mai bună decît unul rău și gălăgios. Mititelul de el!

Odiseo, puiul mamei! Uite și căruța Brutarului, tocmai cotește acum, curată și strălucitoare, de parc-ar fi proaspăt vopsită. Tare cumsecade-i omul ăsta, îmi place, zău îmi place. Mi-a spus o dată, parc-așa îmi amintesc, c-ar fi prieten cu *don* Olegario și cu tînărul acela înalt.

„Ne-au ținut o noapte-ntreagă la arest, îmi povestea el, dar degeaba, că tot n-au să ne facă să ne lăsăm păgubași, să nu mai luptăm cot la cot, deși, ca să spun drept, nu sînt chiar întru totul de acord cu părerile lui *don* Olegario."

N-am ajuns atunci să aflu în ce privință ideile lui se deosebeau de ale bătrînului dulgher. Cu toate astea, parc-așa am înțeles, că Brutarul ar fi vrut să facem un fel de grevă mare. Dar eu — l-am întrebat atunci — eu cum puteam oare să fac grevă cînd n-aveam nici o slujbă și nu lucram nicăieri, la fel ca bărbatu-meu de altminteri și ca mai toată lumea care locuia în colibe. Mi-a răspuns atunci că nu e vorba să intrăm noi în grevă; nu noi, ci muncitorii din Buenos Aires și din alte orașe mari.

— Și noi? am spus eu.

Brutarul m-a privit așa, parcă puțin curios. Mi s-a părut că-i supărat și că nu prea înțelege ce caut eu să mă amestec în istoria asta cu greva. Mie, ce să zic, nu-mi place să-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala, dar așa spusese și tînărul și *don* Olegario, că eu și orișicare femeie ca mine, avem și noi un rost în lupta asta împotriva politicienilor, a

bogătașilor și a arendașilor. Mă întreb uneori dacă nu cumva Brutarul avea dreptate. Chiar așa, ce ispravă să poată face niște amărîți ca noi, rupți, lihniți de foame și ignoranți cum sîntem? Și totuși, moșneagul știa el ce spune. Nimeni n-a făcut nimic pentru noi și n-o să facă vreodată, dacă nu vom pune noi înșine mîna. Păi nu-i așa? Nimeni nu-și aducea aminte că mai trăim și noi pe lume, printre paraginile astea, decît doar cînd erau inundații.

Nu, Odiseo, mititelul, nu plîngea; dormea ca un îngeraș și eu mă tot rugam la Dumnezeu să stea mereu așa cît o mai trebui să zăbovim acolo, la secție.

Cînd și cînd trecea cîte cineva prin cameră, vreun funcționar probabil, dar nimeni nu ne băga în seamă, nici măcar nu ne învrednicea cu o privire. Treceau așa mereu, ba unul, ba altul pe lîngă noi, și tot așa ca și primul, nici unul dintre ei nu catadicsea să ne dea bună ziua. Eu, de cîte ori intra cineva, căutam să zîmbesc, dar ți-ai găsit: din cîți s-au vînturat prin cameră nimeni nu s-a sinchisit de noi nici cît negru sub unghie. Nu mi-a venit în minte — și chiar dacă mi-ar fi venit, nu știu dacă aș fi îndrăznit — să intru în vorbă cu ei; bănuiesc însă că degeaba mi-aș fi răcit gura, fiindcă tot nu mi-ar fi răspuns.

„Se vede că anume i-au ales așa", am chibzuit în sinea mea. Pînă la urmă nu m-am mai gîndit la ei, ba cred că nici nu-i mai luam în seamă cînd treceau prin odaie.

Puiul mamei a fost cuminte, din fericire, căci deși nimeni alt decît *doña* Domitila era răspunzătoare de toate astea, adică vorba vine răspunzătoare — ea fiind, chipurile, tutoarea băieților, de vreme ce rămăsese să aibă grijă de ei la rugămintea părinților, cine or fi fost aceia (nimeni nu știa, nici comisarul de poliție și cu atît mai puțin noi care eram proaspăt sosiți) — dar un lucru era sigur: că bărbatu-meu, Odiseo și cu mine stăteam pentru moment acolo, în casă, așa că era mai bine să nu plîngă copilașul.

Norocul nostru că nici măcar n-a scîncit, nici chiar atunci cînd unul dintre funcționarii aceia fantome a venit să ne spună:

— Intrați.

Am pătruns cîteșitrei într-o încăpere care nu mai semăna cu cea dinainte; primul lucru pe care l-am văzut înăuntru a fost o hartă atîrnată pe perete, pe urmă o mulțime de mobile, un birou, și în sfîrșit, îndărătul biroului, stînd în picioare, un bărbat mărunțel, cu mustața neagră în furculiță, cum se purta pe vremuri. Avea ochelari, dar nu așa ca ai tînărului aceluia înalt, mari și cu ramă neagră, ci mai mici și fără ramă, încîrligați pe nas și prinși cu un lănțișor petrecut pe după urechea stîngă.

— Cine sînteți dumneavoastră, ne-a luat în primire, autoritar, înainte de a fi apucat să-i spunem bună ziua.

Bărbatu-meu căută să-și înghită vorbele cu care tocmai se pregătea să-l salute și se sili să răspundă cît mai scurt la toate întrebările

mustăciosului, explicîndu-i cine eram, cum ajunseserăm în Gualeguay și ce căutam acolo, în casă.

Eu voiam să fiu numai ochi și urechi, ca nu cumva să pierd vreun cuvînt din ce vorbeau ei, dar degeaba, fiindcă eram cu gîndul în altă parte ; mă gîndeam mereu că s-ar putea să se trezească din clipă în clipă copilul și să se aștearnă pe plîns, stricînd toate socotelile. Atunci am auzit printre altele pomenindu-se din nou numele de *doña* Domitila. Mi-a atras atenția deoarece mi-am dat seama, după cum îl rostise, că bărbatu-meu mai prinsese puțin curaj și nu se mai sfia chiar atît de mărunțelul cu ochelari, dimpotrivă, îi vorbea cu oarecare îndrăzneală. Dumnealui, în schimb, nu părea cîtuși de puțin mișcat ascultînd pomelnicul tuturor nenorocirilor noastre : cum rămăsesem fără pămînt și cum umblam de atunci hoinari pe drumuri. Se vedea că omul era obișnuit cu asemenea spovedanii și că povestea noastră semăna aproape aidoma cu atîtea altele pe care le auzise pînă atunci.

— Așa, l-am auzit pe bărbatu-meu spunînd, v-a să zică dînsa v-a înștiințat, numai că dumneavoastră nu v-ați dus.

— Nu, nu ne-am dus, a recunoscut mustăciosul, și, după ce a stat puțin în cumpănă, a adăugat : n-aveam oameni disponibili, pentru că atunci cînd a venit dînsa să ne anunțe era chiar în ajunul alegerilor. Dar n-are a face. O să dăm noi de urma lor. Dar fiindcă veni vorba, dumneavoastră ați votat ?

Am ciulit din nou urechea ; nu știu cum, dar mi s-a părut că punîndu-ne întrebarea asta, comisarul de poliție cîștiga din nou teren și luase iar tonul acela autoritar pe care-l avusese la început, pe cînd bărbatu-meu se simțea strîns cu ușa ; șmecherul însă nici nu se gîndea să-i răspundă la întrebare.

— Ăia de la Asistența Minorilor ar putea... a început el.

— Domnii de la Asistență ! i-a tăiat-o scurt, cu oarecare ifos, celălalt... Și pentru cine ai votat ?

— Aș fi votat eu...

— Va să zică n-ai votat.

— Nu, domnule. Cum v-am spus, noi sîntem din Gualeguaychú.

— Ei și ? Aveam doar cu ce să aducem aici oamenii din Gualeguaychú. Nu știu, dar mi se pare că dumneata ești, cum să zic, căzut din lună.

— Unde-ar fi norocul ăsta, domnule comisar : dar ca să nu mai lungesc vorba, îmi pare rău de bieții băieți, păcat de ei să rămînă așa părăsiți, mai ales că *doña* Domitila v-a anunțat că pleacă !

Se vedea bine că bărbatu-meu îi dădea mereu zor cu băieții, cu gîndul că poate și de data asta au să ne scape din încurcătură. Și tot așa de bine se vedea că domnului comisar de poliție nu-i prea convenea să vorbească despre ei și nu știa cum să facă să schimbe discuția, pomenind într-una de trecutele alegeri și de votul bărbatului meu. Pînă să apuce însă el să-i răspundă, a intrat în

birou un funcţionar care i-a şoptit nu ştiu ce poliţaiului. Picase tocmai la ţanc, mi s-a părut mie, fiindcă nu ştiu zău dacă ultimele cuvinte ale bărbatului meu ar fi fost tocmai pe placul comisarului de poliţie. De fapt cred că nici n-a auzit nimic şi nu fiindcă nu i-ar fi convenit să audă, cît pentru că nu putea să-l asculte şi pe unul şi pe celălalt.

Odiseo

În clipa cînd Pescarul se pregătea să înfigă şi ultima nadă în undiţă, Odiseo, aşezat în luntre, pe lada din spate, apucă vîsla ca un ostaş care aşteaptă, cu mîna pe armă, să răsune comanda.

Mama

Aşa s-a întîmplat ; după ce-a spus, tot aşa, cu glas scăzut, ce avea să-i spună, funcţionarul a plecat pe-aci încolo, fără să mai aştepte vreun răspuns. Poliţaiul a rămas pe gînduri şi a stat aşa o bucată de vreme pînă să se întoarcă iarăşi spre noi ; se vede însă că nu-şi mai aducea aminte cuvintele rostite la urmă de bărbatu-meu, sau poate chestiunea asta nu-l mai interesa prea mult, pentru că a căutat să sfîrşească :

— Bine, puteţi pleca, şi... asta... A, da, să ştii că data viitoare am să mă ocup personal de dumneata, ca să votezi. Ne-am înţeles ?

— Da, domnule comisar, a încuviinţat bărbatu-meu, cît despre băieţi, a adăugat el tărăgănind cuvintele, mai mult decît v-am spus...

Poliţaiul a dat din mîini în semn că nu mai vrea să audă nimic, aşa că bărbatu-meu socotind că nu-i mai rămînea altceva de făcut, a deschis uşa. Afară, după uşă, ca şi cum ar fi tras pînă atunci cu urechea, ne aştepta galonatul cu care venisem, şi care de astă dată ne-a condus pînă la poartă.

Am plecat de acolo şi cum eu tot nu mă dumirisem ce era cu povestea asta, la urma urmelor, după o bucată de drum l-am întrebat pe bărbatu-meu :

— Dar ce-i cu băieţii, frate ? Ce s-a întîmplat cu ei ?

— Nu ştie nimeni, m-a lămurit el. Nici chiar poliţia. De-aia ne-au adus. N-ai priceput ?

— Eu chiar să fi ştiut, tot n-aş fi scos un cuvînt.

— Nici eu.

— Dar *doña* Domitila cine mai e ?

— Cine să fie, o bătrînică. Fuseseră lăsaţi în grija ei.

Odiseo

Odiseo aştepta cu mîna pe lopată, dar aproape că n-avea ce face cu ea, pentru că Pescarul care şedea pe vine în barcă, cu faţa

spre botul ei, era ocupat să atîrne, rînd pe rînd, de frînghia întinsă dinspre mal, cîrligele cu momeală, și pentru asta băiatul nu avea altceva de făcut decît să urnească luntrea cîte puțin din loc și apoi să se oprească iarăși cîteva clipe pentru fiecare cîrlig ce trebuia agățat de frînghie. Știau și unul și altul ce au de făcut, așa că n-aveau nevoie să vorbească, dimpotrivă, parcă le plăcea mai mult să lucreze, așa, pe tăcute. Cînd și cînd însă Pescarul făcea un semn ușor din cap, indicîndu-i lui Odiseo cînd să mînuiască vîsla ca să micșoreze presiunea curentului asupra bărcii și deci și asupra frînghiei. Trecuse o bucată de vreme de cînd răsărise soarele. Dimineața scăldată în lumină prevestea o zi de arșiță.

Îndată ce Pescarul isprăvi de atîrnat și ultimul cîrlig în apropiere de țărmul celălalt, Odiseo începu să mîne barca îndărăt, tăind pieziș rîul ca să poată înfrunta curentul puternic. Nici unul, nici celălalt nu spuneau nimic ca și cum așa ar fi fost învățați să tacă tot timpul. Se părea totuși că există între ei un mijloc tainic dar elocvent de comunicare, în acea vajnică și strălucitoare dimineață de martie, și că tăcerea era probabil acel mijloc tainic pe care-l aleseseră ca să se înțeleagă și să se ajute între ei, așa cum se ajută pe tăcute soarele și apa spre a urzi împreună norii, sau cum mustul gliei ajută deopotrivă arborii și păsările să se avînte spre cer. Odiseo și Pescarul erau în clipa aceea două făpturi rupte din sînul naturii, în mintea cărora sălășluiau gînduri mărunte, precise și clare, adică

nu mai mult decît le trebuia ca să facă o seamă de mișcări a căror eficacitate o încercaseră adeseori, mișcări simple, ancestrale, ca și necesitatea care le determina.

O porniseră așadar înapoi, și luntrea luneca lin pe fața apei liniștite, mîngîiată doar de o imperceptibilă briză ce adia dinspre sud. Copilul vîslea cu multă iscusință, în așa fel încît, aproape fără să facă în aparență vreun efort, reușea să imprime bărcii ușoare ritmul hotărît, energic și totodată tacticos al unei înaintări constante, fără nici o abatere, împotriva curentului. Pescarul stătea în picioare în mijlocul bărcii, neslăbind o clipă din ochi locul unde trebuia să acosteze. Odiseo avea și el privirea ațintită în același punct, totuși din cînd în cînd se mai uita și la Pescar, silindu-se parcă să citească pe fața lui o aprobare mută pentru îndemînarea cu care conducea barca. Omul însă stătea mai departe încremenit, ca într-un extaz, deși nu s-ar fi putut spune că iscusința băiatului îl lăsa cu totul indiferent, ca și cum în felul acesta ar fi vrut să-i îngăduie micului său prieten să simtă cît mai deplin ascunsul orgoliu că poate să conducă drept o barcă și să depună efortul extraordinar pe care-l presupune faptul de a nu te abate nici cu un milimetru de la țintă, dîra lăsată în urmă stînd mărturie a acestei mișcări perfect rectilinii. Același lucru părea să-l mărturisească și înfățișarea statuară a Pescarului, cu aerul său simplu și firesc, ca o secretă emanație a glasului său, pe care ar fi trebuit să ți-l închipui, nu în calitatea lui sonoră, ci ca

o indelebilă mărturie a îndeletnicirii unui om deprins a-și scoate hrana din adîncul rîului. Pe cît se părea, Odiseo își însușise zi de zi această învățătură fără cuvinte, ce-i fusese împărtășită nu ca de la dascăl la discipol, nici ca de la om la om, ci ca de la o ființă omenească încercată în meseria cu care își cîștiga pîinea (și pe care Pescarul părea s-o îndeplinească așa ca și cum ar fi exercitat cine știe ce înaltă demnitate), către o alta cu mai puțină experiență, dar cu egale posibilități de a o dobîndi.

În viața lui Odiseo — călătorie de o zi — avea să se simtă pînă la sfîrșit influența incontestabilă a prietenului său, Pescarul, ca și aceea a Brutarului.

Pînă în clipa cînd acostară — sau mai bine zis cînd atinseră malul, exact în punctul ce le servise drept reper, ori cînd ajunseră la capătul liniei drepte pe care-și propuseseră s-o străbată, se poate spune că Odiseo trăise toate acele stări sufletești care determină soarta acestor influențe, făcîndu-l să se anime — fără să-și dea seama — de ele, cu aceeași delicată tenacitate cu care se încleștează ghearele unei păsări de ramura pe care s-a așezat.

CAPITOLUL IV

Odiseo

Apoi din nou foamea.

Din nou foamea, așa cum ai spune : din nou dimineața, amiaza sau seara. Din nou primăvara.

Iarăși foamea, așa cum ai spune : iarăși se deapănă norii spre asfințit.

Foamea, da, foame-zi, foame-anotimp, foame-vînt-de-la-sud, gonind înspre zări, în amurg, rînduri de nori.

Foamea păsărilor, foamea tigrilor și-a constelațiilor în veșnica lor rotire.

Nu pofta, ci foamea : foamea copacilor care-și înfig în pămînt rădăcinile și aceea a peștilor, care-i mînă spre izvoarele unei ape.

Foamea lui Odiseo, a lunei lunecînd pe cer și a iernaticei promoroace.

Foamea păsării-muscă și-a grînelor vînturate de mîna plugarului.

Foamea mieilor în septembrie și aceea a pruncilor nou-născuți.

Foamea făpturilor ce mișună în măruntaiele pămîntului.

Foamea fluviilor ce se aruncă în mare, și-a vînturilor din martie care aduc semănăturilor ploaie.

Foamea mocnită a pămînturilor secetoase și albe, și-acea a miriștilor sure și mucegăite.

Foamea a tot ce e călător pe lume : rîndunele care se-ntorc la cuib și lintița cu salbe de stropi scînteietori.

Foamea, foamea bătrînului nostru pămînt, mumă și totodată ucigaș, pămîntul generos și docil.

Foamea, sub ramuri de *tala*[1] și de roșcovi ; tîrîtoare ca șerpii.

Iarăși și iarăși foamea, așa cum ai spune : iarăși au ieșit oamenii la arat sau iarăși se-ntorc caii osteniți de la cîmp și se-adapă-n amurg.

Era o străveche, universală și insațiabilă entitate sublimată în chipul eroului, al păstorului din imagini, în sufletul constructorilor de gigantică anvergură și în acela al copilului îmbrăcat în zdrențe care își continua gînditor drumul, călătoria foamei sale.

Acum avea o monedă mai mult în săculețul de pînză și era mînat de o hotărîre înrădăcinată în adîncul ființei sale : să mănînce.

În urma lui însă rămînea ceva : Mama ; turnurile de lut clădite cu mîna lui ; cuvintele unui brutar liber-cugetător, singuratic și blajin : „Se cheamă că ești bărbat. Atîta doar că-ți lipsesc cîțiva ani", și tăcutele învățăminte ale unui pescar.

Avea un trecut în urmă-i — ca timp, nici măcar o zi întreagă — dar pe care se putea

[1] *Tala* : copac din America de Sud a cărui rădăcină e folosită în tăbăcărie.

sprijini de-a lungul călătoriei lui : un trecut fără amploare, banalul cotidian, sărac dar suficient ca să mîne o ființă omenească în peregrinările foamei, existentă ca atare ; un trecut insignifiant, fără nimic extraordinar, lipsit de orice strălucire ; un crîmpei de timp, o respirație scurtă a lumii, mai scurtă decît o clipă din viața istoriei. Și totuși era de ajuns ca să fie un trecut, o tradiție statornicită, un piedestal neclintit, mai mult chiar : o forță creatoare. Căci în sufletul eroilor și în acela al copiilor încolțesc niște germeni ciudați, neglijabili dacă nu chiar cu totul insignifianți pentru restul oamenilor, germeni infimi din care se nasc înfricoșetoare idei, de o nemăsurată forță, trunchiuri viguroase, sortite să dăinuie o veșnicie, cauze sfinte pentru izbăvirea oamenilor. Și toate izvorîte dintr-un lucru mărunt, dintr-un turn de lut uscat, cenușiu, din ecoul unui glas de mamă, din cuvintele unui brutar visător, sau din aspra, elementara învățătură a unui pescar.

Așa o porni Odiseo în susul apei spre un pîlc de sălcii ce se afla la vreo trei sute de metri de locul unde rămăsese cu botul înfipt în nisip barca Pescarului.

Era același pîlc de sălcii pe care-l zărea de la el, din colibă, profilîndu-se în zarea limpede și strălucitoare. Nu era țipenie de om cînd ajunse acolo : să fi fost ceasurile 11 dimineața.

Și Odiseo se așeză să aștepte la umbra lor binecuvîntată.

Mama

Nu știu dacă asta s-a întîmplat chiar atunci cînd am plecat de la secție. Nu-mi amintesc prea bine pentru că trecusem prin atîtea încercări în ziua aceea încît eram întoarsă pe dos. Nimeni n-ar crede ; poate limpezirea ce se înfăptuise înlăuntrul meu nu m-a îndemnat cîtuși de puțin să-mi blestem bărbatul, deși de atunci am văzut limpede că numai din pricina lui ne zbăteam într-o sărăcie atît de cruntă. Mai pe urmă mi-am dat însă seama că într-o măsură eram și eu vinovată fiindcă sînt așa de lasă-mă să te las, dacă nu chiar nesimțitoare din fire. Nu mi-am schimbat așadar felul de a fi. Cine m-ar fi văzut ar fi zis că rămăsesem aceeași ca și mai înainte și cred că omul meu n-a bănuit nici o clipă ce se petrecea cu mine. Am trăit mai departe aidoma viața pe care o dusesem și pînă atunci, ferecînd totul în mine, dar din ziua aia n-a mai fost chip să se întîmple ceva, o nimica toată chiar, ca să nu cad pe gînduri, căutînd să aflu pricinile ascunse și să le înțeleg, ca să nu-mi trăsnească prin minte să fac la rîndul meu cutare sau cutare lucru. N-aș putea să spun ce anume m-a împiedicat să-mi ies din vechiul făgaș, din liniștea și toropeala mea. Mi-ar fi plăcut, nici vorbă, să mă schimb și în purtări, și poate că așa am fi ajuns și noi să ducem o viață mai bună : pesemne însă că puterea pe care bărbatu-meu o avea asupră-mi, și un fel

de duioșie a trecutului mi-au destrămat hotărîrea.

Îmi vine deci să cred că asta s-a întîmplat altă dată, căci în ziua aia bărbatu-meu nu prea avea chef de vorbă și nici el nu știa prea bine ce și cum : c-o fi fost atunci sau altă dată, am apucat totuși să aflu pînă la urmă, deși nimeni nu putea să jure că-i într-adevăr așa ; am aflat, cum ziceam, că cei patru popîndăi peste care dădusem în colibă, cînd am sosit aici, erau plozii unora care părăsiseră pămînturile albe și plecaseră spre Neuquén la culesul livezilor.

Cică într-o bună zi ar fi venit niște camionagii — cine i-o fi trims nimeni nu știa — care colindaseră peste tot unde se afla cîte o cocioabă, poftind în gura mare toată lumea să meargă cu ei la Neuquén, la culesul merelor, c-o să adune cu ghiotura bănetul. Și-au dat sfoară în țară — zic oamenii — c-or să treacă iar a doua zi să ia pe oricine — cu nevastă, cu copii cu tot — ar fi vrut să plece.

Nimeni n-a putut să-mi spună ce și cum s-a întîmplat de-au rămas cei patru băieți în grija unei femei, *doña* Domitila, care-i luase în coliba ei. După cum, tot așa n-am putut afla nici dacă părinții îi lăsaseră acasă fiindcă fuseseră bolnavi, sau poate că nici n-or fi fost copiii lor, ci-i culeseseră și ei de pe la alții care-și luaseră lumea-n cap mai înainte ; unii ziceau că nu se poate, măcar doi dintre ei trebuie să fi fost frați, deși nici ei sărmanii nu știau care-i adevărul sau nu voiau să-l spună.

Am auzit apoi că cei de la „Asistența Să-

racilor și a Minorilor" se amestecaseră și ei în treaba asta și așa s-a făcut că *doña* Domitila a ajuns îngrijitoarea liotei de copii, dacă nu cu scrisoare la mînă, în orice caz cu știrea dumnealor, de vreme ce femeia făcea și ea parte dintre „săracii" aflați sub oblăduirea „Patronajului".

N-am văzut-o și nici nu cred să am vreodată prilejul să mă-ntîlnesc față-n față cu *doña* Domitila, despre care abia dacă am aflat cîte ceva. După cîte am auzit însă, de unde în tinerețe avusese casa plină de copii, dintre toți feciorii ei, unul singur — poate prîslea — își adusese aminte de biata bătrînă; și iată că după nu știu cîți ani, într-o bună zi — se întîmplase să fie chiar în ajunul sosirii noastre (adică într-o sîmbătă) — venise cu o mașină de piață s-o ia pe maică-sa; zor nevoie să vină cu el, abia dacă-i lăsase răgaz să-și strîngă boarfele. În drum spre gară însă avuseseră grijă să treacă pe la secție să lase vorbă că băieții rămîneau de capul lor în colibă (bătrîna nu mai avusese vreme și nici n-ar fi ținut-o balamalele să alerge după împielițații de plozi, să-i aducă de mînă chiar ea), ca la rîndul său poliția să dea de știre celor de la „Asistență".

Ce-o fi îndrugat bătrîna la poliție habar n-am, dar se pare că ofițerului de serviciu tot ce-a spus ea i-a intrat pe o ureche și i-a ieșit pe alta, dacă nu cumva o fi crezut că biata miloagă se scrîntise; mai apoi nu știu dac-o fi pus vreun temei pe cuvintele sale sau va fi rămas cu gura căscată cînd a văzut-o urcîndu-se în mașină. I-o fi dat poate atunci prin gînd să-i aducă la cunoștință subcomisarului vestea, dar m-aș mira să nu fi uitat, dat fiind că era sîmbătă seara, în ajun de alegeri, și numai de asta nu-i ardea lui la vremea aceea, cînd avea atîtea griji pe cap. (După cîte am auzit, în toiul alegerilor oamenii poliției nu stau cu mîinile în sîn, au ei cu ce să-și bată capul: de pildă cum să facă să strîngă cu toptanul voturile pentru cei de la putere, sau dacă nu le iese bine socoteala, cum să facă să nu-i dea afară din slujbă).

Comisarul de poliție aflase din întîmplare de dandanaua asta chiar atunci, sîmbătă seara, însă ofițerul de serviciu nu și-a făcut prea mult sînge rău din pricina ei, fiindcă avea de furcă pînă peste cap cu alegerile. Comisarul tocmai se dusese la gară să-i urce în tren pe alegătorii ce fuseseră înscriși și pe alte liste, în alte părți, și care trebuiau să plece cu o garnitură specială. Și acolo, în gară, o văzuse pe *doña* Domitila, suindu-se și ea (nu în trenul acela ci într-altul, care pornea ceva mai tîrziu spre Buenos Aires: cică fiul risipitor ar fi stat în capitală, unde muncea ca hamal în port).

După alegeri, din care cei de la putere au ieșit din nou biruitori, după cum era și de așteptat, cînd și-a adus aminte, în sfîrșit, de tărășenia cu copiii și cu *doña* Domitila, comisarul de poliție, bineînțeles, a avut grijă să nu le spună ălora de la „Patronaj" cum c-o văzuse pe bătrînă în gară; așa că beleaua căzuse pînă la urmă pe capul ofițerului de ser-

viciu, adică pe capul galonatului care venise să ne ridice de acasă şi să ne ducă la secţie.

Cum picasem acolo, din întîmplare, tocmai în duminica alegerilor, nimeni nu s-a sinchisit de noi în ziua aceea, pentru că sărăcimea de pe pămînturile albe se revărsase puhoi spre barăci unde se juca *taba*, toată lumea se înfrupta din friptura în piele şi vinul curgea gîrlă; ba cîteva zile în şir după alegeri oamenii s-au tot ospătat cu friptură rece şi au dansat seară de seară la cîrciuma lui Zorra, unde muzica nu mai contenea zi şi noapte. Mi-aduc aminte fiindcă am avut şi noi parte să ne-ndulcim — aşa cum ne prorociseră băieţii — cu friptură în piele; şi pe urmă, o săptămînă încheiată, bărbatu-meu a umblat tot pe două cărări şi avea mereu bani de cheltuială, şi cîteva zile la rînd, după aceea, la amiază, ne-am dus mereu la regiment după mîncare. Ţin minte toate astea şi pentru că atunci, în zilele acelea de după alegeri, cum omul meu o ţinea tot într-un chef şi era mereu beat criţă, m-am folosit de prilej şi-am apucat să-i smulg nişte bani ca să ne putem cumpăra şi noi un pat.

Da, mi-aduc foarte bine aminte că atunci, după ce-am plecat de la secţie, ne-am întors acasă, şi că pe urmă omul meu şi-a luat valea fără să-mi spună unde se duce, şi dus a fost, pentru că vreo zece zile în şir n-a mai dat pe-acasă, iar cînd a catadicsit în sfîrşit să vină, era beat mort, dar cu buzunarul plin de gologani; îi văzuse, cică, pe băieţi, nu ştiu unde, dar nu cumva să suflu o vorbă că-mi

înmoaie oasele (pînă atunci nu se întîmplase niciodată să ridice mîna asupra mea) dacă-l dau de gol cumva.

Aşa s-a făcut că în săptămîna de după alegeri, din toată lumea care şedea în cocioabele din vecinătate, nimeni n-a avut vreme să se gîndească la haimanalele alea de băieţi, iar cînd mai apoi au avut răgaz să-şi amintească, au dat cu ochii de noi şi n-au mai ţinut seama, ori cel puţin aşa s-au arătat faţă de noi, că nu se sinchisesc prea mult de schimbarea ce se petrecuse între timp în colibă, în zilele alea de chiolhan şi ghiftuială, cînd toţi o duceau numai într-o beţie şi cînd dansurile se ţineau lanţ.

Nimerisem acolo într-un ceas bun, căci vecinii ne priveau cumva ca pe o plăsmuire a zilelor acelora de petrecere deşuchiată şi de huzur, într-un loc unde sărăcia umblă din poartă-n poartă — ca să nu zic mizeria; un loc unde trăiau şi mai trăiesc şi-acum atîţia săraci, om lîngă om, vorba lui *don* Olegario, nu risipiţi ca la cîmp; un loc, în sfîrşit, unde nevoile nu pot fi ascunse, nici tăgăduite, pentru că le vedem la noi în casă pe-ale vecinului, după cum vecinul le cunoaşte pe-ale noastre din ce vede la el în casă.

Pe atunci, ca şi în ziua de azi, toate cîte le aveam ne veneau fie de la rîu, fie de la regiment: şi peştele, şi ţoalele, şi banii, şi merindea, ca şi dezmăţul (abia după aceea am aflat de unde făcea bărbatu-meu rost de banii pe care-i aducea acasă, în afară de ce mai ciupise cînd cu alegerile, de la agenţii electo-

rali care împărţeau gologani oamenilor acolo, la barăci, să aibă cu ce juca *taba* pînă le venea rîndul să voteze).

Atîta bun a avut şi bărbatu-meu că nu mi-a adus niciodată în casă vreun soldat. Nu ştiu ce să spun, dacă n-a făcut-o numai fiindcă nu se încumeta, sau dacă într-adevăr nici nu i-ar fi trecut prin gînd, dar într-o zi tot a adus vorba despre asta. Mi-a spus atunci că mai peste tot la noi în mahala, dacă nu chiar în fiecare casă unde se afla vreo femeie, veneau răcanii şi subofiţerii, ba ici, colo, lumea văzuse intrînd în cîte o colibă chiar şi ofiţeri, şi, povestea el, militarii nu uitau niciodată să lase gazdelor niscai gologani, chiar dacă nu păşeau pragul casei decît numai aşa, ca să mănînce, să chefuiască şi să le cînte la ureche o ghitară.

— Mai bine muritoare de foame — m-am scuturat eu — iar dacă s-ar întîmpla să ajung de tot la aman, mi-aş lua copilul în braţe şi m-aş duce să mă înec în rîu.

De atunci n-a mai suflat o vorbă despre asta ; după aia însă tot el, vicleanul, mi-a spus :

— Las' că ştiu eu cum să storc bani de la cătane, n-avea grijă. Ei cu furtişagul iar eu cu vînzarea... Băieţii... a mai dat el să zică, dar şi-a luat seama deodată, ca şi cum n-ar fi avut încredere în mine, sau poate s-o fi temut că-şi dăduse prea mult drumul la gură. S-a uitat pe sub sprîncene la mine şi a plecat pe-aci încolo.

Odiseo

Umbra sălciilor începuse a se scurta încetul cu încetul, adunîndu-se în jurul trunchiurilor, cu cît soarele se înălţa în slăvi, la fel cum gîndurile lui Odiseo, care şedea pe buza malului rîpos, cu ochii la rîu, se concentrau asupra unui singur punct. Nesocotind amănuntele, timbrul vocilor, nuanţele de prisos, paşii fără rost, sau mai bine zis, nu nesocotindu-le ci lăsînd ca toate să se acumuleze — ca şi umbra sălciilor — în jurul unui nucleu dens, ajungea să pătrundă şi să dea un sens necesităţii primare de a-şi astîmpăra foamea, ca să se simtă stimulat să caute ceva cu care s-o satisfacă. Şi aşteptînd aşa, îşi făcea de lucru aruncînd în apă bulgăraşi de pămînt nu numai ca să-şi treacă timpul, ci mai cu seamă din plăcerea de a urmări cu atenţie stropii ce ţîşneau de fiecare dată şi lumina ce se risipea, crîmpoţită, pe faţa undelor.

Cum şedea aşa gînditor, între cer şi oglinda apei, pe chipul său nu se zărea nici un fior de nerăbdare, dimpotrivă, dădea impresia unui om care aşteaptă într-o senină beatitudine. Cu genunchii strînşi la piept şi cu braţele încolăcite în jurul picioarelor, îşi legăna încetişor trupul, ca să-şi păstreze echilibrul ce părea că se naşte clipă de clipă, spontan, în concordanţă cu umbra sălciilor clătinate agale, încoace şi-ncolo, de adierea uşoară de pe mal. Dacă în momentul acela cineva l-ar fi privit de aproape, ar fi putut să observe, în ciuda

pasivității lui, o licărire ciudată în ochii săi, ca și cum băiatul ar fi așteptat sau ar fi intuit apropierea unui vînt năprasnic, menit să zdruncine involuția lentă a umbrei ce se strîngea în jurul propriului ei miez, și să transforme întregul peisaj care căuta să se apere de arșița soarelui, păstrînd o desăvîrșită imobilitate.

Odiseo se așezase în locul unde se întîlneau de obicei cu toții, măcar o dată pe zi, ca să-și ia ulcelele. Nu apucase încă să vină nici unul dintre băieți, și ulcelele așteptau spînzurate fiecare de cîte o creangă, ca și cum nimeni n-ar fi avut de gînd în ziua aceea să le folosească. Băiatul își mai aruncă o dată ochii spre ele, îndeosebi spre ulcelușa lui, aninată de un ram, sus de tot, în vîrful unei răchite, de astă dată însă fără nici un fel de emoție; din moment ce venise acolo, ca de obicei, putea oricînd s-o dea jos și să-și vadă de drum.

O barcă se apropie plutind agale de-a lungul malului, pe rîu în sus. Luntrașul se uită spre mal și-i făcu băiatului un semn din cap, în chip de bună dimineața. Era un bărbat mai în vîrstă, dar încă destul de robust, cu o față energică, arsă de soare, cu trăsături puternice și bine reliefate, ce păreau cioplite cu barda. Vîslea fără nici o tragere de inimă, cam în dorul lelii, fără a se sinchisi, precum se vedea, că barca se tîra ca melcul, ca și cum prea puțin l-ar fi interesat unde se duce și cînd o să ajungă.

— Văd că nu prea te grăbești, *don* Bililo, îi strigă Odiseo de pe mal.

Omul se opri din vîslit și barca stătu locului, ba chiar păru că începe a luneca îndărăt. Înainte de a se învrednici să-i răspundă, *don* Bililo socoti cu cale să-și scoată pălăria cenușie și ponosită și să-și treacă brațul peste frunte, ca să-și șteargă sudoarea.

— Păi nu mă duc departe, doar pînă la izvoare. Dar cum văd, nici tu n-ai nici un zor.

— Eu ?

— Dar cine ? Cît de încet ai merge, odată și odată tot trebuie să ajungi undeva, fie chiar numai la izvoare, pe cînd dacă stai...

Vocea omului adia dinspre rîu, nespus de limpede și parcă, nu știu cum, mucalită. Odiseo îi răspunse numai ca să-l mai audă rostind ceva.

— Și cînd pescuiești, atunci cum e ?

— Ia te uită la el, țîncul, ce-i dă prin cap ! Păi atunci aștepți să tragă peștele la nadă, și de se-ntîmplă să-ți pice în undiță, e ca și cum ai ajunge undeva, după ce-ai mers cît ai mers.

— Aha, făcu Odiseo. Eu îi așteptam pe băieți.

— De nu mă-nșel, parcă i-am văzut mai de dimineață.

— Aici, în răchitiș ?

— Nu, și nici n-aș zice c-or să vină. Și chiar de-o fi să vină, nu vin după ulcele. Crezi că de asta le arde lor azi ? Ha, ha, ha !

Rîsul lui Bililo se răspîndi în văzduh clar și puternic ca și cum ar fi fost emis printr-un

difuzor de cristal. Barca fusese tîrîtă de curent destul de mult înapoi și sucită cu botul spre firul apei. Dintr-o singură bătaie de vîslă, Bililo o întoarse la loc, așa cum fusese, și începu iar să lopăteze. Ajungînd din nou în dreptul lui Odiseo, luntrașul îi strigă :

— Ia-ți de colo ulcica, nu mai sta, și lasă-i în plata Domnului. Mai bine de unul singur decît să te pui în cîrd cu cine nu face... Auzi, să-i spui maică-ti că mîine poate să se ducă după lemne.

Odiseo zîmbea ca și cum ar fi așteptat ca Bililo să mai spună ceva, cu glasul acela ce suna atît de cristalin și de luminos, dinspre rîu ; barca însă se îndepărta încetul cu încetul și luntrașul se mulțumi să-i facă semn cu mîna, fără să se mai întoarcă.

Prichindelul se ridică în picioare și se cățără în răchita cea mai înaltă, ca să-și ia ulcica. Înainte de a coborî din vîrf, făcu ochii roată împrejur. Nici țipenie de om. Abia atunci se hotărî să meargă singur, dar nu ca să dea ascultare poveței lui Bililo, cu toate că-i mai răsuna încă în urechi glasul său limpede și puternic.

O apucă așadar peste pămînturile albe, spre taluzul poligonului de tir, chitind s-o taie așa, peste cîmp, ca să ajungă la drumul ce răspundea în Strada Mare, chiar în spatele regimentului, unde mai era o poartă. Cîmpul pleșuv dogorea sub tălpile-i goale. Soarele își irosea de prisos căldura, revărsînd-o asupra pămîntului sărac, vlăguit, secătuit pînă la ultima limită, tare ca piatra, de atîta uscăciune,

fără a fi totuși sfărîmicios — de aceea îl și folosea Odiseo pentru turnurile, cuptoarele sau celelalte construcții pe care le ridica el și care izbuteau să rămînă în picioare, fără să aibă nevoie de vreo schelărie sau de vreo armătură în interior.

Mergea așa, drept înainte, și parcă tot nu-i venea să creadă că băieții nu catadicsiseră să vină în ziua aceea la locul știut, unde-și țineau la păstrare ulcelele, mai ales că vorbele lui Bililo nu făcuseră decît să-i confirme acest fapt, cînd încă o împrejurare ciudată veni să-i sporească pe neașteptate mirarea : liniștea ce domnea în jur. Pînă atunci n-o remarcase : acum însă, în timp ce se pregătea să urce taluzul cel mai înalt al poligonului, o percepea în toată misterioasa ei deplinătate. Deodată simți ca o strîngere de inimă și se opri locului cu urechea la pîndă. Stătu așa unul, două, trei, cinci minute, dar nu se auzea nici o detunătură, și cum n-avea chef să facă un ocol, urcă taluzul pieptiș, ridicînd capul ca să arunce o privire peste marginea lui, ca un soldat în miniatură, singurul ce-ar fi rămas, ca prin minune, în viață, după un măcel. Își dădu seama dintr-o ochire că era pustiu, și în același timp putu să perceapă retrospectiv liniștea, în toată desăvîrșirea și simplitatea ei : nimeni în dimineața aceea de duminică nu trăsese măcar un singur foc de armă.

N-avea nici un motiv să facă vreo asociație între absența trăgătorilor și aceea a ortacilor săi care nu se învredniciseră să vină în răchitiș, și cu atît mai puțin între faptul

că ostașii nu ieșiseră la exerciții în acea duminică, și acela că băieții nu se abătuseră pe acolo, la amiază, să-și ia ulcelele; așa că trecu de la o mirare la alta, fără să existe între ele altă legătură decît frîntura de timp consumată cu meditația: o meditație fără continuitate, în care gîndurile se învălmășiseră alandala între o constatare și cealaltă. Era ca și cum ajungînd în dreptul unui șanț și călcînd în același timp pe un spin, ar fi făcut brusc o săritură, nu numai din pricina durerii dar și de teamă să nu cadă cumva în șanț, și punînd piciorul pe marginea cealaltă ar fi nimerit iar într-un spin.

Odiseo traversă poligonul, așa cum avusese de gînd, fiind sigur acum că nimeni n-o să tragă de la standuri și, coborînd taluzul lateral, merse mai departe, apropiindu-se cu fiecare pas de țintă și în același timp de o nouă surpriză, cea de a treia de la începutul zilei.

În momentul cînd ieși în drum, nu-i trecu prin gînd să se uite ce era în față, așa că nu văzu ceea ce avea să i se descopere după vreo cinci minute, dîndu-i un nou prilej de mirare în dimineața aceea. De fapt, Angelica îl făcuse să nu se uite într-acolo; tocmai atunci se găsise să-l strige din pragul colibei, fără să se arate de după perdeaua de glicine.

— Odiseo.

— Ce e? îi răspunse el în clipa cînd se pregătea tocmai să apuce calea bătătorită și atunci, în loc să-și îndrepte privirea spre răspîntia unde drumul răspundea în Strada Mare,

în dreptul intrării din dos a regimentului, își întoarse ochii spre coliba Angelicăi.

— N-ai vrea să faci un drum azi după-masă pentru mine? și cum Odiseo dădea să se apropie, se grăbi să-i spună: nu, nu acum: după-amiază. Ia spune, nu știi cumva ce-i cu Primo, o fi venit?

— Nu, răspunse Odiseo.

— Ei, de-aia. Trebuie să te trimit undeva, și cum Odiseo continua să se apropie de perdeaua de glicine, adăugă: Nu acum. Du-te unde ai să te duci.

Odiseo se opri atunci locului — apucase totuși să treacă de gardul de sîrmă — se întoarse și schiță un gest, așa ca un început de salut, pe care probabil avea intenția să-l termine mai tîrziu, cînd s-o înapoia să-i facă serviciul cerut. Gîndindu-se la asta, adică la comisionul pe care Angelica voia să i-l încredințeze, merse mai departe cu capul în jos, fără să ridice fruntea, decît abia cînd ajunse la capătul drumului, în Strada Mare. Atunci îi fu dat să întîmpine cea de-a treia surpriză din ziua aceea: în dreptul porții din dos a cazărmii nu era țipenie de om. Și nici nu se zăreau ulcelele, înșirate una după alta, ca-n alte zile, cînd, pridídiți de foame, oamenii căutau să-și asigure din timp prioritatea la împărțirea bucatelor.

Oprit așa în mijlocul străzii pustii, băiatul se uită la cer, și soarele care-l bătea drept în creștet — căci trebuia să fie miezul zilei — îi confirmă noutatea, uluitoarea surpriză, cu atît mai neașteptată și mai bătătoare la ochi

cu cît era a treia de peste zi. Își aminti atunci — dar fără să facă vreo legătură cauzală — de celelalte două, iar acestea, la rîndul lor, îi îndreptară iarăși gîndul la cea de a treia, la împrejurarea de față, care nu apucase să devină o surpriză deplină ci-i mai lăsa încă în minte o trecătoare umbră de îndoială. Băiatul se mai uită o dată la cer, apoi — cu o ultimă mijire de șovăială în ochi — spre poarta cazărmii, pe care sentinela, cu pușca în bandulieră, o făcea să pară și mai pustie, și mai stingheră, asociindu-i propria sa singurătate. Solitudinea sentinelei devenea astfel mai vastă, reprezentînd acum pentru Odiseo imaginea simbolică, limpede, transparentă, a strîngerii de inimă pe care o simțea.

Băiatul se scărpină în cap. În ciuda cuvintelor lui Bililo, se gîndea că, poate băieții întîrziaseră să vină după ulcelele din răchitiș, poate că nu auzise el zgomotul împușcăturilor, sau, mai știi, ostașii vor fi plecat mai devreme ca de obicei de la poligon — și chiar așa să fi fost, erau tot atîtea motive de uimire — așa că el o să se așeze frumușel să aștepte, poate o mai sosi cineva. Nu putea să conceapă că n-o să vină nimeni, bănuia doar că oamenii întîrzie acasă — încercînd astfel să salveze aparențele banale ale acestei dimineți atît de ciudate — după cum, tot așa, nici prin gînd nu i-ar fi trecut că o să apară totuși cineva care să întregească cele trei surprize, care nu ajunseseră încă să se contopească într-una singură.

Rămase așadar în așteptare, fără să se sinchisească să ocupe un loc mai bun, ca să poată fi primul la rînd, la momentul oportun. Se mulțumi doar să se așeze pe jos, nici măcar lîngă poarta regimentului, ca să-l vadă sentinela, ci pe trotuarul celălalt, la umbra unui copac.

Odiseo nu-i auzi pașii. Fetița se apropie și se așeză lîngă el.

CAPITOLUL V

Odiseo

Odiseo și Fetița se uitară unul la altul și își zîmbiră în chip de bună ziua. În clipa următoare, copila își reluă atitudinea pe care o avusese pînă atunci, ca și cum ar fi vrut să-l imite cumva pe Odiseo: băiatul stătea cu ochii în pămînt, privind ulcica pe care o lăsase jos, la picioarele lui. Stătea așa, în poziția unui om care se odihnește, un om apăsat de fatalitate, sau de o povară sufletească, cu coatele rezemate pe genunchi. Poate că Fetiței nici nu-i trecuse măcar prin gînd să-l imite pe Odiseo, atitudinea ei fiind de fapt expresia unei reacții comune, mai mult chiar, a unui fel de solidaritate împotriva incandescenței agresive și dogorîtoare a amiezii.

Trecură așa cîteva minute, fără ca vreunul dintre ei să simtă nevoia de a spune ceva, sau de a da vreo explicație celuilalt. Se postaseră ca în fiecare zi la poarta din dos a regimentului, numai că de astă dată nu știu cum se făcuse că veniseră numai ei doi. Nu era nimeni deci care să-i concureze, încercînd să se înfrupte din tainul lor. Și împrejurarea asta venea să se asocieze pentru Odiseo, fără să existe însă vreo legătură între ele, cu celelalte două anterioare, care păreau a fi tot atît de curioase. Faptul că Fetița se afla și ea acolo

era ceva destul de banal pentru amîndoi. Ce pățiseră însă ceilalți? Ce se întîmplase oare de întîrziaseră ceilalți solicitanți care veneau regulat să-și ia zilnicul tain de resturi de mîncare? Și pe urmă, unde fuseseră în dimineața aceea trăgătorii de la poligon? De ce oare băieții din ceata lui lipsiseră la apel, atunci cînd ar fi trebuit să vină în răchitiș după ulcele? În ce fel putea el să ia, ținînd seama de toate cele întîmplate, pofta de rîs a lui Bililo și cuvintele sale: „Ce nevoie mai au azi de ulcele?" Să fi existat oare vreo legătură între aceste împrejurări și graba Brutarului ori faptul că Pescarul se apucase dis-de-dimineață să întindă nada pentru pești, sau că taică-său nu dormise acasă peste noapte?

Deodată se auzi glasul Fetiței:

— Am venit pentru mam'mare.

— Da?

— Nu m-a lăsat să mă duc la barăci. I-a fost teamă, cică-s oameni beți acolo.

În clipa în care fetița rosti cuvîntul „barăci" Odiseo reuși în sfîrșit să facă legătura, să îmbine într-un singur mănuchi, sau mai bine zis într-o singură idee lămurită și atotcuprinzătoare, cele trei curiozități de care se izbise în dimineața aceea și împreună cu ele și mirarea pe care o încercase de fiecare dată. Nu găsise încă nici o explicație, avusese doar, într-o fulgerare, intuiția legăturii ce din capul locului existase între cele trei dezertări: aceea a băieților care nu veniseră la întîlnire în răchitiș, a trăgătorilor, precum și absența solicitatorilor de la poarta cazărmii. Barăcile, gla-

sul, adică felul cum fusese rostit, și nu sensul cuvîntului (pe care Odiseo abia îl întrezărea), îi dezvăluise totul. În orice caz, barăcile erau, dacă nu cauza, atunci ideea esențială, criteriul cu ajutorul căruia putea să pună oarecare ordine în succesiunea de împrejurări excepționale, survenite în cursul dimineții, împrejurări care pînă în momentul acela fuseseră lipsite de orice sens.

Își aminti apoi de cuvintele sentențioase ale Brutarului cu privire la nu știu ce eventualitate, nu însă prea apropiată — acum abia își dădea seama — adică nu chiar pentru duminica asta. Cînd o să începi și tu să votezi, zicea el, nădăjduiesc că n-o să fii ca ăia care se duc la barăci și-și vînd carnetul de alegător orișicui, pentru un *real* și o bucată de friptură.

Nu ținea minte să mai fi apucat alte alegeri pînă atunci, și firește habar n-avea ce înseamnă cuvîntul acesta, în schimb știa prea bine ce este un *„real"* și „o bucată de friptură", așa că alegerile, prin mijlocirea sinonimului lor barăci — un loc de unde oricine putea ciupi un *real* și se putea ospăta cu o bucată de carne friptă — aveau acum un sens cît se poate de precis, dîndu-i posibilitatea să participe și el într-un fel oarecare la acest fenomen și...

Fetița părea că așteaptă să se desfășoare pînă la capăt procesul de gîndire al lui Odiseo, parcurgînd toate fazele ciclului, și în același timp aștepta, probabil, să-i explice motivul pentru care venise și el aici, la poarta regimentului. Curiozitatea sau neastîmpărul firii ei,

ținute un timp în frîu, o prididiră în cele din urmă și, luîndu-și inima în dinți, Fetița se apucă să-l descoasă :

— Da' tu de ce nu te-ai dus cu ăilalți ?

— De-aia, se mulțumi să-i răspundă Odiseo, arătînd că de astă dată își însușise îndemnul preventiv al Brutarului pentru care idealul ar fi fost ca băiatul să nu calce niciodată pragul barăcilor, apoi o întrebă la rîndul său :

— Ce, ți-a fost frică ?

— Mie nu, îi mărturisi Fetița. Bunicii.

— Vrei să merg cu tine ?

— Nu, spuse Fetița, o să mă duc și eu la regiment.

— Haidem ! rosti atunci Odiseo, pe un ton detașat parcă și impersonal, nu ca o invitație ci mai degrabă ca o concluzie a propriei lui dezertări de la întîlnirea cu prietenii săi care probabil că la vremea aceea se aflau în același loc unde se îmbulzeau toți oamenii din mahala, cu mic cu mare, în afară de maică-sa, de Fetiță și de bunica acesteia. Să fi fost aceasta oare începutul cunoașterii de sine ? Să fie într-adevăr nevoie de un complex întreg de împrejurări excepționale, cum erau cele de față, pentru ca un copil să se simtă la un moment dat diferit de ceilalți, nu ca un țînc ce era deocamdată, ci ca individ, ca ființă umană ? La drept vorbind, cînd spusese „haidem", Odiseo descoperise deodată posibilitatea de a merge pe un drum aparte, un drum al lui propriu, fără a înregistra totuși în sinea lui apariția unei veleități noi în alcătuirea lui

psihologică: — Haidem, repetă băiatul, fără a mai adăuga nimic, vrînd totuși să-i dea a înțelege parcă, prin tonul lui liniștit, de om sfătos, și cu mintea limpede: „Haidem amîndoi, să fim împreună, vino cu mine!"

Sentinela îi opri. De fapt nu le ațînu calea, ci se opriră ei singuri locului, pînă ce avea să răsune ca de obicei apelul soldatului din post: „Comandant de gardă! Civili la corpul de gardă!". După care intrară în curte fără să mai aștepte răspunsul respectivului, răspuns care nu venea niciodată la ora asta, iar dacă s-ar fi întîmplat să prindă glas în momentul acela, ar fi constituit cu adevărat o nouă surpriză pentru Odiseo. Scoțînd capul să vadă cine este, comandantul de gardă — un gradat reangajat, pe cît se părea, nicidecum un răcan de rînd — începu să rîdă cu acea veselie stăpînită și monotonă a militarului în vreme de pace: un rîs în hohote, sacadat, cumpănit, și nu știu cum, parcă înfrînt cumva, sau înăbușit. Izbucnirea lui de veselie nu era fără rost: „civilii" soldatului din post se dovediseră a fi doi pui de oameni, care să tot fi avut un metru și ceva înălțime, în nici un caz unul cincizeci, ci mult mai puțin decît atîta, jerpeliți ca vai de ei și lihniți de foame (mai ales Fetița), fiecare cu cîte o ulcică în mîna dreaptă lăsată în jos, cu picioarele goale și cam năclăiți la față, fără un zîmbet, slabi, nevolnici și iremediabil taciturni, care tocmai intrau în cantonament, apropiindu-se de comandantul de gardă, cu pași mărunței, apăsați, puerili.

— Civili! strigă el apoi pe un ton doctoral. Ia te uită ce mai civili! Ha, ha, ha! și se lăsă apoi în voia unui rîs mai puțin încătușat și reglementar.

Veniră niște ostași împreună cu doi gradați, cu toții îmbrăcați în hainele lor de corvadă, care-i făceau să semene cumva cu niște pușcăriași (în afară de comandantul de gardă, care era în uniformă), sau în orice caz să pară mai curînd civili decît cătane. Văzînd cu ce poftă rîdea superiorul lor, se îndreptară cu toții într-acolo.

— Ce, îi luă în primire unul din gradați, vouă nu vă place friptura în piele?

— De unde, domnule sergent, zise comandantul de gardă, s-au învățat cu fripturica noastră. Nu le priește altceva, ha, ha, ha!

Odiseo și Fetița încremeniră locului, fără un cuvînt, ca și cum ar fi găsit astfel răspunsul cel mai potrivit: să rămînă așa, pe loc, fără să mai facă nici un pas înainte, căutînd să înfrunte în felul acesta hazul, glumele sau mirarea ostașilor, și să le arate totodată că puteau foarte bine să facă — ba bine că nu! — calea întoarsă, și să plece, lăsîndu-i acolo, încartiruiți, ferecați, să se întoarcă iar la viața neîngrădită — ca să nu zicem slobodă — a străzii; să le arate chiar că puteau tot atît de bine, dacă voiau, să nu mănînce la amiază, că în orice caz ei singuri, și numai ei, erau în drept să aleagă între tocana cazonă și friptura electorală, și că de vreme ce o aleseseră, mirarea, rîsetele și trăncănelile lor nu-și mai aveau rostul. Rămaseră astfel, fără să facă un

pas, o fracțiune de secundă, sau poate chiar mai mult. Intervalul acesta de timp ca și atitudinea lor reușiră a face pînă la urmă să amuțească hărmălaia soldaților, care se uitau la ei cu alți ochi acum, poate la fel de uimiți, dar mai omenoși, cu o expresie de duioșie puțin ridicolă, dacă nu chiar cu bunăvoință.

— Ei singuri, domnule sergent, spuse atunci comandantul de gardă, numai ei. Facem pariu că azi nu mai vine nimeni? Ce spuneam eu?

Mama

Și de data aceea bărbatu-meu n-a mai dat cîteva zile în șir pe acasă, iar cînd s-a îndurat în sfîrșit să vină, a adus doar cîțiva gologani, mai puțini ca rîndul trecut. Nu era beat, dar se vedea c-o ținuse numai în chefuri.

— S-a stricat căruța, a oftat el.

Nu i-am răspuns nimic pentru că nici el nu suflase pînă atunci nici o vorbă despre treburile și afacerile pe care le învîrtea. Din ce-mi dădea uneori să înțeleg, sau din cîte-un cuvînt ce-i scăpa în răstimpuri, bănuiam c-ar putea fi vorba de niște lucruri nu tocmai curate. Și atunci am avut prilejul să-mi dau seama că așa și era.

Abia apucase să intre în colibă și a început să cotrobăiască prin boarfele și prin lucrurile amărîte pe care le mai aveam, și numai după ce s-a încredințat că nu e nimic din ce cre-

dea el — ce anume nu știam încă pe vremea aceea — s-a liniștit și s-a trîntit pe pat să doarmă.

Pe la noi nici n-au dat netrebnicii aceia — am aflat însă că au intrat din casă în casă, prin mai toate cocioabele de pe pămînturile albe. Umblau cu căruța, însoțiți de cîțiva soldați călări. Lumea îi ocăra și-i amenința, căci dumnealor nu se mulțumeau să scotocească numai prin colibe, ci se apucau să cerceteze și oamenii, să vadă ce poartă pe ei: am auzit că pe unii i-ar fi pus chiar să se dezbrace, așa, în mijlocul drumului, și să dea înapoi tot ce era efect militar. Încolo, nu scoteau un cuvînt — așa aveau ordin, după cum mi s-a spus — nici măcar nu-și dădeau osteneala să afle cum de încăpuseră în mîinile oamenilor toate lucrurile pe care se căzneau ei să le adune. Mai bine zis, nu catadicseau să asculte ce li se spunea, fiindcă nu le convenea probabil.

— Asta mi-a dat-o cutare sergent, încerca să le explice cîte o femeie.

— Asta, de la caporalul cutare, spunea alta.

— Pătura asta am cumpărat-o de la soldatul cutare, se împotrivea unul.

— Ciorapii nu! protesta altul, că i-am cumpărat de la „Turcul" din dugheană!

Degeaba însă! Subofițerul da ordin și soldații înșfăcau pe loc orice lucru ce părea să fie efect militar, și le încărcau pe toate în căruță.

Vestea se răspîndise cît ai bate din palme, de la un capăt la altul al mahalalei, și atunci vreo cîțiva căutară s-o șteargă, ca să-și scape

ţoalele, dar au păţit-o şi mai rău, căci n-au mai rămas cu nimic. Soldaţii încercuiseră toată mahalaua.

La noi însă n-au venit.

În dimineaţa aceea am aflat, mai bine zis am ghicit, de unde veneau banii pe care-i aducea bărbatu-meu acasă.

Dintre toţi, cei mai păgubiţi au fost dughenarii din mahala.

Se vede că bărbatu-meu se îndeletnicea cu vînzarea diverselor efecte, dacă nu chiar cu a furajelor de la regiment. Erau o seamă de lucruri care nici nu apucaseră poate să intre sau măcar să iasă din magazia unităţii, deşi acolo ar fi trebuit să ajungă ; fuseseră vîndute însă şi răsvîndute cu mult înainte. Omul meu se ferise însă să aducă acasă altceva decît bani. De asemenea, se silise să-şi ţină gura, aşa că buclucul trecu fără ca noi să ne fi perpelit prea tare de spaimă. Numai că după asta, ca să avem cu ce trăi, de bine de rău, bărbatu-meu s-a văzut nevoit să se apuce de alte îndeletniciri mai puţin misterioase, sau ca să vorbim pe şleau, să nu facă nimic, numai că aşa, bineînţeles, nu ne-am fi putut ţine zilele.

Pînă să se hotărască el să-şi schimbe meseria a mai trecut o bucată de vreme, aşa că într-o bună zi l-am luat pe Odiseo în braţe, cu gîndul să-mi iau lumea în cap.

— Nu pleca, m-a oprit omul meu.

— Ba mă duc.

Mi-a dat atunci nişte bani — ultimii probabil pe care-i mai avea şi cine ştie cum şi unde-i păstrase.

Pe urmă a făcut el ce a făcut şi a luat de undeva cu împrumut o barcă, sîrmă, frînghie şi nişte cîrlige, numai că asta nu era o îndeletnicire pentru el.

Greu nu i-a fost bineînţeles s-o călăfătuiască, s-o dreagă şi să se apuce de pescuit, ci — greu nu e bine zis, ci mai degrabă penibil — mult mai greu i-a fost în schimb s-o pornească de-acasă cu cobiliţa pe umăr, să vîndă peştele. Trebuia să plece cu noaptea în cap, dar nici asta nu era mare lucru pentru el, căci deşi pînă atunci nu i se întîmplase niciodată să muncească pe brînci, ca un rob, bărbatului meu nu-i plăcea să lenevească în pat. În nici un caz, cînd l-am cunoscut, n-aş putea spune că era un trîntor. Dimpotrivă chiar. Numai necazurile, cred eu, şi soarta lui nenorocoasă l-au nărăvit, căci n-a mai simţit probabil nici o tragere de inimă şi nici nu s-a mai putut bucura de munca lui, văzînd cum proprietarul îi ia aşa ogorul, pe nepusă masă, sub cuvînt că nu i-l mai poate lăsa să-l lucreze pentru că-i secătuia toată vlaga din el, şi asta tocmai cînd venise şi Odiseo pe lume. Atunci cred eu deci că s-a schimbat. Ce să-i faci, toată viaţa n-am avut parte de noroc, deşi la început se părea c-o să ne meargă bine.

Nu, nu asta-l necăjea, că trebuia să se scoale în zori ca să apuce să desfacă peştele. Totdeauna se trezea dis-de-dimineaţă, dar îi plăcea mai mult să-şi piardă vremea pe acasă, stînd pe un scaun şi bînd *mate,* şi să se uite afară — nu ştiu dacă ros de mînie sau cu

amărăciune — spre podul Pellegrini, care se afla în provincia Gualeguaychú, către Cuchilla Redonda, unde era şi fosta noastră colonie. (E un fel de a zice, a noastră, o iluzie, fiindcă noi n-aveam nimic, nimic, şi în ziua cînd ne-au luat şi ce nu era al nostru, am rămas şi fără ce era al altuia.)

Nici eu nici bărbatu-meu n-am crezut la început c-o să ne alunge aşa peste noapte, să ne lase pe drumuri, goi puşcă, aproape aşa cum ne făcuse mama.

Nu, nu zic că i-ar fi fost greu să se scoale în zori, fiindcă era deprins cu asta de cînd muncea la cîmp — probabil din copilărie. Nu, asta nu era, nici nu putea să fie o stavilă pentru el. Şi atunci mă întreb de ce nu-i dădea oare inima ghies, sau ce-l împiedica să se ducă să desfacă peştele pe care-l pescuia la rîu ?

Nu, de ce să mint, la început n-o duceam chiar aşa rău. E adevărat că în fiecare an trebuia să lucrăm alt imaş ; pe urmă nu eram stăpîni pe nimica, nici măcar n-aveam în arendă o sfoară de pămînt cît de mică. Asta, asta a fost năpasta noastră.

Bărbatu-meu, la drept vorbind, era un *péon*[1] — după cum îi spuneam eu. Iar el niciodată nu tăgăduia. Toate erau ale moşiei : plugurile, caii, grapele, uneltele, tot, tot. Lucram pămîntul în dijmă.

[1] ***Péon :*** **muncitor zilier.**

Plecam noi de pe un imaş, şi-n locul nostru venea cireada de vaci, se duceau vacile, ne-ntorceam noi. De ce nu ne-a fost dat s-o ducem aşa mai departe ? Fiindcă în cele din urmă a venit şi ziua cînd, pe lîngă faptul că n-aveam nimic al nostru, am mai pierdut şi dreptul de a lucra vreun petec de pămînt.

Era limpede c-aşa avea să se întîmple, de-aceea mereu îl tot băteam la cap pe omul meu.

— Ne mutăm de pe o pîrloagă pe alta şi niciodată n-am avut parte să luăm şi noi o bucată de pămînt în arendă.

— Aşa le convine lor, îmi răspundea el. Rostul nostru e să primenim pămîntul, să-l îngrăşăm pentru vite, şi cîtă vreme lor le convine aşa...

— Pentru asta n-au nevoie de un colon[1], îi spuneam eu, un om cu care să împartă cîştigul. Treaba asta poate s-o facă şi un *péon* oarecare, pentru cei cîţiva gologani cît e plătit.

El însă mă repezea :

— Ce te pricepi tu ?

Şi atunci tăceam mîlc şi, bizuindu-mă pe vorba lui, îmi ziceam în sinea mea — proasta de tine, o fi avînd el vreo înţelegere cu stăpînii, i-or fi promis ceva, ori i-or fi dat vreo iscălitură la mînă.

Aşadar, nu sculatul de dimineaţă îl făcea să pregete de a negustori peştele, ci altceva,

[1] ***Colono :*** **agricultor care lucrează temporar o bucată de pămînt în arendă. Colonii trăiesc de obicei în grupuri — constituindu-se în colonii.**

un lucru pe care eu nu-l cunosc şi care l-a împiedicat mereu, de cînd ne-au luat pămîntul, să se apuce iar de o treabă cinstită... De altminteri, ca să spun drept, nu ne-au luat nici un pămînt, ci pur şi simplu nu ne-au mai lăsat să însămînţăm nici un imaş.

Şi astfel profeţia mea a ajuns să se împlinească.

— Treaba asta poate s-o facă de-acum înainte şi un *péon*, i-au spus ritos.

La care bărbatu-meu a răspuns :

— N-aş putea fi eu *péon*-ul acela ?

— Nu, i-au retezat-o ei. Dumneata n-ai putea să trăieşti cu familia din cîştigul unui *péon*. De-aia, vezi, nici nu mai ai ce căuta aici. Du-te de-ţi găseşte de lucru în sat. Noi nu putem să-ţi facem un contract. Ca să ne vedem obligaţi la un moment dat să te lăsăm să stai toată viaţa într-un loc, să nu te mai putem scoate de-acolo cînd ne-o conveni.

— De ce n-am putea continua ca şi pînă acum ? i-a întrebat el.

Iar ei de colo :

— Nu se poate. Legea cere să te stabileşti într-un loc, pe o sfoară de moşie. Nu mai avem voie să te mutăm de colo-colo, ca pîn-acum, altminteri ar însemna să încălcăm litera legii. Ar trebui să iscălim un contract de arendare a cutărui sau cutărui ogor, şi din momentul acela dumneata n-o să mai poţi schimba locul, chiar dacă ai vrea.

— Bine, dar atunci, a spus el, dacă n-am nici măcar atîta cît cîştigă un *péon*, înseamnă să trăiesc ca vai de lume !

— Asta-i treaba dumitale !

Mă tot gîndesc că pesemne după asta s-a întîmplat ceva cu bărbatu-meu. Din momentul acela s-a petrecut în el o schimbare. Se scula mereu în faptul zilei, cu toate că şi peste noapte se ducea de cîteva ori să cerceteze nada, şi scotea peşte berechet. A doua zi însă, ce să vezi, în loc să plece cu el să-l vîndă, nu se mişca din casă ; stătea ceasuri întregi cu ochii pe fereastră, uitîndu-se spre Cuchilla Redonda, rămînînd cu privirile pierdute într-acolo, ca şi cum ar fi aşteptat să se întîmple ceva : ştiu eu ce ? Poate să-l cheme cineva, să-i ceară iarăşi să lucreze pămîntul.

Dar cum vine asta : dacă omul a fost odată agricultor, înseamnă că nu trebuie să facă nimic altceva toată viaţa ?

Prinsese o ură grozavă pe pămînturile astea albe. Scuipa, izbind cu piciorul în ţărînă.

— Uite, îmi spunea, aici nici roşcovul nu poate să crească. De-aia, vezi, nu se găseşte nimeni să ne-alunge de-aici, să ne întrebe dacă plătim ori nu vreo arendă şi nici să ne pună să semănăm sau să lăsăm ogorul neînsămînţat. Şi-n vremea asta pămînturile albe se tot întind, sporesc mereu, iar vîntul şi apa le tot macină, căci poate oare cineva să stăvilească vîntul ?

— Copacii, îi răspundeam eu, fiindcă aşa auzisem de la bunicul meu, că undeva în Europa ar fi nişte vii ocrotite de bătaia vîntului printr-o perdea de copaci.

— Şi cine crezi tu c-o să se apuce de sădit copacii ? mă întreba el, aţintind asupră-mi o

privire încordată și parcă rătăcită. Nimeni. Din cîtă lume trăiește prin coclaurile astea, nu i-ar da prin gînd nimănui să se îndeletnicească cu așa ceva. Să nu-ți închipui tu că aici se poate planta orice soi de copac. Eu unul nu mă pricep să spun care se poate și care nu, atîta știu doar că prin părțile astea nu crește orice arbore. Și apoi, va trebui să-i mai și îngrijești, să-i răsfeți ca pe niște copii. Zi și noapte, vara ca și iarna, să-i cocolosești, să-i uzi la vreme, să-i sapi la rădăcină, să-i învelești, să nu-i slăbești din ochi nici o zi, nici măcar o clipă. Și un biet prăpădit ca mine, sau ca alde ăștia de prin partea locului, poate fi în stare de așa ceva ? Iar între timp vîntul și inundațiile mănîncă, încetul cu încetul, pămîntul bun, mult, puțin, cît a mai rămas. N-o să crezi, dar am citit undeva, nu mai știu cînd, că așa au luat naștere pustiurile, așa s-au format ele, căci în vremurile de demult nu existau deșerturi pe lume. Acolo unde pămîntul se macină, se pare că se aștern în loc nisipurile : se înfiripă mai întîi niște dune de nisip, ca după aceea să bîntuie pustietatea. Pe aici, împrejur, sînt o mulțime de dune, e și o stație de cale ferată care se cheamă așa, ba chiar un ținut întreg care se numește „Dunele". Hectare întregi de nisip, un adevărat puhoi de nisip, care în loc să scadă, crește mereu. Și dacă nimeni sau nimic n-o să le pună stavilă, cu vremea dunele ce se văd împrejur au să urzească un deșert. Ține minte ce-ți spun.

— Dar oamenii, i-am spus eu atunci, oamenii ce-or să facă ?

— Oamenii ? a dat el din umeri. Or să se mute aiurea. Ce vrei să facă oamenii în inima unui deșert ? Barem în provincia asta sînt atîtea și atîtea rîuri și pîraie, că altminteri... Apa și copacii sînt cei mai aprigi dușmani ai pustietății...

Să fi fost oare gîndurile astea triste care-l împiedicau pe bărbatu-meu să muncească și să fie un om cu frica lui Dumnezeu ?

De la o vreme parcă nu se mai sinchisea nici de mine, nici de Odiseo. Poate că de aceea se îmbăta mereu, ca să-și înece amarul, iar eu, nevasta lui, și Odiseo, băiatul tatei, ajunseserăm pentru el o povară de care i se făcuse lehamite ; poate că nu voia decît să scape cît mai curînd de noi, de ne lăsa așa să flămînzim, doar-doar mi-o veni în gînd într-o bună zi să iau copilul și să mă duc în lume, ușurîndu-l de povară. Spun asta pentru că de cîteva ori mi-a dat să înțeleg așa ceva, deși sînt încredințată că după aceea s-a căit, iar cînd m-am hotărît să plec unde-oi vedea cu ochii — să caut ceva de lucru, să cerșesc, sau mai știu eu ce, să mă duc așa razna și să nu mă mai întorc vreodată, s-a ținut de mine nu și nu, să rămîn, mi-a dat și bani, și pe urmă s-a apucat de pescuit.

Abia atunci mi-am dat seama că n-o să ne părăsească niciodată. Că ne va răbda să trăim lîngă el, așa, ca o pedeapsă, pentru că eu și copilul îi aminteam de vechea colonie, de colonia de acolo, care era aidoma în fiecare an, fiind totuși mereu alta. Îi aduceam aminte de pămîntul acela de care nici unul dintre noi nu

s-a îndurat să se rupă de bună-voie, și pe care poate, fără să-și dea seama, n-ar fi vrut cu nici un chip să-l uite, știind totuși că-n veci n-o să-l mai capete înapoi, nici n-o să-l mai cheme acolo, să se apuce de plugărie.

Ajunsesem să-mi spun că tot ce-i trebuia lui era să uite cît mai degrabă petecul acela de pămînt, să fie alt om, să învețe un meșteșug nou și să ne așezăm într-un oraș ca lumea, cu fabrici și străzi, cu oameni de treabă. I-am spus-o și lui: nici n-a deschis măcar gura să-mi răspundă, dar în momentul acela am înțeles că n-o să-și poată uita niciodată ogorul, și că atît eu cît și Odiseo nu făceam altceva decît să i-l păstrăm mereu proaspăt înaintea ochilor, că de aceea avea nevoie de noi amîndoi.

Începusem parcă să mă simt vinovată cumva de năpasta lui și probabil că așa mi-a căşunat atunci să-mi iau cîmpii; numai că el n-a vrut să mă lase, s-a împotrivit cu tot dinadinsul să părăsesc casa, ba mi-a dat chiar și niște bani, pe care eu nici nu știam că-i are, și probabil nici el n-avea de gînd să mi-i dea.

Nu cumva omul sărac se ține singur scai de soarta-i vitregă?

Cum spuneam, bărbatu-meu se scula cu noaptea-n cap — nu țin minte să-l fi văzut decît în cine știe ce împrejurări rare dormind, cînd începea soarele să se înalțe, și se uita înspre răsărit, unde mijea o geană de lumină, ca și cum n-ar mai fi avut prilejul pînă atunci să vadă revărsatul zorilor, de atîtea ori, aproape

zi de zi, de cînd se născuse. De fapt se uita spre Cuchilla Redonda. Asta părea să-l țină-n loc, împiedicîndu-l să facă orice pas; se ducea numai la crîșma lui Estévez, unde bea fără măsură, pînă cădea jos, și se tăvălea sub masă în neștire, ca o piftie băloasă și respingătoare.

...La început nu mi-am dat seama cine poate să fie. Abia după aceea, cînd a prins să vorbească mi-am adus aminte de el și i-am recunoscut trăsăturile chipului, și parcă tot nu-mi venea să cred că era cu adevărat el. Crescuse mare, firește, și nu mai curgeau zdrențele de pe el, ca atunci cînd l-am văzut noi ieșind la iveală, împreună cu celelalte trei haimanale, din trestiiș. Venise pe jos și a trebuit să bată de două ori din palme pînă să prind de veste. Mă uitam la el și nu puteam să-mi cred ochilor, văzîndu-l că mă salută și că vorbește respectuos cu mine, în loc să se tăvălească pe jos, dîndu-se tumba și să moară de rîs pentru că bărbatu-meu habar n-avea unde se află cantonat regimentul. Ce-i drept, trecuseră cîțiva ani de-atunci, nu prea mulți, de ajuns totuși pentru el, care între timp se făcuse băiat mare, ba chiar bărbat în lege, ca să zic așa.

— Dumneata ești cel mai mare, i-am spus eu în sfîrșit, cel mai mare dintre... Dar ceilalți trei? Ce s-au făcut prietenii dumitale?

— Nu știu nimic, doamnă, mi-a răspuns.

(Mi-au dat lacrimile. Cuvintele lui m-au întristat peste măsură, spre marea mea mirare.

De ce oare soarta acestor copii rămași la voia întîmplării mă mîhnea atît de tare, cînd de fapt aproape și uitasem de ei? Am început să-l descos, doar-doar voi mai afla cîte ceva despre ceilalți, dar n-am reușit să scot nimic de la el. La cîteva zile după ce-și părăsiseră casa, băieții se gîndiseră că-i mai bine să se răzlețească, să nu cadă chiar așa, toți, în mîinile poliției, și de atunci nu se mai văzuseră niciodată. În sinea mea tot mai sper însă că într-o bună zi or să răsară și ceilalți trei în prag, așa cum apăruse și el. Ce s-o fi întîmplat oare cu ei?)

Bărbatu-meu l-a poftit înăuntru, iar eu le-am adus niște *mate*.

Odiseo începuse să umble pe atunci, dar nu se încumeta încă să se desprindă de fustele mele.

(Cînd s-a ridicat copăcel, înainte chiar de a înșăila primii pași, în tot momentul se agăța de poalele mele. Pe urmă, un timp, mergea tot pe lîngă mine, ținîndu-se de fustă, și chiar după aceea, cum nu se simțea încă sigur pe picioare cînd umbla, nu se dezlipea de mine, și tot așa, multă vreme n-am putut să fac un pas fără el, căci unde m-aș fi dus, era mereu după mine.)

Cînd le-am adus oala cu *mate*, băiatul tocmai îi mărturisea bărbatului meu:

— Așa-mi zice lumea, Primo[1].

[1] *El primo*: Cel dintîi, primul (fiind cel mai mare dintre cei patru copii). Aici în sens de „Nesăbuitul".

S-ar părea că spun cai verzi pe pereți, dar zău dacă știu pînă azi care-i era numele adevărat. De atunci nu s-a pomenit să treacă vreodată prin Gualeguay fără să se abată pe la noi: nu știe cum să-l mai răsfețe pe Odiseo. Oricît ar părea de ciudat însă, n-am auzit pe nimeni chemîndu-l altfel decît „El Primo"; asta era porecla lui și într-atîta se obișnuise toată lumea să-i spună așa, încît nu numai mie, dar nici bărbatului meu și nici altora de pe aici, care-l cunoșteau, nu ne trecuse vreodată prin minte să ne întrebăm care-o fi numele lui adevărat. Cu siguranță că astăzi, fiind duminică, și pe deasupra și zi de alegeri, o să vină pe la noi să ne vadă; dacă nu uit, am să-l întreb cum îl cheamă.

Așadar, ne-am pomenit atunci cu el în casă, a băut *mate* cu bărbatu-meu și au stat amîndoi de vorbă o grămadă de vreme; pe urmă s-a jucat cu Odiseo, care din ziua aceea l-a și îndrăgit grozav (și cred că tot atunci s-a deprins, puiul mamei, să meargă singur, singurel, fără să se mai țină de fustele mele). Datorită acestei împrejurări legate de feciorul meu, Primo mi-a apărut dintr-o dată ca un om deosebit, un om pe care lumea simțea nevoia să-l urmeze, sau să fie aidoma cu el. Mai tîrziu, cînd am ajuns să-i cunosc mai bine caracterul, unele din trăsăturile lui, care păreau la început să dezmintă prima impresie, n-au făcut decît s-o întărească. Îmi dau seama acum că de mic copil el era capul celor trei ortaci ai săi, nu atît pentru c-ar fi fost mai mare de-

cît ei, cît, mai cu seamă, fiindcă era cel mai isteț și cel mai nefericit dintre ei.

Cum se întîmplase să vină către prînz, plecase curînd după aceea cu bărbatu-meu, ca să se întoarcă apoi cu o halcă de friptură în piele cu sos de vin și cu o sticlă de rachiu. Ne-am ospătat cu toții și după ce au stat puțin să se odihnească, au pornit-o de acasă amîndoi. Bărbatu-meu s-a înapoiat tocmai pe-nserat, singur de-astă dată, și cam cherchelit.

— Rar am văzut bărbat mai îndrăcit ca Primo ăsta ! mi-a spus el.

Mi-aduc aminte că în momentul acela cuvîntul „bărbat" (nu în sens de bărbat sau femeie, ci de om în toată firea) mi s-a părut că nu-i merge de loc lui Primo. Că doar să tot fi avut pe vremea aceea 19 sau 20 de ani. În orice caz n-ai fi putut spune despre el că-i un „bărbat îndrăcit", așa cum îl numise omul meu. Nu știu de ce, dar cu toate că era schimbat din cap pînă-n picioare, pentru mine Primo mai păstra încă ceva din copilandrul jerpelit, murdar și înfipt, de al cărui cuvînt ascultau celelalte trei haimanale, la fel de zdrențăroase și de năpăstuite ca și el. În ochii mei era aproape aidoma cum fusese atunci, deși se făcuse acum coșcogea flăcăul, și era îmbrăcat atît de curățel.

Nu știu de ce, dar de cîte ori mă gîndeam la el, îmi aminteam că n-are bietul băiat nici mamă, nici tată. Și-n ziua aceea tot așa, primul lucru pe care l-am făcut, a fost să-i pomenesc de ceea ce-mi mărturisise cîndva.

— Chiar așa e, mi-a răspuns el, n-am cunoscut-o nici pe mama, nici pe tata. Ori, de vreme ce nu i-am văzut niciodată la față, e ca și cum nici nu i-aș fi avut.

— Bine, dar înainte ca *doña* Domitila...

— Aha ! Ați aflat așadar și de *doña* Domitila ? Uite, dac-aș ști acum unde-i mama, aș face și eu ca băiatul dumneaei : m-aș duce s-o caut, în primul rînd pentru bucuria mea. Merită osteneala, ce credeți, nu-i așa ?

— Bine, dar înainte ca *doña* Domitila...

— Da, așa e, ai mei au plecat la Neuquén, numai că nu erau chiar părinții mei adevărați, altminteri nici vorbă că m-ar fi luat cu ei, în sud. Tocmai de aceea m-au lăsat aici, gîndindu-se pesemne că, odată și odată, mama și tata poate au să se întoarcă în Gualequay și au să mă caute (după cîte am aflat, plecaseră amîndoi mai demult, cînd eu eram doar atîtica, și mă lăsaseră în seama lor). S-or mai fi gîndit de asemenea, poate, că luîndu-mă cu ei la Neuquén, ar fi însemnat să mă rătăcesc pe veci de părinții mei buni, de aceea m-au dat în primire *doñei* Domitila. Cum vedeți, părinții mei nu s-au mai întors, cel puțin așa știu eu, și mă-ntreb dac-or mai avea de gînd să se întoarcă vreodată. Și dac-am venit acum aici, am făcut-o numai pentru ei, în nădejdea c-am să apuc să-i văd măcar o dată înainte ca...

— Înainte ca... ? i-am luat eu vorba din gură.

— Știu și eu ? Înainte de a face una boacănă sau dacă nu, înainte de a muri... Cîte nu se pot întîmpla ?...

Mai e de mirare că, aşa stînd lucrurile, nu puteam, în ruptul capului, să-l privesc pe Primo ca pe un bărbat?

Tocmai pentru că nu-i cunoşteam părinţii, el, Primo, rămînea pentru mine „băiatul" lor. Ţinea atît de mult să fie odorul cuiva, avea cîteodată atîta nevoie să fie copil! (...măcar o dată înainte de a...) încît de aceea tocmai nu reuşea să fie în ochii mei nicidecum un om în toată puterea cuvîntului. Ar fi trebuit mai întîi să iasă la iveală într-o bună zi părinţii lui, ca el să ajungă să-i cunoască; abia atunci, da, numai atunci Primo ar fi început să fie — şi pentru mine — un bărbat. Atîta vreme însă cît lucrul ăsta nu se va fi întîmplat, Primo continua să rămînă un copil, mare, de bună seamă, dar totuşi un copil care căuta cu tot dinadinsul să fie odrasla cuiva, ca să se poată preschimba apoi, pe loc, într-un bărbat.

Iată de ce-mi fusese frică, o frică stupidă şi fără rost, atunci cînd îl cunoscusem pe Primo şi pe ceilalţi din gaşca lui. Abia acum îmi dau seama că mă temusem să nu mor cumva înainte ca Odiseo să-şi poată da seama cine eram eu, să ştie că eu, da, eu eram mama lui. (Spaima asta c-am să mor nu era chiar atît de absurdă pe atunci: oricine îşi poate închipui ce înseamnă să cutreieri zile de-a rîndul drumurile, fără să pui nimic în gură, şi fără să te odihneşti cît de cît. În condiţiile astea, cine nu s-ar fi temut de o nenorocire? Şi poate nu mă-nfricoşa atît lipsa unui adăpost

sau foamea, cît nesiguranţa zilei de mîine, acea cumplită nesiguranţă în care trăiam necontenit. Asta era lucrul cel mai chinuitor; faptul că niciodată nu ştiam ce-o să ne aducă ziua de mîine.)

Cei patru orfani m-au făcut să mă gîndesc ce-ar fi fost dacă Odiseo rămînea şi el singur pe lume; dacă s-ar fi întîmplat să mor în momentul acela, îmi spuneam eu, Odiseo ar fi fost pînă la sfîrşitul vieţii un copil fără mamă, ba cine ştie ce s-ar fi ales de el şi că, de-ar fi trăit chiar o sută de ani, tot n-ar fi ajuns niciodată un bărbat în toată puterea cuvîntului: asta nu se putea decît dacă şi-ar fi cunoscut părinţii şi ar fi ştiut măcar cum şi cînd îi pierduse. Era o condiţie pe care, neîmplinind-o, (cel puţin aşa mi se părea pe vremea aceea) nimeni nu e-n stare să ajungă om întreg, pentru că numai atunci devii bărbat sau femeie în toată firea, cînd eşti nevoit să te desparţi de părinţi, să pleci de lîngă ei — nu chiar la capătul lumii — adică să te descurci singur. Atîta timp cît încă mai eşti în căutarea celor de care ar trebui să te desprinzi, ca să te simţi pe deplin răspunzător de tot ce faci, nu poţi fi om întreg.

Cu toate că mi se strînge inima cînd mă gîndesc la asta, sînt convinsă că Odiseo va ajunge un om adevărat numai în ziua cînd o să se simtă, într-un fel oarecare, desprins (fără a ne lipsi totuşi de dragostea şi respectul pe care ni le datorează) de mine şi de taică-său; atunci cînd se va socoti de sine stătător

şi va avea răspunderea sa personală, chiar dacă ar trăi mai departe lîngă noi şi nu ne-am separa propriu-zis niciodată. (Mă gîndesc de pildă că Odiseo ar putea avea la rîndul său şi el copii şi că odraslele sale ar ajunge, de bună seamă, să preţuiască mai mult pentru el decît părinţii care l-au adus pe lume, şi că, mai tîrziu, acelaşi lucru o să se întîmple şi cu copiii lui.) Dar pentru asta, pentru a se putea despărţi cîndva de mine, ca să devină bărbat, trebuia neapărat să mă fi cunoscut mai întîi, să fi văzut cu ochii lui că am existat într-adevăr, că l-am iubit şi că l-am alăptat. (Cînd dai naştere unui prunc, depinde de tine ca să ajungă un copil, altminteri ar continua să rămînă un boţ cu ochi. Iar după ce copilul creşte mare, trebuie să se desprindă iarăşi de tine, ca şi cum l-ai naşte a doua oară, trebuie să mai înduri o dată parcă chinurile facerii, ca să devină om.)

Acum mă simt împăcată şi nu mă mai tem de nimic, fiindcă cel puţin acum sînt sigură că mă cunoaşte — şi cunoscîndu-mă o să mă ţină minte toată viaţa — şi a văzut cu ochii lui c-am existat, că l-am iubit şi l-am alăptat la pieptul meu. De aceea, acum nu mă mai tem. Băiatul meu, Odiseo, o să ajungă om adevărat şi o să poată spune, chiar dacă s-ar întîmpla să închid ochii : „Mi-aduc aminte că mama..."

Lucrul acesta însă Primo nu poate să-l facă. De aceea mi se rupe inima de mila lui. Atît de milă mi-e de el, încît zău c-aş fi vrut să-i fiu

mamă, iar Odiseo frăţior odinioară, cînd bărbatu-meu îl îmbiase în felul ăsta pe el şi pe ceilalţi trei popîndoci. (Primo, sînt sigură, îl iubeşte pe Odiseo chiar ca pe un frăţior.) Repet, aş fi dorit din toată inima să-i dau cumva o mînă de ajutor lui Primo, ca să poată încerca şi el acest sentiment de a fi „bărbat". (Aş vrea să pot fi mama tuturor orfanilor din lume, a tuturor celor care au nevoie de aşa ceva, ca să devină oameni şi ca să poată spune cîndva : „Maică-mea...")

Iată pentru ce cuvîntul „bărbat" mi-a sunat atît de curios la ureche alături de numele lui Primo.

— Omul dracului ! a pufnit din nou bărbatu-meu. Tare mai e cîrcotaş ! Dacă n-aş fi fost eu, îl făcea praf pe biet nenorocitul ăla, fără să clipească măcar. Şi pusese mîna pe cuţit cînd am sărit înaintea lui. S-a uitat la mine să mă răpună, şi în clipa aceea am fost sigur că n-o să-şi înfrîneze lovitura, cu toate că mă aflam între ei, aşa că m-am gîndit atunci, ce-o fi să fie, cum o vrea Cel de Sus. Nu ştiu ce l-a făcut să se oprească, zău dacă ştiu. Nu ştiu nici măcar de ce-o fi luat foc aşa, din senin. Că doar celălalt nu-l atinsese nici măcar cu-n deget ; a spus el ceva, acolo, dar nu pentru el, ceva ce n-am deslușit şi nici altă lume n-a priceput ce aveau în clin şi în mînecă vorbele ăluia cu Primo. O fi crezut c-a vrut să-l jignească, i s-o fi părut numai că se simte jignit, atîta ştiu doar că, pînă să prindem noi de veste, Primo îl şi pocnise zdravăn, de-i şi um-

flase falca, şi-l încleştase atît de amarnic de ziceai c-o să-şi dea sufletul, nenorocitul. Cu chiu, cu vai, am izbutit să-i despart şi, abia cînd m-am aşezat între ei, şi-a luat seama. Şi unde m-a fulgerat cu nişte ochi atît de crunţi, de parcă... ar fi fost mînios pe mine şi în acelaşi timp, nu ştiu cum, mi-ar fi mulţumit că mă amestecasem între ei. Cred că-n momentul acela s-a gîndit la mine şi la Odiseo, de aceea n-a vîrît în mine cuţitul cu care se pregătea să tabere asupra celuilalt. Şi-a venit numaidecît în fire şi şi-a cerut iertare de la Estévez, ba nu m-ar fi mirat să-l văd că încearcă să se împace şi cu celălalt. Numai că omul, băgat în sperieţi, avusese grijă să-şi ia tălpăşiţa.

Şi ăsta n-a fost singurul scandal, de atîtea ori încă, după aceea, mi-a fost dat să aud că Primo iarăşi sărise la bătaie. Toată lumea din mahala îl ştia că-i „abraş" şi zurbagiu, deşi totodată se vorbea despre el că are inimă bună şi largă, fiind gata să-şi risipească banii cu te miri cine la cîrciumă, să ajute pe oricine, chiar pe un necunoscut, fără să-l întrebe măcar cum îl cheamă, după cum tot aşa era gata să înjunghie un om, în aparenţă, fără nici un motiv. (Spun în aparenţă, pentru că oamenii de felul lui Primo, cărora le-au rămas multe din apucăturile unui copil, au de obicei motivele lor, pe care ceilalţi nu sînt în măsură să le înţeleagă, şi de aceea, tot aşa, ca nişte copii, fac adeseori lucruri fără noimă, unele bune, după părerea noastră, altele rele.)

Din ziua cînd a venit pentru prima oară să ne vadă, Primo şi-a amintit mereu de noi. Ba ştiu chiar că la un moment dat a căutat să-l ajute pe bărbatu-meu, aşa cum obişnuia el să-i ajute pe oameni, fără fasoane, simplu; adică dîndu-le bani. (Şi în privinţa asta Primo era tot un copil.) A mers însă cu dărnicia şi mai departe. Văzînd că bărbatu-meu risipea toţi banii pe băutură, s-a ferit să-i mai dea lui în mînă, ci mi-i lăsa pe furiş mie, fără să-mi spună însă nici un cuvînt. Profita de un moment de neatenţie din partea noastră şi se grăbea să strecoare banii sub sfeşnicul de pe ladă, ca să-i pot lua de acolo fără ştirea lui bărbatu-meu. Îi făcea şi lui cinste la crîşmă, adesea se îmbătau chiar împreună, şi, nu numai o singură dată, bărbatu-meu a sărit la el să-l oprească, tocmai cînd era gata să se încaiere. Primo părea că-i poartă respect şi chiar sînt sigură că-l respecta cu adevărat, pentru că avea nevoie de el, să-i ţină loc de tată, ca să zic aşa, iar eu să-i fiu ca o mamă, de aceea îmi şi lăsa bani.

Cum ziceam deci, Primo avea faimă de bătăuş, aşa cum lui bărbatu-meu îi mergea numele de beţiv, ca unul care tăia frunză la cîini. Nu vreau nici măcar să mă gîndesc că lucrul ăsta mi-a prins bine o bucată de vreme. Trebuie să recunosc totuşi că oamenii care s-au apropiat de noi pe atunci au făcut-o numai de mila mea, fiindcă mă vedeau tot aşa, singură mereu, luptîndu-mă cu mizeria în care trăiam din pricina ticăloşiei bărbatului meu — cel puţin aşa socoteau ei. (Aici se înşelau

însă, deoarece și eu eram într-o oarecare măsură vinovată de halul în care ajunsesem.) Angelica, de pildă, o prietenă cum rar întîlnești (în ciuda tuturor vorbelor ce umblă pe socoteala ei, chiar dacă ar fi, poate, adevărate), așa s-a întîmplat să ne calce pentru prima oară în casă.

Într-o duminică m-am trezit, cu puțin înainte de a se crăpa de ziuă, în răcnetele unui bețiv, care, după cum mi-am dat numaidecît seama, nu era altul decît bărbatu-meu. Nu m-am îndurat totuși să mă scol din pat, decît mai apoi, cînd, ațintind urechea, am deslușit că mai era cineva cu el, o persoană care încerca să-l potolească, vorbindu-i cu glas scăzut. Și glasul acela era de femeie.

Odiseo

Fetița și Odiseo ieșiră pe poarta din dos a cazărmii, în Strada Mare, ducînd fiecare într-o mînă ulcica plină cu tocană, iar în cealaltă cîte un pesmet. Mergeau amîndoi tăcuți prin arșița acelui ceas de liniște cu adînci ecouri ale amiezii toropite de uguitul melancolic al hulubilor ce împînzeau văzduhul încremenit, cu cîntecul lor, o însăilare de două note în contrapunct, repetate pînă la monotonie. Era singura mărturie de viață, cît vedeai cu ochii, jur împrejur, pe o întindere de sute și sute de metri. Geamătul, gînguritul sau cîntecul acesta

simplu, avînd însă ceva omenesc în el, ceva duios, sfîșietor și tărăgănat, ce-ți răscolea inima, părea că se înalță de pretutindeni, revărsînd asupra lumii doar tristețe și singurătate. La auzul lui, copiii simțeau cum li se strînge inima, iar oamenii mari se apucau de obicei să depene tot felul de povești cu vrăjitoare, din bătrîni, pomenind mereu de Solapa și de Cuco, două duhuri a căror menire era să-i facă pe copii să șadă frumușel acasă la ei și să doarmă după-amiaza în răcoarea încăperilor umbrite, cu mireasmă de magnolie, iasomie și glicină, sau de nard păstrat vreme îndelungată prin dulapuri sau prin sertarele vreunei console îmbătrînite de vreme.

Cuco și Solapa erau două duhuri urîcioase care te băgau în sperieți și care obișnuiau să umble tot împreună, dînd iama printre plozii îndărătnici, prost crescuți și plîngăreți. Vremea cînd le plăcea lor să bîntuie era după-amiaza, în primele ceasuri, iar uguitul hulubilor era un semn că treceau prin partea locului.

Solapa era o zgripțuroaică uscată, înaltă și negricioasă, cu nasul lung și părul cenușiu și încîlcit. Umbla cu tîrligi în picioare și trecea din curte în curte și din pridvor în pridvor să vadă dacă nu cumva vreunui ștrengar de copil îi abătuse să iasă afară, sub arșița soarelui, îndată după ce se sculase de la masă. Iar dacă vreun țînc încerca s-o șteargă binișor din patul unde-l culcaseră părinții, Solapa îl înhăța pe loc.

Cuco, la rîndul lui, era un moșneag cocîrjat, care umbla pe două cărări : și totdeauna căra

în spinare un sac în care vîrîse vreun ștrengar neastîmpărat. Cuco și Solapa obișnuiau să mănînce copii pentru că aceștia aveau carnea fragedă, iar ei erau bătrîni și fără un dinte în gură. Trăiau amîndoi undeva prin coclauri, într-o cocioabă veche și dărăpănată. Și cum înșfăcau vreun copil, îl puneau să aducă din pădure lemne, ca să ațîțe focul sub coșcogea cazanul plin de funingine și așezat pe pirostrii, unde-i zvîrleau apoi să fiarbă.

(În fiecare casă auzeai cîte un basm de felul ăsta, iar în colibele sărmane unde oamenii, dacă duceau lipsă de alte bunuri, aveau în schimb o imaginație mai bogată, povestea se complica, fiind presărată cu dialoguri, lupte, călătorii, cirezi de vite mînate la cîmp, și secerișuri, și împestrițată cu tot felul de personaje păsări, cai, cîini și șerpi. Afară de șarpe, toate celelalte animale căutau totdeauna să-i salveze pe copii, care cu ajutorul lor reușeau să-i lase cu buza umflată pe cei doi bătrîni, scăpînd teferi din ghearele lor. Nefiind însă chiar așa un lucru de glumă să înfrunți atîtea primejdii, oricum, era mai cuminte să te culci după-masă, sfidînd astfel pe Cuco cu sacul lui și rîsul înfricoșător al Solapei.)

Din păcate, unii copii, ca Odiseo și perechea lui, n-aveau ce să facă, vrînd nevrînd trebuiau să umble pe-afară tocmai în ceasul acela de cumpănă.

Merseră așadar mai departe fără să spună o vorbă, stăpîniți amîndoi de o frică ascunsă, și cînd ajunseră la o răspîntie unde drumurile lor se despărțeau, fetița se opri locului nehotărîtă, așteptînd din partea lui Odiseo un gest sau ceva, în sfîrșit, care s-o scoată din încurcătură și s-o îmbărbăteze, ca să-și poată urma singură calea.

— Lasă că nu umblă la ora asta, o minți Odiseo. Și pe urmă, nici tu, nici eu, n-am apucat încă să mîncăm.

— Mi-e frică, mărturisi Fetița.

— Bine, se îndură Odiseo. Și în loc să-și ia rămas bun, o porniră mai departe împreună, pe Strada Mare.

După cum se vedea, în ziua aceea îi era hărăzit lui Odiseo să meargă pe alte făgașuri decît mergea de obicei. Acum bunăoară, se abătuse din calea lui, îndreptîndu-se spre coliba în care Fetița stătea cu bunica ei. Nimic mai simplu decît să schimbi drumul ; e un lucru asemănător cu ceea ce marinarii de pe vasele cu pînze numesc o voltă, sau șahiștii — o variantă ; nu este vorba nici de întîmplare, nici de hazard, ci de o conspirație a sîngelui, a cuvîntului și a convențiilor omenești, conspirație ce are însușirea de a genera noul, neprevăzutul, excepționalul.

— Mulțumesc, spuse Fetița cînd ajunseră la poarta casei sale.

Cuvîntul acesta pătrunse în sufletul lui Odiseo cu o forță năprasnică, spulberînd cu desăvîrșire teama de Cuco și de Solapa ; însoțit de un zîmbet și de o scăpărare mai puțin cenușie în ochii Fetiței, cuvîntul nu fusese chiar atît de spontan pe cît se înfiripase de repede pe buzele ei, fiind așadar cît se poate de bine venit, transparent și difuz în spațiu, dar de un

deosebit efect dramatic în timp. Şi cu toate că nu putea fi încă de vreo utilitate deosebită conştiinţei lui, îi dădea măcar prilejul să cunoască un simţămînt nou şi destul de rudimentar, de încredere, ca urmare a unui lucru săvîrşit din proprie iniţiativă şi nu obligat.

Faptul că-şi schimbase drumul în mod neprevăzut putea să nu aibă cine ştie ce importanţă. De altminteri, nici nu-l abătuse de la ţinta lui, ci în realitate, ca volta în navigaţie sau ca variantele la şah, ţelul rămînea acelaşi, chiar dacă avea să fie atins printr-un aparent ocol, care avea să-l ducă pînă la urmă în acelaşi loc, pe drumul cel mai scurt îngăduit de potrivnicia vînturilor sau de adversar.

Se întîlnise întîmplător cu o fetiţă pe care o petrecuse pînă acasă şi pe care căutase cumva s-o ocrotească : era un lucru cu totul nou pentru el, în comparaţie cu experienţele lui anterioare de viaţă, cum ar fi fost de pildă alintările Mamei, turnurile plăsmuite din lut, cuvintele Brutarului sau tovărăşia Pescarului. Era ceva nou ce nu se suprapunea celorlalte experienţe, ci le sporea, adăugîndu-le o forţă sau o calitate în plus, ceva ce se risipise numaidecît, lăsînd în urmă doar o dîră de umbră sau de lumină.

Purtînd încă în sine copilăria, Odiseo străbătea această tulburătoare zonă de permanentă tensiune, aspirînd abia către o conştiinţă, şi deci incapabil de amintiri. Deocamdată, avea grijă Mama să înregistreze totul prin el şi pentru el, aşa cum mai înainte îl alăptase, deşi prea mult nu-i putuse da din seva ei istovită.

Şi aşa, prin aduceri aminte, Mama îi înlesnea încetul cu încetul înfiriparea unei conştiinţe, pe întreg parcursul evoluţiei sale spirituale, călăuzindu-i paşii. Mama păstra pentru el amintiri care-i aparţineau lui, dinainte chiar de a fi văzut lumina zilei, ca şi cum aceste amintiri făceau şi ele parte din etapa ce precedase venirea lui pe lume ; asta, presupunînd că, pentru o mamă, copilul se naşte cu fiecare clipă ce trece...

Mama

M-am sculat numaidecît din pat, dar în clipa următoare m-am întors să-l iau pe Odiseo în braţe. Simţeam că trebuie neapărat să-l ocrotesc de o primejdie care în momentul acela mi se părea mai cumplită chiar decît fusese foamea şi viaţa dusă pînă atunci în pribegie.

C A P I T O L U L VI

Odiseo

Odiseo se afla acum din nou pe drumul ştiut ; mai bine zis de la coliba Fetiţei făcuse cale-întoarsă, luînd-o pe Strada Mare, îndărăt spre răspîntia de unde avea să taie iarăşi peste cîmp, de-a curmezişul, poligonul de tragere, dar de astă dată însă în sens invers, spre crîngul de răchite de pe malul rîului.

De la răspîntie băiatul o apucă hotărît pe făgaşul bătătorit, şi cînd ajunse în dreptul colibei în care locuia Angelica, îşi întoarse privirea într-acolo, fără să-şi încetinească pasul, căutînd s-o întrezărească prin desimea frunzişului boltit, din faţa casei, în chip de vestibul.

La ora aceea, probabil, Angelica îşi făcea siesta, sau se pregătea să primească vreun oaspete. Dacă nu cumva îşi îngrijea copilul bolnav.

Odiseo vedea în gînd, ca aievea, odaia Angelicăi, unica încăpere din coliba nu mult mai înstărită, de bună seamă, decît a lor, dar altfel aranjată, mai cu dichis, un dichis care, ţinînd seama de absoluta inocenţă a lui Odiseo, nu putea fi calificat drept excesiv de feminin. La mijloc se afla o masă acoperită cu un şal roşu, ţesut la război, cu franjuri albastre, de

mătase, pe margine. Pe masă, tot aşa, la mijloc, o lampă cu gaz, întotdeauna strălucitoare de curăţenie, cu abajur alb, cu chenar aurit. Într-o parte era patul de lemn, exagerat de mare, cu tăblii cafenii, iar în partea cealaltă, destul de departe de pat, poate chiar prea departe, un leagăn de trestie în care dormea copilul. Mai era şi un dulap în care erau agăţate tot felul de nimicuri ca, bunăoară, un calendar, o dansatoare şi o maimuţică de pluş. Noptiera fusese înjghebată dintr-o lădiţă îmbrăcată în creton, şi care părea pusă acolo numai ca să aibă pe ce şedea o fotografie în sepia, înfăţişînd-o pe stăpîna casei. Într-un colţ, o nişă acoperită cu o perdea albă prin care Odiseo apucase să zărească un lighean şi o cană de faianţă. Restul era un mister pe care Angelica îl ferea cu grijă de orice ochi străin, cel puţin în ceasurile şi-n împrejurările în care Odiseo putea pătrunde dincolo de bolta înfrunzită. Asta se întîmpla îndeobşte după-masa, cînd îl chema să-i dea un comision, sau la întoarcere, după ce făcuse treaba pe care i-o ceruse. Şi de fiecare dată cînd intra în odaia prietenei lui, copilul simţea în nări o boare de parfum, o adiere călduţă şi îmbietoare. Odiseo zăbovea de obicei mai mult decît era nevoie, numai ca să adune în el mireasma aceea sau, dacă ajungea să fie impregnat de ea pînă la saturaţie, ca să simtă sau să aibă impresia că e cufundat cu totul în parfumul acela de intimitate, că se scaldă în el. Poate că tocmai asta dădea camerei o atmosferă atît de feminină, în mijlocul căreia de obicei copiii nu se simt

prea bine, dar care le amintește totodată de caldele efluvii materne. Odiseo nu numai că putea să-și închipuie interiorul odăii, cu aroma și coloritul ei, dar simțea chiar adeseori nevoia să-l evoce, lucru pe care-l făcea cu o tainică voluptate, în timpul plimbărilor lui solitare, pe malul rîului, sau cînd cutreiera ulicioarele mahalalei, căutînd gologani ca să-și chivernisească punguța lui de pînză. Locuința lor era într-adevăr mai sărăcăcioasă decît a Angelicăi, și mai ales cu mult mai puțin feminină, în felul cum era dereticată, în ciuda prezenței predominante a Mamei ; și mai cu seamă nu se simțeau plutind în ea alte mirosuri decît cele categoric banale, searbede și anodine.

Odaia Angelicăi era tot așa, cu pămînt pe jos, ca și a lor, lui i se părea însă mai curată, sclipitor de curată chiar, fără ca amintirea ei să fie totuși un antidot pentru aspectul sărăcăcios al locuinței lor, ci pur și simplu o imagine de sine stătătoare care-i dezmierda sufletul, ca un vis duios de fericire. Senzația aceea de impalpabilă mîngîiere, prilejuită de parfumul și ordinea cumva misterioasă ce domnea în casa prietenei sale, avea asupra lui efectul unui stimulent, făcînd să se înfiripe în sufletul lui un tainic ideal de frumusețe și armonie plastică. În ciuda turnurilor de lut pe care le construia zi de zi, faptul acesta putea să fie sau nu semnul prevestitor al unei vocații în fașă ; chiar așa fiind însă, — chiar dacă Odiseo avea să se dedice mai tîrziu artelor plastice — culorile, parfumurile, și formele, într-un cuvînt, acea melancolică vivacitate pe care o simțea în Angelica, aveau cu atît mai mult darul de a-i trezi o nemulțumire ascunsă, de un ordin cu totul special, o necesitate pe cît de profundă pe atît de delicată. Se crea un contrast izbitor între mizeria lumii în care trăia el, o lume săracă, ba chiar trivială, și coliba Angelicăi, mai bine zis nu coliba în sine, ci lumea ideală a Angelicăi, pe care o sugerau cu atîta elocvență parfumurile și lucrurile ei, o lume supusă legilor acelui spirit prin excelență feminin și — de astă dată trebuie s-o spunem — de o îndoielnică sobrietate.

Această amintire nu-l influența prin comparație, ci prin contrast, de pildă, cu ulcica lui plină cu tocană cazonă, a cărei greutate o simțea acum în mîna dreaptă. Așa ajungea să stabilească un fel de fals echilibru între adevăr și fantezie, punînd de o parte toate lucrurile urîte ale realității, iar de partea cealaltă tot frumosul ce emana din lucrurile Angelicăi. Și n-ar fi fost exclus ca sentimentul acesta, în loc să fie indiciul unei vocații, să devină mai curînd preambulul unei false sau defectuoase educații, care amenința să provoace o ciocnire între toate aceste lucruri frumoase, chiar așa puține cum erau, și sărăcia în care trăia el ; și ce era mai grav, putea să ducă la o ciocnire între lumea asta a sa și posibilitățile lui de dezvoltare combativă și triumfătoare. Și cînd te gîndești, totul se datora în esență aparentei neglijențe cu care Angelica își aranjase odaia,

ca şi cum tot acel dichis ar fi fost străin de ea şi de preocupările ei zilnice. Părea să fie ceva superfluu, ba chiar pur şi simplu inutil, în comparaţie cu necesităţile Angelicăi, dat fiind că, după cîte îşi putea da seama Odiseo, nu puteau fi decît aceleaşi ca ale mamei lui şi ca ale tuturor celorlalţi locuitori ai mahalalei, cărora băiatul le făcea tot felul de comisioane. Oamenii aceştia nu-şi băteau capul cu preocupări de ordin estetic, ca şi cum ar fi fost un lucru cu totul deplasat mediului lor bîntuit de sărăcie, în care grija de căpetenie, dacă nu chiar unica grijă, trebuia să fie aceea a zilei de mîine. Ambianţa Angelicăi, străină de tot ceea ce o făcea să semene cu lumea din jur, părea să-l prindă în mreajă pe Odiseo, ca un viciu, aşa cum, chiar la Angelica însăşi, părea să fie un viciu.

Consecinţele acestui viciu puteau însă să rămînă, în cazul băiatului, superficiale. Realitatea era prea brutală, prea împovărătoare, ca să le îngăduie a trăi în miraj, chiar şi celor care se lăsau legănaţi de visuri. Şi pe urmă tot ea, pe de altă parte, avea grijă să le hărăzească şi altceva, pe lîngă greutăţile şi mizeriile inerente, lăsîndu-i să se împărtăşească din nemăsurata forţă a neîntreruptelor, infinitelor ei transformări, chiar dacă în anumite cazuri se întîmpla să le reteze unora punţile de scăpare.

Gîndindu-se aşa, la Angelica, Odiseo se pomeni la poalele taluzului din marginea poligonului de tragere şi chibzui în sinea lui că nu

merita osteneala să-l urce, să înconjoare apoi gropile şi să ia în piept încă o pantă, şi mai înaltă, ca după aceea s-o apuce peste pămînturile albe, răscoapte de soare, şi să meargă aşa încă vreo patru sute de metri, prin arşiţă, simţind cum frige lutul sub tălpi, şi de ce toate astea? Ca să ajungă în răchitiş şi să se ospăteze de unul singur. Totuşi băiatul nu se opri din mers. Legănat încă de gîndurile ce-l însoţiseră pînă atunci, sui taluzul, apoi coborî din nou, ocoli hîrtoapele şi, cînd ajunse în locul unde se ridica iar un val de pămînt, mult mai înalt de astă dată, îşi trecu ulcica dintr-o mînă într-alta şi o porni pieptiş, opintindu-se din greu, pînă sus, unde se opri deodată locului, fulgerat parcă de o alarmă neaşteptată.

Îşi dădu seama, dintr-o ochire, că băieţii îl zăriseră, înainte ca vreunul să fi apucat să dea vreun chiot. O clipă mai tîrziu însă, izbucniră toţi cinci în strigăte, fluierături, rîsete, urlete şi şuierături ce păreau că ţîşnesc simultan din piepturile lor. Odiseo îşi făcu socoteala că nu mai era timp s-o ia la sănătoasa, ca să-şi salveze tainul de tocană, şi că nici de mîncat n-avea răgaz să mănînce pînă s-ajungă la el. Şi apoi nici nu putea să fugă prea repede din pricina ulcelei pe care o ţinea în mînă. Aşa încît oricare dintre cei cinci, fiind tot atît de iuţi de picior ca şi el, aveau în schimb un avantaj asupra lui. Şi atunci Odiseo îşi dădu drumul pe taluz la vale, hotărît să înfrunte primejdia şi să-şi apere cu pumnii porţia de tocană.

Mi se părea că primejdia pe care o înfăţişa glasul acela de femeie era mai cumplită decît singurătatea şi greutăţile vieţii de pribegie pe care mai mult le suportasem decît să fi încercat a da piept cu ele, atîta vreme cît fuseserăm lipsiţi de un adăpost. Şi socoteam că această primejdie imaginară şi totuşi, după cum se părea, reală şi inevitabilă, era mai cumplită nu pentru că bărbatu-meu nu se afla alături de noi, ci pentru că venind de pe drumuri, cu femeia aceea, trecuse de partea primejdiei, o susţinea, o făcea să pară şi mai ameninţătoare.

Asta se întîmpla tocmai atunci cînd începusem să am remuşcări, socotindu-mă vinovată de nenorocirea şi impasul în care ajunsese bărbatu-meu, ba îl consideram cumva vinovat şi pe Odiseo. Apoi, îmi spunea mie inima că s-ar putea să mă ameninţe ceva, sau să mă pîndească o primejdie din partea lui, ca o răzbunare pentru faptul că trăiam acolo, lîngă el.

L-am strîns cu putere pe Odiseo la piept, şi cum stăteam aşa, aşteptînd dezarmată să se arate primejdia bănuită, am jurat în sinea mea să-mi las bărbatul şi să-mi iau lumea în cap, descotorosindu-l şi de mine şi de Odiseo. În momentul acela s-a auzit trîmbiţatul unui cocoş, vestind revărsatul zorilor, şi parcă am mai prins atunci puţin curaj. M-am gîndit că binecuvîntatul cîntec al cocoşului va grăbi cumva răsăritul soarelui şi că în curînd razele

lui vor scăpăra în zare. După cum se vede, nu mi-am ţinut jurămîntul. Poate c-ar fi trebuit să mă leg cu blestem.

Cîntecul cocoşului a răsunat cam tot atunci cînd au sosit cei trei oameni, sau mai ştiu eu cîţi or fi fost pe lîngă ei, fiindcă numai glasurile lor se auziseră în pragul colibei, şi mai tare decît toate, vorbele, sau mai bine zis, strigătele bărbatului meu. În momentul acela, judecînd după larma de glasuri — dintre care unul era de femeie — de afară, ceilalţi doi izbutiseră tocmai să-l potolească. Vocea femeii era stăruitoare ca şi cum l-ar fi îndemnat să se culce. Auzind-o mi-am amintit parcă deodată, sau m-am gîndit că şi eu am glas, şi atunci i-am şoptit lui Odiseo care dormea în braţele mele, cuvinte duioase de alint, ce anume, nici eu nu mai ştiu. Vorbele rostite afară, pe care nu reuşeam să le desluşesc, începuseră să mă învăluie ca într-o vrajă. M-am lăsat cuprinsă de toropeală, aproape fericită, ca în copilărie, cînd mă culcam după-amiaza în odaia cu lumina scăzută, de acasă, de la părinţi, ascultînd glasurile ce veneau dinspre ţarcul vitelor sau din bucătărie, mulţumită în sinea mea că mă aflam în mijlocul alor mei, şi totuşi în afara lor. Pe atunci mi se părea că de cîte ori nu eram de faţă, oamenii vorbeau aşa, cu glas molcom, şi parcă îndepărtat, ca şi cum şi-ar fi împărtăşit nu ştiu ce taine de-ale mele, taine pe care eu, din singurătatea odăii, mă simţeam în stare să li le mărturisesc, în aşa fel încît între mine şi ei se

năştea parcă un sentiment de încredere atît de curat, încît îmi dădeau lacrimile.

Femeia vorbea cu o voce nespus de blajină în contrast cu bărbatu-meu, care zbiera. În ultima vreme, de cînd ne statornicisem pe pămînturile albe, de cîte ori se îmbăta, începea să răcnească într-un fel anume, pe care nu se putea să nu-l recunosc din prima clipă, aşa cum răcnesc oamenii cînd mînă herghelia la cîmp. Era un fel de chiot ascuţit de-ţi sfredelea urechea, aidoma cu vîjîitul joardei pe spinarea dobitoacelor ce fug înfricoşate din calea păzitorului, spre ţarc; aleargă aşa fără să se oprească, pentru că zbierătul lui le ajunge din urmă, biciuindu-le mereu, oricît de iute ar fi zorit. (Ce mîndreţe de cai aveam noi în colonie! Păcat numai că nu erau ai noştri, ci făceau parte din zestrea moşiei! Tot cai zdraveni, buni să tragă la plug, şi să facă orice treabă mai grea.)

Cunoşteam răcnetul ăsta, de pe vremea cînd stăteam la fermă, pentru că îl auzeam zilnic, în zori, cînd mîna herghelia la cîmp. Acum, de cînd ne aruncaseră pe drumuri, bărbatu-meu nu mai avea de ce să răcnească aşa, decît doar ca să mă înspăimînte pe mine. De aceea pierduse obiceiul de a mai zbiera, afară numai dacă era beat. Înainte vreme, chiotul ăsta fusese pentru el, ca pentru orice ţăran, o unealtă de muncă, singura pe care stăpînii moşiei nu avuseseră cum să ne-o ia pentru că fusese numai şi numai a lui, dobîndită încă din leagăn, aşa cum şi-o însuşesc toţi ţăranii

noştri. De atunci încoace însă, unealta asta nu i-a mai folosit la nimic (aşa că era ca şi cum l-ar fi lipsit şi de ea). Şi pentru că nu mai avea prilejul să se slujească de ea, o folosea aşa, fără rost, numai pentru plăcerea lui, de cîte ori trăgea la măsea; şi eu, de unde mai înainte eram bucuroasă cînd îl auzeam dînd chiote, acum tremuram toată de frică, şi-l strîngeam pe Odiseo la piept.

Aşadar, cînd a început a trîmbiţa cocoşul, ei tocmai se opriseră în poartă. În momentul acela, bărbatu-meu a scos iar un răcnet, ca şi cum s-ar fi oţărît la cei care — după cum se auzeau glasurile de afară — încercau să-l liniştească, şi atunci am simţit din nou un fior şi mi-a venit să-mi iau cîmpii, ca şi cum spaima ce mă stăpînea ar fi fost o herghelie de cai pe care el voia s-o mîne spre cine ştie ce imaş îndepărtat. Glasurile celorlalţi se tot străduiau să-l împace, dar el, îndărătnic, a dat iar un răcnet înfricoşător în care am simţit de astă dată clocotind ura, o ură sîngeroasă. Nu împotriva mea şi nici a lui Odiseo — în orice caz nu împotriva noastră cu tot dinadinsul — ba poate nici împotriva stăpînilor moşiei din vina cărora unealta asta de preţ devenise inutilă. Era o ură îndreptată împotriva cuiva mai mare, mai puternic, şi mai vinovat de nenorocirile noastre. Urletul lui stingher se dovedea însă nevolnic în faţa unor duşmani de talia asta. Singurul efect pe care l-a avut a fost să mă bage în sperieţi pe mine şi să-l trezească din somn pe bietul copilaş.

O clipă nu s-a mai auzit nimic, apoi cineva și-a strecurat capul prin deschizătura ușii. Era femeia.

— Nu vă speriați, doamnă, a spus ea.

M-am ridicat în capul oaselor, fără să-l las însă din brațe pe Odiseo.

— Mă cheamă Angelica, a continuat ea. Sînt prietenă cu Primo. E și el aici, cu noi: știți, bărbatul dumneavoastră nu se simte bine... dar...

Atîta tot.

S-a sfiit să-mi spună însă că e „beat", ci doar că nu se „simte bine", de aceea poate mi-a fost din primul moment simpatică. Abia atunci m-am sculat din pat să-mi ajut bărbatul, care, fără îndoială, moleșit de băutură, nu se mai putea ține singur pe picioare.

Odiseo

Odiseo puse jos ulcica cu tocană și se proțăpi în dreptul ei, hotărît să lupte pentru ea, în vreme ce băieții veneau buluc spre el, strigînd în gura mare și țipînd. La jumătatea drumului se opriră, însă continuînd să strige, și lui Odiseo i se păru că-l cheamă la ei, făcîndu-i semne cu mîna. Era ceva curios în zarva și răcnetele prietenilor lui. O clipă, lucrul acesta îi zgîndări curiozitatea, pentru ca imediat după aceasta Odiseo să revină la atitudinea inițială, vigilentă și bănuitoare.

Exagerările astea nu miroseau a bine. Și pe urmă, nici unul dintre băieți nu venise la „trei" după mîncare; cine știe pe unde or fi umblat hai-hui, și acum te pomenești c-or fi avînd poftă să se ospăteze cu toții din tocana lui. Odiseo își încordă trupul și-și strînse pumnii. Băieții se aflau acum la un pas de el. Se opriră locului și rămaseră o clipă tăcuți de parcă s-ar fi înțeles între ei, apoi tăbărîră toți cinci asupra lui Odiseo.

— Vino încoace, bobocelule!

— Să vezi numai ce-avem noi!

— Dă-l naibii de borhot.

— Haide!

Care mai de care se opintea. Doi îl țineau pe Odiseo de mîini, unul îl înșfăcase de mijloc în vreme ce al patrulea încerca să-i imobilizeze picioarele. Al cincilea comanda ca un general:

— Apucă-l de picioare. Nu te lăsa. Picioarele, piciorușele, ca să nu mai poată zvîrli, mînzul, cu ele.

Era coșcogea găliganul, aproape de două ori mai înalt decît ceilalți. Ajungea să le fi dat o mînă de ajutor ca să-i vină de hac lui Odiseo, dar tocmai de aceea, probabil, nu voia să se bage între ei, mulțumindu-se să stea de o parte. Luă în schimb de jos ulcica plină cu tocană și, ferindu-se cît se putea să nu-l izbească Odiseo care din cînd în cînd zvîrlea din picioare, i-o duse la nas.

— Ia uite, o vezi? zise el cu un ton mucalit, aproape blajin.

îi vorbise ca unul mai mare, care nu catadicsea să se amestece în bătaia dintre ei, deşi ar fi putut oricînd să-i hotărască soarta, şi Odiseo, jignit, începu să plîngă de furie şi neputinţă, fără a înceta să se zbată în mîinile lor. Găliganul îi dădea mereu pe la nas ulcica cu tocană, învîrtindu-se în jurul lui. Abia atunci, bănuind ce o să urmeze, Odiseo simţi că suflarea băieţilor care gîfîiau, străduindu-se să-l biruie, duhnea într-un chip ciudat. Cu un gest solemn, măgădăul deşertă ulcica la picioarele lui Odiseo.

Nu mai avea nici un rost acum să se mai împotrivească, dar acalmia ce se produse brusc, în toiul luptei, o dată cu domolirea furiei lui, fusese prilejuită în cazul lui Odiseo nu numai de dispariţia tocanei, adică a sîmburelui discordiei, dar şi de intervenţia neprevăzută a izului aceluia pe care-l răspîndea suflarea prietenilor săi. Era un iz prea bine cunoscut de Odiseo. Acelaşi pe care-l răspîndea taică-său şi de care păreau să fie strîns legate unele înclinaţii spre melancolie ale Mamei sale, imperceptibile în aparenţă, deşi Odiseo le simţea tăinuite sub vorbele, gesturile, privirile şi mîngîierile ei, aproape exagerate în asemenea ocazii. Niciodată nu se întîmplase s-o vadă pe Mama ieşindu-şi din fire sau făcînd aluzie la ceva concret; felul însă cum se învîrtea prin casă, după treburi, pasul său mai precipitat decît de obicei, ochii stinşi şi parcă micşoraţi păreau a fi tot atîtea mărturii ale unui suflet rănit, răscolit de o surdă indignare. Felul ei de a fi, niţel repezit, voluntar şi tăios — niciodată însă brutal — căpăta în mod intenţionat o nuanţă de resemnare sau de supunere. De obicei, atunci taică-său pleca de acasă.

Pînă în momentul acela Odiseo nu şi-ar fi închipuit că nişte băieţi de seama lui, prietenii săi şi implicit şi el însuşi, se puteau îmbăta — asta era ceva rezervat pentru oamenii mari — sau că băutura ar putea avea asupra lor acelaşi efect ca şi asupra celor vîrstnici. Se opri din plîns, mai mult din pricina surprizei încercate, decît pentru că i-ar fi trecut supărarea. Găliganul, căruia toţi îi spuneau Quique, o porni înapoi înspre sălcii, făcînd tot felul de giumbuşlucuri, şi împingînd ulcica lui Odiseo cu piciorul; din cînd în cînd se întorcea însă şi flutura din mîini, cu gesturi sacadate, chemîndu-i; părea un fel de tambur-major, jerpelit şi năstruşnic, ce mergea în fruntea unei trupe de zdrenţăroşi. Ceilalţi patru se ţineau după el, făcînd aceleaşi gesturi care de astă dată i se adresau lui Odiseo. Băiatul nu se decidea încă să se urnească din loc, în schimb acum îi privea cu un zîmbet amuzat. Ştrengarii ţopăiau, zburdau şi-l strigau mereu, cînd dîndu-i tîrcoale, cînd răzleţindu-se iarăşi, ca nişte sălbatici care ar fi dansat în jurul victimei sortită să cadă pradă focului. Spre deosebire de ei, Odiseo o pornise agale, cu capul în piept, peste măsură de uimit, şi mînat de o nemărturisită curiozitate sau poate de o speranţă, pe care i-o trezea ostentativa lor nepăsare şi dispreţul lor vădit, manifestat cu atîta elocvenţă, pentru ul-

cica plină cu tocană, gustoasă într-un fel, care contrasta cu foamea lui veşnic nepotolită.

Cînd ajunseră în crîngul de sălcii, zarva îndrăcită a prietenilor lui atinse punctul culminant şi Odiseo care începuse între timp să bănuiască ceva, o luă la fugă înspre ei, deşi nu era încă sigur. Oprindu-se lîngă ei, băiatul izbucni în rîs, fără să vrea, un rîs palid şi trist, care veni să sporească hărmălaia celorlalţi.

— Gură-cască, îi strigă tambur-majorul, uite aici mîncare în lege, nu zeamă lungă!

— Ia uite, ia uite! îl îmbie un altul, friptură în piele, plăcinte calde, pesmeţi — şi apucînd un ulcior destul de pîntecos, îl ridică în sus, cu gălăgie mare: vin, vin! na, bea!

Sub sălcii zăceau împrăştiate resturile unui ospăţ din care mai rămăseseră intacte cîteva hălci zdravene de friptură în piele care puteau îndestula mai multe guri; băiatul îi arăta apoi o cutie tixită cu plăcinte şi o pungă plină cu biscuiţi; la rîndul său tambur-majorul vîntura într-o mînă ulcica, de prisos acum, a lui Odiseo, în timp ce în cealaltă ţinea ridicată o bărdăcuţă cu vin. În cele din urmă, astîmpărîndu-se cu toţii, tambur-majorul zise:

— Noi ne ducem acum — şi scoase la iveală de sub zdrenţele cu care era îmbrăcat o pungă de pînză aproape la fel cu aceea a lui Odiseo, cu singura deosebire că era doldora de gologani, pungă pe care o vîrî sub nasul lui Odiseo, aşa cum făcuse mai înainte cu ulcica de tocană, adăugînd:

— O vezi? Noi ne întoarcem pe terenul de *pelotă* [1]. Ia de mănîncă şi pe urmă vino după noi. Ah, vezi, ia seama la cîini! Cînd o fi să isprăveşti de mîncat, bagă totul în sac şi atîrnă-l de salcia mare, s-avem şi pe diseară.

Odiseo, care tocmai se pregătea să ducă mîna la cingătoare, se opri la jumătate de drum cînd văzu punguţa îndesată cu bani a prietenului său şi o auzi zornăind. Îşi pipăi la rîndul său punga aproape goală, apoi îşi împlini gestul, pînă dădu de plăseaua neagră, lucioasă, a cuţitaşului pe care îl trase afară, aşa înfăşurat în hîrtie cum era.

— Bine, spuse el, cercetînd din ochi briceagul dintre degete.

Tacticos, se apucă să-l frece de pantaloni, ca şi cum ar fi vrut să-l lustruiască; se uită apoi la el şi, nemulţumit de rezultat, îl mai frecă o dată, cu băgare de seamă.

Quique nu apucase încă să vîre punguţa la loc. Odiseo arătă cu capul spre ea şi zise:

— De unde ai atîţia bani? Ai adunat mingile de pe teren? îl întrebă arătînd din cap spre pungă.

— Aş! azi n-am alergat după nici o minge!

— Atunci?

— De la *taba*.

— Ce, aţi jucat *taba*?

— Da de unde! Am adunat mizele... Duceam şi aduceam banii: la fiecare partidă, cine cîştigă îţi dă un *real*.

[1] *Pelotă*: minge; aici joc de origine bască.

— Cum așa ?

— Ai să vezi. Mănîncă mai întîi și după aia o să te dumirești cum vine treaba cu arșicele. N-o să-ți încapă în pungă atîta bănet cît o să strîngi azi ! Salutare !

Tambur-majorul o întinse pe-aci încolo, urmat de cîteșipatru băieții. Odiseo îi petrecu din ochi, cu o umbră de îndoială, dar totuși plin de speranțe ; îi văzu urcînd, unul după altul, pieptiș taluzul poligonului de tragere, apoi cînd ajunseră în vîrf, făcîndu-i semn cu mîna în chip de bun rămas și mistuindu-se pe rînd.

Mama

Primo și Angelica m-au ajutat să-l culc și din momentul acela, de unde pînă atunci mi se arătase ca o primejdie amenințătoare, am devenit bune prietene. Puțin îmi pasă ce face și cum se descurcă, ca s-o ducă de azi pe mîine. Parcă prin coclaurile acestea mai poate păstra cineva vreun scrupul ?...

Tocmai se crăpa de ziuă, așa că m-am apucat să aprind focul. N-au plecat totuși chiar așa repede, pentru că i-am poftit să bea o ceașcă de *mate,* socotind c-o să le prindă foarte bine după ce toată noaptea chefuiseră și, probabil, că și dansaseră.

...Ea e femeie singură : n-are nici cine s-o apere, nici cine s-o ajute (deși, de multe ori,

avînd bărbat, nu înseamnă neapărat că ai vreun ajutor de la el). Un bărbat, oricum, e un bărbat, afară doar dacă nu e papă-lapte.

Am stat așa împreună pînă cînd a răsărit soarele.

Dinspre partea mea, trăiască oricum i-o plăcea, mai cu seamă că are și un copilaș căruia trebuie să-i dea de mîncare și pe care trebuie să-l îngrijească. Știu eu ce înseamnă asta pentru o femeie, mai cu seamă pentru una tînără, singură și blajină, cum e ea. Îmi pare rău că mititelul e tot bolnăvior și-i așa plăpînd din născare. Dar cu o viață ca a ei, la ce te puteai aștepta de la un copil care i-a fost lăsat plocon într-o noapte, Dumnezeu știe de cine, împreună cu doi sau trei *pesos* [1] ?

Cît era de beat bărbatu-meu, s-a trezit îndată și el — după cum îi era obiceiul — și a băut *mate* cu noi.

...Biata de ea, toată ziua pe drum, de acasă la dispensar, și de acolo iarăși acasă, și nici măcar nu cîștigă cît să-i ajungă pentru doctoriile și hrana copilului. Ar face mai bine, cred, să mănînce cum trebuie și să-și alăpteze pruncul, decît să-și ia pîinea de la gură ca s-o zvîrle, cum s-ar zice, pe doctorii, în afară de cele pe care le capătă de la dispensar...

Pînă la urmă, dimineața aceea s-a arătat a fi de bun augur. Înainte de plecarea musafirilor, omul meu și cu Primo s-au înțeles să se tocmească pe moșie, să pască împreună vitele.

[1] *Peso :* unitate monetară în diferite țări latino-americane.

Odiseo dormea, în timp ce bărbații plănuiau cum o să muncească amîndoi laolaltă, iar Angelica, fată isteață și prietenoasă, stătea cu mine de vorbă. Eu mă gîndeam că, mai curînd sau mai tîrziu, Primo tot o s-o ia de nevastă și mă bucuram și pentru unul și pentru celălalt. Pe atunci încă nu știam cum stau lucrurile și nici nu cunoșteam povestea Angelicăi, și viața pe care o ducea. Fapt este că pînă la urmă spaima pe care am tras-o în dimineața aceea, cînd mi-au ajuns la ureche răcnetele bărbatului meu și glasul Angelicăi — atunci îl auzeam pentru prima oară — s-a dovedit a fi tot atît de neîntemeiată și trecătoare ca mai toate temerile noastre. Din cîte lovituri am îndurat în viață, mi-am dat seama că răul și primejdia vin totdeauna de unde nu te aștepți, și că, în asemenea cazuri, frica nu ajută la nimic, decît poate doar ca să înrăutățească lucrurile.

...Așa că între Angelica și Primo n-avea să se întîmple nici o schimbare. Legătura care-i unește pînă în ceasul de față — dacă-i unește ceva — a rămas aceeași. Bănuiesc că Primo se duce pe la ea ori de cîte ori vine pe la noi, așa cum se mai duc, la urma urmelor, atîția alții. În dimineața aceea, probabil, m-am înșelat. Acum că spaima mea se dovedise zadarnică și că bărbatu-meu avea să se apuce iar de lucru, totul mi se părea frumos și cu putință. De aceea pesemne — cum am eu darul să-mi închipui cîte-n lună și-n stele și să mai născocesc ceva — am ticluit o întreagă poveste cu Angelica și Primo, fără să-mi dau

seama că ei doi nu se socoteau decît niște prieteni vremelnici și că, în afară de întîlnirile lor întîmplătoare, nu se gîndeau să se lege mai serios... Ea însă, ar fi avut nevoie de un bărbat care s-o scape de asemenea viață... Acum stau și mă întreb, și m-am întrebat mereu de cînd o cunosc, dacă pentru a scăpa de asta și de multe altele, o femeie are într-adevăr nevoie de un bărbat, numai așa, ca să fie. Parcă mă îndoiesc. Poate că, la urma urmei, avem nevoie de cu totul altceva, de ceva care să ne oțelească și să ne facă să părem tari în fața oamenilor, astfel încît să nu mai fim obligate, doar așa, fiindcă sîntem femei, să ne îndeletnicim numai cu anumite lucruri și să îndeplinim numai anumite „rosturi".

Și despre asta au vorbit atunci *don* Olegario și tînărul acela cu ochelari : au spus ceva în legătură cu „problema femeii". Am crezut la început c-o făceau doar așa, de ochii mei, fiindcă bărbatu-meu nu era acasă ; pe urmă însă mi-am dat seama că amîndoi știau foarte bine cum trăiesc femeile nevoiașe acum, ca și înainte. Vorbele lor oglindeau întocmai viața mea ca și a bietei Angelica. Fără să fi cunoscut povestea noastră, oamenii aceia păreau s-o fi ghicit pe de-a-ntregul ; mai cu seamă, ceea ce m-a izbit a fost asemănarea uluitoare dintre felul meu de viață și traiul pe care-l duceau toate celelalte femei din „mahala", cum numeau ei cocioabele astea de aici, de pe pămînturile albe. Nu știu dacă în toate casele or fi spus același lucru, dar

dacă s-o fi petrecut cu toţi ce s-a petrecut cu mine, înseamnă că sămînţa pe care au aruncat-o ei a prins rădăcini adînci de tot. Poate că n-o să se întîmple nici o schimbare, încă multă vreme de-aici înainte, eu cel puţin însă n-o să uit niciodată cuvintele lor. Am înţeles atunci că femeia în ziua de azi nu este ceea ce ar trebui să fie, adică o fiinţă omenească egală cu bărbatul. De aceea, multe dintre semenele noastre sînt în primejdie să ajungă unde a ajuns Angelica.

Don Olegario şi tînărul cu ochelari au vorbit aşadar despre viaţa mea şi a Angelicăi, ca şi cum ne-ar fi cunoscut de cine ştie cînd.

— Ce te mai miri, zicea tînărul, c-aţi avut de pătimit tot ce aţi pătimit pînă acum, cînd oameni ceva mai înstăriţi decît dumneavoastră, ba unii chiar cu oleacă de avere, au rămas vagabonzi pe drumuri ? Alţii, a mai adăugat el, chiar dacă n-au ajuns în halul ăsta, şi-au pierdut pămîntul, fie că erau stăpîni pe el, fie că-l aveau în arendă (ceea ce, în cazul de faţă, revine la acelaşi lucru), încît şi-au luat bieţii oameni lumea în cap, şi cine ştie ce s-o mai fi ales de ei... Alţii, tot aşa, a continuat tînărul care părea să cunoască totul, şi-au părăsit ei înşişi ogorul, fără să-i fi alungat nimeni : li se urîse să tot muncească fără nici un folos, pentru că niciodată nu reuşeau să se despotmolească din datoriile adunate peste iarnă, cu toţi banii pe care-i încropeau vara, din partea lor de grîne, după ce plăteau arenda.

Din cele spuse de tînăr şi de *don* Olegario reieşea că atîtea şi atîtea familii de ţărani se împrăştiaseră care încotro, fără să se mai poată strînge vreodată la un loc şi, după cîte ştiu, Angelica se trage şi ea dintr-o asemenea familie risipită. Iar oamenii ăştia răspîndiţi şi vînturaţi de colo-colo ajung să piardă cu vremea obiceiul şi chiar dorinţa de a întemeia un cămin, cu toate că Cel de Sus şi viaţa însăşi ne învaţă că bărbatul şi femeia sînt meniţi să trăiască împreună, sub acelaşi acoperiş. Nu e de mirare aşadar, că nici Angelicăi şi nici lui Primo nu pare să le dea inima ghies a se uni printr-o legătură mai trainică, ba aş putea chiar să bag mîna în foc că nici măcar nu le-a trecut prin cap aşa ceva : amîndoi poartă, adînc întipărită în ei, amintirea sfîşietoare a despărţirii, a zilei cînd s-au rupt de locurile unde se născuseră, luîndu-şi rămas bun de la ele, cu lacrimi în ochi. Şi acum se gîndesc probabil, sau nici măcar nu se gîndesc, dar simt cum tremură în ei teama de a se lega mai strîns între ei, ştiind că peste cîţiva ani s-ar putea din nou întîmpla să fie siliţi să se despartă şi să se răzleţească iar, care încotro, ca să-şi ducă zilele mai departe. Se gîndesc că vor fi nevoiţi, poate, să-şi părăsească odraslele, lăsîndu-le în grija altora — cum s-a întîmplat cu atîţia copii printre care şi Primo, lăsat de izbelişte — părăsit, luat de suflet şi iarăşi părăsit, pentru că le-ar fi greu să-i hrănească şi să-i îmbrace, că de dat la şcoală nici nu mai încăpea vorbă.

Oamenii, așadar, sînt tot pe picior de plecare, gata oricînd să se despartă, și eu cred ca și *don* Olegario și ca și tînărul acela cu ochelari, că n-ar trebui să fie așa, dimpotrivă. Căci dacă și-ar pune cu toții în gînd să se unească (toți, însă) și să se statornicească pe pămîntul pe care l-au muncit, nu văd — cum nu vedea nici *don* Olegario și nici tînărul acela cu vederea slabă — ce forță ar mai putea să-i risipească și să-i vînture prin lume.

— Uită-te la potîrnichi și la scatii, zicea tînărul. Trăiesc toată viața perechi și numai moartea îi poate despărți. Uită-te la rîndunele cum pleacă și vin tot împreună, și privește și stolurile de *biguases*[1] cum se lasă pe trunchiurile ce plutesc pe apa rîurilor și cum zboară cîrduri, cîrduri, cu cîte o călăuză în frunte ; de ce, zicea el, chiar și mînjii se adună unul cu altul, ținîndu-se după zvonul zurgălăilor de la gîtul iepei ?...

Din spusele celor doi — de aceea poate i-or fi și băgat la-nchisoare — lumea ar fi ajuns desigur să-și dea seama că oamenii ar trebui să se adune și ei laolaltă, bărbați, femei și copii, hotărîți să se împotrivească cu toții, umăr la umăr, forței oarbe ce-i împrăștie. E într-adevăr o minune — dar cu ce preț plătită ! — că după atîtea nenorociri am rămas totuși mai departe împreună. Mă tem însă pentru Odiseo, că de mic a trebuit să învețe, sărăcuțul,

[1] *Bigud* : pasăre palmipedă din fauna Argentinei.

să umble hoinar, departe de casă, și care de la o vreme s-a făcut o haimana, că nu mai are o clipă astîmpăr, de dimineața și pînă seara...

În cele din urmă, Angelica și cu Primo au plecat.

Ne lipsește — mă gîndeam eu — clopotul care să adune mînjii.

...M-am uitat după ei, socotind în sinea mea, ca o proastă, c-or să se unească, întemeind împreună o familie, ceea ce din nefericire n-avea să se întîmple niciodată...

Da, așa e, ne-ar trebui un clopot mare — nu numai niște zurgălăi — ca să-i cheme pe toți nevoiașii și să-i strîngă în jurul unei idei, pe care din păcate n-am apucat încă s-o cunosc, pentru că oamenii aceia n-au fost decît o singură dată la noi, după aceea nu le-am mai știut urma ; ar trebui însă să fie (ideea aceasta) o idee a săracilor, zămislită chiar de mintea lor, către care să se îndrepte cu toții, fără să se abată o clipă din drum, așa cum se îndreaptă păsările *biguases,* în zbor spre trunchiurile ce plutesc pe undele rîului ; o idee cum e aceea care poartă și aduce rîndunelele înapoi și pe care toți săracii trebuie s-o cunoască.

La plecare, am poftit-o să mai treacă pe la mine cînd și cînd, și ea, săraca, a și venit după vreo două zile cu niște *bombachas*[1] pe care-i adusese lui Odiseo : de atunci n-a fost

[1] ***Bombachas*** : un fel de pantaloni foarte largi, strînși pe glezne, care se poartă în Argentina.

zi aproape în care să nu dea pe la noi. Din respect față de mine însă, n-a pomenit niciodată nimic despre ceea ce face ca să aibă din ce trăi, iar eu, cu toate că bănuiam cu ce se îndeletnicește, m-am ferit să-i dau a înțelege vreodată că știu. Așa că întotdeauna ne-am purtat cuviincios și — de ce să n-o spun — am ținut una la alta. Acum Odiseo îi mai face cîte o treabă și de fiecare dată nu se poate să nu-l răsplătească, dîndu-i cîțiva gologani, cu toate că mereu îi spun să-l trimită ori de cîte ori are nevoie, și nici să nu se mai gîndească la răsplată. Ea știe că Odiseo îmi aduce și ultimul ban pe care-l capătă din alte părți, și caută în felul acesta să mă ajute.

Cînd a născut copilul am stat lîngă ea.

...După ce au plecat Primo și Angelica, bărbatu-meu s-a dus la rîu de unde s-a întors cînd soarele trecuse de amiază, cu niște pești înșirați pe sfoară, așa că în ziua aceea am avut parte să mîncăm la fiecare masă pește...

Mă bătea gîndul că s-ar putea ca pruncul să fie al lui Primo dar — ca o femeie proastă ce sînt — n-am încercat niciodată să-i dau a înțelege ceva; nu i-am spus nici nălucirile deșarte ce mă bîntuiseră în noaptea aceea, cînd l-au adus împreună acasă pe bărbatu-meu, beat mort. Întotdeauna am împărțit cu scumpătate sfaturile (uneori mă sfiesc să-l povățuiesc cumva chiar și pe Odiseo. De pildă nu-mi place că poartă la el un cuțit, deși n-are nevoie de așa ceva. Cuțitul e un lucru făcut pentru un bărbat, și mi se strînge inima cînd

îl văd în mîinile unui copil. Totuși nu l-am ținut niciodată din scurt. Nu i-am spus: „Nu lua cu tine cuțitul, băiete. Să nu se întîmple vreo nenorocire." Nu, nu i-am spus, tot așa cum nu m-am învrednicit să-i sfătuiesc pe Primo și pe Angelica să se cunune). Nu. Îmi dau foarte bine seama că n-ajunge să vrei sau să-ți închipui că s-a întîmplat ceva, pentru ca lucrul acela să se întîmple cu adevărat. Tot așa și cu gîndurile care mi-au încolțit în minte după ce i-am auzit vorbind pe *don* Olegario și pe tovarășul lui cel tînăr; dacă gîndurile astea sînt întemeiate, n-ajunge s-o știu numai eu. Ei umblau să le răspîndească printre oameni, să le sădească în mintea și în sufletul lor, pentru ca ideile astea să nu piară o dată cu ei; nu cum fac eu, care tot tăcînd așa din gură, o să duc cu mine în mormînt tot ce am gîndit.

Cum spuneam, și unul și altul păreau să cunoască îndeaproape povestea vieții noastre, necazurile și obida ce ne apăsau. Pare ciudat, dar am impresia că eu, cu toate că știam lucrurile astea pe de rost, de fapt, habar n-aveam de nimic, și că ei au fost cei care mi le-au destăinuit, sau în orice caz m-au făcut să privesc altfel viața noastră. Dar asta e altă poveste...

Ca și atunci, și azi e zi de alegeri, și tot duminică, așa, ca atunci, și el nici pîn-acum n-a venit acasă. Nici azi-noapte n-a dormit acasă și de cîtva timp...

Ținînd cu dreapta cuțitul, îl înfipse într-o bucată de carne, în vreme ce cu stînga se căznea să apuce o lipie și o plăcintă, pentru că n-avea nici un chef să mănînce acolo ; voia să coboare de vale, să se așeze la marginea apei peste care sălciile își aruncau umbra lor binefăcătoare, aplecîndu-și, galeșe, brațele, ca și cum ar fi căutat să-și mîngîie chipul oglindit în unde. Acolo era mai răcoare și stătea și el mai ferit, avînd în același timp o distracție în timp ce mînca : putea să privească lintița ce plutea pe fața apei, trunchiurile de copaci și capetele păsărilor *macaes*, de cînd se iveau la cotitura lui Minguerí, pînă ce se pierdeau spre miazăzi printre scînteierile valurilor, apucînd-o pe răstoaca abătută din albia secătuită acum a rîului. Îi plăcea de asemeni să fluture mîna, salutîndu-i pe pescarii care se căzneau să înfrunte curentul apei, doar-doar se va înădi ceva pește la momeală, sau pe plutașii care coborau cu lemne pe rîu în jos. Acolo putea să mănînce în tihnă, ocrotit din spate de malul rîpos, să asculte freamătul undelor și să se lase dezmierdat de lumina proaspătă, senină și mută, să-și potolească neastîmpărul lăuntric în cerul limpede, adînc și tainic al apei, să-și umfle nările cu mireasma nămolurilor grase pe care le cărau valurile, tocmai de hăt, departe, din miazănoapte. Lăsînd în urmă o nevăzută dîră cu iz de pădure, umbra vigorii lor străvechi și a

fertilității istovite, mîlurile greoaie treceau nepăsătoare printre pămînturile albe. Și cum privea, așa, apa pururea mișcătoare, băiatul putea să-și imagineze, în voie, nemărginita zare și luminoase zile de duioșie : zile nu de belșug, ci de o deplină îndestulare, zile netulburate de vreo neliniște ; să confunde adică prezentul, în care se putea înfrupta dintr-o bucată de friptură rece, rumenită de o mînă iscusită, cu un viitor aidoma clipei de față, ca o eternă copilărie. Acolo putea — în vreme ce mestecă dumicații — să șadă, așa, clipe nesfîrșite, cu privirea ațintită într-un punct unde valurile se jucau, făcînd să scapere și să se stingă, rînd pe rînd, reflexele luminii. În sfîrșit, acum avea și el o dată măcar prilejul să se ospăteze, nu ca un om hămesit, ci cu o poftă de mîncare normală, căreia să i se dea locul și atenția trecătoare ce i se cuvin. Aici putea să-și îngăduie un mic popas, lăsînd să se aștearnă la picioarele lui scînteierile apei, ca o lumină a scurtului său trecut, preschimbîndu-le, în taină, în daruri ale vieții, hărăzite zilelor viitoare, cînd avea să devină bărbat, deși nici nu aștepta, nici nu dorea lucrul acesta : să descopere dintr-o dată — nu să recapituleze — lucruri trăite, care să i se înfățișeze acum tot atît de luminoase ca oglinda apelor. Să reverse gînduri proaspete și bune asupra Mamei, a Brutarului, a Angelicăi, a lui Primo, a Pescarului și asupra prietenilor săi. Putea, nu să-și amintească, ci, așa cum fac de obicei copiii, să asculte din nou, în gînd, cuvîntul „mulțumesc", pe care i-l

spusese Fetița, să-i ofere iarăși tovărășia lui, apoi din nou s-o asculte, și tot așa, la nesfîrșit, în necurmata perindare de umbre și lumini a undelor rîului. Acolo se putea gîndi la darurile bunului Dumnezeu, despre care îi vorbea pe-nserate mama lui, și să arunce asupra imaginei atotcuprinzătoarei lui generozități o privire posesivă, izvorîtă din acea urzeală tainică a copilăriei, care este totuși mult mai aproape de clipa cînd a deschis ochii asupra lumii decît de orișice alt contact cu viața.

Odiseo duse de două-trei ori la gură ulciorul cu vin, iar cînd din bucata de friptură nu mai rămase decît o bucată de piele, se urcă sus pe mal, să-și mai ia niște provizii. De astă dată vîrî însă toate resturile în săculețul pe care-l agăță apoi în răchita cea mai înaltă, respectînd astfel instrucțiunile date de Quique, tambur-majorul. După ce se ospătă și cu „felul doi", simți că i se închid ochii de somn, și nici nu apucă bine să înghită a doua bucată de plăcintă, că și adormi, legănat de briza dinspre miazăzi, care către sfîrșitul verii adia cîteva ceasuri mai mult, și după ce soarele a trecut de amiază.

Și, firește, cine putea să se înființeze mai întîi decît Cuco și Solapa? Curînd însă își luară amîndoi tălpășița, dar cum și unul și altul erau de felul lor foarte bănuitori, cînd să plece, mai aruncară asupra îngerașului adormit o privire neîncrezătoare: „ia, un copilaș acolo, de vreo 7 anișori — își ziseră într-o pornire de duioșie cele două duhuri hapsîne — nici îmbrăcat nu e ca lumea, sărăcuțul, abia dacă are pe el, de bine, de rău, o cămășuță, roasă parcă de șoareci, și niște pantalonași care i-au rămas scurți, prinși cu o bretea tot de pînză, petrecută curmeziș peste piept, de la dreapta la stînga, și legați cu o sfoară împletită, chipurile o cingătoare de care spînzura biata pungulița cu vreo doi-trei gologani. Iar cuțitul, ce altceva poate face cu el decît să-și taie dumicații?"

Cît despre Odiseo, stătea cu obrazul îngropat în mușchiul ce se prăsise din belșug sub malul rîpos, și părul său părea să fie tot una cu pămîntul cenușiu și înțelenit.

După ei veni și Taco prostănacul, care, însă, ca prin minune, își recăpătase graiul:

„Ai auzit vreodată povestea lui Balín? Nu? Ei, atunci să ți-o spun: Balín era un cerșetor bătrîn, așa, ca mine, căruia lumea îi zicea «Oscior». De la o vreme, ajunsese omul un fel de sperietoare pentru copii, însă, cît de bătrîn era, tot avea și el un rost: mai făcea și el cîte o treabă pentru *don* José Candiotti, cîrciumarul, dar nu prea era de cine știe ce ajutor pentru că pe bietul moșneag îl cam lăsaseră puterile. Cîrciumarul era tot așa de hodorogit ca și Balín, în schimb avusese parte de o avere destul de frumușică. După ce isprăvea treaba, Balín trăgea în fiecare seară la dugheana lui *don* José, unde pirotea pe un scaun pînă cînd se închidea localul. Toată lumea îl socotea de-al casei, așa încît nici un mușteriu n-ar fi îndrăznit să se așeze pe scaunul lui. Din cînd în cînd poate cei doi unchieși vor mai fi schimbat și ei cîte un cuvînt,

deşi se cunoşteau de atît amar de vreme că nu mai aveau nevoie să vorbească pentru a se înţelege. Şi apoi cum amîndoi erau împovăraţi de ani, vorbiseră destul în viaţa asta."

„Cum sosea Balín şi se aşeza pe scaunul lui, potrivit obiceiului, *don* José nu uita să-l cinstească de fiecare dată cu cîte un păhărel de coniac, după care îşi turna şi lui unul. Şi amîndoi căutau să prelungească petrecerea pînă la ora închiderii. Cum spuneam, asta s-a repetat întocmai, seară de seară, ani de-a rîndul. Într-o bună zi, Balín a căzut la pat, doborît de boală sau mai bine zis de bătrîneţe, căci nu e boală mai rea pe lume ca bătrîneţea, mai cu seamă că n-are leac. Şi ca pe tot omul sărac, l-au dus atunci la spital. Văzîndu-se părăsit în cele din urmă pînă şi de doctori, Balín simţi că i se apropie moartea, despre care le vorbea infirmierelor, — după cît am auzit — cu toată seninătatea."

„Nimeni nu s-ar fi aşteptat însă ca *don* José să nu se fi învrednicit să se ducă măcar o dată la spital să-l vadă. Şi să nu crezi c-o făcea din răutate sau din lipsă de recunoştinţă, ci numai fiindcă pentru el Balín nu era de mai mare ispravă decît oricare dintre lucrurile pe care le avea la el în dugheană, nişte ciurucuri sortite într-o bună zi să se prăbuşească de bătrîneţe, şi atunci ce-ţi mai rămînea decît să-ţi iei rămas bun pe vecie de la ele?"

„Pe zi ce trecea, Balín se topea cu-ncetul ca o lumînare. Şi tot topindu-se aşa, într-o seară, venind să-l vadă, infirmierele găsiră patul gol, ca şi cum bietul Balín s-ar fi risipit ca fumul în vînt. Dar adevărul era altul, căci nimic pe lumea asta nu poate să se irosească aşa, ca prin farmec. Pe-nserate, la ceasul ştiut, adunîndu-şi ultimele puteri, tîrîş, grăpiş, Balín se dusese, după vechiul obicei, la dugheana lui *don* José şi se aşezase pe scaunul acestuia, umpluse cu coniac, tot aşa, ca de obicei, cele două păhărele pe care le deşertaseră picătură cu picătură pînă venise timpul să închidă prăvălia. Pe urmă *don* José se duse, ca-n fiecare seară, la culcare, iar Balín se întoarse cu chiu, cu vai, la spital. Acolo însă trebuiră să-l ajute alţii ca să se poată urca în pat. După un ceas, bătrînul îşi dădu duhul şi tot cam atunci se sfîrşi din viaţă şi *don* José Candiotti."

Chipul lui Taco se mistui o dată cu povestirea, însă un glas necunoscut pe care nu putea să-l fixeze în timp, luă în aceeaşi clipă locul vocii cerşetorului nătîng:

„Şi tot aşa o fetiţă cuminte, spunea glasul, o ascultă pe bunica ei şi se fereşte să se ducă vreodată după-amiaza prin locurile unde ştie că umblă beţivii; cum se scoală de la masă, se culcă şi doarme, aşa cum trebuie să facă toţi copiii cuminţi. Cuco şi Solapa nu iau decît copiii care hoinăresc după-masă pe afară, la soare."

„Mulţumesc... mulţumesc..."

Cuvintele din urmă fuseseră rostite de fetiţă.

Apoi...

Un rotocol de soare, strălucitor ca un bănuț de platină, călăuzit de o rază ce se strecura prin frunzișul sălciei, se apropie cu încetul de fața îngerașului. Se plimbă un timp pe covorul de mușchi verde, și cum tocmai îi ieșea în cale tîmpla, se cățără pe ea, pînă atinse pleoapa, ca după aceea să-i acopere treptat tot ochiul. Copilul se trezi cu gîndul la comisionul pe care i-l încredințase Angelica.

Mama

Uite-o pe Angelica. Dar în ce hal e, săraca! I s-o fi întîmplat ceva copilașului!

[*Angelica* — Bună seara, doamnă.[1]

Mama — Bună, Angelica. Ce minune c-ai venit duminica pe la noi!

Angelica — (Are ochii plini de lacrimi). Oh, doamnă, nu știți ce-i pe capul meu, mă mustră conștiința, e ceva îngrozitor! Zău n-am avut ce face, a trebuit să-l trimit pe Odiseo.

Mama — Odiseo? Dar ce-i cu Odiseo? Spune repede, Angelica, ce s-a întîmplat? Taică-său nu-i acasă...

Angelica — Lui Odiseo? A, nimic, ce să i se-ntîmple, dar n-am avut pe cine să trimit la...

[1] Dialogul de mai sus s-a desfășurat vertiginos de repede, cele două interlocutoare întrerupîndu-se mereu una pe alta (n.a.).

Mama — Unde l-ai trimis? Nu mă minți, te rog, Angelica, te rog, pentru...

Angelica — Nu s-a întors încă de acolo...

Mama — Dar unde, unde s-a dus? (Începe și ea să plîngă.) Zău, spune-mi, nu mă lăsa așa, Angelica, ce-au făcut cu el?

Angelica — (Văzînd-o cu lacrimile în ochi, încearcă s-o liniștească.) Dar pentru Dumnezeu, doamnă, nu-i vorba de Odiseo. E vorba de mine și de copilașul meu. Ce rușine! Sînt o nemernică: l-am trimis la farmacie.

Mama — (Severă.) La farmacie! N-a pățit nimic atunci, nu? La farmacie? Ce să cumpere de-acolo? Ce poate să se priceapă un copil, Angelica?...

Angelica — Nu ca să cumpere. Ce să cumpere de la farmacie sau din altă parte? Că doar știți, cînd vine Primo în Gualeguay...]

Odiseo

La farmacie, ca niciodată, băiatul se văzu pus într-o încurcătură la care nu se aștepta. E adevărat că de astă dată nu mai avea de făcut același lucru ca în alte rînduri cînd venea aici, și omul în halat alb îl servea fără să spună nimic, cu toate că-i arunca niște priviri în care nu se citea nici milă, nici bunăvoință, ci doar un fel de ostilitate generică, proprie tuturor oamenilor mari, cu excepția Mamei, a Brutarului, a Pescarului și uneori

chiar a prietenei lui Angelica. De fiecare dată Odiseo știa ce avea de cumpărat, fie pentru că-i spusese Angelica, fie pentru că ghicise el singur și de aceea relațiile lui cu farmacistul tindeau să se stabilească oricum la un nivel de egalitate. Acum însă habar n-avea ce scria pe petecul acela de hîrtie, după cum, tot așa, habar n-avea ce era în pachetul pe care, conform dispozițiilor Angelicăi, trebuia să-l înmîneze, o dată cu biletul, farmacistului. Farmacistul le luă pe amîndouă, citi biletul, se uită la pachet, apoi mai citi o dată, și iarăși se uită, și tot așa de cîteva ori la rînd. Copilul urmărea cu atenție gesturile din ce în ce mai nervoase și mai precipitate ale farmacistului. Omul se decise în sfîrșit să desfacă pachetul. Odiseo se aștepta acum să-l audă trăgînd o înjurătură, ceea ce spițerul și făcu pînă la urmă.

— ...chiar tu — țin foarte bine minte — ai venit cu rețeta de la dispensar. Așa e ?

— Eu ?

— Da, tu !

— Eu, nu.

— Cum nu ! Și acum mi-aduci cutia înapoi.

— Eu ?

— Așa e, tu n-ai nici o vină, numai putoarea aia care nici măcar nu s-a ostenit s-o deschidă e vinovată. Știi tu, se răsti spițerul, ce scrie aici, în biletul ăsta ?

— Nu știu.

— Așa-mi trebuie dacă n-am grijă să-ntreb și să le cer buletinul. Pe urmă vin să reclame. Spune, cine te-a trimis ?

— Angelica.

— Care Angelica ?

— Angelica.

— Ca să vezi ! (Citind.) „Domnule farmacist, vă rog să fiți așa gintil — auzi, gintil ! — să-mi dați înapoi banii pentru cutia asta de lapte praf și pentru cît am de luat trimiteți-mi un ruj de buze, cel mai ieftin care o fi, iar restul dați-l băiatului, înfășurat în batistă".

— Îmi dați ? zise cu jumătate de glas Odiseo, că mă grăbesc.

— Ce ? Ce spui ? Să-ți dau ? Ei, drăcia dracului, mai au pretenția să-i și servesc ! De la cine era rețeta ? Asta-i, parcă tu ce știi ?

— Eu ?

— Sigur, îi trimit pe copii, bodogănea el, răsfoind furios registrul de rețete ; lor nu le dă mîna să vină, nu. Dar acum ai să-i spui să vină chiar ea în persoană, ai înțeles ?

— Da, domnule.

— Rușine ! Mai mare rușinea ! Auzi colo, primesc de la dispensar lapte praf să-și hrănească plozii, și dumnealor, putorile, mi-l trimit să li-l schimb pe *rouge* și să le mai dau și restul. Să facă bine atunci dispensarul să le elibereze rețete pentru *rouge*, pudră și cremă de față cocoșnețelor ăstora ; ba să le dea în plus și certificate să-și facă permanent la coafor. Ah, uite-o ! — rețeta e de la doctorul G. ! O să vorbesc eu cu el ! O să-i arăt biletul pe care mi l-a trimis... asta ! Ia cutia de aici și du-te de-i spune Angelicăi tale — strigă el — că eu am zis că asta e pentru copil și dacă dumneaei are poftă să-l lase să crape

de foame, să-i fie de bine, dar că eu nu i-o schimb pe *rouge* şi nici nu-i dau banii înapoi. Ai priceput ?

— Asta-i cutia pe care am adus-o eu... Angelica a zis c-o să-mi daţi nişte bani. C-o să mi-i înodaţi aici, în batistă.

— Bani ? Cum de nu ! Numai să vină ea, aşa să-i spui, mă-nţelegi, să vină ea să şi-i ia ! Acum şterge-o de-aici şi mergi sănătos !

Odiseo se supuse şi, după ce mai zăbovi cîteva clipe cu ochii la spiţer, ieşi din magazin. Tocmai trecea pe stradă un camion încărcat cu alegători care strigau în gura mare înălţînd urale în cinstea nu ştiu cărui partid şi a unui oarecare general.

Mama

Angelica — ...nu pot să-mi văd de treabă. Nu că mi-ar fi cumva frică de el sau că mi-ar pretinde ceva, dar parcă nu-mi vine, cînd ştiu că-i aici. Însă-i cam apucat ! Şi mă tem să nu se-ntîmple, cine ştie, să vină beat şi să dea peste cineva.

(Tare mai e aiurită şi femeia asta ! Da, ştiu că-i plăcut să ştii că un bărbat e gelos pe tine, sau măcar să-ţi închipui una ca asta. Biata fată !)

Mama — Ei şi ? Nu-nţeleg !

Angelica — Or fi vreo trei zile de cînd ştiu că umblă pe aici, că s-a-ntors de la muncă. Dar n-am apucat încă să-l văd. Nici n-a dat pe la

mine, şi totuşi n-am îndrăznit să... De-aia am rămas fără un ban. Că altceva ce puteam să fac ?

Mama — Cum adică, altceva ?

Angelica — Pe urmă după ce l-am trimis, mi-a părut rău...

Mama — Pentru ce ţi-a părut rău ?

Angelica — ...Am ieşit după el să-l chem înapoi, dar nu se mai vedea. Zicea, bietul copil, că are de făcut ceva şi-i grăbit, că trebuie să se ducă în nu ştiu ce loc, unde poate să cîştige bani mulţi.

Mama — Odiseo ?

Angelica — Oh, mititelul ! Nu trebuie să vă neliniştiţi pentru el. N-o să mă credeţi dac-am să vă spun... Ştiţi, l-am trimis cu cutia de lapte praf pe care am căpătat-o de la dispensar pentru copil. L-am trimis la spiţerie. (Plînge.) Să-mi dea bani pe ea, atîta cît costă şi... Gîndiţi-vă şi dumneavoastră (plînge)... în aste trei zile n-am cîştigat o leţcaie, am rămas lefteră, nu mai am de nici unele în casă. Nici zarzavat măcar (plînge). Nu mai am măcar cu ce să-mi dau pe buze.

Mama — Dar bine... Lasă, Angelica, nu-ţi face sînge rău. Hai, nu mai plînge. Uite, am cinci *pesos* puşi deoparte.

Angelica (fără a conteni din plîns) — Nu, nu, vă rog. Atîta ar mai lipsi. Zău, n-am venit pentru asta.

Mama — Ştiu. Nu fi proastă. Dar dumneata nu i-ai dat bani lui Odiseo, ori de cîte ori ai venit pe la noi ?

Cinci *pesos*, singurii mei gologani. Strînşi de el, mititelul, ban cu ban. Cu ăştia şi cu ce mai avea să încropească pînă la sfîrşitul lunii, mă gîndeam să-i cumpăr nişte pantalonaşi. Dar ce să mai...

Odiseo

La întoarcere străbătu iarăşi mahalaua, ducînd într-o mînă aceeaşi cutie, împachetată la loc, într-un ziar vechi şi boţit, iar în cealaltă, sîrma şi cercul de fier. Îl ţinea aşa în mînă, fără să-i dea drumul de-a rostogolul, pe jos. Şi-şi tot frămînta mintea, căutînd să ajungă la o concluzie verosimilă şi plauzibilă cu privire la delictul misterios pe care-l săvîrşise Angelica, dezlăţuind mînia spiţerului. Cum însă nu reuşea să găsească nici o explicaţie, lăsă slobod cercul să se rostogolească şi începu să întindă pasul după el, mînîndu-l cu sîrma. Roata de fier cînta cu glas metalic, dîndu-se de-a dura pe trotuarul pavat cu lespezi de piatră. Odiseo îşi înteţi treptat mersul, pînă ce ajunse să alerge. Se gîndea acum la punguţa doldora de bani a tambur-majorului şi chibzuia cum să facă s-o umple şi el pe a lui. Închipuindu-şi cum o să se întoarcă el seara acasă cu atîta bănet, simţea că se ridică-n slăvi de fericire, şi se lăsa dinainte mîngîiat de zîmbetul dulce ca mierea, cu care avea să-l întîmpine maică-sa.

Mama

În sfîrşit, a plecat, strîngînd banii într-o mînă, în timp ce cu cealaltă se ştergea la ochi cu batista. Cei cinci *pesos* erau toată averea mea (mai bine zis, a lui Odiseo). Eu m-am ţinut de capul ei să-i primească, şi ea, biata fată, n-a avut tăria să-i refuze. De atîtea ori m-a îndatorat, încît poate c-o fi vrut să mă îndatoreze şi de data asta primind banii, deşi ştia bine că erau singurii ce-i aveam în casă. Se înţelege de la sine că, primind acest sacrificiu, s-a gîndit nu să-mi ofere ocazia s-o răsplătesc pentru tot binele ce mi l-a făcut, dar să mă simt cît de cît cu inima împăcată fiindcă am putut să-i dau ceva în schimb. Şi-apoi nici nu cred c-o să-i aducă vreun ban Odiseo : unde găseşte ea un farmacist care să-i dea înapoi banii pe cutia de lapte pentru sugaci ? Unde s-a pomenit să-ţi dea vreodată banii îndărăt la prăvălie ? Ca să nu mai spun că nici măcar nu era cumpărată cutia, ci luată pe gratis cu reţeta de la dispensar.

Sigur că n-aveam decît ăştia cinci *pesos* în casă, dar tot atît de sigur este că-i datorez de o mie de ori mai mult Angelicăi. N-aş minţi spunînd că Odiseo şi cu mine îi datorăm viaţa şi tot ce am putut scăpa de la înec, adică cele

cîteva lucruri pe care le avem în colibă, cînd au venit apele mari.

Nimeni nu s-a gîndit să-mi dea de ştire.

Numai ea şi-a adus aminte de mine în noaptea aceea, ştiind că nu eram învăţată cu asemenea urgii şi că nu cunoşteam vicleşugurile rîului. Stînd o dată de vorbă cu ea, îi mărturisisem că pentru prima oară în viaţă, aici, în Gualeguay, mi-era dat să trăiesc în preajma unei ape. Pe urmă Angelica mai ştia că nici bărbatu-meu nu era acasă. Şi-a amintit de asta deoarece plecaseră împreună, adică el şi cu Primo, să se tocmească paznici la hergheliile de pe moşie. Rămăsesem aşadar singură cu Odiseo, şi de n-ar fi fost ea, ne-am fi înecat amîndoi sau, în cel mai bun caz, am fi pierdut ce bruma de lucruri aveam în casă, deşi apele rîului nostru cresc cu încetul, lăsîndu-le răgaz să se refugieze celor care-i cunosc obiceiul.

Atunci am aflat, o dată pentru totdeauna, că rîurile nu cresc aşa, fără veste, cum şi-ar închipui cei care nu sînt învăţaţi cu ele. Aşa se-ntîmplă în viaţă şi-n multe alte împrejurări. Apele nu vin puhoi deodată, ca un tăvălug, adică, să zicem, acum sînt pînă aici, şi peste două ceasuri au ajuns la vreo zece metri mai încolo. Cînd a trecut pe la mine să mă înştiinţeze, ţin minte că mi-am aruncat îndată ochii spre rîu, socotind că apele de acolo au să se năpustească; dar n-a fost aşa, şi nici nu e obiceiul aşa. Rîurile nu se umflă aşa cum credeam eu care nu le deprinsesem năravul. Ba e tocmai pe dos decît credeam eu. Apele se revărsară, răsfirate în unghi larg, ca un stol de

biguases; de cîte ori întîlnesc în cale vreo ridicătură de pămînt se opresc o clipă, apoi se despart şi înconjoară locul. Şi de astă dată, aşadar, zăporul nu venea dinspre albia rîului ci ne încercuia cu încetul. Ce spaimă am tras! Da, fără doar şi poate, în noaptea aceea am fi pierit şi eu şi Odiseo. Încotro aş fi apucat-o de nu era Angelica? Aş fi luat-o aşa, drept înainte, adică tocmai cum nu trebuia. Cel mai cuminte este s-o porneşti înapoi şi oricît ar părea de absurd, în loc să fugi îngrozit înaintea puhoiului, să cauţi apărare pe dîmb. Pămînturile albe sînt foarte joase şi dacă n-ar fi movila ce se-nalţă în dreptul podului Pellegrini, cînd vin apele mari, n-ai avea unde să te adăposteşti.

De aceea spun că ăştia cinci *pesos*, chiar dacă erau ultimii mei bani, nu ajungeau să plătească binele pe care mi l-a făcut şi tot ce-am apucat să scap de la înec în noaptea aceea, mulţumită Angelicăi. Şi pe urmă, cred c-o să mi-i dea curînd înapoi şi o să-i pot totuşi cumpăra lui Odiseo pantalonii.

...Cînd am ajuns, în toiul nopţii, pe dîmb, mi s-a arătat în faţa ochilor o privelişte cu totul neobişnuită pentru mine. Erau acolo o mulţime de mogîldeţe, oameni care se refugiaseră ca şi noi şi care tremurau, rebegiţi de frig, uzi leoarcă, fiecare familie cu calabalîcul ei, pe care apucase să-l scape de la prăpăd. Ploua cu găleata şi era un frig îndrăcit.

„Ce nenorocire — mi-am zis eu — să se dezlănţuie puhoaiele tocmai în toiul iernii."

Între timp, sosea mereu lume peste lume. Unii veneau cu barca de la cine știe ce depărtări. Alții pe jos, bălăcind prin apa care le ajungea pînă la brîu : am recunoscut printre ei pe cîțiva vecini de-ai noștri. Mi-aduc și acum aminte de-o băbuță care strănuta tot timpul, într-un chip foarte curios. N-ai fi zis că strănută, ci mai curînd îți făcea impresia că tușește sau geme. Coborîse singură dintr-o luntre ce venea, după cum spuneau unii, tocmai de pe malul celălalt, udă pînă la piele și fără nici o bocceluță, încît părea însăși întruchiparea tristeții. N-am mai văzut-o după aceea pentru că de acolo au dus-o imediat la spital. Mai apoi mi-a venit la ureche zvonul că s-ar fi prăpădit. În viața mea n-am s-o uit pe biata băbuță, după cum n-am să uit nimic din tot ce s-a petrecut atunci, cînd cu inundația, prima inundație de pe urma căreia am avut de pătimit.

Două nopți de-a rîndul n-am închis ochii. Mai întîi, cînd a venit Angelica să mă înștiințeze că sîntem în primejdie să se reverse apele. În noaptea aceea am pregătit totul, dar n-am plecat pentru că nu știam unde să ne ducem, și pe urmă unii ziceau că rîul încetase să mai crească. Lumea însă n-a pus prea mare temei pe vorba asta, așa că nimeni nu s-a gîndit să doarmă, toți cercetau mereu pilonii de lîngă mal. Rîul curgea liniștit și se ridica încetul cu încetul. S-a făcut ziuă însă și zvonul s-a adeverit. Deși apele abia ajunseseră la nivelul malului, începuseră totuși să se reverse în locurile mai joase, inundînd cîteva colibe. În

ziua aceea, toată lumea, și noi ca și ceilalți, n-am făcut altceva decît să privim șuvoiul, pînă s-a lăsat seara. La ceasul acela părea că mai mult decît atît rîul n-o să se umfle, și atunci, nesocotind sfaturile Angelicăi, am hotărît de capul meu să pun lucrurile la loc. Am desfăcut boccelele și am început să deretic prin colibă. Pe înnoptat a început să plouă și curînd după aceea m-am pomenit cu Angelica. Nici n-a apucat să spună ceva, și numai cît i-am văzut fața și m-au trecut fiorii. De cînd se pornise ploaia nu mai ieșisem din casă, și între timp apa răzbise din păpuriș, ajungînd la doi metri de ușă. Înnebunită de groază, l-am înșfăcat pe Odiseo și am vrut să fug în partea cealaltă, pentru a mă îndepărta cît mai repede de matca rîului. Noroc că Angelica nu m-a lăsat, altminteri, dacă aș fi mers într-acolo, cu siguranță că m-aș fi înecat. Bineînțeles că atunci, în grabă, n-am mai apucat să-mi iau chiar toate boarfele... Primul lucru de care am avut grijă, a fost să-l ducem pe Odiseo și o parte din lucruri pe dîmb, plescăind prin lăcăraia năclăioasă de pe pămînturile albe în care luneca mereu piciorul. Apele nu păreau să se fi revărsat dintr-o anumită direcție — și mai puțin dinspre rîu — ci din toate părțile, sau că ieșiseră din pămînt.

Era un du-te vino necurmat de bărci, în jurul dîmbului. Luntrele veneau încărcate cu oameni, boccele, saltele, scaune, găini și cu tot felul de lucruri. Apoi, ușurate de calabalîc, se topeau iarăși în noapte, bătute de ploaie. Dintr-una din ele coborîse și băbuța, tușind și

dîrdîind de frig, ca să rămînă pe dîmb, cu mîinile încrucișate pe piept. Încă ceva ce n-am să uit niciodată : noi ăștia care ne aflam în preajma ei credeam la început că venise de bună seamă cu cineva : nimănuia nu i-ar fi dat prin gînd că sosise așa, singură-singurică. Curînd însă ne-am dat seama că ne înșelasem și atunci Angelica s-a apropiat de ea. Nu știu ce-or fi vorbit amîndouă, dar la un moment dat am văzut-o că-și scoate haina ca să i-o pună pe umeri, cu toate că era tot așa de udă ca și rochia bătrînei, ce i se lipise de trup.

Înainte de asta, Angelica mai făcuse o dată drumul, singură însă, pînă la colibă, să aducă ce mai rămăsese acolo. Lucrurile ei se aflau la adăpost, pentru că avusese grijă să le ducă din vreme acasă, la o prietenă. Au fost însă alții care, deși erau de fel de prin părțile astea, s-au dovedit mai puțin prevăzători decît mine, fiindcă nu s-au clintit din loc pînă ce n-a venit peste ei puhoiul, împresurîndu-i. A trebuit să-i salveze cu bărcile, căci n-au mai putut să răzbească pînă la ei nici căruțele regimentului. Și totuși, acuma îmi dau seama că n-au fost chiar atît de imprudenți cum mi s-a părut la început. Deși inundația ajunsese mai tîrziu la ei, au fost salvați în momentul cînd i-a întețit primejdia. Cîtă vreme rîul nu se umflase, amenințînd să iasă din matcă, se gîndise oare cineva la ei ? Eu, de pildă, chiar dacă aș fi știut dinainte ce-o să se întîmple, tot n-aș fi avut unde să mă aciuez. Nu cunoșteam pe nimeni care să mă poată primi în casă ; nu toată lumea poate avea parte ca Angelica, de

o prietenă atît de îndatoritoare, ca s-o adăpostească cu mult timp înainte, așa că abia atunci cînd apele au început să crească nestăvilite, în chip primejdios, au fost mobilizați soldații și poliția ca să transporte oamenii pînă la bărci și apoi la adăposturile înjghebate pe moment. Nimeni nu s-a putut refugia acolo pînă nu s-au dezlănțuit apele. Deși știa că vin puhoaiele, lumea a rămas pe loc, pînă în ultima clipă, cînd armata și poliția n-au mai avut încotro și s-au văzut nevoite să le sară în ajutor.

În harababura și întunericul ce domnea în momentele acelea, care mai de care căuta să apuce mai înainte un loc în căruță și n-a lipsit mult să mă prăpădesc din pricina calabalîcului. Ne-am urcat într-o căruță care-a pornit imediat, așa că Angelica n-a mai avut timp să-mi dea legăturile cu lucruri. Am început și eu să țip, cum țipa toată lumea și am sărit jos din căruță, cu Odiseo în brațe. Nici eu nu știu cum de-am reușit să mă țin în picioare și să mă întorc lîngă prietena mea. Eram hotărîtă să nu mă urnesc de-acolo pînă nu s-or îndura să ne ia cu buclucuri cu tot, deși eram udă pînă la piele și turna cu găleata. Pe Odiseo îl îmbrobodisem de nu i se mai vedea decît căpșorul, și nu mai ziceai că-i un copil înfășat, ci o bocceluță cu boarfe. A mai venit pe urmă o căruță, dar n-am vrut cu nici un chip să mă urc pînă ce nu mi-am văzut tot calabalîcul încărcat. Angelica a trebuit să-mi dea ajutor să le urc în căruță, fiindcă eu, cum țineam copilul în brațe, abia dacă puteam să ridic

ceva. Ceilalţi făceau gălăgie, supăraţi, şi căutau să mi-o ia înainte. Atîta noroc am avut că îndată ce căruţa a fost ticsită de lume, de nu mai încăpea un ac, cineva, un soldat probabil, a aruncat o prelată peste noi, acoperindu-ne cu totul, de parcă n-am fi fost oameni, ci marfă, sau chiar şi mai rău. Cel puţin aşa, însă, nu ne mai mura ploaia şi puteam să mai desfac puţin ţoalele în care-l înfofolisem pe Odiseo. Fiind întuneric, n-aveam cum să-i văd faţa, dar îmi dădeam seama că toată vînzoleala aceea neobişnuită şi teama nu-i dădeau pace să doarmă, şi-mi închipuiam ochii lui mari, deschişi, nedumeriţi şi înfricoşaţi. Era ud mititelul pînă la piele, căci ploaia răzbise prin sacul în care-l ţinusem înfăşurat. Totul era jilav în jur. Pînă şi aerul părea că abureşte. Nimeni n-ar fi putut spune că mai avea pe el o rufă uscată. Căruţa mergea hurducîndu-se pe dîmbul din capul podului Pellegrini şi nimeni dintre noi, afară de cel care mîna caii, nu ştia încotro mergem.

...Ce înseamnă aşadar cinci gologani, cînd şi eu şi Odiseo îi datorăm viaţa Angelicăi? Cine ştie, poate că n-o fi făcînd prea multe parale viaţa noastră, dar e tot ce avem, aşa că pentru noi are acelaşi preţ ca şi viaţa unui moşier. Şi-apoi, cum spunea *don* Olegario, chiar dacă fiecare în parte n-avem cine ştie ce căutare, mai cu seamă aşa săraci cum sîntem, adunîndu-ne laolaltă, am fi atunci mulţi de tot şi, aşa, uniţi, — zicea el — am fi mai presus decît toţi moşierii la un loc...

Ne-a fost, într-adevăr, de mare ajutor. Nu s-a îndurat, săraca, să se despartă de noi pînă nu ne-a văzut la adăpost, în baraca Societăţii pentru Protecţia Agriculturii, folosită pînă nu demult ca hambar pentru cereale, şi-n care fusese cîndva un lazaret pentru bolnavii de vărsat, în timpul unei molime pe care eu n-am apucat-o, dar despre care am auzit vorbindu-se pe moşia de la Cuchilla Redonda. Baraca era acoperită cu tablă şi avea pămînt pe jos, peste care presăraseră nişte rumeguş. Nu era voie să facem foc şi nu puteam deci să ne uscăm bulendrele. Eu am desfăcut aşternutul ca să se mai zvînte niţel. Toţi oamenii făceau la fel. Am întins apoi sfori ca să avem pe ce atîrna hainele şi, curînd, baraca s-a preschimbat într-un fel de panoramă a mizeriei. Am petrecut încă o noapte proastă, a doua noapte în care n-am apucat nici să aţipesc. Cu puţin înainte de a se crăpa de ziuă, ploaia a contenit şi Angelica a putut în sfîrşit să plece.

...Erau singurii mei bani... dar după cîtva timp s-a întors aducîndu-mi o pătură şi nişte vechituri de haine, rupte ca vai de ele, dar uscate, şi aşa am putut să-l învelesc pe Odiseo şi să mă primenesc şi eu. Norocul meu că era încă întuneric afară: fiind iarnă şi cum era o vreme păcătoasă, se lumina mai tîrziu de ziuă. Cîţiva aprinseseră lumînări. În baracă mai stăruia încă miros de grîne, amestecat cu iz de piei mucegăite şi de murdărie de şoareci.

Angelica nu s-a dezlipit o clipă de noi, deşi nici ea nu închisese ochii toată noaptea. Şi astea toate fără s-o fi rugat eu şi fără să-mi

dea a-nțelege că-mi face un bine, ci cu aerul cel mai firesc din lume, în bunătatea ei, ca și cum n-ar fi avut altă treabă decît să ne poarte de grijă. Văzînd-o acolo în baracă, ceilalți puteau să creadă că și ea e o sinistrată, nicidecum un musafir. Țin minte că stătea foarte aproape de mine, poate ca să ne încălzim una pe alta, și atunci cînd femeia aceea a început să țipe, ne-am strîns de mînă. Dacă nu mi-ar fi dovedit de atîtea ori, înainte, cît era de bună la inimă, aș fi putut spune că abia atunci, datorită acelui gest de dragoste duioasă și ocrotitoare, am simțit cu adevărat cît prețuiește această femeie. Și așa am ajuns să țin la ea, fără s-o cunosc și fără să iau în seamă viața pe care o ducea și apucăturile ei.

În vremea asta femeia striga tocmai din fundul barăcii, unde se instalaseră ultimii sosiți, cu care probabil venise :

— Un șobolan ! Un șobolan !

Cîțiva bărbați începură să rîdă. Noi două însă nici nu ne-am clintit din loc. Lumea se strînsese buluc în jurul femeii care scosese țipetele acelea ; le deslușeam de departe umbrele, și-i auzeam rîzînd, ba auzeam chiar și ce vorbeau. O vecină de-a noastră, care se dusese să vadă ce s-a întîmplat, ne-a spus la întoarcere că femeia țipase fiindcă se pare că descoperise coșcogea șobolanul, adulmecîndu-i copilul care dormea pe jos. Nimeni, în afară de ea, nu zărise lighioana ; dar cînd totul părea să se fi liniștit și oamenii începuseră să se împrăștie, ducîndu-se fiecare la locul lui, se auzi iarăși un glas de femeie ocărînd în gura

mare pe toată lumea pentru că nu știu cine, profitînd de învălmășeala prilejuită de venirea șobolanului îi furase o rochie întinsă la uscat. Sentinela de la ușă auzind că strigă cineva „Hoții ! Hoții ! Mi-au furat rochia !" a intrat înăuntru și atunci oamenii se strînseră din nou roată în jurul păgubașei, care făcea gălăgie ; de data asta nu mai dădură așa, buzna, toți, căci acum nu mai era vorba de un șobolan, iar femeia punea vina și lua la ocară pe toată lumea, care cum îi venea la îndemînă, numindu-l pungaș pe oricine i se întîmpla să-i pice sub ochi. Discuțiile păreau că n-au să se mai sfîrșească niciodată ; pînă la urmă însă, rochia tot n-a ieșit la iveală. Afară se lumina de ziuă. Cîțiva îndemnară sentinela să scotocească toată baraca, ceea ce ar fi fost într-adevăr imposibil. Prea era multă lume înăuntru și prea mare harababura.

Cum ziceam, n-are de ce să-mi pară rău după bani, chiar dacă erau singurii în casă. O să-i pun eu cumva la loc. Îi sînt foarte îndatorată Angelicăi, și în halul în care era, săraca de ea, nu puteam să nu i-i dau. Puteam foarte bine să-i spun că n-am nici o lețcaie și fără îndoială că m-ar fi crezut pe cuvînt, cum tot așa de bine puteam, dat fiind că din capul locului n-a vrut cu nici un chip să-i primească, să nu mai stărui, și atunci, firește că nu i-ar mai fi luat. M-ar fi lăsat însă inima oare să-i ascund că aveam cinci *pesos* puși deoparte, chiar dacă, așa cum cred că și era, Angelica nu venise să-mi ceară ceva ci numai să-mi povestească ticăloșia pe care o săvîrșise trimițîndu-l pe Odiseo la far-

macie să ceară înapoi banii pentru cutia de lapte praf? Nu, sigur că nu!

Îmi amintesc că era ziua-n amiaza mare cînd au apărut soldații. Într-o căruță, aceeași poate cu care veniseră să ne scape de la înec, cărîndu-ne pe toți pînă la baracă, aduceau acum un cazan cît toate zilele, în care aburea fiertura de *mate*, și un sac de pesmeți. Oamenii începură să se înghesuie la ușă. Din căruță coborîră cîțiva soldați care-i împinseră înapoi, în baracă. Un ofițer ne strigă că nimeni nu capătă nimic, nici pesmeți și nici fiertură, pînă nu se face ordine, așa cum se cuvine.

Oamenii se supuseră și se așezară la rînd.

Întîi și-ntîi femeile cu copii, pe urmă celelalte, fără copii și în sfîrșit, la coadă, bărbații, ba chiar, dintre ei, un soldat îi alegea pe cei mai în vîrstă, ca să le dea rîndul mai înainte. Asta-i disciplina militară, ziceau ei.

Mi se părea că abia scăpasem dintr-un naufragiu, ca în povestirile pe care ni le citea seara bunicul. Am început să ne perindăm unul cîte unul. Puteai într-adevăr să crezi că sîntem o gloată de calici sau de naufragiați și deși sînt convinsă că nimic nu ne putea prii în momentul acela mai bine decît o cană de *mate* fierbinte și un pesmete, mizeria și promiscuitatea ce ți se dezvăluiau înaintea ochilor erau un spectacol atît de zguduitor, încît, după aceea, infuzia de *mate* mi s-a părut cu totul neîndestulătoare. Am simțit atunci un lucru curios, un lucru care abia după ce am stat de vorbă cu *don* Olegario și tînărul cu ochelari mi s-a limpezit. Firește nu era decît o amăgire să crezi că o ceașcă de băutură fierbinte și un pesmete, pentru care eram nevoiți să așteptăm la rînd, puteau să ne scape și de foame și de frig, în momentul acela, fiindcă nu asta era și nici n-avea cum să fie scăparea noastră. M-am gîndit că o ceașcă de ceai fierbinte și un pesmete nu puteau să ne mulțumească, nu pentru că se isprăveau repede ci fiindcă nu reușeau să schimbe cu nimic starea noastră de ființe năpăstuite, de naufragiați, de sinistrați, și nu numai atît, dar și starea noastră de oameni nevoiași, fără nici un sprijin pe lume, siliți să trăiască din mila altora. Am simțit, cred, că asta nu era destul, pentru că și noi eram în aceeași măsură făpturi ale lui Dumnezeu și ființe omenești, ca oricare alții. Cana aceea de *mate* fierbinte și pesmetele ne-au făcut mult bine la măruntaie — bietele noastre măruntaie vlăguite și rebegite de frig — pe mine m-au amărît mai ales atunci cînd i-am dus lui Odiseo tainul lui, fiindcă mi-am dat seama sub ce zodie rea îi era sortit să copilărească și pe ce lume îl adusesem. Nu știu dacă și celelalte mame care erau acolo vor fi avut aceleași gînduri ca și mine. În momentul acela nici eu însămi n-aș fi fost în stare să-mi tălmăcesc în cuvinte simțămintele și sînt sigură că din toată lumea care era acolo, în baracă, nimeni n-a bănuit sau nu și-a închipuit la ce mă gîndeam. Sau poate că n-am dreptate; poate că toți cugetau la același lucru, dar tăceau ca și mine.

Ce grea e tăcerea! Ce apăsătoare mi s-a părut în clipele acelea, cînd n-a lipsit mult

ca să încep şi eu să strig, dar nu din cauza unui şobolan sau a unei boarfe, ci pentru zeama lungă pe care o aduseseră bieţii soldaţi!

Cu siguranţă c-ar fi rîs de mine. Ar fi crezut pesemne că sînt într-o ureche, sau m-ar fi întrebat de ce mai beau atunci ceaiul de *mate* şi de ce i-l dau micuţului care era flămînd şi îngheţat. Mie însă, Doamne, mie chiar în momentul acela mi se părea că apa aceea chioară, deşi fierbinţeala ei nu putea să-mi facă decît bine, era totuşi o amăgire, o durere în plus, sortită să se adauge la toate celelalte amărăciuni ale noastre, fiind mărturia părăsirii şi a mizeriei în care trăiam. Căci dacă eram şi noi oameni ca toţi ceilalţi, am mai fi ajuns oare să stăm acolo, în baracă? Ar mai fi fost nevoie atunci să ne muştruluiască soldaţii, punîndu-ne să aşteptăm la rînd o cană de ceai, şi ar mai fi avut rost oare ca a doua zi să vină nişte cucoane de la nu ştiu ce societate de binefacere să ne dăruiască pături?

Ei, naufragiaţii despre care ne citea bunicul erau altă mîncare de peşte! Aceia erau oameni bogaţi, care călătoreau de plăcere şi întîmplarea-i făcuse să treacă printr-o catastrofă. Zdrenţăroşi ca vai de ei, mai mult goi decît îmbrăcaţi, ieşeau în cele din urmă la liman, pe o insulă unde sălbaticii, milostivindu-se de ei, le dădeau de mîncare şi de băut. Pe cînd puhoaiele umflate ale rîului Gualeguay n-ar mai ajunge să fie o năpastă dacă pe malurile acestuia — mereu în pericol de a fi inundate — n-ar trăi nişte oameni pe care-i paşte nenorocirea. Poate că la rîndul lor naufragiaţii erau

sortiţi să păţească ce au păţit, cu deosebirea numai că ei avuseseră putinţa să aleagă vaporul cu care să călătorească; aşa cum s-a întîmplat cu fata aceea frumoasă care a ţinut să plece cu vasul („El Eden") „Paradis" numai pentru că se chema aşa, cînd părinţii ei o îndemnaseră să ia un altul care se numea „Cabo de Hornos" şi care era în toate privinţele mai bun. Ea însă, zor nevoie, a vrut să călătorească numai cu el, fiindcă-i plăcea numele. Cu toate acestea povestea ei n-a avut un sfîrşit trist. Pe vapor a cunoscut un tînăr care mai apoi a scăpat-o de la înec şi cu care s-a cununat pe insulă, unde a avut loc un mare zaiafet, după datina băştinaşilor. Bineînţeles că printre naufragiaţi s-a nimerit să fie un preot ca să le binecuvînteze unirea.

Noi, în schimb, eram cu tot dinadinsul condamnaţi să fim cotropiţi de puhoaie şi să suferim din pricina inundaţiei. Asta pentru că nu aveam nici măcar posibilitatea să părăsim pămînturile albe, cu o zi sau două înainte ca apele rîului să iasă din matcă. Unele familii au încercat totuşi s-o facă, refugiindu-se pe dîmb şi în mijlocul Străzii Mari, dar i-au alungat de acolo înapoi la casele lor. Ce căutau acolo — vor fi zis poate chiar doamnele care se ocupau de binefaceri — calicii aceia? Nu s-au gîndit să-i salveze decît atunci cînd le-a ajuns apa pînă la grumaji, în nici un caz mai devreme, nici măcar cu un ceas înainte ca primejdia să fi devenit un adevăr de neînlăturat. Atunci au ieşit la iveală soldaţii, căruţele, ceaiul de dimineaţă şi cucoanele cu păturile lor. Pînă în

momentul acela nu venise nimeni să ne întrebe cum și cu ce trăim, sau să ne dea de știre că apele rîului începuseră să se umfle. Noroc că nu s-a înecat nimeni, sau cel puțin nouă nu ne-a ajuns la ureche așa ceva.

...Cred că da. Sînt sigură că toți, în momentul cînd ne-am așezat la rînd, ca să căpătăm o cană de ceai, se gîndeau în sufletul lor cam la aceleași lucruri. Probabil că nici unul dintre noi — și nici eu însămi — n-am fi găsit nu numai curajul, dar nici cuvintele potrivite ca să spunem ce gîndeam, și pe urmă ar fi însemnat să-i nedreptățim pe bieții soldați, dacă nu le-am fi mulțumit pentru ceai, privindu-i cu ochi răi. În orice caz, cana aceea de *mate* m-a întristat, și abia acum îmi dau seama, nu atît cînd am băut eu, ci mai ales cînd i-am dat și lui Odiseo din ea.

Odiseo

Ca și cum ar fi vrut să se irosească mai repede într-o singură zi chiar, viața părea că face tot ce poate ca să nu-i lase mai mult răgaz, în timp ce mergea pe calea lui, decît era strict necesar ca să întîlnească ici, colo, cîte un cunoscut, să aranjeze cu ei treburile mai urgente și pe urmă să plece mai departe. Așa se făcuse că rămăseseră în urmă și Brutarul, apoi Pescarul, iar acum și Angelica, cu dîre de lacrimi pe obraz, lacrimi izvorîte din căință.

Copilul abia dacă mai avea vreme să se gîndească la asta, nu atît pentru că-l pridideau și evenimentele și oamenii care se perindau cu repeziciune prin fața lui, cît mai ales din cauza unei idei care li se suprapunea în permanență și care părea să-i fi încolțit în minte chiar atunci cînd văzuse cît era de ticsită cu bani punguța tambur-majorului în comparație cu a lui. La drept vorbind, nu ținea chiar atît de mult să-și umple și el punga, cît să descopere mijlocul prin care izbutise celălalt să facă treaba aceasta. Ca orice copil, Odiseo era dornic de noi experiențe, mai mult pentru faptul în sine decît, așa cum se întîmplă de obicei cu oamenii maturi, pentru ceea ce ar fi putut obține de pe urma lor. Cînd oare, la ce vîrstă încetăm de a mai simți astfel lucrurile ?

Odiseo se îndrepta spre piața unde în toiul alegerilor era localul de vot și totodată și terenul pentru *pelotă,* tradiționalul joc basc ; băiatul era obișnuit să ciupească de acolo, în fiecare zi, cîțiva gologani, adunînd mingile ce cădeau peste gard, în stradă, sau pe terenul viran de peste drum. Era mai ușor să alergi singur după ele decît să te încaieri cu ceilalți copii care practicau aceeași meserie. Cînd și cînd, chiar se întîmpla să le mai tragă clapa cîte una, căci în timp ce toată liota de gonaci o rupea la fugă, să alerge după ea, mingea, mică, neagră și înverșunată cum era, numai ce se izbea o dată de plasa de sîrmă și cădea îndărăt pe teren. Altele, în schimb, care păreau că zboară destul de jos, săltau ca niște vrăbiuțe peste plasă și se pierdeau cine știe

pe unde, în cealaltă parte ; luată prin surprindere, liota se învolbura ca un roi de viespi, din care o zbughea cîte unul înainte, urmat de forfota gălăgioasă a celorlalţi. Ajunşi în stradă, porneau să adulmece ca nişte copoi. Căutau, punîndu-şi toate cele cinci simţuri la contribuţie şi folosind în plus un fel de calcul al probabilităţilor, datorită căruia reuşeau de multe ori să prevadă cu exactitate salturile zburdalnice şi capricioase ale unui lucru atît de nestatornic cum putea fi o minge de cauciuc, atunci cînd cădea pe un teren accidentat. Primul care o descoperea se năpustea asupra ei de parcă ar fi găsit o vînă de aur. Uneori se întîmpla să fie mai mulţi aceia care, călăuziţi de acelaşi calcul sau de acelaşi instinct, se aruncau în patru labe cu toţii, pe jos. Două mîini se întindeau în aceeaşi clipă spre minge şi atunci să te ţii : se isca o luptă înverşunată, în care combatanţii trebuiau să se apere cu pumnii, cu picioarele, şi să se zbată din răsputeri ca să-şi învingă adversarii. La sfîrşitul partidei, perechea de cîştigători nu uita să-i răsplătească pe cei mai iscusiţi dintre hăitaşi, împărţindu-le gologani. Cînd mizele erau mari, se stabilea un tarif : cîte douăzeci de *centavos* pentru fiecare minge găsită, bani pe care-i plătea arbitrul, care se despăgubea la rîndul său din potul cîştigătorilor, dat fiind că el era acela care strîngea mizele.

Niciodată n-a reuşit însă cineva să-şi umple punga de pe urma acestei îndeletniciri, nici pe jumătate cît tambur-majorul.

Asta era gîndul ce-l urmărea în timp ce se pregătea să se despartă de Angelica, care plîngea pocăită, cu copilul în braţe, arătîndu-i micuţului, parcă într-aiurea, cutia de lapte praf adusă de Odiseo înapoi de la farmacie.

— Nu l-am vîndut, puiul mamei, uite că nu, Odiseo a venit cu el înapoi, vezi ? Acum ai să poţi mînca păpică, aşa cum a spus nenea doctorul...

În momentul acela sosi şi Primo. Odiseo tocmai voia să-şi ia rămas bun, ruşinat şi nu ştiu cum, parcă stingherit, cuprins de o milă naivă în faţa deznădejdii şi a demnităţii şovăielnice a Angelicăi care nu se sfia să-şi dea în vileag slăbiciunile, în faţa lui, convinsă că e singurul martor. Băiatului îi crăpa obrazul de ruşine pentru ea, pentru lipsa ei de decenţă. Angelica nici măcar nu bănuia că Odiseo, ca orice copil, era în stare să înregistreze, dacă nu amănuntele, măcar ceea ce pluteşte în aer atunci cînd oamenii maturi îşi trădează slăbiciunile sau cînd sînt, pur şi simplu, ridicoli. Pentru Odiseo erau multe lucruri destul de confuze în povestea cu farmacistul, nu chiar atît de confuze totuşi cum îşi închipuia Angelica şi nici aşa greu de ghicit încît să zădărnicească o intuiţie umilitoare pentru ea. De aceea nu făcea nici un efort să-şi ascundă ticăloşia, dimpotrivă chiar, o etala din plin, socotind că din moment ce copilul ei nu putea să înţeleagă nimic din ce spunea ea, nici Odiseo nu era în stare să aleagă nimic din vorbele ei, cu atît mai mult cu cît nici nu-i erau adresate lui. Dar cu toate că în realitate nu era aşa, An-

gelica nu se înşela totuşi. Odiseo, ce-i drept, nu înţelegea prea bine cuvintele ei, în schimb, aşa cum îi sunau în ureche, se asociau în chipul cel mai edificator cu spusele farmacistului.

Venirea lui Primo îl făcu să răsufle uşurat. Nu atît pentru că acum erau doi care să asculte aiurelile pe care le debita, fără ruşine, Angelica, cît pentru că dînd cu ochii de el, femeia se opri brusc şi, înghiţindu-şi lacrimile, se sili să-i ascundă cele întîmplate.

— Unde-i revolverul meu? întrebă Primo, după ce mormăi ceva în chip de salut. Parcă aşa mi-aduc aminte, că l-am lăsat aici data trecută, nu? Sau mai bine zis că mi l-ai luat dumneata din buzunar.

— Da' ce vrei să faci cu el?

— Am votat şi acum vreau să-mi încerc norocul la *taba*; mai încolo poate c-am să dau o raită la Estévez. Acolo se joacă *monte*[1].

— Ah!

— Ce e?

— Atunci nu mai treci pe aici? întrebă Angelica.

— Pe urmă. Rămîn pînă dimineaţa.

— Te aştept atunci, da?

— Cum doreşti.

— Nu vrei un ceai?

— Ba da. Ţine aici, Odiseo, să-ţi cumperi ce ţi-o plăcea. Prietenii tăi sînt în păr pe teren. Cum se face că tu...

[1] *Monte*: joc de cărţi.

— M-a trimis Angelica într-un loc.

— Ei, poftim! Du-te repede, Odiseo, nu fi prost, că poate pierzi asemenea chilipir; oamenii azvîrl banii cu nemiluita. *Realii* trec din mînă-n mînă, cum mişună coşenilele pe jos.

Copilul luă gologanii pe care i-i pusese în palmă Primo şi-i vîrî în punguţă. La plecare, Primo avu grijă să-i spună:

— Vezi, dac-o fi cumva, ceva... sînt şi eu pe-acolo. Da? Să beau o ceaşcă de ceai, şi vin şi eu acuma. Spune-le să se pregătească.

Primo îşi încheie cuvintele, scoţînd un chicot scurt, aproape dezagreabil, cu care voia parcă să întărească un lucru prea puţin convingător, sau în virtutea unui vechi obicei, un tic pe care-l avea în anumite situaţii, menite mai curînd să învăluiască în ceaţă decît să lămurească obiectul discuţiei cu pricina. Asta în ceea ce priveşte chicotul. În acelaşi timp însă, lui Odiseo nu-i scăpase tonul categoric cu care Primo îl înştiinţase că are de gînd să se ducă să joace *taba*.

— Bine, răspunse el, ieşind pe uşă, cu un zîmbet ce se înfiripase mai mult în sinea lui decît pe buze.

Chiar şi pentru Odiseo venirea lui Primo în casă la Angelica, la ora asta, sub cuvînt că vrea să-şi ia revolverul, părea nu curioasă, nici neaşteptată ci, ca şi chicotul de rîs de la urmă, mai mult demonstrativă decît convingătoare. Cum însă, în momentul acela, băiatul avea alte gînduri în cap, cel puţin deocamdată nu i se trezi nici o bănuială care să-l

facă să caute de unde izvora neîncrederea aceea. În definitiv, totul era destul de firesc și neîncrederea putea fi trezită doar de aparențe, și nu pentru că ar fi venit în contradicție, ci tocmai fiindcă aparențele coincideau, nu știu cum, cu intențiile mărturisite : deci, isprăvind cu votarea, Primo trecuse pe acasă pe la Angelica să-și ia revolverul, deoarece voia să se ducă să joace *taba* și se gîndea că s-ar putea să aibă acolo nevoie de armă. Dar pentru ce trebuia să spună lucrul acesta în gura mare, să-l trîmbițeze cu atîta ifos, ba chiar să-l trimită înainte pe Odiseo, să dea de știre tuturor ? Parcă cine știe ce mare scofală ar fi dacă, într-o zi ca asta, cineva, să zicem chiar Primo, își ia revolverul și se duce să joace *taba* sau cărți ? Odiseo era deprins ca oamenii să facă anumite lucruri pe tăcute, sau mai bine zis, fără să dea sfoară-n țară dinainte, pentru că sînt lucruri obișnuite, pe care le face oricine.

Ziua era pe sfîrșite, și cum mergea așa, prin mijlocul drumului, Odiseo avea în fața ochilor soarele ce scăpăta spre asfințit, punînd capăt unei zile întregi, o zi cît o viață de om, ale cărei clipe, deși mistuite, se înșiruiau unele lîngă altele, pline de tîlc, de învățăminte și de experiențe. La ceasul acela și la vîrsta pe care o avea, Odiseo nu putea întrezări nici etapele, nici limitele vieții, în timp. Și cum pe de altă parte nu-l apăsa nici o presimțire, dimpotrivă, era încîntat de perspectiva ceștii de ceai îndulcit pe care, fără doar și poate, avea să i-o ofere Angelica, băiatul

se desfăta în momentul de față depănînd în minte tot felul de gînduri luminoase și zîmbitoare în legătură cu pistolul lui Primo. Zîmbetul și voioșia din sufletul său nu erau străine de gologanii pe care-i băgase în punguță și de speranța că va putea să mai strîngă și alții. Deocamdată încerca să-i găsească fel de fel de cusururi revolverului, armă pe care bărbații obișnuiau s-o poarte la brîu, ca și cuțitul, numai că, spre deosebire de acesta din urmă, revolverul nu folosea la nimic. Dinspre partea lui nici nu se gîndește să poarte vreodată un revolver, deși după cît se spunea e foarte distractiv să dobori ulii din zbor sau să ochești bufnițele cocoțate pe stîlpii de telegraf. Și la poligonul de tir, de altfel, erau atîția oameni liniștiți și cumpătați care trăgeau cu pistoalele, cu carabinele sau cu revolverele, în niște ținte albe, așezate la distanță. Își făceau de lucru așa, pe tăcute, descărcîndu-și armele, fără nici un rost. Și-i auzise deseori discutînd despre iscusința cu care trebuie ochită ținta și despre punctaj. Și tot așa și soldații se duceau la poligon să tragă cu coșcogea armele, și detunăturile și mirosul prafului de pușcă se înălțau în văzduh laolaltă cu răcnetele subofițerilor instructori care foloseau niște cuvinte cu totul speciale, făcute parcă pentru o anumită meserie : închizător, trăgaci, țintă, patul armei, înălțător, așa cum existau cuvinte anume ticluite pentru meseria de brutar sau de pescar. Cele pe care el le auzise la poligon, în legătură cu mînuirea armelor, păreau a fi tot atît de necesare ca

oricare altele, pentru a deprinde iscusința unui meșteșug. Evocarea acestor scene se asocia în mintea sa cu imaginea lui Primo, prin contrast, bineînțeles, deoarece băiatul știa foarte bine că prietenul lui nu se număra printre cei care se duceau la poligon să-și dovedească dibăcia de ochitori, sau măcar să și-o încerce. El era din rîndul celor care poartă de obicei o armă la brîu dar care nu s-ar îndura să strice gloanțele pe o țintă oarecare, neînsuflețită, ci mulțumindu-se să tragă numai asupra uneia dăruite cu glas și care avea sînge în vine. Primo... Oameni înarmați... Frați și prieteni iuți la mînie. Și-i răsuna din nou în urechi : „Și dacă s-o întîmpla ceva, cumva, să știi că sînt și eu pe acolo , da ?" Sigur, era limpede că un om ca el nu putea vorbi decît așa ; cuvintele astea îi dăeau un sentiment de neliniște, un sentiment totuși plăcut și în același timp mai complex : de siguranță, de oarecare încredere, de risc. Din cauza lipsei lui de maturitate, Primo era un om de la care te puteai aștepta la orice, numai nu să se folosească de o armă, doar așa, ca o îndeletnicire sportivă, după un ritual anumit și în chip gratuit. Te puteai aștepta, de pildă, — Odiseo își dădea seama cît de cît de lucrul acesta — să-și jertfească de bună voie viața, ceea ce nu însemna că în alte momente n-ar fi fost capabil să amenințe sau chiar să lovească așa, pe cineva, cu cuțitul ori cu un glonte de revolver, ca după aceea să fie mistuit de o căință mută și posacă. La orice te puteai aștepta din

partea unui om ca Primo, — la fanatism, la vărsare de sînge și la lacrimi — înglodat cum era în viața aceea de încrîncenări, de singurătate și ignoranță, veșnic agitat, cu nervii fremătători și mereu încordați, gata în orice clipă să se avînte așa, de unul singur, într-o luptă inegală, zănatică și lipsită de orice norme, o luptă ce se dădea între singurătatea lui, pururi hărțuită, și lumea hrăpăreață sau străină, dar totdeauna ostilă : un om orbit și îmbîcsit de superstiții, și care nu știa ce înseamnă nevăzutele legături ale solidarității, chiar atunci cînd el însuși o practică, fie chiar numai sub forma respectului sau a dărniciei față de alții, manifestată prin subtilele, capricioasele și totodată stîngacele lui accese de generozitate ce urmau adesea unor porniri agresive. Pe urmă era acel : „Vezi, dacă..." pe care i-l adresase lui Odiseo, ca și cum Primo, în ciuda diferenței de vîrstă, n-ar fi trecut încă pragul vîrstei la care un om încetează de a mai vorbi cu copiii ca de la egal la egal. Odiseo se simțea copleșit parcă de o răspundere ciudată, prilejuită de cuvintele lui Primo, în care se simțea nu chiar nesinceritatea, dar în orice caz o anumită ostentație : „Și dacă s-o întîmpla cumva...". Vorbele acestea admiteau eventualitatea în care ar putea să-i vină în ajutor, nu așa cum ar sări un om în ajutorul unui copil, ci într-al unuia de o seamă cu el. Gîndurile pe care le urzea în minte, în legătură cu Primo și Angelica, se destrămară brusc în momentul cînd, ajungînd în apropierea terenului de joc, dădu cu ochii

de o mulţime de cai legaţi de stîlpi şi de căruţele şi camioanele oprite în mijlocul drumului, şi auzi larma de glasuri ce venea atît dinspre terenul unde se juca *pelotă* cît şi de la cîrciumă sau de pe maidanul din preajmă, unde prietenii lui Odiseo se străduiau probabil să adune bănuţii de aramă, şi unde tamburmajorul reuşise să-şi umple punga.

Mama

...Ştiu că a trebuit să-şi scoată şi hainele de pe ea, cu toate că nu cred să fi avut nici ea prea multe boarfe, şi ar fi fost în stare să-şi dea şi cămaşa numai să avem cu ce ne înveli, eu şi cu Odiseo. De aceea, zic, Angelica trebuie să fie un om deosebit, o fire de o dărnicie nesfîrşită, care suferă de o nevoie covîrşitoare de a da mereu. Am spus suferă, pentru că lumea nu ştie să răsplătească cum s-ar cuveni oamenii de felul ei, ba chiar adesea, sînt în stare să ponegrească asemenea deprinderi : asta pentru că mulţi sînt gata să vadă numai cusururi acolo unde, aşa cum nu s-ar aştepta din partea unei fiinţe ca Angelica, meritele sînt bătătoare la ochi. Şi atunci, mă-ntreb, ce pot să mai însemne cei cinci *pesos* ai mei, chiar dacă erau singurii bani din casă ? Desigur că tocmai de aceea erau cu atît mai preţioşi pentru mine, dar nici Angelica la rîndul ei nu s-a mărginit să ne aducă doar pri-

meneli uscate, ci ne-a tot ajutat mereu, cît a ţinut inundaţia, şi-am fost nevoiţi să ne adăpostim în baracă.

În primele zile, Strada Mare a fost tot timpul înţesată de lume, venită să caşte gura la sinistraţi, pînă ce poliţia a luat măsuri să nu se mai apropie nimeni decît pînă la vreo sută de metri de noi. Gloata de gură-cască s-a mai rărit, fără să se împrăştie însă cu totul. Desigur că priveliştea era destul de curioasă şi pe urmă aveam parte să ni se aducă de două ori pe zi mîncare de la regiment. De aceea, unii din cei care ne dădeau tîrcoale veneau nu numai împinşi de curiozitate, ci şi în nădejdea că, poate, vor căpăta cîte ceva din resturile de la masa noastră. Cum locuinţele lor nu erau în primejdie de a fi înecate de ape, oamenii nu primiseră nici un ajutor, şi în acelaşi timp, din pricina noastră, la regiment nu mai rămînea de mîncare nici pe fundul cazanului.

Angelica rămînea la noi în baracă să vadă de Odiseo, în timp ce eu mă duceam să pescuiesc, ce se putea, din lemnele cărate de ape ; căci după multe rugăminţi, autorităţile se înduraseră, în sfîrşit, să dea voie familiilor cu copii să facă focul peste zi, îngăduinţă care se răsfrînse mai apoi şi asupra celorlalţi sinistraţi, din moment ce, precum ieşise la iveală, asta nu însemna cîtuşi de puţin o cheltuială în plus, căci aveam singuri grijă să ne facem rost de lemne. Ce curios lucru cînd te gîndeşti că de cîte ori ieşeam din baracă, ne aţinea cîte cineva drumul ca să ne ceară —

tocmai nouă ! — ceva resturi de mîncare de la cele două mese pe care ni le aduceau soldații !

Cum spuneam, coboram pe țărmul cotropit de ape, să pescuiesc trunchiuri de copaci, crengi rupte sau tot felul de troace cărate tocmai cine știe de unde, cum ar fi speteze de scaun, capre de tăiat lemne, uși smulse din țîțîni, sau cozi de coase, de mături sau de securi.

La noi în baracă era cineva care avea o secure.

Nu ne cerea nimic ca să spargă lemnele pe care le aduceam noi pentru foc. Vreau să zic nu cerea bani, căci n-ar fi avut nimeni să-i dea. Nici el n-a venit să ne îmbie și nici noi nu l-am rugat să le spargă. S-a întîmplat doar așa, ca omul să fie acolo și să aibă securea la el. Nu știu de ce, dar acum parcă-mi vine a crede că unealta aceea nu era a lui. Niște femei care avuseseră cu cine să-și lase pruncii au venit într-o dimineață, încărcate cu bușteni, scînduri și lemnărie de tot felul, bună de pus pe foc, iar omul, fără să-l fi chemat nimeni, s-a apropiat de ele cu securea și s-a apucat îndată de treabă. Cît te-ai învîrti într-un picior, lemnele erau sparte și femeile s-au apucat să le care, una cîte una, avînd grijă să-i lase omului, fiecare în parte, cîte un braț de lemne. Într-o zi, venind în zori, Angelica a văzut focurile aprinse.

— Și dumneata ? m-a întrebat ea.

— Ce-i cu mine ?

— Nu faci focul ?

Și atunci s-a oferit să aibă grijă de Odiseo cîtă vreme voi fi plecată pe afară.

Am străbătut mahalaua și am ajuns în sfîrșit pe malul rîului.

În viața mea nu mi-a fost dat să văd asemenea priveliște.

Pentru prima oară am văzut, în ziua aceea, cu ochii mei, o inundație și, nu se știe dacă va fi fost și pentru ultima oară. Mă dusesem acolo după lemne, însă am pierdut mai mult vremea privind rîul ce ieșise din matcă. Apa ajunsese pînă la marginea Străzii Mari, însă ici și colo, prin locurile mai joase, trecuse drumul. Străduțele ce răspundeau în ea se pierdeau sub o oglindă cenușie din care ieșeau la iveală cocioabele, gardurile și tot felul de fiare.

Și totuși nu văzusem încă nimic.

Apele ce păreau acum zăgăzuite, blînde și pașnice, acoperiseră făgașele gloduroase ale Străzii Mari. Veniseră o mulțime de curioși să privească noianul de apă, oameni din centru, pe care inundația nu numai că nu-i păgubise, dar pentru care părea chiar că-i un prilej de distracție. Mi-aduc aminte că era într-o duminică și venise lume și cu mașina. Unde mai pui că erau și plăcintari cu tăvi !

Am trecut strada în dreptul dîmbului de la capătul podului Pellegrini, binecuvîntatul dîmb care ne scăpase de la înec. N-am avut mult de mers ca să mi se dezvăluie dintr-o dată o priveliște cum nu-mi mai fusese dat pînă atunci

să văd. Apa se întindea pînă la o depărtare de cîteva leghe, de jur împrejur, sau poate chiar mai puțin, nu-mi dau seama, căci se lăsase ceața și dacă se mai putea desluși ceva în preajmă, mai încolo însă negura se îngroșa, acoperind cu totul zarea. Aici însă nu mai era chiar atît de blîndă și pașnică; probabil că dîmbul înfrîna iureșul năprasnic al șuvoaielor, în schimb, la cîteva sute de metri mai departe, se făcuse o bulboană, apoi încă una și încă una. Valurile se năpusteau vuind, vijelioase, în aceste pîlnii. Clocotul lor contrasta cu întinderea cenușie și tristă dimprejur. Acoperișurile colibelor care mai apucaseră încă să rămînă în picioare sau care nu fuseseră cu totul cotropite de revărsare păreau că plutesc pe suprafața apei, înfruntînd urgia șuvoiului. M-am uitat în partea unde socoteam c-ar putea să fie căsuța mea, dar n-a fost chip să recunosc nici un semn după care să mă pot călăuzi sau care să-mi ajute să-i dau de urmă, ca și cum puhoiul ar fi tîrît cu el la vale priveliștea pe care-o cunoșteam ca-n palmă, aducînd în locul ei o alta, mai ciudată, aproape pustie și, dacă nu mai sărăcăcioasă decît cea dinainte, în orice caz mai tristă. Înșirați de-a lungul dîmbului, stîlpii de telegraf care, pleșuvi și scheletici cum erau, în zilele de arșiță păreau a fi mai curînd zămisliți din măruntaiele vlăguite ale pămînturilor albe, decît făcuți de mîna omului, se cufundau, unul cîte unul, tot mai adînc, pînă ce se mistuiau cu totul, în apă și negură. Pînă și podul, cu pilonii lui puternici, din lemn de *jabí* [1], acoperiți de valuri, ajunseseră de nerecunoscut. Părea că plutește pe întinderea aceea cenușie unde, din cauza negurei, nu mai puteai deosebi hotarul dintre apă și cer. Mie însămi mi se părea că nu mai umblu cu picioarele pe pămînt, ci că plutesc într-un nor rece pe care arborii înecați, acoperișurile și resturile aduse de ape, îl ancorau în chip neașteptat la un nevăzut liman.

Din toate acele epave plutitoare ne agoniseam noi lemnele pentru foc. Veneau, cărați pe puhoaie, copaci smulși cu rădăcină cu tot, crengi rupte și încîlcitură de lintiță, mobile dărăpănate și tot felul de obiecte casnice, hîrburi ticăloase de diferite lucruri de trebuință într-o gospodărie, ce păreau că poartă cu ele deznădejdea stăpînilor, bieți nenorociți ca și noi — îmi ziceam eu, gîndindu-mă la ceea ce îmi spusese cîndva *don* Olegario — din cine știe ce așezări îndepărtate, aidoma cu mahalaua noastră, așa cum sărăcia e aceeași în tot locul, chiar dacă oamenii trăiesc la multe leghe depărtare unii de alții, vorbesc altă limbă și umblă altfel îmbrăcați.

Niște salahori de la primărie, împreună cu cîțiva oameni inimoși, se trudiseră să astupe prima bulboană, pentru ca lumea să poată circula iarăși pe pod, dar puhoaiele veneau cu atîta furie încît măturau pămîntul pe care ei

[1] *Jabí sau quiebracha*: copac din America, al cărui lemn roșcat și foarte dur este folosit îndeosebi în construcțiile navale.

îl aruncau de zor cu lopata. După cum tot așa azvîrleau mereu în apă pietroaie legate cu sîrmă de niște trunchiuri groase, dar nu izbuteau decît să îndîrjească și mai tare valurile care se încăpățînau să zădărnicească toate încercările lor. În momentul cînd am ajuns eu acolo, oamenii tocmai se căzneau să întărească acoperișul încă teafăr al unei colibe, care venea plutind pe rîu la vale, și cum nu încăpea așa, întreg, în bulboană, apa începuse să-l descheie treptat, bucată cu bucată.

— Pînă ce n-o mai scădea un pic... a zis unul dintre oameni.

Toată înverșunarea puhoaielor se adunase parcă în locul acela, și-mi dădeam seama cît e de greu să stăvilești o forță care venea de la o asemenea depărtare și care se pregătise în taină, de-a lungul acelei necuprinse întinderi, să se năpustească, năprasnică și neîmblînzită, în bulboanele de la picioarele dîmbului. Noianul acela de apă ce venea necontenit, sporind clipă de clipă, din depărtările neguroase, triste și în aparență inofensive, mi-a adus atunci aminte de cuvintele pe care le-am auzit cîndva din gura lui *don* Olegario și a tînărului său tovarăș : „Noi, săracii, sîntem întocmai ca noianul de apă împrăștiat pe o întindere fără cuprins și tot ca el, acoperiți și întunecați parcă de o negură". Văzîndu-l, așa cum mi s-a înfățișat cînd l-am privit de la capătul dîmbului, nimeni n-ar fi bănuit puterea înfricoșătoare pe care o dobîndea cînd își croia drum spre un singur punct, asupra căruia se prăvălea tot, dintr-o dată. Exemplul pe care

ni-l oferea inundația era cu atît mai dureros pentru noi nevoiașii, care avusesem atîta de suferit din pricina ei. Pentru *don* Olegario ca și pentru mine, în momentul acela problema era să aflăm punctul spre care trebuiau să fie călăuziți pașii tuturor oamenilor necăjiți, ținta asupra căreia trebuiau să fie cu toții de acord să se năpustească și, o dată porniți, să nu mai dea înapoi, orișice piedică li s-ar ridica în cale, așa cum nu dădeau înapoi nici puhoaiele învolburate și mînioase. Pînă atunci însă, atîta vreme cît sărăcimea, în loc să se afle într-un singur punct, va fi risipită pe întinderea cuprinsă de ceață, toate gîndurile astea vor fi numai niște năluciri pe care le putea spulbera orice adiere. Oamenii erau în stare să se mulțumească cu o ceașcă de *mate* fierbinte, sau cu un biet adăpost pe care-l căpătau atunci cînd viiturile de apă îi izgoneau din cocioabele lor. S-ar fi zis că le-ajunge și atît. La fel s-ar întîmpla și cu puhoaiele desferecate, dacă înainte de a se aduna în bulboana de lîngă dîmb, ar fi, treptat-treptat, stăvilite și abătute din mers, așa încît să nu mai poată fi slobode să se năpustească, toate, grămadă, într-un singur punct. Atunci cînd împinși de nevoi, oamenii amenințau să năvălească și să dărîme toate dîmburile vieții, dîmburile care despărțeau, de pildă, pămînturile albe de restul lumii, erau momiți cu daruri și pomeni, spre a face calea întoarsă. Acum că vorbele lui *don* Olegario și ale tînărului cu ochelari au încolțit în sufletul meu, știu bine că n-am să mă las înduplecată cu o cană de ceai fierbinte sau

cu un adăpost pe care-l căpătasem, de milă, într-o baracă întunecoasă. Şi mai ştiu că lucrurile astea au să facă să-mi sîngereze inima întotdeauna, mai mult decît viaţa de pribegie.

Furată astfel de gînduri, m-am apucat să adun crengi şi tot felul de lemne aruncate de apă la poalele dîmbului, dar mi-am dat seama curînd că singură nu eram în stare să duc cine ştie ce sarcină în braţe, pînă la baracă. M-am întrebat atunci cum făcuseră celelalte femei de reuşiseră să care atîta lemnărie, ba chiar şi coşcogea trunchiurile de copac, atît de grele. N-a trecut mult însă pînă să dezleg întrebarea.

— Aveţi nevoie de mai multe lemne? am auzit la un moment dat un glas în spatele meu. M-am întors şi-am dat cu ochii de un băieţaş, aşa, de vreo 12 ani, care se uita la mine din vîrful unei cotigi. Şi fără să-mi lase răgaz să-i răspund, nici una, nici două, a întors măgarii şi a tras cotiga lîngă apă

— E o treabă tare primejdioasă, a spus el, arătînd înspre apă cu biciul — e destul să-ţi scape piciorul o singură dată, ca să te duci la fund, pe veci, oricît de bine ai şti să înoţi.

Nu prea înţelegeam care putea să fie treaba asta atît de primejdioasă: a mea că adunam rămăşiţele aduse de ape, aceea a salahorilor care se trudeau să întărească dîmbul, sau a lui, că mîna măgarul pe o fîşie de pămînt pe care nu încăpeau două căruţe, una lîngă alta.

— Dinspre partea mea — i-am răspuns eu — n-am de gînd să mă scald astăzi. S-a întîmplat vreo nenorocire cuiva?

— De-ntîmplat nu s-a-ntîmplat, dar aseară am scăpat ca prin urechile acului, era cît pe ce să mă duc pe gîrlă, cu pămînt cu tot. Staţi să vă ajut şi eu, că singură n-o să puteţi căra prea multe.

— Tocmai mă gîndeam — i-am mărturisit eu — cum să duc niscai lemne de foc la baraca sinistraţilor, dar cum văd eu, mare scofală nu cred c-o să fac.

Băiatul şi sărise jos din cotigă.

— Nu-i chiar aşa. Amîndoi împreună o să putem căra berechet.

Şi fără să mai stea pe gînduri se apucă de treabă, încărcînd în cotigă tot ce putea găsi pe mal, bun de pus pe foc. Am căutat şi eu să-l ajut cum puteam. Lucrînd amîndoi cu spor, în scurtă vreme cotiga s-a umplut cu crengi umede, scînduri rupte şi buşteni.

— Urcaţi-vă, m-a îmbiat el.

Odiseo

Primo mai zăbovi cîtva timp la Angelica după plecarea lui Odiseo. Rămăsese să bea o ceaşcă de ceai, nu atît pentru că-l poftise ea, cît mai ales fiindcă venise acolo cu o intenţie precisă; îi ceru revolverul şi, pînă să dea în clocot apa, îl cercetă cu atenţie, îi desfăcu încărcătorul cu şase cartuşe, răsucindu-l, apoi îl învîrti la loc. În cele din urmă îşi vîrî la cingătoare arma care încremeni acolo, tăcută şi

liniştită, nu inofensivă, însă docilă şi în același timp sinistră, avînd potențial aceeași forță amenințătoare pe care o simțeai în toate gesturile în aparență atît de calme ale lui Primo şi în fiecare din ele în parte.

Mama

Era un lucru pe care-l simțisem mai de mult dar de care mi-am dat cu adevărat seama abia în zilele de restrişte, cînd din pricina inundației fusesem silită să părăsesc coliba pe care mă obişnuisem a o considera ca fiind a noastră. Un lucru pe care l-am descoperit la cei din jurul meu: la Angelica, la băiatul cu cotiga, la omul cu securea, şi pe care mi l-a confirmat mai apoi *don* Olegario, prin viu grai. L-am descoperit de asemenea în dorința aceea, care sălăşluia ca o pornire firească în inima tuturor, de a fi de folos altora, de a se ajuta unii pe alții. La început mi s-a părut că întîmplarea cu şobolanul şi cu rochia erau în contradicție cu părerea mea, dat fiind că oamenii puteau fi în stare să rîdă de necazurile altora; dar după drumul pe care l-am făcut atunci, cînd am cărat la baracă lemnele, cu cotiga primăriei, o cotigă din acelea cu care se strînge gunoiul, mi-am dat seama că rîsul lor nu era cîtuşi de puțin mărturia unor inimi înrăite, ci dimpotrivă, o dovadă de bunătate şi în orice

caz de voioşie, în ciuda nenorocirilor ce se abătuseră asupra lor. Oamenii făceau haz, ce-i drept, pe socoteala femeii care țipa după rochia ei, dar în acelaşi timp o ajutau să şi-o caute. Poate că de fapt femeia nu-şi pierduse rochia, ci doar o rătăcise. Cît despre şobolan, mulți săriseră numaidecît să-l hăituiască, şi abia cînd s-au convins că nu mai era în baracă sau că nu fusese nici picior de şobolan, că şobolanul nu existase decît în închipuirea femeii, abia atunci au început să rîdă şi să facă glume. Mi-am zis, aşadar, că dacă oamenii erau în stare să se ajute, cu dragă inimă, în lucruri atît de mărunte, trebuiau să fie în măsură să se sprijine unii pe alții în lucrurile mai importante. Totul depindea de împrejurări.

Pe cînd mă-ntorceam aşa, cu căruța plină de lemne, mă gîndeam în sinea mea cît de mare este nepotrivirea între ceea ce de obicei oamenii dau în vileag şi ceea ce se ascunde, în realitate, în inima lor sau îndărătul cuvintelor pe care le rostesc, oricît ar părea ele de răuvoitoare. Abia apucasem să coborîm dîmbul şi, cînd să traversăm Strada Mare, ne-am pomenit că ne aține cineva calea. Băiatul a căutat să mă liniştească :

— Nu vă speriați. Numai gura-i de el.

Omul ne-a luat în primire :

— Ce caută căruța asta aici ?

— Păi, nu se vede ?

— Ce-am vorbit noi ? Ți-a dat cineva voie să cari tot felul de hîrburi cu cotiga ? Acu' să

te văd că te-ntorci — auzi ? — și deshami măgarii ! Să nu fie nevoie să-ți mai spun o dată ! M-ai înțeles ?

— Da, domnule ; numai că, vedeți, oamenii din baracă nu au lemne să-și facă focul...

— Dacă au nevoie de lemne, i-a răspuns el, cu ochii ațintiți asupra mea, n-au decît să și le care singuri, cum or ști. Și așa sînt îmbuibați cu de toate... Tu fă așa cum ți-am spus, să nu te mai prind că deșeli dobitoacele, după ce au muncit toată noaptea.

— Păi, n-au, săracii, nici măcar o mîrțoagă bătrînă, darmite o căruță ca să-și care lemnele !

— Și ce-mi pasă mie ? O să rămînem aici, pe dîmb, fără măgari, dacă ai să le tot cari la lemne. Și acum stînga-mprejur, să nu te mai prind că te duci la baracă.

Omul plecă mai departe spre dîmb.

— Ăsta e de la Serviciul administrativ al Primăriei — zise băiatul. Mi-e teamă c-o să trebuiască să găsiți pe altcineva să vă care lemnele, că dacă mai dă o dată peste mine, e-n stare să-mi ia hățurile din mînă și să mîne cotiga, cu lemne cu tot, la primărie. Altfel, e om de treabă.

Eu nu știam ce să zic. Și totuși, chiar în vorba răstită a funcționarului de la primărie simțisem aceeași nepotrivire. Nici o clipă n-am crezut că omul voia cu tot dinadinsul să ne ia lemnele sau să ne împiedice să le cărăm la baracă. Ne-a vorbit ce-i drept cu asprime, dar

a avut grijă să plece la momentul potrivit, cînd și-a dat seama că propriile lui cuvinte l-ar fi obligat să-și pună în aplicare amenințările. Ba parcă vedeam chiar mijindu-i un zîmbet pe buze, în timp ce se ducea așa, murdar de noroi, din cap pînă-n picioare, cum era, să se apuce iarăși de treabă. În vremea asta, băiatul turuia din gură :

— Tata lucrează și el acolo, pe dîmb, deaia am rămas eu cu căruța. Am învățat s-o mîn de cînd strîngeam gunoiul, și el deșerta lăzile în cotigă. De cînd cu inundația asta, toți salahorii au găsit de lucru și mi-au dat pe mînă cotiga, să le car pămînt și pietroaie.

Numai că... vin mereu puhoaiele și le mătură ! Toată noaptea am fost pe drumuri, încolo și încoace, cu cotiga. E adevărat, bieții măgari sînt tare obosiți, săracii. Trebuia să mă fi dus să-i schimb, să iau altă pereche, în loc să fi stat să car lemne. Să n-aveți însă nici o grijă, c-o să uite.

Așa, deci, apucaseră femeile, în ajun, să aducă atîtea lemne. Descoperirea asta mi-a ajutat să-mi dau seama că-n sufletul oamenilor, chiar atunci cînd păreau ai dracului, sau prea aspri, așa cum era funcționarul de la primărie, exista totuși o bunătate înnăscută. De aceea nu-mi pare rău cîtuși de puțin că i-am dat ultimii bani din casă. Abia acum am ajuns — poate puțin cam tîrziu — să întorc binele pe care mi l-a făcut nu numai Angelica, dar și toți cei care m-au ajutat atunci.

Odiseo

Primo deşertă în tăcere două căni de *mate*, una după alta. Abia cînd Angelica îi umplu din nou ceaşca, se îndură să spună :

— Odiseo...

— Ei !

— Ce copil ! De cîte ori îl trimiţi undeva, se ascunde de parcă ar fi cine ştie ce secret. Nu-i aşa ?

— Nu-mi dau seama, zise Angelica. Ce secret ?

— Vreau să zic că nu suflă nici un cuvînt, adăugă Primo. Uneori seamănă cu taică-său, alteori mai mult cu maică-sa.

— Adevărat.

— Am fost pe la ea, mărturisi Primo, în cele din urmă. Pe la maică-sa, vreau să zic.

— La dînsa ?

— Da, la ea. Mai dă-mi o cană.

Angelica încremenise deodată de parc-ar fi surprins-o cineva săvîrşind cea mai cumplită nelegiuire. Nu mai ştia nici ce mutră să-şi ia, de aceea se schimonosise toată la faţă şi nici ce să facă cu mîinile pe care le tot ducea, cînd la cap, cînd la şolduri, fără alt motiv decît acela că nu-şi mai găsea astîmpăr. Cana goală pe care i-o întindea Primo o scăpă în sfîrşit din încurcătură. Se repezi pînă-n bucătărie, de unde se întoarse ceva mai liniştită. În momentul acela, Primo îşi dădu seama de situaţia grea în care se găsea Angelica şi căută să folosească toată şiretenia de care era în stare.

— Ai rămas fără bani.

— Ca de-obicei, zise Angelica.

— Sigur, ca de-obicei, dar totuşi eşti mai strîmtorată ca alte dăţi.

— Toată lumea e mai mult sau mai puţin strîmtorată.

— Asta nu-i nici un secret, întări Primo.

— Şi ce-i, mă rog, secret atunci ? întrebă ea.

— Că eşti probabil mai strîmtorată de data asta şi de-aia n-aş vrea să fiu eu de vină că...

Parcă i se mai muiase glasul acum şi, ca şi cum ar fi simţit că începe să cîştige teren, sau ca şi cum ar fi fost un element pe care să se sprijine, Angelica se grăbi să spună :

— N-ai de ce să te socoţi vinovat de vreme ce nu eşti bărbatul meu.

— Nu, dar...

— Dar ce ?...

Mama

Fusese dat, se vede, ca ziua aceea plină de peripeţii să nu se termine chiar aşa, cu una, cu două, şi pînă la urmă am putut să mă conving pe deplin că ceea ce gîndeam eu despre oameni era adevărat. Şi faptul că băiatul gunoierului trecuse peste ordinul primit era încă o dovadă, destul de grăitoare.

Ce spaimă am tras, şi ce dandana a fost în baracă !

Mare noroc am avut, ce să spun, și eu și băiatul de pe capră, și tot așa și cei care au descărcat căruța, că vipera n-a ieșit la iveală decît atunci cînd omul cu securea s-a apucat să spargă lemnele.

La început am crezut că voiau numai să se afle în treabă : mai apoi însă mi-am dat seama că atunci cînd au sărit așa, cu toții, și și-au dat osteneala să omoare vipera, bărbații de la noi din baracă au făcut-o din mărinimie și, în același timp, din solidaritate. Omul cu securea a fost cel care a dibuit-o mai întîi. În primul moment s-a ferit să spună ceva, dar jivina, prinzînd de veste că fusese descoperită, s-a tras înapoi chiar în clipa cînd securea se abătea asupra ei. Doar atunci cînd a văzut că dăduse greș, omul a strigat deodată :

— Păzea ! O viperă !

Am țipat și eu, pentru că mă aflam la doi pași de el. Dar cu ce glas curios, ziceau toți. A rîs toată lumea de mine și am rîs și eu, c-am fost în stare să dau un chiot, așa, fără rost, ba chiar puțin caraghios ; căci de fapt, nu țipasem de frică să nu pățesc ceva în momentul acela, ci fiindcă mă trecuse un fior la gîndul primejdiei care ne pîndise pînă atunci, fără să fi știut nimic, pe băiatul gunoierului și pe mine. Într-o frîntură de secundă, adică într-un timp mult mai scurt decît mi-ar trebui ca s-o spun, mi-a fulgerat prin minte că vipera ne-ar fi putut mușca, în momentul acela, și pe unul și pe celălalt, în vreme ce încărcam lemnele, și mai apoi pe drum, în căruță. De aceea glasul meu răsunase atît de curios.

Mai mulți oameni s-au căznit să scoată din mormanul de lemne, rînd pe rînd, cu multă fereală, buștenii, crengile de copac și ciotu-rile. Din cînd în cînd, vipera se zărea o clipă, pentru a se cufunda numaidecît în grămadă.

— Băgați de seamă ! le atrase iarăși atenția cel cu securea. Cînd n-or mai fi lemne după care să se pitească, o să caute să fugă.

Ceilalți porniră atunci să lucreze mai pe în-delete și cu mai mare grijă, ca nu cumva să sperie lighioana. Năpîrca însă parcă intrase în pămînt, și am citit atunci în ochii tăietorului de lemne teama ca tîrîtoarea să n-o fi luat-o între timp la sănătoasa, strecurîndu-se printre picioarele oamenilor. Și mi-am dat seama că nu sufla un cuvînt, tocmai ca să nu ne înfricoșeze ; în loc să păzească însă, mai departe, lemnele rămase, omul a început a ocoli grămada binișor, pe la spatele celor care trăgeau afară parii, poruncindu-le în același timp, dar așa, domol, fără să se burzuluiască, celor ce căscau gura, să se dea cîțiva pași înapoi.

— Uite-o ! strigă cineva.

Securea căzu fulgerător și rămase cu tăișul înfipt în pămînt ; de o parte a ei însă zăcea capul, iar de cealaltă trupul jivinei ce părea că împroașcă cu venin însăși moartea.

În aceeași clipă, izbucniră țipete, din toate colțurile, și glumele începură să se țină lanț. Cineva ridică vipera în vîrful unui băț și umblă cu ea să sperie femeile. Pe urmă o dădură în seama copiilor.

— Strașnice lemne ne-a adus doamna, a spus atunci cel cu securea. N-a lipsit mult să ne trezim cu bunătate de viperă în mîncare.

— În loc de ciorbă ai fi mîncat tocană, i-a răspuns unul dintre cei care se apucaseră să clădească lemnele la loc. N-ai auzit că vrăjitoarele gătesc cu untură de năpîrcă?

— Ei, și dumneata, unde-ai văzut... năpîrci? l-a luat în primire femeia care-și pierduse rochia, veselă de parcă i-ar fi dat de urmă.

— Năpîrci, ce-i drept, n-am văzut, dar vrăjitoare în schimb, cîte poftești, ca ciupercile, mai ales cînd vin apele mari...

Toată lumea se tăvălea de rîs.

Mi-am amintit de toate astea, gîndindu-mă la Odiseo. Nopțile de veghe ale Angelicăi, cît a ținut inundația, istoria cu băiatul gunoierului, și cu vipera, întîmplări destul de mărunte de altminteri, mi-au arătat că — deși pare de necrezut — cu toată înfățișarea lor grosolană și apucăturile lor, uneori mai grosolane încă, oamenii de prin partea locului ascund, în chip ciudat, un fond de adevăr și frumusețe. În privința asta nu mai încape nici o îndoială, și mă întreb cum să fac să-i deschid ochii și lui Odiseo asupra acestor lucruri. Eu i-am deschis poate ceva cam tîrziu și n-aș vrea ca și el să trăiască în ignoranță, așa cum am trăit eu, atîta amar de vreme. De bună seamă că mai toată această comoară de adevăr și frumusețe se irosește, se risipește în nimicuri, și că oamenii nu știu să se folosească de ea. Altminteri de ce ar trăi atît de prost, atît de răzlețiți unii de alții? Nu ne-am ajuta oare mai

mult între noi și nu ne-am făuri o viață mai bună? Angelica, de pildă, este ceea ce știe toată lumea, dar numai așa, din întîmplare, nu pentru că ar fi vrut cu tot dinadinsul să fie așa, și pe urmă, poate că n-a găsit sau că nu vede altă scăpare. Angelica cea adevărată, însă, e o altă femeie: aceea care și-a scos și haina de pe ea ca să avem cu ce ne înveli noi, Odiseo și cu mine; aceea care s-a gîndit numaidecît la noi, atunci cînd rîul a început să se umfle, amenințînd să se reverse. Ce legătură poate oare să fie între o Angelică și cealaltă? Cine e-n stare să spună?

Dar bărbatu-meu? Pe vremea aceea muncea. Se tocmise paznic de vite, împreună cu Primo. Acuma, umblă tot beat și bate cîrciumile, zile și săptămîni întregi. În sufletul lui sînt doi oameni diferiți, și cîteodată, amintindu-și de zilele petrecute la Cuchilla Redonda, se gîndește cu jind că poate cîndva o să aibă parte să muncească iarăși pămîntul.

Dar Primo? E în stare să ajute pe orice creștin al lui Dumnezeu, să-și dea și viața pentru el. După cum tot așa e gata, în orice clipă, să sară la el și să-l omoare ca pe o muscă, fără să clipească măcar. Poți oare osîndi așa, cu ochii închiși, ce e rău într-un om, fără să ții seama de ce-i bun? Cum am putea face atunci ca să scoatem la iveală tot ce e bun în oamenii ăștia?

Sînt îngrijorată, mărturisesc, din cauza lui Odiseo, dar am să-mi dau osteneala să-l fac să priceapă toate astea, încetul cu încetul, pe măsură ce-o crește. O să-i povestesc, de-a fir

a păr, viața noastră, fără să las nimic la o parte, și am să-i dau putința să vadă partea bună a lucrurilor, a oamenilor și a întîmplărilor. De aceea caut mereu să-mi împrospătez amintirea peripețiilor prin care am trecut, de cînd s-a născut Odiseo, și chiar și de mai înainte. Socotesc că pildele rele o să-i fie de folos, ca să le poată înțelege pe cele bune. N-am să-i ascund nimic. O să afle totul, din gura mea.

Odiseo

— Ascultă, zise Primo, schimbîndu-și înfățișarea și vorbindu-i acum pe un alt ton, ca un om pus pe mărturisiri : — mă bate gîndul să plec.

— Să pleci ?

— Nu la țară.

— Nu ?

— La Buenos Aires... Primo făcu o scurtă pauză, ca și cum s-ar fi căit dinainte de ceea ce avea să-i spună, apoi adăugă : Cînd eram mic, ai mei m-au părăsit și-au plecat, dracu' știe unde. Pe urmă am avut parte numai de părinți vitregi, i-am schimbat de cîteva ori, pînă am căzut pe capul *doñei* Domitila : asta-i tot ce-mi amintesc de cînd eram mic. Pe urmă a plecat și ea. Am rămas noi patru copii, singuri pe lume, fără nimeni care să ne ocrotească, decît poliția, și cum și atunci era în toiul alegerilor, ca și acum, poliția nici nu s-a

sinchisit să ne ia. Fiind copii, nu aveam încă dreptul să votăm, așa că nu prezentam nici un interes pentru ei. Și atunci ne-am luat și noi lumea-n cap și am plecat la țară. Dar la ce bun să-ți mai povestesc toate întorsăturile vieții ? Un lucru știu însă, că nu-i nenorocire mai mare decît să mucezești prin paraginele astea. E tot una cu moartea. Stînd de vorbă cu ea...

— Cu ea ?

— Da, cu dînsa, cu mama băiatului, mi-a venit în gînd s-o apuc de astă dată spre Buenos Aires, numai că...

— Aha !...

— ...nu singur. Cu cineva. Cu o femeie. Cu...

— Aha !

— Oamenii zic că e bine să pleci cu bani.

— Și tu ai bani ?

— Știu unde aș putea găsi.

— Și eu, zise Angelica, numai că nu sînt ai mei.

— La joc, vreau să zic. Banii puși ca miză. Cei pe care-i încasează un *„aviador"* [1], de la fiecare, se cheamă că sînt ai tuturor. Nici măcar nu sînt bani jucați, ci doar trecuți din mînă-n mînă.

— De asta îți iei dumneata revolverul ?

Primo încetă și el s-o mai tutuiască.

— Dumneata ascultă mai întîi ce vreau să-ți spun și dacă-ți convine...

[1] *„El aviador"* : aviator, în America de Sud înseamnă și crupier și cămătar ; aci — în înțelesul de cel care ține banca la jocul de noroc.

Mama

Pînă la urmă, i-am spus lui Primo că n-o să ajungă să facă nimic așa, decît doar să se ducă de rîpă, și ceea ce-i mai rău, o să tîrască după el în prăpastie și pe bietul nenorocit pe care l-o lua cu el, sau l-o urma, căci banii...

A venit la mine și a început să-mi vorbească despre Angelica. De fapt el o cunoștea mai bine decît mine, dar probabil că avea nevoie să se destăinuiască cuiva, să-și descarce sufletul, nu de vreun păcat, ci pentru că vrînd să jecmănească oamenii de bani, în loc să șadă cuminte acasă, își simțea sufletul împovărat de rușine ca orișicine cînd e vorba de...

— Dacă n-o iubești, i-am spus, e mai bine să n-o faci, și e mai bine să n-o faci nicicum, și cu atît mai puțin să-ți încarci sufletul cu un păcat, din pricina cuiva cu care pînă la urmă n-o să ai de împărțit decît necazurile.

— O iubesc, mi-a mărturisit el. Știu cine e, dar nici eu nu sînt mai bun decît ea.

— Dacă o iubești, i-am spus eu, cu atît mai bine e să nu o faci, sau măcar nu în felul ăsta. Crezi că n-are ea și așa destule păcate, de ce vrei acum s-o mai amesteci și într-o...

— Ba nu, se împotrivea el, nu-i așa cum vi se pare dumneavoastră. În mîna cui credeți că ajung, pînă la urmă, cei cîțiva *pesos* cu care vin de la alegeri oamenii de la țară și gologanii pe care-i împart cei cu politica? Unde? Se-ntorc tot în punga lor, doar că trec mai întîi pe la noi. Banii vin și se duc, ca norocul la *taba*. Numai că spre deosebire de noroc, banii pot fi ținuți în loc. S-ar părea că sînt unii care cîștigă și alții care pierd. Dar adevărul este că pierd cu toții, în afară de cei cu politica. Toate paralele se scurg, pînă la urmă, tot în mîinile lor. Și cum vă spuneam, ăla... nu-i decît o slugă, o coadă de topor. Un nemernic și-atîta tot. Dumneavoastră credeți poate că el ține banca numai în cîrciuma lui Estévez. Ei bine, nu. Și chiar dacă ar fi așa, știți cît ia el de fiecare joc, fără să pună nimic, dar nimic la bătaie, și fără prea multă osteneală, atîta doar că pierde o noapte, căscînd și făcînd fel de fel de coțcării, cînd împarte cărțile? Nu știți. Dar eu l-am dibuit bine.

Nu i-am mai răspuns nimic.

O fi crezut poate că-i dădeam dreptate? Dar ce-aș fi putut să-i spun? Că aceia erau bani străini? Asta o știa. O știa prea bine.

— Eu zic c-ar fi mai cuminte să pleci fără să mai dai pe la ea — l-am sfătuit eu — las-o în pace, sau dacă vrei s-o ajuți, fă-o într-alt chip. La început — i-am spus eu — mă gîndeam că între dumneata și Angelica... în sfîrșit... Îți mai amintești de dimineața aceea cînd am cunoscut-o, știi, atunci cînd l-ați adus acasă, împreună, pe bărbatu-meu care se îmbătase? Ei uite, mi s-a părut atunci că între dumneata și Angelica ar fi ceva, și m-am bu-

curat. Pe urmă însă mi-am dat seama că nu era cu putinţă. (Nu pentru că Angelica e ceea ce este, sau ce n-o să mai fie, căci la urma urmelor e o femeie de toată isprava, bună la suflet şi săritoare, gata oricînd să vină oricui în ajutor sau să se lipsească de un lucru ca să aibă alţii, aşa săracă şi fără de nici unele cum e, avînd în plus şi un copil de ţinut. Nu de aceea, ci pentru că, în coclaurile astea, sîntem cu toţii aşa cum sîntem : nişte oameni fără căpătîi, mînaţi încoace şi încolo de nevoi şi necazuri, pe care le cunosc prea bine, fiindcă le-am îndurat şi eu ; bieţi amărîţi, siliţi să vieţuiască aproape ca ţiganii, ca să-şi poată duce zilele ; trăind tot pe apucate, cu o mînă întinsă spre trecut, iar cu cealaltă spre viitor.) Crede-mă, i-am spus, fiindcă am avut parte să trăiesc şi altfel decît aşa, de aceea ştiu să văd deosebirea. Şi dumneata, care de bine, de rău eşti păzitor de vite, îţi dai seama de toate, ca şi mine. Aici nimeni nu cîştigă atît cît să poată ţine o casă. Dar se mai poate chema că duc o casă ăştia de-aici, care trăiesc în cocioabe ? Putem spune oare că eu am o casă ? Vezi şi dumneata doar : bărbatu-meu nici măcar n-a dormit aici azi-noapte ; copilul umblă hai-hui toată ziulica, după un codru de pîine, fiindcă eu n-am de unde să-i dau, ori după vreun *real* de căpătat...

De astă dată Primo n-a mai găsit nimic să-mi răspundă, dar am simţit că vorbele mele l-au făcut să se încăpăţîneze şi mai mult, în planurile lui nebuneşti ; n-au reuşit decît să-l întărîte şi mai mult, datorită acelei însuşiri potrivnice pe care o au cuvintele de a putea fi întoarse pe dos atunci cînd faci prostia pe care am săvîrşit-o eu, ţinînd cu atîta dîrzenie piept ideilor lui, aşa cum mi le destăinuise, şi răspunzîndu-i cu totul altfel decît se aştepta el, doar, doar, îl voi îndupleca să renunţe la asemenea gînduri nesăbuite şi să se poarte cum se cuvine cu Angelica şi cu toată lumea. S-a mulţumit să mîngîie prăselele cuţitului de la brîu.

Venise la cîteva clipe numai după plecarea Angelicăi. Să fi fost oare un noroc sau un nenoroc faptul că nu apucaseră să se întîlnească la mine ?

— Mi-am uitat revolverul la ea, data trecută, a spus el. L-am uitat sau mi l-o fi luat poate Angelica, din îndemnul bărbatului dumneavoastră.

— Bărbatului meu ? m-am arătat eu mirată.

— Da, al bărbatului dumneavoastră. Fiindcă aveam de gînd să găuresc pielea cuiva. L-o fi ascuns în dulap. E un *Esmihueso 38*, uşor şi precis de n-are pereche.

Şi-a înghiţit însă vorba, pentru că a citit pe faţa mea cît îmi erau de dragi armele, ca să adauge mai apoi, chipurile în glumă :

— Îl ţin ca să mă pot răfui cu corbul de pe drum.

Văzînd că spusele mele avuseseră cu totul alt rezultat decît cel gîndit de mine, eram cît pe ce să iau cuvîntarea de la capăt, dar m-am speriat de mutra lui liniştită, aş putea zice chiar veselă. Mişcările nestăpînite de mai înainte se domoliseră şi căpătase în schimb

o seninătate și un sînge rece, care chiar dacă erau prefăcute, cu mare greutate ți-ai fi putut da seama. Neclintit în hotărîrea lui, și simțind că vorbele mele nu reușeau cu nici un chip să-i schimbe gîndul, se simțea parcă mai puternic, mai bărbat, în stare de orice ispravă. Nu pentru că i-ar fi lipsit pînă atunci încrederea în sine; știu însă că Primo e dintre oamenii aceia care, de obicei, fac un lucru sau altul, mînați de o pornire năprasnică și necugetată, și care anevoie ar putea pune la cale, pe-ndelete și în liniște, o faptă nesăbuită, afară numai dacă nu e vorba de cine știe ce nelegiuire nemaipomenită. De astă dată cred că Primo e pierdut, pentru că, fiind prea bun din fire, trebuie să fie întărîtat de cineva, ca să comită o fărădelege. E pierdut și pentru că o dată dezlănțuit, o să fie jucăria patimii sale, și, uitînd orișice vicleșug, n-o să mai poată da înapoi la timp. Dacă ar fi în stare să facă totul pe furiș, ar mai putea-o scoate la capăt. Din păcate însă e iute de mînă, și nici un răufăcător nu poate scăpa dintr-o încăierare cu fața curată. (La plecare i-am dat să înțeleagă ceva, în privința asta. Nădăjduiesc că măcar atît, din tot ce i-am spus, o să bage la cap.)

L-am numit adineauri răufăcător pe Primo și cred că așa și este, sau că poate să ajungă. Nimeni n-are dreptul să umble cu sabia dreptății la brîu și să lovească în dreapta și-n stînga cu ea, fără să se-nșele, și fără să cadă jertfă propriei lui nesocotințe. Cum nu-și dă seama oare că nu el e stăpîn pe dreptate! Dreptatea e a celorlalți, care o țin în mîini așa

cum țin și banii și, el singur, cît de voinic ar fi, n-are destulă putere ca să le-o smulgă. Sînt convinsă că și *don* Olegario ar spune la fel și l-ar socoti pe Primo un răufăcător. Primo ar trebui să stea o dată de vorbă cu *don* Olegario. I-ar prinde bine.

Odiseo

Cînd Odiseo se opri — așa, doar ca să caște gura — în dreptul primului teren, chiar lîngă gardul de sîrmă, arșicul tocmai fusese aruncat în sus și căzuse pe partea cu noroc. Unul dintre jucători, probabil cel care-l zvîrlise, strigă deodată:

— Ia banii!

După el începură și alții să strige.

Un băiețaș dintre ortacii lui Odiseo, cel mai mic dintre ei, care așteptase deznodămîntul, începu să umble forfota de colo-colo, ducînd și aducînd mizele. Cineva îi puse în palmă, lui Odiseo, o grămadă de bani, spunîndu-i:

— Ține-i și dă-i ăluia cu legătura roșie la gît.

Odiseo traversă terenul, în curmeziș, și se achită de comision. Omul cu legătura roșie luă paralele și le vîrî în buzunar, fără să le numere. Pînă să apuce însă Odiseo să gîndească sau să facă ceva, se și pomeni cu cîțiva gologani în palmă.

— Cînd ți-e lene, trebuie să plătești, îi spuse omul, și strigînd către cel care pierduse:
— Merg tot așa.
— Plătesc, răspunse celălalt.

Cuvinte asemănătoare se încrucișau prin aer, țîșnind din toate părțile, zburau încolo și încoace, umblau din gură în gură, printre cei de față. Arșicul rămăsese acolo unde picase, cu latura norocoasă în sus, însă puțin aplecată.

Cînd omul se duse să-l ridice, jucătorul care-l aruncase mai înainte se oțărî în glumă:

— Lasă-l, țărane, nu vezi că-i e sete?

Celălalt, însă, nici nu-l luă în seamă. Se opri în fața lui, la vreo șase metri depărtare, și trimise în sus, cu un bobîrnac, arșicul, făcîndu-l să se învîrtească în aer, apoi începu să-l rostogolească în palmă fără să se uite la el, cu ochii ațintiți într-un punct, ceva mai sus de dunga zării, unde-și căuta probabil vreun sfînt care să-l protejeze, zeul norocului său.

Cel care ținea „banca" juca pe banii lui — cincizeci de *pesos*, în hîrtii de cîte zece, cinci și unul — după ce avusese grijă să pună la o parte caniota; jucătorul însă, care părea să fie stîngaci, nici măcar nu se uita la el. Stătea cu ochii ațintiți în același punct, ca și cum ar fi trebuit să arunce pînă acolo osciorul cu fețele lustruite de atît cît se rostogolise pe jos și de atingerea mîinilor prin care trecuse. Îl scutura un timp în pumn și iarăși îl azvîrlea în sus, cu mișcări sacadate. Arșicul se învîrtea o dată în aer și cădea în palma făcută căuș, cu spatele în sus și cu fața scobită spre el. Osciorul își lua zborul și cobora, mereu, în timp ce

jucătorul părea să-și fi concentrat asupra lui toate gîndurile, ca și cum s-ar fi căznit să-i transmită un fluid de voință, mai puternic decît însuși norocul.

Privitorii încheiau pariuri, iar băieții abia așteptau ca jucătorul să se decidă o dată să arunce zarul. Cînd doi dintre giolari se întîmpla să șadă unul lîngă altul, puneau suma pe care pariaseră jos, pe pămînt, și unul dintre ei, sau un al treilea, care era chibițul, o acoperea cu talpa piciorului. Dacă însă se aflau la oarecare distanță, cădeau de acord, înțelegîndu-se prin viu grai sau prin semne, și în cazul acesta, pariul era tăiat de copiii care, ca niște adevărați îngeri, își luau astfel îndatorirea de a aduce la îndeplinire sentința dată de zeul norocului, băgînd în același timp în buzunar bacșișul, de obicei gras, primit din partea cîștigătorului. În afară de aceștia, mai erau apoi cei care țineau „banca", adică jucau cu banii giolarului care arunca arșicul; lor li se punea la dispoziție o ladă, în chip de masă, unde sumele diferitelor pariuri, încheiate pe banii „băncii", erau depuse în bancnote, așezate sub o piatră, fiind luate în primire, păzite și împărțite, apoi, de cel căruia giolarii îi spuneau *„aviador"*. Arșicul nu putea fi aruncat atîta vreme cît mizele strînse nu echivalau, una peste alta, cu suma din „bancă". Jocul nu era permis decît cu condiția ca giolarii să joace numai prin intermediul „băncii", adică al unui depozitar căruia i se zicea *„aviador"* și care avea misiunea de a strînge procentajul sau caniota. „Banca" trebuia să existe neapă-

rat, pe orişicare teren de joc. Proprietarul terenului respectiv încasa şi el ceva din procente; restul mergea mai departe, după ce, în prealabil, trecea prin mîinile personajului la care făcuse aluzie Primo, stînd de vorbă cu mama lui Odiseo. „Banca", la fel ca şi caniota, erau obligatorii la fiecare joc, permisiunea de a juca *taba* fiind în funcţie de ele; cu alte cuvinte erau impuse de o autoritate care avea posibilitatea să înlesnească încălcarea nepedepsită a legii care interzicea jocurile de noroc. Această autoritate — ale cărei decizii, trebuie s-o spunem deschis, erau inspirate şi apoi escamotate de către comitetul electoral, ungea mîna celui care avea grijă de toate cele trebuincioase pentru joc şi de dugheana de băuturi, stabiliment legat în mod fatal de jocul de *taba* — momeală politică nu mai puţin eficace decît acesta.

În incinta terenului se mai afla şi o baracă mai mică, pentru alegătorii care nu apucaseră încă să voteze, unde erau introduşi toţi aspiranţii la banii guvernului. După ce li se punea în palmă un acont, solicitanţii erau luaţi de acolo şi îndrumaţi spre centrul de care aparţineau. La întoarcere, dovedind cu carnetul de alegător că-şi făcuseră datoria, oamenii primeau şi restul de bani.

Cu toate că „banca" strînsese mize berechet, jucătorul întîrzia să arunce arşicul, nu atît ca să le dea răgaz celor care stăteau în cumpănă, să încheie pariuri, cît, cum s-ar zice, ca să-şi facă mîna; părea mai puţin preocupat de cei cincizeci de *pesos* decît de traiectoria pe care

avea s-o descrie, în curînd, arşicul, ducînd cu el în zbor şi ceva din sine; ceva ce avea să se desprindă în clipa supremului efort, nu atît ca să-i dubleze şansele, cît ca să amplifice mişcarea propriu zisă a osciorului azvîrlit de mîna lui, dar care, luîndu-şi zborul, avea să se detaşeze de el, pentru a-şi urma, cu statornicie, calea lui predestinată.

Îndeplinind ritualul jocului, omul prinse pentru ultima oară arşicul în palmă, rămase o clipă cu mîna suspendată în aer, apoi o lăsă în jos, ca să-şi ia vînt, sau pentru a respecta tendinţa de a cădea a osciorului. După aceea, o ridică din nou, dînd impuls arşicului spre a zbura în aer. Ţinu arşicul strîns între degetul mare şi arătător, pînă ce ajunse cu mîna la orizontală şi, în momentul acela, cum şedea aşa îndoit din genunchi, cu trupul ghemuit într-o încordare de felină, se întinse dintr-o dată cît era de lung, aplecîndu-se înainte, mai mult decît îi îngăduia echilibrul. De aceea, în clipa cînd arşicul ţîşni în sus, omul mai făcu un pas înainte, ca şi cum ar fi vrut să-l urmeze în zbor, aşa cum se şi întîmplase de fapt; mai sprinten decît el, însă, osciorul străbătu zona neutră, învîrtindu-se o dată şi jumătate în jurul propriului ax, sub ochii a vreo patruzeci de oameni, şi căzu la cîţiva centimetri de linia reglementară, cu muchia burţii înfiptă în pămînt. Un miligram mai puţin, însă, din forţa necesară, sau un impuls ceva mai slab decît ar fi fost necesar pentru ca rotaţia să fie deplină, făcu pămîntul reavăn să cedeze, şi osciorul începu să se aplece puţin cîte puţin pe

o latură. Atît a fost destul pentru a înclina cumpăna jocului către adversarul jucătorului cu arşicul.

— Dos !

Dezlănţuirea stridentă şi sălbatică a celor favorizaţi de această parte a osciorului, al cărui nume în cazul de faţă nu avea o semnificaţie obscenă, risipi uşoara nedumerire a lui Odiseo, care nu-şi luase o clipă ochii de la omul cu arşicul, urmărind nu mersul jocului, în ansamblu, ci numai gesturile izolate ale giolarului, adică toată acea concentrată tactică rituală care dăduse greş de astă dată, suferind o înfrîngere.

Furat şi, în acelaşi timp, pătruns de gesticulaţia teatrală, sau mai bine zis de jongleria păgubaşului, Odiseo crezuse, sau pur şi simplu se bizuise nu pe o izbîndă cîştigată asupra norocului, ci pe o reuşită corespunzătoare unor manevre executate cu un aer atît de concentrat şi cu atîta savantlîc. Mişcările acelea nu aveau nimic firesc, de aceea poate le urmărise ca vrăjit, socotindu-le mai eficiente decît gesturile simple, cotidiene, ale altor oameni pe care îi cunoştea, de pildă ale Pescarului sau Brutarului. Aceştia prin cîteva mişcări banale, care n-aveau nimic extraordinar în ele, reuşeau îndeobşte să-şi atingă scopul (aşa cum se întîmpla şi cu el) : să înfigă, bunăoară, momeala în undiţă, să conducă, în linie dreaptă, o barcă de la un mal la altul al rîului, să mîne o căruţă sau să înhame calul între hulube. Ce lucru nemaipomenit trebuia atunci să săvîrşească omul acesta, care se tot ghemuia şi se desfăşura, cît era de lung, executînd o serie întreagă de mişcări ca de dans, cu privirile halucinate şi cu braţul drept întins, ca să-şi ţină echilibrul, în vreme ce cu stînga arunca arşicul ? În ciuda tuturor acestor demonstraţii însă, jucătorul dăduse greş, şi Odiseo se simţi înşelat, pentru că îşi pusese în el toată încrederea, o încredere deosebită de aceea pe care le-o acorda de obicei prietenilor săi ; o încredere spontană, uluitoare, fantastică, avînd în ea ceva de vrajă, aşa cum numai acrobaţii sau iluzioniştii au darul să ţi-o trezească ; o încredere care nu se poate hrăni decît din izbîndă, sau care nu dăinuie decît prin ea. Iar dacă saltimbancul nu reuşeşte să-şi ducă pînă la sfîrşit acrobaţiile, sau dacă iluzionistul nu reuşeşte să scoată nimic din joben, încercăm un sentiment asemănător cu acela pe care-l trăia în momentul de faţă Odiseo.

Copilul nu putea să tragă nici o concluzie din cele văzute, deşi simţise totuşi un şoc. Şi dacă strigătele nu l-ar fi smuls aşa de repede din frămîntarea lui, poate c-ar fi fost în stare să-i dea jucătorului din nou arşicul, să-l mai arunce o dată. Oamenii începuseră însă să plătească pariurile şi vrînd-nevrînd, Odiseo fu tîrît în vălmăşeala ce se stîrneşte, de obicei, o dată cu căderea arşicului, aşa că se trezi umblînd încoace şi încolo, să ducă de la unul la altul mizele, adunînd în punguţă paralele pe care jucătorii le dăruiau cu uşurinţă şi nepăsare. Piruetele jucătorului înfrînt rămăseseră însă pentru el de-a pururea descalificate, din pricina falimentului care li se asociase, micşo-

rîndu-le, în ochii lui, şi pentru că nu avuseseră darul să biruie stîngăcia şi ghinionul celui care le executa. Şi toată viaţa lui avea să poarte întipărită în minte înşelătoria acelor gesturi fantastice, care nu erau decît o simplă iluzie fără consistenţă, şi care, după cîteva ore, începură să i se pară monotone.

Timp de mai bine de două ceasuri se tot învîrti aşa, cînd pe un teren, cînd pe altul, îndeplinindu-şi rolul de mesager al norocului, pînă în clipa cînd punguţa lui fu doldora. Apoi, ca şi cum ambiţiile lui n-ar fi ţintit mai departe şi ar fi avut măsura exactă a pungii, se depărtă de terenurile de joc.

Felul acesta de a cîştiga atît de uşor banii nu părea să-l amuze cîtuşi de puţin.

N-avea nimic altceva de făcut decît să se ducă şi să aducă banii pentru pariuri, dar nici el şi nici prietenii lui, care îndeplineau aceeaşi funcţie, nu puteau să ia parte la joc. Adică tocmai pe dos de cum se întîmplă în viaţa de toate zilele, în care oamenii mari erau excluşi de la joc. Ceea ce lui Odiseo — în care, în ciuda mizeriei şi a foamei, nu se cuibărise încă lăcomia — i se păru un lucru atît de absurd, încît îşi pierdu răbdarea şi, pînă la urmă, chiar începu să se plictisească. Faptul de a cîştiga nişte parale care pentru el nu aveau o valoare în sine, nu-i cerea nici un efort, nici măcar nu depindea de noroc, aşa ca la *taba*. Indiferent cine ar fi cîştigat, el trebuia să ducă banii dintr-o parte în alta, iar bacşişul îi venea automat. Odiseo era învăţat să primească parale în fiecare zi, dar în alt chip şi pentru motive

cu totul deosebite, şi, oricît de nedefinită ar fi fost limita dintre muncă şi joc, în nici un caz nu-l scutea de o participare activă şi dinamică. Fie că-i ajuta Brutarului sau Pescarului, fie că-i făcea vreun comision Angelicăi, sau că aduna mingile de pe terenul de *pelotă* al cărui proprietar era un basc, între bănuţii de aramă şi punga de la cingătoare exista o legătură logică, secretă şi, într-o oarecare măsură, distractivă, constituită de efortul pe care trebuia să-l depună, de participarea lui efectivă ; exista, într-un cuvînt, acea neîntreruptă continuitate a jocului (sau a muncii) care era iarăşi viaţa lui. Se juca (citiţi : şi muncea), spălînd căruţa, vîslind, încăierîndu-se cu alţi copii pentru mingile care treceau peste împrejmuirea terenului de *pelotă*, aşa cum se juca şi muncea totodată, clădind turnurile de argilă. *Taba*, însă, era în mod absurd rezervată exclusiv oamenilor în toată firea, iar copiilor nu le mai rămîneau decît firimiturile jocului, ceea ce lepădau ceilalţi, aşa cum ar fi bunăoară dacă oamenii mari ar mînca merele, lăsîndu-le copiilor numai cocenii. De altminteri, nici măcar nu era de invidiat situaţia unor inşi atît de zănatici încît să poată fi subjugaţi de fluxul magnetic al unui biet oscior azvîrlit în sus. Cum nu era capabil să înţeleagă riscul mai mare sau mai mic pe care-l avea de înfruntat fiecare jucător — tot aşa cum nu-şi dădea seama nici de valoarea banului — lumea de pe terenul de *taba* pierdu pentru băiat orice atracţie, deoarece jocul lor nu comporta nici eroism, nici dibăcie, sau dacă acestea existau totuşi, măsura în care voinţa

și bărbăția aveau vreo participare aici, era în orice caz egală cu aceea a întîmplării și a misterului. Se știe însă că îndeobște misterul nu prezintă vreo atracție pentru copii, decît atunci cînd au certitudinea că-l vor putea dezlega, fie numai în chip de morală.

Iată de ce, după ce-și făcu suma, cu gîndul la alintările cu care-l va răsfăța maică-sa în seara aceea, și cu sentimentul că erau pe drept cîștigate, cu prețul punguței doldora de bani, (căci și altminteri mama tot îl mîngîia seara, la culcare, înainte de a închide ochii) Odiseo se apropie de împrejmuirea de zid a terenului de *pelotă*. Cu toate că în punguța lui nu mai încăpeau alți gologani, îl trăgea inima să alerge după cîteva mingi, doar așa, pentru plăcerea de a zburda un pic și de a descoperi cîte una pe care jucătorii și arbitrul o socoteau pierdută, iar în vreme ce aștepta ca vreunul dintre jucători să rateze o lovitură sau să facă o mișcare greșită, să urmărească partida ; era o luptă în toată legea — un fel de bătălie prin intermediul mingii micuțe și enigmatice, al cărei mister, de astă dată, era cît se poate de plăcut. S-o urmărească cu privirea și s-o asculte pocnind scurt de paletă sau izbindu-se cu un zgomot mai înfundat, de peretele impasibil și dur.

Să mai fi fost cel mult un ceas pînă să se însereze.

Adrian și cu ciungul Severo jucau împotriva lui Berete și a lui Cabrera. Severo era nu numai beteag de mînă, ci și șchiop. Avea piciorul stîng ceva mai scurt decît dreptul, dar se folosea de amîndouă, iar beteșugul de la

picior era compensat cu prisosință de o însușire care ținea în egală măsură de instinct ca și de inteligență, și care iradia în restul trupului său, adică ceea ce mai rămăsese teafăr din el, întărindu-l și dîndu-i o deosebită agilitate. E drept că paralizia îi înțepenise brațul stîng, în schimb toată vlaga acestuia — ba poate chiar ceva mai mult decît atît — trecuse în brațul drept, care devenise parcă mai lung și de două ori mai puternic, la jocul cu mingea, decît mîna dreaptă a oricărui jucător cunoscut, de prin partea locului. În afară de asta, era uscățiv la trup și vînos, „numai nervi", cum se zice. Să-l fi pus la altă treabă, ciungul nu era bun de nimic, în schimb se dovedea la fel de iscusit la *pelotă* ca și la jocul de cărți, pe care se pricepea să le amestece cu unica lui mînă zdravănă, cu o dibăcie nemaipomenită. Neîntrecut la măsluitul cărților ca și la jocul cu mingea, era un coțcar cunoscut, ca nimeni altul, prin cafenelele și cîrciumile care se înșiruiau de-a lungul Străzii Mari, de la hipodrom pînă la parc.

Ciungul era plasat în față, lîngă perete ; meteahna piciorului scurt o suplinea cu agerimea cu care știa să ghicească sau să prevadă traiectoria mingii mult mai precis chiar decît adversarul care o servise, așa încît era totdeauna pregătit atunci cînd cineva, în loc de a „ridica", se încumeta să „taie" spre stînga, momit de mîna țeapănă a lui Severo. Acesta prindea îndată paleta, cu dreapta și lovea cu atîta putere, încît fundașul perechii adverse, cu toate că-l cunoștea, era luat întotdeauna prin sur-

prindere şi, de multe ori, nu mai ajungea pînă la minge.

De partea cealaltă, adversarul său era Berete.

Adrian şi Cabrera, fiind jucători slabi, contrabalansau îndemînarea celor doi, ca un balast sau ca un avantaj pe care Severo şi Berete şi-l ofereau reciproc, pentru a juca partida reglementar, în patru, cu toate că atît spectatorii, cît şi ei înşişi, o considerau de fapt un duel între ei doi.

Berete, al cărui nume întreg se zicea c-ar fi Beretervide, deşi nimeni n-ar fi putut s-o afirme cu certitudine, era un negru înalt şi solid, cu buze groase, de african sau de *quichua*[1], care-i ocupau aproape toată faţa, lăsînd prea puţin loc pentru frunte şi aproape de fel pentru ochi, cu toate că nasul lupta din răsputeri împotriva lor, turtindu-le în tot momentul, pentru a reveni numaidecît la loc.

În clipa cînd Odiseo ajunse acolo, ciungul tocmai servise mingea, iar Berete, care era plasat aproape de capătul opus al terenului, se grăbise s-o prindă din zbor, fără s-o mai aştepte. Cu o lovitură promptă, înaltă şi puternică, Berete o trimise mai departe, spre Adrian, care era fundaş ca şi el. De la mijlocul terenului, acesta tăie lovitura tot din zbor, spre stînga, către Cabrera, celălalt „ageamiu", care trebui să alerge într-un suflet, căznindu-se din răsputeri să pareze, fără a reuşi totuşi să ri-

[1] *Quichua* sau *quechua* : indieni din America de Sud, stabiliţi în regiunea Cuzco.

dice mingea care porni înapoi spre ciung; Severo învîrti paleta deasupra capului, ca pe o lingură, şi izbi cu o putere colosală. Mingea căzu la un centimetru de tuşa din dreapta, unde, nici Cabrera, care era plasat mult prea departe spre stînga, nici Berete, care era prea în spate, n-o puteau ajunge.

Berete grohăi ca un porc şi, cînd ciungul reuşi să pareze şi de astă dată lovitura, mîrîi un „haide" care părea mai degrabă o înjurătură. Cum simţi izbitura şi greutatea mingii, pe paletă, Berete îşi dădu seama că traiectoria va fi prea înaltă. Mingea trecu peste plasa de sîrmă şi se făcu nevăzută· Arbitrul îi aruncă altă minge ciungului·

Taco pirotea sub gardul terenului de *pelotă*, proprietatea bascului, prelungindu-şi siesta; aştepta să i se facă foame ca să se apuce iar să înfulece, deşi i se părea absurdă toată zăbava asta, din moment ce mai avea în sac patru bucăţi de carne friptă, două plăcinte învelite în hîrtie şi o cantitate imensă de pesmeţi, căpătaţi doar cu o zi înainte.

Taco băga în sac tot ce găsea.

Iarna, Taco puţea a balegă şi a peşte prăjit. Vara, pe lîngă mirozne, mai duhnea şi a cîine sau a stîrv de pisică. Taco băga orice în sac, la nimereală, de vreme ce obiectul găsit, sau numai un crîmpei din el, prezenta vreun interes : ce anume putea să prezinte un interes pentru Taco era tot aşa de greu de stabilit pe cît era de greu să scoţi de la el măcar un cuvînt.

Cînd venea ora prînzului, Taco se așeza pe malul rîului și tria lucrurile, împărțindu-le în două grupe — unele comestibile și altele necomestibile. După-amiaza străbătea din nou mahalaua și pe-nserate mai făcea o dată această operație. Uneori, dintre obiectele aflate în sac, ieșea la iveală, de pildă, o gheată ruptă. Taco o punea în piciorul respectiv, bineînțeles dacă-i încăpea (sau dacă, dimpotrivă, nu-i era prea mare), în locul celei cu care fusese încălțat pînă atunci, așa că nici un locuitor de pe pămînturile albe nu-și schimba încălțămintea atît de des ca el. Nu cerea niciodată nimic de la nimeni, dar uneori venea un moment cînd zdrențele cu care umbla îmbrăcat nu mai reușeau să-i acopere cum trebuie anumite părți ale trupului. În asemenea cazuri, cîte o cucoană, scandalizată, îi arunca un pantalon vechi pe care Taco îl trăgea de îndată peste cel dinainte, strîngîndu-i betelia cu o sfoară.

Tocmai începuse să se scarpine.

Putea acum, în sfîrșit, să-și ridice ochii pîcloși spre soarele ce asfințea, lăsîndu-se scăldat de razele lui. Operația scărpinatului se dovedea mult mai plăcută dacă se uita în același timp la soare, pentru că revărsarea blondă și aromitoare a luminii îl ajuta să-și concentreze firavele-i simțuri asupra mișcării degetelor care se plimbau încoace și încolo pe piele, înviorînd-o, zgîndărind, și ostoind în același timp mîncărimea. Absorbit de această necesitate a higienei sale intime, Taco nu văzu

zburînd spre el mingea care, pentru a fi băgată în seamă, trebui să-l izbească în piept.

În aceeași clipă, lui Taco îi pieri zîmbetul de pe buze. Numai frica și somnul aveau darul să-i șteargă de pe față surîsul acela ca o floare, ca un trandafir în care se limpezeau gîndurile lui cețoase și pașnice. Cînd se convinse că nu era vorba de o viperă sau de un șobolan, și că nu mai putea să-i facă nimic rău, deoarece zăcea acolo blajină și mică, în dreapta lui, întinse mîna, o culese de jos și o vîrî în sac apoi începu din nou să zîmbească și, privind dîra sîngerie pe care soarele o lăsase în urma lui, la orizont, continuă să se scarpine cu voluptate, pînă cînd auzi un glas strigîndu-l:

— Hei, Taco, Taco!

— Ba, ba, ba, be, be.

Luîndu-și inima în dinți, băiatul se apropie de el. Ca mulți alții de seama lui, Odiseo mai credea că Taco e neam cu Cuco și Solapa, care umblau după-amiaza, în toiul arșiței, ajutîndu-le să înhațe copiii neascultători, mai ales că din partea lui Taco te puteai aștepta la orice acțiune menită să-i aducă ceva de mîncare. Avea totuși oarecari îndoieli în privința acestei legende, pentru faptul că, după cum știa toată lumea, niște băieți ceva mai răsăriți decît el își bătuseră joc de Taco, despuindu-l în pielea goală, și mînjindu-l de sus pînă jos cu noroi, ca după aceea să-l azvîrle în rîu, legat cu o frînghie. Cînd îl scoseseră, în sfîrșit, afară, nefericitul era mai mult mort decît viu și gemea înspăimîntat. Odiseo își aminti deodată de această năstrușnică întîm-

plare, din pricina căreia o bună bucată de vreme Taco căutase să ocolească pămînturile albe, şi mai făcu cîţiva paşi spre el. Taco se uita la el surîzător, deşi pe buzele lui stăruia un fel de rictus, mai curînd decît un zîmbet, totuşi surîzător, pentru că nici în privirea şi nici în purtarea copilului nu desluşea încă nici o ameninţare.

— Taco, n-ai văzut o minge care a căzut pe-aici ?

— Ba, ba, ba, be.

— Cum ?

— Be, be.

— Ce zici ?

— Ba, be, ba.

— Unde ? Mai încolo ? Hm ! Tot aici a picat, sînt sigur. Hai, spune, Taco, n-ai văzut-o ?

— Be.

Taco făcu un gest vag cu mîna, schiţînd şi anulînd în acelaşi timp un semn care putea indica tot atît de bine o direcţie sau alta. Acum Odiseo era încredinţat că Taco pusese mîna adineauri pe ceea ce căuta el : în ruptul capului n-avea însă să scoată ceva din sac, decît la ceasul ursit trierii conţinutului, sau ca să vorbim mai lămurit, la ora mesei ; căci sacul făcea cumva parte constitutivă din trupul lui, aşa, ca pipota la păsări sau ca stomacul la rumegătoare ; era o etapă în drumul alimentelor către destinul pe care li-l hărăzise fiziologia ; sacul era colectorul unde se strîngeau toate lucrurile şi din care nu putea să scoată

nimic decît la ore anumite, cînd începea o nouă etapă, bine stabilită, aceea a selecţionării obiectelor utile, de cele inutile. Aşadar, sacul lui Taco era tot atît de intangibil ca şi inima şi intestinele lui.

Taco încetă brusc să mai zîmbească, pentru că atitudinea lui Odiseo, fără să se fi schimbat cu ceva, începuse să devină alarmantă, numai prin faptul că era atît de stăruitoare.

— Ei, Taco, vrei să-mi ajuţi, sau nu, să caut mingea ? Eşti sigur că n-ai văzut-o ?

— Ba, ba, be.

Amintindu-şi de visul pe care-l avusese în după-amiaza aceea, Odiseo se uita la cerşetor, mai mult sau mai puţin mirat că omul nu vorbea ca toţi ceilalţi muritori şi că mintea lui se oprea acolo unde începeau a se zămisli cuvintele ; şi parcă tot aştepta ca, din clipă-n clipă, Taco să se hotărască, în sfîrşit, să-i spună mai departe povestea vieţii şi a morţii lui Balín. Istorisirea aceea pe care i-o atribuise în vis lui Taco, băiatul o auzise din gura altcuiva, a unui moşneag pe nume Mártires, un adevărat rapsod al cîrciumilor, care avea darul de a povesti cu meşteşug, cîte-n lună şi-n stele ; Odiseo şi-l aducea foarte bine aminte, însă totdeauna i se întîmpla aşa, şi lucrurile pe care ajunsese să le cunoască într-un fel, în vis i se arătau mai altfel, ca într-o reconstituire în care realitatea s-ar fi amestecat cu diferite elemente himerice, idealizate. Libertatea visurilor sale n-avea nimic de suferit, chiar dacă îl făcea şi pe Taco să vorbească. S-o fi întrebat oare vreodată Odi-

seo care din cele două fețe ale lu Taco era cea adevărată ? Se prea poate să-l fi bănuit pe cerșetor că era totuși înzestrat cu darul vorbirii, lucru pe care îl ascundea cu bună știință de ceilalți. Erau la ei în mahala unii care susțineau că Taco putea să se exprime tot atît de bine ca oricine, numai că, pretindeau ei, se ferea să se dea în vileag, anume ca să-l miluiască lumea și ca să trăiască din pomeni. Visul din ziua aceea să fi fost oare o dovadă ? În orice caz era o dovadă că versiunea aceasta găsise, cît de cît, un ecou, în sufletul lui Odiseo.

Băiatul se apropie și mai mult de el și făcu o mișcare ca și cum ar fi vrut să pună mîna pe sac. Taco se schimbă deodată la față, semănînd atît de mult cu tigroaica gata să-și apere puii amenințați, încît Odiseo fu nevoit să dea înapoi.

— Aha, ai băgat-o acolo, va să zică, așa-i ?

— Ba, ba, be.

Din momentul acela, între copil și cerșetor începu o luptă surdă, un conflict mut, desfășurat mai mult prin semne și printr-o gesticulație demonstrativă, decît prin acțiuni propriu zise : Taco era cînd fioros, cînd zîmbitor la față, în timp ce Odiseo ba cîștiga teren, ba se retrăgea, amenințînd să-și deschidă în fiece clipă drum spre sacul unde bănuia că se află mingea. De aceea, cerșetorul nu se clintea de la locul lui, continuînd să șadă proptit de unul dintre bulumacii gardului. Cel mult își sucea trupul într-o parte și într-alta, urmărind ca o floare a soarelui deplasările lui Odiseo, care-i dădea într-una tîrcoale, ca un animal de pradă ce se învîrte în jurul victimei.

Scena aceasta ciudată se desfășura pe înserate, într-un loc singuratic, unde larma giolarilor și a jucătorilor de *pelotă* răzbea scăzută, într-o învălmășire confuză de glasuri, și unde terenul se ridica în pantă lină. De acolo se deschidea priveliștea jalnică a cocioabelor risipite vraiște pe pămînturile albe, iar lîngă ele, fastuoasa opulență a rîului, cu brîul lui sclipitor ce făcea o buclă, delimitînd parcă printr-o trăsătură de condei părțile locuite și stînd în același timp de strajă la granița peisajului hirsut, de tufe și mărăcini, de pe malul celălalt, unde se ferecase trecutul haiducesc al ținutului sălbatic Entre Rios. Aruncînd o privire spre terenul de *pelotă*, îți puteai da seama că erau ultimele mingi pe care jucătorii le serveau, spre a încheia partida ; arșicele își mai luau încă zborul ici, colo, însă lumea începuse să se rărească. Se trăgea spre tejghele și spre grătarele pe care sfîrîia carnea. Prima lumină care se aprinse fu cea de la cîrciuma lui Estévez, unde oamenii se înghesuiau în jurul biliardului transformat în masă de joc, ademeniți de ispita pachetului de cărți. Banca o ținea un *„aviador"* străin, unul Artaza, pe care comitetul i-l băgase pe gît lui Estévez. De sus, de pe clina unde Taco și Odiseo se luptau, înjghebînd un fel de joc ciudat, se putea desluși destul de bine tot ce se petrecea în localul unde ardea lumina, deși afară încă nu se întunecase de tot. Dat fiind că deocamdată acolo era singura licărire de

lumină, din tot cuprinsul, cîrciuma lui Estévez și mușteriul ei cel mai de seamă, acel *„aviador"* Artaza, dădeau impresia unui pol magnetic ce își exercita influența asupra întregii vecinătăți, ca și cum ar fi pornit de acolo niște unde magnetice care atrăgeau, respingeau și orînduiau totul, după poftă. Părea o reprezentare grafică a influenței lui Artaza, așa cum o descrisese Primo, stînd de vorbă cu Mama și apoi cu Angelica. Totul coincidea parcă spre a dovedi că Primo avea dreptate și că într-adevăr acolo, în cîrciuma lui Estévez, Artaza era nucleul jocului de cărți care se desfășura pe masa de biliard, și nu numai al jocului, dar al întregii atmosfere de corupție și depravare ce stăruia în mahalaua aceea păcătoasă. Și de fapt asta era realitatea. Prin diverși intermediari care erau la cheremul lui, Artaza avea controlul jocurilor de noroc din toate maghernițele mahalalei, așa că toți banii strînși din caniotă încăpeau în mîinile lui.

Chiar de acolo de unde se aflau în momentul acela Taco și Odiseo, puteai să-ți dai seama cum arată : Artaza era un om înalt, uscățiv, cu părul negru și pomădat și cu niște mustăți stufoase ce-i dădeau un aspect rustic, deși fularul său alb, răsfrînt, cu monogramă roșie bătătoare la ochi, îl arăta a fi mai curînd un mahalagiu care nu ajunsese încă să se aclimatizeze în mediul citadin. Artaza era coada de topor a politicienilor de mîna a doua, care la rîndul lor erau cozile de topor ale altora, ierarhia aceasta mergînd pînă la șeful departamentului și, bineînțeles, pînă mai sus.

Odiseo nu se mai interesa acum de Taco, iar milogul stînd mai departe rezemat de bulumac, lîngă un mărăcine proaspăt înverzit, nu-și mai dezlipea ochii de la copil, zîmbindu-i cu un fel de compătimire, ca și cînd, după ce nu-i dăduse voie să-i umble în sac, i s-ar fi făcut milă deodată, fiindcă îl vedea căutînd în zadar mingea. Seara de vară se apăra cu blîndețe de noaptea ce începuse s-o întețească. Lăsă, încetul cu încetul, să scadă intensitatea luminii și, pe măsură ce cobora, pas cu pas, spre dunga orizontului, armata ei de culori bătea în retragere, blajină și cu seninătate, cedînd treptat în fața ofensivei mantalelor gălbui și sure. Ostenit de căutare, copilul se sprijini de gardul de sîrmă, privind ulicioarele pe care oamenii se răspîndeau care-ncotro. Unul singur, un bărbat îmbrăcat în straie țărănești, pe care Odiseo îl recunoscu imediat, mergea în direcția opusă, ca și cum și-ar fi pus în gînd, cu tot dinadinsul, să facă tocmai pe dos decît ceilalți, care începuseră să părăsească terenurile de joc.

Mama

Au trecut pe aici amîndoi, unul după altul : mai întîi Angelica, pe urmă Primo. I-am povățuit așa cum aș fi făcut-o cu copilul meu, și cum chiar am de gînd să și fac mai încolo, cînd Odiseo va fi destul de mare ca să-nțeleagă

sfaturile mele. Nu prea îmi place mie să dăscălesc oamenii, dar ce alt ajutor le poate da prietenilor săi o biată femeie neştiutoare ca mine, săracă şi stingheră ? I-am povestit, mai ales lui Primo, din viaţa mea, întîmplări prin care am trecut şi care semănau poate cu altele trăite de el, aşa cum seamănă între ele vieţile oamenilor săraci. Pe nimeni cred că nu-l costă aşa de mult, ca pe omul nevoiaş — i-am spus eu — ceea ce *don* Olegario numea demnitate. E un lucru asupra căruia dînsul mi-a deschis ochii. Zicea *don* Olegario că tăria celui sărac, şi prin asta şi demnitatea lui, nu este hărăzită fiecăruia, separat ; omul sărac n-o are şi nici n-o s-o poată dobîndi vreodată aşa, singur, ci trebuie să se unească, pentru a se bizui pe o putere şi o demnitate a tuturor, de care nici unul nu trebuie să se îndepărteze, pentru că altminteri se găseşte neajutorat în faţa celor bogaţi, a căror putere se sprijină pe avuţii şi pe ranguri. Primo — de pildă — socotindu-se destul de tare, şi-a pus în gînd să facă ceva, singur, de capul lui, un lucru care, aşa cum l-a chibzuit el, nu poate ieşi decît prost. Cînd te gîndeşti bine, Primo seamănă cu bărbatu-meu. Amîndoi au acelaşi cusur şi anume că din clipa în care viaţa i-a abătut — mai devreme sau mai tîrziu — de la calea pe care ei socotesc că şi-au ales-o, oricît s-ar strădui, nu mai sînt în stare să se întoarcă pe vechiul făgaş. Chiar dacă încearcă din nou să meargă pe drumul cel drept, o fac atît de brutal, şi bizuindu-se numai pe ei, încît pînă la urmă nu se poate să nu se abată din nou şi iarăşi

rătăcesc aşa, ca purtaţi de valuri, orbecăind, de colo pînă colo, între calea cea bună şi calea cea rea, cu toate că în sinea lui nici unul nu e un netrebnic. Abia acum îmi dau seama că, nici eu pentru bărbatul meu, nici Angelica pentru Primo, nu putem să fim nici pripon şi nici busolă, să fim adică ceea ce era ogorul pentru bărbatul meu. C-or să rămînă mai departe sau nu lîngă noi, c-or să ne ia sau nu cu ei unde s-or duce, la bine sau la rău, asta n-o să-i împiedice să meargă de rîpă, lăsîndu-se la voia întîmplării care e singura lor călăuză.

— Aici rămîn, mi-a spus bărbatu-meu atunci cînd i-au dat stăpînii paşaportul, un pas nu fac peste haturile astea.

— Bine, am încuviinţat eu, rămînem cu tine oriunde o fi.

Se vede că, la început cel puţin, stăpînii n-avuseseră de gînd să ne-alunge cu forţa, chibzuind probabil, în sinea lor, că o să ne silească foamea să plecăm : s-au mulţumit doar să ne împrejmuiască coliba, fără să ne dea nimic în contul recoltei şi fără să-l mai lase pe bărbatu-meu să muncească pămîntul.

— Foarte bine, i-au spus ei, treaba dumitale ce vrei să faci, numai vezi să nu-ţi moară nevasta şi copilul de foame.

— Dacă o fi să moară, le-a răspuns el, mai bine să moară aici decît în altă parte.

S-au oferit atunci să-i împrumute o căruţă cu cai, pe care i-am fi dat înapoi cînd ne-ar fi venit la îndemînă, ca să plecăm unde-om vrea, dar bărbatu-meu, prin felul lui de a fi, i-a lăsat să înţeleagă că n-are nevoie de aşa

ceva. Eu am căutat să-l sprijin atunci, nu numai pentru că mă socoteam datoare s-o fac, dar şi din alt motiv care acum, după ce am stat de vorbă cu *don* Olegario şi cu tovarăşul lui, mi se pare mult mai important decît datoria mea de soţie. Socoteam, în primul rînd, că ne apăram în felul ăsta dreptul nostru la viaţă şi credeam în sinea mea că ţinîndu-ne tari pe poziţie, pînă la urmă, dacă nu ne dădeam bătuţi, nu se putea să nu ne vină cineva în ajutor sau să ni se alăture.

N-a venit însă nimeni, iar ultima recoltă fusese destul de proastă.

Aflasem între timp de o mulţime de oameni alungaţi sau forţaţi, ca şi noi, să-şi ia lumea în cap. Şi cum noi încă nu pierduserăm pămîntul, toţi ne socoteau ocrotiţi de soartă, ba chiar şi mai rău, mai presus decît ei. Şi totuşi, faptul că eram alungaţi avea întrucîtva o justificare. Pămîntul nu mai era aşa mănos ca înainte. Preţurile nu ajungeau să plătească munca irosită la cîmp, ba nici chiar să acopere cheltuielile făcute cu el, aşa că, pe fiece an care trecea, coloniştii aveau un cal mai puţin şi o datorie mai mult. De aceea, chibzuiam noi, mai bine ar fi totuşi să plecăm într-altă parte. Nimeni nu voia să-şi dea în vileag adevărata situaţie. Unii dintre ei îşi trimiteau cîte un fecior la Buenos Aires, ca să-i cheme mai apoi şi pe ei acolo. Îndeobşte, ultimii care se îndurau să plece erau bătrînii. Ce s-o mai fi ales de ei ? Cine poate să ştie ! Tot ce ştiu eu, este ceea ce s-a întîmplat cu noi şi cu cîteva dintre cunoştinţele noastre, cum ar fi Angelica bunăoară. Şi atunci care-i explicaţia ? Aşa cum mi-a înfăţişat-o *don* Olegario, situaţia era foarte limpede : fiecare s-a mărginit la ceea ce era în stare el să facă, cu slabele lui forţe, adică la demnitatea lui personală, ca să înfrunte puterea şi banii bogătaşilor, socotind că totul se sfîrşea acolo unde el se simţea biruit, şi nu-şi dădea seama că abia de acolo începea altă viaţă, viaţa celor deopotrivă cu el, alcătuită la fel, după acelaşi calapod, aşa că pînă la urmă au fost toţi zdrobiţi, rînd pe rînd. Dar toţi laolaltă mai puteau fi oare zdrobiţi ? *Don* Olegario zicea că nu, iar eu n-am pentru ce să pun la îndoială cuvintele lui sau să nu mă bizui măcar pe această putinţă de scăpare, singura care ne mai rămînea nouă, celor nevoiaşi.

Nimeni însă n-a făcut începutul. (Ah, atunci să fi venit pe la noi *don* Olegario !)

Începusem să cred că, pînă la urmă, stăpînii, văzînd că bărbatu-meu şi cu mine nu ne dădeam bătuţi, o să ajungă cumva la o învoială cu noi, îngăduindu-ne să rămînem mai departe pe moşie, măcar aşa, ca simbriaşi, dacă nu ca să lucrăm pămîntul în dijmă. Pe mirişte începuse acum să crească iarbă şi m-am gîndit că poate stăpînii au să dea în curînd imaşul în arendă, pentru păscut.

— Nu se poate să nu ne îngăduie, n-or să aibă încotro, i-am spus într-o zi bărbatului meu, aşa că, să vezi, pînă la urmă or să ne ţină măcar ca păzitori de vite.

— Pînă una alta, mi-a răspuns el, ne ţin drept nepoftiţi.

— Treaba lor, zică ce-or vrea, i-am întors-o eu.

De atunci bărbatu-meu n-a mai pomenit nimic despre asta. Pînă cînd...

(Mie, proprietarul nu mi se părea om rău. Nu avusesem niciodată prilejul să vorbesc cu el, dar știam că e un bărbat înalt, bine făcut, care umbla întotdeauna călare pe un cal sur, cu picioare subțiri și crupa dolofană. Educația unui om se cunoaște și după felul cum călărește. Într-o zi, nu știu cum s-a făcut că stăpînul moșiei a descălecat la noi în poartă. Coliba noastră se afla chiar în locul unde se întîlneau cele patru pîrloage pe care le lucram pe rînd. La început, după ce a dat bună ziua, nici n-am auzit ce mi-a spus, ori poate nu-mi mai aduc eu aminte, căci ieșisem în grabă din bucătărie și eram cu gîndul mai mult la lucrurile lăsate vraiște prin casă decît la cuvintele lui. Știu doar că era vorba de pămînt, de legi și de contracte.

Bărbatu-meu nu era acasă.

Purtările lui alese, care la altul ar fi putut să pară fandoseli muierești, nu-i scădeau cu nimic bărbăția, ba dimpotrivă, arătau foarte potrivite cu statura lui înaltă și cu eleganța cizmelor lustruite. Eu aveam convingerea — greșită pe cît se pare — că atunci cînd știi cum să te porți, nu se poate să nu obții ce dorești și că vorbele rostite cu o voce blîndă, ba chiar duioasă, capătă un înțeles mai limpede și se îmbină mai frumos, prin dulceața sunetului lor, plăcut la ureche. Pesemne însă că atunci

cînd stai toată vremea în casă, gîndindu-te și răzgîndindu-te, în fel și chip, fără să dai ochi cu lumea, ajungi să bați cîmpii și să-ți faci tot soiul de năluciri, deși e lucru bine cunoscut că numai experiența are cu adevărat preț. Iar experiența mea datează din ziua cînd am trecut pentru ultima oară pragul colibei, părăsind-o cu Odiseo în brațe, încărcați, și eu și bărbatu-meu, cu tot ce puteam duce, ba nu, mai dinainte, din momentul cînd a venit atunci proprietarul să ne viziteze, dacă nu mai de curînd, cînd au trecut pe aici pe la noi *don* Olegario și tînărul acela cu ochelari.

Mi se pare că ajunsese în ușa bucătăriei, cînd Odiseo a început să plîngă și atunci am dat fuga în odaie să-l liniștesc. La întoarcere, stăpînul moșiei m-a privit de sus pînă jos, ca și cum i-ar fi părut rău de ceva. Pe urmă s-a răsucit pe călcîie și a plecat pe-aci încolo. Și am rămas așa, privind după calul care pornise în galop, pînă l-am pierdut din ochi.)

...Eram sigură că bărbatu-meu o să se țină dîrz pînă la capăt și că o să rămînem mai departe acolo, înfruntînd toate furtunile.

Cînd i-am povestit însă că fusese stăpînul moșiei pe la noi, deodată nu știu ce l-a apucat, ca să spun drept numai la asta nu mă așteptam. Să fi fost o toană de-a lui, o idee nesăbuită, o ciudățenie? N-am reușit nici acum să mă dumiresc.

— Strînge tot ce putem lua cu noi, mi-a spus el.

— Ce putem lua — cum? am întrebat eu.

— Cum ?
— Da, cum, cu ce ?
— Aşa, în spinare.
— Bine.

I-am răspuns, aşa, fără să mă gîndesc şi fără să-mi mai pot da măcar seama în momentul acela ce însemnau în realitate toate astea. Deşi ne gîndiserăm cîteodată la această împrejurare, ceea ce ni se întîmpla acum era atît de diferit de tot ce trăisem pînă atunci încît, aşa cum era şi firesc, nu puteam întrezări chiar dintru început toate consecinţele. Era un lucru prea nou şi prea neaşteptat pentru mine care, oricum, n-am trăit niciodată ca o ţigancă, dimpotrivă, de cînd mă ştiu pe lume, am stat într-o casă de om, iar de umblat pe drumuri nu ţin minte să fi umblat decît cel mult o dată sau de două ori pe an, cînd mă duceam în sat cu căruţa, iar mai înainte, în copilărie, cu Fordul hodorogit al bunicului. M-am mulţumit să-i spun numai atît : „Bine". Nu numai că mă obişnuisem aşa, să-l ascult fără să cîrtesc, ci mai ales pentru că atît cît puteam eu să-mi dau seama, bărbatu-meu se schimbase aşa, brusc, atunci cînd aflase de venirea proprietarului, şi într-o oarecare măsură mă simţeam cumva răspunzătoare pentru demnitatea lui, acea demnitate despre care *don* Olegario mi-a vorbit atît de răspicat, dar al cărei adevărat înţeles nu ajunsesem să-l pricep, pe vremea aceea.

Pînă în momentul plecării am trăit ca într-un fel de toropeală sau de ceaţă care mă împiedica să văd mai departe de vîrful nasului şi

habar n-aveam ce-o să se aleagă de noi, cînd om părăsi coliba, şi ce-o să facem cu o bună parte din lucrurile pe care le agonisisem. Aşa că ne-a costat cam scump demnitatea noastră. Bărbatu-meu n-a vrut să primească nimic, nici măcar să ia cu împrumut caii şi căruţa, ba încă le-a mai lăsat pe veresie şi lucrurile pe care n-am putut să le cărăm în spinare, dat fiind că eu îl duceam pe Odiseo în braţe şi deci aveam o mînă ocupată. Nici mie însă, şi nici bărbatului meu nu ne-a trecut prin minte că s-ar fi putut ca venirea proprietarului moşiei să fi fost pur şi simplu un tertip, dacă nu chiar o ameninţare sau un atac împotriva demnităţii noastre şi că nici unul nici altul n-am fost în stare să rezistăm, dimpotrivă, am şovăit şi ne-am lăsat păgubaşi la cea dintîi lovitură. Nu m-am priceput să-i spun bărbatului meu că stăpînul moşiei n-avea decît să vină la noi acasă de cîte ori o pofti. Că am fost şi sînt nevasta lui, şi nici un moşier din lume n-ar putea nici chiar cu forţa să... Iar el, la rîndul lui, nu s-a priceput să-mi spună că avea toată încrederea în mine, aşa cum de fapt şi era. Nu ! S-a simţit jignit şi atîta tot, iar pînă la urmă a făcut exact ceea ce urmărea şi moşierul : I-am lăsat slobod pămîntul.

De aceea zic, că dacă te gîndeşti bine, bărbatu-meu şi cu Primo seamănă între ei. Seamănă, pentru că nici unul, nici altul nu ştiu să iasă dintr-un impas fără să facă vreo nesăbuinţă. Vrînd să îndrepte un rău, nimeresc

din lac în puț și mai adaugă și ei alte pocinoage, ca și cum s-ar putea plînge că n-au și așa destule necazuri, care le vin singure pe cap. Li se năzare dintr-o dată să-și apere demnitatea și ar fi în stare să ajungă chiar ucigași sau tîlhari, fără să pregete măcar, cu toate că alteori parcă nici nu se sinchisesc de ceea ce-i susține pe ei și familia lor.

Odiseo

Odiseo o luă la fugă și, cînd ajunse în dreptul lui, i se alătură din mers, silindu-se să-și potrivească pasul său de copil cu acela al lui Primo, care călca vîrtos. Primo nu dădea nici un semn că l-ar băga în seamă, mulțumindu-se să-i arunce, pieziș, o privire fugară.

— E cam tîrziu pentru *taba,* zise Odiseo.

— N-am de gînd să joc azi, îi răspunse Primo, adăugînd apoi, ca și cum prea puțin i-ar fi păsat dacă băiatul înțelege ceva : — azi mă duc doar ca să cîștig, dar nu vreau să pun nimic la bătaie, nimic decît pielea, ha, ha, ha !

Odiseo

Primo se opri totuși la cîrciumă.

Cînd Odiseo îl zărise venind pe uliță, Primo întinsese pasul la drum, călcînd apăsat ca și cum ar fi avut de făcut cine știe ce lucru important și ar fi avut în minte o țintă bine stabilită, și continuă să meargă tot așa de grăbit și după ce băiatul îi ațînu calea, spre a-l însoți ; cînd mai aveau însă doar cîțiva pași pînă-n ușa băcăniei care era și cîrciumă totodată — tot pe acolo se intra și pe terenul de joc — Primo își schimbă pe neașteptate atitudinea, ceea ce, firește, nu putea să-i scape lui Odiseo : mergea acum agale, ca și cum s-ar fi plimbat, așa, fără nici o treabă, părînd nu că s-ar fi răzgîndit pe drum, îndreptîndu-se spre altă țintă, ci că nu mai avea de astă dată nici un țel precis. Ca și cum ar fi trecut doar din întîmplare prin partea locului, se opri în prag și salută : mai înainte însă de a intra înăuntru, aruncă în fugă o privire pătrunzătoare spre cîrciuma lui Estévez care se afla ceva mai sus, la vreo două străzi de-acolo, și unde se juca *monte.* Odiseo nu-l slăbea din ochi, observîndu-i fiece mișcare.

Cîrciumarul basc tocmai servea bere proaspătă celor doi cîștigători. Adrian și Severo,

ciungul, sprijiniți de tejghea, lac de apă și veseli nevoie mare, își împărțeau banii și cum atît Berete cît și Cabrera își luaseră tălpășița, cîțiva din cei de față, care fuseseră spectatorii partidei îi sărbătoreau pe învingători, aplaudîndu-i. Orbul Altube ciupea corzile unei scripci unsuroase, așteptînd un moment prielnic să cînte pentru a suta oară același vechi și tărăgănat cîntec de jale :

În Santa Amelia era un înger de fată
frumoasă și dulce cum nu-i nicăieri.
O rumenă floare ce trudea aplecată
cosînd vestoane pentru ofițeri...

Odiseo rămăsese afară, fără să aștepte nimic, pur și simplu ca să privească lumea care părăsea terenurile de *taba* și trecea acum pe drum. Cei care mai aveau cîțiva gologani se duceau să-și golească punga la cîrciuma lui Estévez. Ceilalți umblau dintr-un loc în altul, fără speranță, cu mîinile în buzunarele pe unde trecuseră cei cîțiva amărîți de *reali*, împărțiți în scop de propagandă electorală, și pe lîngă aceștia și alții, care Dumnezeu știe cum le încăpuseră în mîini, dacă nu tot datorită alegerilor, printr-o împrejurare neașteptată, un chilipir cum iese adeseori la iveală în asemenea zile excepționale. Odiseo se uita la ei, fără să-i vadă, — se gîndea poate ? — cu alți doi, trei ștrengari care se aciuaseră pe lîngă el. Unul dintre băieți se gîndi să-i dea o mînă de ajutor orbului, cînd o fi să umble cu șapca întinsă printre ascultători, dar Altube, simțindu-l că încearcă să se apropie de bani, îi repezi pe loc un picior, fără a se opri din cîntat.

Oamenii păreau osteniți și în prăvălie nu mai era, ca de obicei, hărmălaie.

Aici era toată deosebirea, își spunea Odiseo, preocupat de un gînd încă cețos și îndepărtat, între Primo și restul oamenilor. Pe cînd pentru ceilalți, la ora asta ziua era pe sfîrșite, pentru Primo părea că abia începe, mai întîi fiindcă mergea așa grăbit, apoi din pricina indiferenței lui afectate. În afară de asta, copilul simțise plutind în jurul lui o boare călduță ce-i amintea vag de nu știu ce parfum.

— Ah ! se lumină deodată Odiseo. Asta e ! E parfumul Angelicăi ! Ce afemeiat !

Prin partea locului, din capătul pămînturilor albe și pînă în Strada Mare, nimeni nu s-ar fi gîndit într-o zi ca asta — nu spun într-o noapte — la femei. În afară că trebuiau să voteze, bărbații se simțeau parcă mînați de ceva să azvîrle în sus arșicul și să-și îndestuleze stomacul cu friptură și vin. Și apoi, centrele de votare erau privite ca un loc de întrunire exclusiv pentru bărbați, rezervat unor îndeletniciri bărbătești, cum erau jocul, băutura, discuțiile și încăierările.

Ce-o fi pățit în ziua aceea Primo, care era și el un bărbat, ca toți ceilalți, ba chiar prototipul bărbaților de prin coclaurile provinciei Gualeguay ?

De votat nici vorbă că votase, în privința asta nu încăpea nici o îndoială, dar Odiseo știa de asemeni că Primo trecuse și pe acasă pe la ei, să șadă de vorbă cu maică-sa, pro-

babil despre tatăl lui. S-o fi dus s-o împace, pomenind, așa, în treacăt și ca din întîmplare despre vreun chef ce se încinsese în ajun, ca să nu fie cumva neliniștită că bărbatu-său nu dormise acasă peste noapte. Mama pesemne l-o fi poftit să bea niște *mate* și de aceea pierduse el vremea, în timp ce toată lumea petrecea, așa cum se cuvine într-o zi de alegeri. S-or fi dat în vorbă și despre el (Odiseo), și Mama i-o fi făcut capul calendar cu grijile pe care i le pricinuia copilul, ca după aceea să se jeluiască poate amîndoi de sărăcie și necazuri. Nici nu bănuia Odiseo că Primo discutase despre cu totul altceva, un subiect care n-avea nici în clin nici în mînecă cu lucrurile asupra cărora se sfătuia de obicei cu Mama, și numai cu dînsa. Ceea ce îl făcea mai ales pe copil să se mire era un fapt pe care îl putuse constata chiar el, și anume — și cu asta Odiseo nu se putea împăca de fel — că Primo fusese la Angelica căci, chiar dacă el nu l-ar fi văzut, tot îl dădea de gol parfumul ei. Și acum, după ce-l trimisese aici să dea sfoară-n țară că vine să-și încerce norocul la *taba*, nu catadicsise să se arate decît după ce se întunecase afară, ca să-i declare că nici n-avea de gînd să joace. Culmea era că, intrînd în cîrciuma jupînului basc, abia dacă rostise bună seara, cu jumătate de glas; un bună seara pe care nimeni nu-l luase în seamă, ca și cum el, da, tocmai el, Primo, ar fi căutat să nu atragă atenția nimănui, să se strecoare neobservat.

Băiatul aruncă o privire înăuntru și abia dacă-l zări, așa cum stătea ascuns, așezat pe niște lăzi. Bătrînul *don* Mártires îi povestea ceva — după cum îi era obiceiul — și Odiseo se gîndi că Primo era unul dintre puținii ascultători ai lui *don* Mártires, care nu mai găsea nici o ureche plecată la palavrele lui, deoarece vîrsta sa înaintată părea că-l ține aproape izolat de lume. În momentul acela li se încrucișară privirile, și amîndoi, și Primo și Odiseo, se uitară așa, unul la altul, cîteva clipe, destul de penibile, în care părea să se fi destrămat secretul unei ascunse complicități. Făcîndu-i semn lui *don* Mártires să tacă, Primo îl strigă pe Odiseo. Și cînd băiatul se apropie de el, îl pofti:

— Cere ce vrei; *don* Mártires, ia și dumneata ceva. Jupîne, ia vino încoace! Ei, spune, ce vrei, turtă dulce sau caramele? Adu-i și una și alta. Dar dumneata, *don* Mártires?

— Un pahar de *lusera*[1].

— Și mie la fel.

— Face foarte bine la stomac, cum zicea răposatul Soga Negra, adăugă *don* Mártires, și eu cred tot așa, numai să nu întreci măsura.

— Soga Negra? Odiseo căscă ochii mari. E adevărat că era vrăjitor și că o dată și-a făcut cîinele să treacă rîul, așa, în picioare, fără să intre în apă?

— Au umblat tot felul de povești pe seama răposatului, dar de asta cu cîinele care ar fi

[1] *Lusera*: băutură alcoolică.

trecut cu picioarele peste apă, n-am auzit încă. Tot ce știu este că într-o zi era s-o pățească urît bietul om, din nimica toată, o întîmplare ce părea vrăjitorie curată, deși nu era la mijloc decît meteahna unui cîrciumar zgîrcit și scrînteala unei muieri.

Pînă să fi venit băiatul lîngă ei, Primo și Mártires vorbiseră despre altceva. Cei doi bărbați se înțeleseseră însă din ochi să lase pe mai tîrziu discuția începută și, zîmbind, Primo îi dădu încuviințarea și se arătă gata să asculte și el povestirea cea nouă, hărăzită lui Odiseo.

— Așadar, spuse *don* Mártires, în Gualeguay trăia pe vremuri un cîrciumar foarte bătrîn care avea la bani că nu mai știa ce să facă cu ei, dar care era un cîrpănos fără pereche.

— Știu, sări cu gura Odiseo. *Don* José Candiotti, prietenul lui Balín.

— Nu. Ăla-i altul. Doar n-a avut numai *don* José cîrciumă aici, în Gualeguay, căci pămîntul ăsta a fost blagoslovit cu agricultori și odinioară și cu oameni care lucrau cu ciocanul și nicovala. Totuși, dacă-mi dați voie, n-am să-i pomenesc numele ; deși omul, după cum spuse, s-a prăpădit, povestea asta nu-i face neam, s-a prăpădit, povestea asta nu-i face cinste.

Cîrciumarul își ținea nevasta în cea mai cumplită mizerie, iar copiii, — noroc că n-avuseseră prea mulți — sătui să tot înghită-n sec, și-au luat într-o bună zi lumea-n cap, pornind care încotro vedea cu ochii.

Îmi amintesc că l-am văzut pe bătrîn mîncînd cojile curățate de la brînza veche și mezelurile ce se stricau stînd în galantar. În sfîrșit mai dădea și bani cu camătă, în schimb la el în prăvălie n-ar fi îngăduit în ruptul capului să-i rămînă cineva dator cu o para. Și neavînd datornici, nu ținea nici catastif de socoteli ; în schimb, în fiecare an își angaja un notar ca să-i întocmească socoteala dărilor de plătit și a cîștigurilor dobîndite. De cîte ori se întîmpla ca vreun mușteriu să nu-i plătească cu bani peșin marfa cumpărată de la el, din prăvălie, bătrînul nu trebuia să se ostenească să-și însemne datoria. Avea o ținere de minte cum, într-adevăr, numai un zgîrcit poate să aibă.

Soga Negra muncea cu ziua ici și colo, ba într-un rînd ajunsese și vizitiu, dar de scăpat de sărăcie n-a scăpat, decît o dată cu moartea. Soga Negra, cum ziceam, îi făcea treabă crîșmarului și bătrînul îl plătea cu marfă din prăvălie, adică îi dădea vin, zarzavaturi și țigări de foi (căci Soga Negra nu părea să consume și altceva). O dată însă, bietul negru a avut nevoie și de o pereche de încălțări, așa că tot ce cîștigase el se duse pe ghete și pe un pachet de țigări din acelea albastre, adică albastru era numai pachetul de cinci bucăți ; dar dacă Soga Negra putea la urma urmelor să trăiască numai cu zarzavaturi, fără vin nu putea cu nici un chip. (Obișnuia să dea pe gît cîteva pahare de vin.) După multă tocmeală, bătrînul s-a învoit să-l păsuiască cu douăzeci de *centavos* cît costa băutura, bani pe care

urma să și-i scoată cu prima ocazie, cînd Soga Negra avea să-i mai facă vreo treabă.

A doua zi însă, seara, bătrînul mîncă niște mezeluri pe jumătate mucegăite și i se făcu rău de la stomac, rău al dracului.

Căzu omul la pat.

La început, stătu cîteva zile cu oblonul tras, dar văzînd că povestea se lungea și că bolea într-una, îi porunci nevesti-si să deschidă iar prăvălia și să aibă ea grijă de toate. Din cămăruța din dos, care era în același timp și odaie de culcare, și magazie, toată ziua țipa la ea, cicălind-o. În loc să meargă spre bine, însă, boala se înrăutăți tot mai mult, așa că pînă la urmă bătrînul își chemă copiii lîngă el, deoarece doctorul zicea că nu mai scapă cu zile.

În vremea asta — poate că nu din reavoință, ce știu eu? — Soga Negra uitase de datorie, folosindu-se cumva de împrejurări. Cunoștea prea bine apucăturile bătrînului și știa că nu însemnase nicăieri banii pe care avea să i-i dea. Și atunci s-o fi gîndit pesemne, în sinea lui, că după atîta zăcere grea la pat, omul n-o să-și mai amintească.

Trecu o lună și cîrciumarul ajunse în asemenea hal că doctorul îl sfătui să cheme preotul. Nevasta și copiii socotiră cu cale să-l aducă și pe notar. Și astfel, împăcîndu-se și cu Dumnezeu și cu dracul, bătrînul se pregăti să închidă ochii. În ultima clipă însă o chemă pe nevastă-sa. Nu mai avea nici o scînteie de viață în el și totuși se zice că i-ar fi șoptit:

— Soga Negra mi-a rămas dator un pol...

— Și pe urmă? întrebă Odiseo.

— Pe urmă, ce? făcu *don* Mártires.

— Ce a făcut... Soga Negra?

Don Mártires rîse în sinea lui și continuă tacticos:

— Nevasta îl plînse și nu-l plînse pe bătrîn, oricum, nu pierdu prea mult timp cu asta. La vreo trei-patru zile după moartea crîșmarului, Soga Negra intră în prăvălia care rămăsese acum în seama femeii și a băiatului mai mic; cine știe, poate că venise omul să-și plătească datoria. Înăuntru mai erau vreo doi-trei oameni care cinsteau cîte un pahar, la tejghea. Și atunci, ce să vezi, se întîmplă un lucru la care nimeni nu s-ar fi așteptat. Nici nu apucă bine Soga Negra să treacă pragul și văduva izbucni așa, tam-nisam, fără nici o rușine, într-un rîs cu atît mai necuviincios cu cît nu trecuse nici o săptămînă de la îngropăciune. De bună seamă că rîsul acela nu era de-a bună, dimpotrivă, dar femeia rîdea în gura mare, fără să se mai poată opri, așa cum rîde omul de sperietură sau de frică, de parcă Soga Negra ar fi fost o stafie nu un creștin al lui Dumnezeu. Mușteriii de la tejghea vor fi gîndit pesemne că femeia își ieșise din minți din pricina durerii pe care i-o pricinuise moartea bărbatului ei. Dar cum rîdea așa, în hohote, fără să se mai poată opri, văduva începu deodată să strige:

— Soga Negra a rămas dator un pol! Soga Negra a rămas dator un pol! Se zice că nimeni pe lume nu se teme mai tare de vrăjitorii negri, așa că lui Soga Negra, cum vă

închipuiţi, nu-i veni de loc la socoteală felul curios în care fusese primit în cîrciumă şi i se amintise de datorie. Oamenii spun că l-ar fi văzut dînd să-şi ia şapca şi să iasă glonţ pe uşă; frica însă parcă-l ţintuise locului.

— Şi pe urmă? întrebă Odiseo.

— Ei, da' nerăbdător mai eşti! Pe urmă, ce?

— Ce-a făcut Soga Negra?

— Soga Negra? şi bătrînul îşi depănă mai departe firul întîmplării adevărate sau ticluite de el. Ştii ce-a făcut?

— Nu.

— Ei bine, a scos frumuşel douăzeci de *centavos*, i-a pus pe tejghea şi a şters-o pe aci încolo. De atunci toată lumea îşi făcuse un obicei să rîdă de el şi încă multă vreme după aceea, cînd ajunsese bătrîn şi nevolnic, pînă şi copiii se ţineau cîrd după el pe uliţă, strigînd: „Soga Negra a rămas dator un pol! Soga Negra a rămas dator un pol!" Iar el, vai de capul lui, sărmanul, îşi ieşea din sărite, şi dacă vedea că degeaba încerca să-i prindă, arunca cu pietre după ei, cu lacrimi în ochi, de furie şi de neputinţă. L-am văzut şi eu o dată într-o împrejurare ca asta şi nu ştiu, poate că mi s-a părut numai, dar tremura, bietul om, ca şi cum s-ar fi temut de sufletul răposatului cîrciumar. Atunci începea să se jure pe toţi sfinţii că-i plătise văduvei cei douăzeci de *centavos*.

Pe măsură ce *don* Mártires îşi depăna povestirea, cei de faţă începuseră să se apropie, unul cîte unul, de colţul unde şedea el, cu Primo şi cu Odiseo, aşa încît pînă la urmă

toate urechile muşteriilor din cîrciumă aşteptau să audă deznodămîntul, deşi toată lumea cunoştea mai mult sau mai puţin, ori auzise ceva despre povestea lui Soga Negra şi a cîrciumarului cîrpănos şi despre păţania cu cei douăzeci de *centavos*.

Mama

Înainte de plecare, Primo a pomenit de bărbatu-meu. Încerca să mă iscodească, dar nu i-am mărturisit decît prea puţin din ce gîndeam eu cu adevărat în sinea mea, şi numai după ce m-am convins că nu-l amestecase şi pe el în socotelile sale. Pe urmă mi-am dat seama că era o părere greşită. Primo nu este omul care să amestece pe cineva în buclucurile iscate de el, şi chiar dacă se gîndeşte s-o tîrască după el pe Angelica, după ce... Angelica de fapt a rămas în afara întregii urzeli.

Ciudat lucru. De ce oare n-o fi avînd Primo nici un părtaş? Eu cred că n-are pe nimeni lîngă el, aşa cum n-am avut nici noi sau alţi colonişti, atunci cînd ar fi trebuit să ne ţinem dîrji, să nu ne lăsăm alungaţi. Ceea ce vrea să facă Primo e o încălcare a legii. Oare şi împotrivirea noastră — dacă ne-ar fi trecut atunci prin minte aşa ceva — ar fi fost tot o încălcare a legii? Primo are nevoie de complici; nu de complici, ci mai curînd de păr-

tași, și nu pentru ce are de gînd să facă la noapte ci pentru... pentru ce? Și noi ar fi trebuit să avem părtași, ca să putem păstra mai departe pămînturile pe care ne așezasem, fără a săvîrși însă greșeala de a urzi un plan de felul celui născocit de Primo, cu toate că și noi am fi nesocotit legea. Dar asta e altceva. Primo însă, ca de obicei, la fel ca toți cei de o seamă cu noi, o să ia totul în piept, de unul singur, și, pînă la urmă, o să se izbească de zidul legii, chiar dacă va reuși să doboare cîțiva dușmani.

Din pricină că-i căşunase bărbatului meu, am pornit-o și noi așa, singuri în lume. Iar dacă am fi rămas totuși pe loc, ar fi însemnat să ținem piept tot așa singuri forței care se străduia să ne scoată afară din casă, pe drumuri. Singurătatea lui Primo, din noaptea asta, seamănă foarte mult cu singurătatea de care eram și noi covîrșiți acum șase ani și cu singurătatea tuturor celor care, ca și noi, și-au părăsit miriștile pentru ca să le rămînă oasele cine știe pe unde. Ei, uite, tocmai aici e buba, și de aceea spun, *don* Olegario pusese degetul pe rană. El cunoștea mai bine decît oricine singurătatea asta care-i risipise pe oamenii noștri și-i făcuse să se arunce în luptă, slabi și răscoliți de mînie, împotriva unui dușman oțelit, dușman care nu se putea pînă la urmă să nu-i nimicească. *Don* Olegario cunoștea nevoile noastre și știa care li-e leacul cel temeinic și adevărat — nu cum era ceaiul pe care-l împărțeau soldații sinistraților — leacul menit să ne scape de-a pururi de primejdia inundației și de orice altă primejdie pe care n-o putem înfrunta și nici birui cu propriile noastre mijloace. El zicea că nimeni n-ar trebui să stăpînească nici o bucată de pămînt mai mult decît e în stare să muncească. Așa stînd lucrurile, n-ar mai avea cine să-i gonească pe oameni de pe ogorul lor, pentru că nimeni n-ar dori să-și ia de bună voie lumea-n cap.

— Și ce mare scofală crezi că s-ar face așa? l-a întrebat atunci tovarășul lui mai tînăr. În nici un caz n-ar fi raiul pe pămînt, fiindcă în felul ăsta fiecare ar fi nevoit să muncească din răsputeri, și dacă s-ar întîmpla să vină niscaiva ani proști, țăranii, ajunși stăpîni, fiecare pe bucata lui de pămînt și pe toate celelalte, ar trebui să lupte singuri cu necazurile. Eu aș spune mai mult: poate că într-o bună zi chiar țăranii, văzînd că singuri produc puțin și nu se aleg cu cine știe ce cîștig, se vor hotărî ei înșiși să-și împreune ogoarele într-un ogor mare, pe care să-l stăpînească cu toții și să-l muncească în comun, spre a putea scoate un cîștig cît mai mare. Vă dați seama deci că aici nu-i vorba de ceva care, de vreme ce a ieșit bine, va rămîne așa pentru totdeauna, ci despre un lucru care, chiar cînd va fi împlinit, va trebui dus mai departe, prin muncă, cu sudoarea frunții și chiar plătit cu sînge.

Mie-mi plăcea ce spunea el, că nimic nu pică din cer, și că oamenii trebuie să-și cîștige singuri drepturile, prin strădaniile lor,

umăr la umăr cu ceilalţi. Îmi plăcea de asemeni că nici *don* Olegario, nici tovarăşul lui mai tînăr nu făgăduiau nimic, ci ne îndemnau doar să facem un lucru pe care fiecare în parte trebuia să şi-l făgăduiască sieşi şi să-l dobîndească cu mijloace proprii.

Îmi dau seama acum de ce Primo n-o să ajungă la nici un căpătîi ; şi-mi dau seama şi de ce dădeam greş noi atunci cînd ne-au luat pămîntul, fie că rămîneam pe loc, fie că plecam. Oamenii nevoiaşi se află şi azi, aşa cum s-au aflat întotdeauna, între ciocan şi nicovală, încît din capul locului par sortiţi a suferi numai înfrîngeri, ori încotro s-ar îndrepta. Zic par, pentru că le mai rămîne calea arătată de *don* Olegario şi tovarăşul lui.

Am tăcut aşadar, fiindcă ştiam dinainte tot ce putea să-mi spună Primo despre bărbatu-meu. Mi-a vorbit despre patima ticăloasă a băuturii, despre nenoroc, despre sărăcia şi necazul care se ţin pas cu pas după om, ca nişte fiare hămesite, dar eu ştiam că toate pacostele astea aduceau după ele o năpastă de mii de ori mai crîncenă şi mai înfricoşătoare. Împotriva ei oamenii noştri au luptat întotdeauna orbeşte, cu deznădejde, dar cu puteri neîndestulătoare. Unii dintre ei, chiar fără să-şi dea seama, n-au făcut decît să lovească în tovarăşii lor ; alţii, crezînd că se apără, se lasă folosiţi drept scut de către duşmanul cel mare, punîndu-l la adăpost de focul deschis împotrivă-i de fraţii lor. Bărbatu-meu este, ca şi Primo de altfel, un soldat răzleţ, lăsat în voia soartei, în mijlocul unei bătălii fără nici un

sens. De aici ni se trage tot ce avem de îndurat.

Primo are inimă largă. Ştiu că l-a tot ajutat adesea pe bărbatu-meu, ba într-un rînd chiar i-a găsit şi de lucru. Probabil că tăcerea mea i-a dat de gîndit.

— Dumneata eşti o femeie tare inimoasă, mi-a spus în cele din urmă ; ai răbdat ce ai răbdat şi totuşi ai rămas lîngă el ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Nu uita, i-am amintit eu, că am un copil.

Adevărul e însă că nu i-am mărturisit tot ce gîndeam. Nu i-am spus bunăoară — pentru că nu mi-am găsit cuvintele potrivite — că-i rămăsesem credincioasă bărbatului meu nu numai pentru că aveam un copil de la el, ci pentru că încetul cu încetul începusem să mă luminez şi ajunsesem să-mi dau seama că el şi cu mine nu eram numai bărbat şi femeie, ci totodată eram înfrăţiţi într-o luptă ce nu se iscase încă, o luptă care tocmai se pregătea şi de ai cărei sorţi de izbîndă *don* Olegario nu se-ndoia nici o clipă. Ştiu prea bine că şi eu şi el am tot dat îndărăt pînă am ajuns în mizeria în care ne zbatem acum, aproape surghiuniţi aici, pe pămînturile albe ce seamănă leit cu cumplita lor sărăcie, cu oamenii statorniciţi în partea locului. Mai jos decît starea în care ne aflăm acum nu cred că mai putem coborî, nici măcar un pas, decît doar dacă vrem să ne înfundăm în moarte. Dar cîţi paşi am avea oare de făcut dacă am dori să mergem înainte ? Cine ştie ? Poate că toţi, toţi paşii care se pot face într-o viaţă de om. Cîţi

don Olegario n-or să se ridice de-a lungul acestui drum? Dacă eu, care nu-s decît o biată femeie, n-am dat uitării cuvintele lui, dimpotrivă, pe zi ce trece parcă mi le lămuresc mai bine, și sporesc din ce în ce, ca și cum ar avea darul să se înmulțească, plămădind noi adevăruri, atunci ce-o să se întîmple cu aceia pe care îi va duce mintea mai mult decît pe mine, pentru a le da în vileag, dar mai ales pentru a le înfăptui?

— Bărbatul dumitale, mi-a spus el, nu și-a vîndut carnetul de alegător.

Credea pesemne că n-am știut să prețuiesc cum se cuvine purtarea bărbatului meu. De aceea s-a arătat mirat și s-a luminat la față cînd i-am răspuns:

— Vezi că tot a mai rămas ceva bun în el.

Nici nu bănuia măcar cît eram de mișcată de faptul că încerca să mă mîngîie, așa cum o făcuse, spunîndu-mi un lucru care să fie spre cinstea bărbatului meu și nu căutînd să-l dezvinovățească, sau amăgindu-mă cu cine știe ce minciună, rostită numai din milă. Dacă n-aș fi gîndit așa, cuvintele lui nu mi-ar fi adus nici o mîngîiere, pentru că la noi în mahala sînt doar atîtea femei care se țin chiar ele de capul bărbaților lor să-și vîndă carnetul, numai ca să încropească ceva bani în timpul alegerilor, să aibă de cheltuială, fie pentru masă, fie pentru distracții, ceea ce, dinspre partea mea, e cam același lucru. Și-o fi dînd oare seama Primo ce fel de femeie sînt eu? Dar eu însămi voi fi știind oare? Mai degrabă îmi vine a crede că s-a obișnuit să mă privească așa,

ca un copil, așteptîndu-se poate să găsească la mine tot ceea ce viața nu i-a hărăzit, lipsindu-l de mîngîierile unei mame. De asta, se vede, a socotit că n-are rost să mă înșele și a căutat la bărbatu-meu ceva care să-i facă cinste, cum era faptul că nu-și vînduse carnetul de alegător, ca să-l înalțe în ochii mei și să cumpănească astfel bețiile lui ce se țineau lanț, de cîteva zile, și nevolnicia de care dădea dovadă în lupta cu viața. El știe că, la urma urmei, n-am prea multe motive — ca să nu zic chiar nici unul — să fiu mîndră de bărbatu-meu. Și-o fi dat seama oare că pentru mine hotărîrea lui de a nu-și vinde carnetul ar putea fi prilej de mîndrie? Cuvintele lui Primo m-au făcut să mă gîndesc la posibilitatea asta, să cîntăresc în minte calitatea mea de soție și să socotesc în ce fel femeile se pot mîndri cu bărbații lor.

Odiseo

— Așa, încheie *don* Mártires, cătînd spre copilul care rămăsese cu ochii la el, acum știi povestea lui Soga Negra. Cealaltă, cu cîinele care a trecut cu piciorul peste apă, — deși cred că-i mai degrabă o scornire — o să ți-o spun altă dată. Acum du-te de mănîncă zaharicalele afară.

Mușteriii, care se strînseseră roată în jurul lor, pricepură unde voia să bată bătrînul și

se îndepărtară. Primo și *don* Mártires rămaseră astfel singuri, în cel mai întunecat ungher din cîrciumă, lîngă tejghea, cu paharele de *lusera* în față. *Don* Mártires căută să înnoade firul vorbei de unde-l părăsise mai înainte.

— Va să zică ai auzit ce mi s-a întîmplat la Sexto ?

— La început nici nu mi-a venit să cred.

— Ascultă, Primo, cînd mi-a ajuns la ureche că secătura s-ar fi arătat pe aici, îți spun drept m-a apucat o poftă turbată să i-o plătesc, pentru că să știi că deși am fost analfabet și de mamă și de tată — cum zicea unul, pe care l-am cunoscut în Paysandú, vrînd să spună că n-a avut parte nici de părinți și nici de învățătură, — oamenii au știut întotdeauna să-mi poarte respectul.

— Lasă, *don* Mártires, c-au fost niște nemernici.

— Da, dar într-un fel, să știi că mi-au făcut un bine. Nu mai rămăsese țipenie de om pe moșie, nu mai erau nici venetici, nici altă lume proaspăt așezată în partea locului, care să aibă nevoie de mine. Aici, în schimb, vine ba unul, ba altul dintre cei ce și-au părăsit pămînturile, și-mi cer să le înfirip o căscioară, pe pămînturile astea albe, unde nici măcar mărăcinii nu se prăsesc.

— Nu ți-am spus eu că, atunci cînd te-am văzut pe-aici, m-am întrebat numaidecît ce s-o fi întîmplat cu alergările de cai ? Ha, ha ! Că, de, ai condus ceva curse de cai la viața dumitale, cît ai fost arbitru, nu ? Unde mai găsești arbitru ca dumneata, *don* Mártires ?

— Eh, acum mi s-a slăbit vederea și nici nu-mi mai arde, drept să-ți spun, de asemenea distracții. Dar tot mă mai descurc, la o adică, cu paie și cu tablă. Și cum ziceam, pînă la urmă m-au alungat și pe mine. Și știi de ce ? Ei nu mi-au spus nimic, dar i-am dibuit eu bine. Că doară de ce le-o fi stat în gît palma aceea de pămînt pe care mi-o dăduse moșierul cel bătrîn ? Întreabă-mă să te-ntreb. Numai că, vezi, dumnealor nu mai voiau să rămînă nici urmă de colonist. Ori, din moment ce-i mătrășeau pe ei, nu era să mă lase pe mine acolo, de sămînță, ca mărturie a vremurilor de odinioară, cînd pe moșie se ridicau mereu alte colibe, de-ți era mai mare dragul să le privești, iar oamenii umblau care mai de care după mine, de nu mai pridideam cu lucrul, încît pînă la urmă a trebuit să-mi tocmesc ajutoare.

Ei bine, am văzut cu ochii mei cum erau culcate la pămînt colibele pe care le ridicasem eu, cu nu știu cîți ani în urmă. De aceea m-au și gonit de acolo, pentru că nu mă lăsa inima să dărîm bunătate de case, ca să aibă loc vitele să pască, așa cum făceau ei. (Pe mine să mă pună să car cărămizi și să durez pereți, dar să nu-mi ceară să dau foc — da, domnule, așa cum îți spun, să dau foc — la o casă care se clădește cu atîta osteneală ; și asta, precum știi, nu pentru a ridica în acel loc ceva mai acătării, ci pentru ca să nu cadă în paragină colibele și să nu mai rămînă nimic de pe urma oamenilor care trăiseră pe pămîntul acela, îl munciseră și-și puseseră capul

să se odihnească acolo, pe locul unde acuma cresc mărăcinii şi scaieţii.)

Eu nu eram colonist şi deci nu le ţineam zălogit nici măcar jumătate de hectar, dar era ca şi cum aş fi fost, da, Primo, ca şi cum aş fi fost şi eu colonist. După ce n-a mai rămas picior de om prin partea locului, au trimis după mine, să mă cheme la moşier. Cică ar fi avut ceva treabă pentru mine. Ei, ştii care era treaba asta ? Ha ! Să dărîm toate colibele părăsite de pe coşcogea moşia. Ei, ce zici, îţi place ? Ziceau că mă ţin pe casă şi pe masă şi-mi dau şi jumătate din foile de tablă pe care le-aş fi scos întregi. Ştii tu ce însemna asta ? Să stric, să fărîm tot ce durasem cu mîna mea. Toate colibele acelea în care mă obişnuisem să văd sălăşluind oameni ca mine.

Nu, le-am spus eu. Eu mă pricep doar să clădesc, dar pînă la vîrsta asta încă n-am învăţat să dărîm pentru ca să se poată ghiftui bogătaşii (spre norocul meu puseseră un arendaş să stea de vorbă cu mine). Acum însă mă întreb dacă n-ar trebui să mă căiesc, căci ştii ce-au făcut îndrăciţii ? Au dat foc la toate colibele !

— Am auzit, zise Primo.

— Şi cum treaba asta o făceau noaptea, era cît p-aci să pună foc şi la coliba mea, să ard de viu înăuntru. M-au scăpat cîinii.

Odiseo asculta din uşă, ca şi cum ar fi urmărit nu înţelesul cuvintelor lui *don* Mártires, ci efectul pe care-l aveau asupra lui Primo vorbele ce picurau agale, rumegate pe-ndelete,

ca şi cum fiecare dintre ele ar fi trebuit să rămînă o rană deschisă, în minte.

(Timp de vreo douăzeci de ani, *don* Mártires fusese cel mai renumit arbitru de curse din partea locului. Mărunţel de stat, vioi şi cinstit din fire, se bucurase întotdeauna de stima tuturor, atît pentru nepărtinirea de care dădea dovadă atunci cînd stabilea rezultatele alergărilor de cai, cît şi pentru trăinicia şi aspectul îmbietor al colibelor pe care le clădea, ca un adevărat meşter. În mîinile lui, deşi cu trecerea anilor i se crăpaseră şi i se bătătoriseră, paiul grînelor [1] se făcea ca mătasea. Degetele lui scurte, pe jumătate înţepenite, mai păstrau, sau, mai bine zis, căutau încă să se adapteze formei pe care trebuiau s-o dea mănunchiului de paie şi apucau orice lucru — în afară de pachetul de cărţi de joc, de femeie sau de paharul plin — într-un anumit fel, ca şi cum ar fi vrut parcă să-l rotunjească, să nu lase vreo margine strîmbă sau colţuroasă. De aceea, aşa înăsprite cum erau, mîinile lui parcă tot ar fi vrut să dezmierde. Fusese, de cînd se ştia pe lume, sărac — chiar şi atunci cînd îşi tocmise ajutoare, — şi „analfabet de tată şi de mamă" ; ştiuse totuşi, la vremea lui, să se facă respectat de oameni, a căror încredere izbutise s-o cîştige. Acum însă, îşi tîrîia picioarele, de colo, colo, prin coclaurile Gualeguayului, vorbind singur, şi adesea îl ve-

[1] Folosit la chirpiciul din care se fac colibele.

deai, pe-nserat, bîndu-şi paharul de *lusera*, prin cîte un colţ întunecos de cîrciumă.

Odiseo se gîndea poate la efectul cuvintelor pe care le rostea bătrînul, asupra lui Primo, şi la faptul că *don* Mártires nu era o tovărăşie prea potrivită pentru el; în seara aceea însă, nu ştia cum, dar Primo nu semăna cu cel pe care-l cunoştea băiatul.

— Frumos ar fi să mă pot întoarce cîndva, suspină bătrînul, şi s-o pot lua de la început.

— Frumos ar fi, încuviinţă Primo, care de fapt se gîndea la altceva, îngînîndu-l pe *don* Mártires, să începi chiar de acum să le iei, adică, îndărăt, măcar ceva din ce-au furat.

— Va să zică îl cunoşti pe Artaza? întrebă *don* Mártires.

Primo reuşi cu greu să-şi ascundă o tresărire faţă de bătrîn, nu însă şi faţă de Odiseo, care nu-l slăbea din ochi.

— Pe Artaza, nu ştii, „*aviador*"-ul lui Estévez, adăugă bătrînul.

— A lui Estévez?

— Vreau să zic acela care s-a cuibărit în cîrciuma lui Estévez.

— Şi, mă rog, de ce trebuie neapărat să-l cunosc?

— Nu spune nimeni că trebuie să-l cunoşti. Uite-l colo. Acela care ţine „banca".

— Dacă ar fi numai „banca"...

— Era şi el acolo, venise împreună cu alţii să supravegheze pîrjolul.

— Care pîrjol?

— Acela despre care vorbeam adineauri.

— Ah, da. Focul de la Sexto. Nu mai spune!

— Poţi să mă crezi pe cuvînt.

— Vezi? zise Primo, întorcîndu-se iar la gîndurile ce-l frămîntau. Acum îl folosesc la stors lumea de bani. Pe cît se pare, ăsta nu se bagă decît dacă-i vorba de o murdărie. Atunci au pus foc de-au ars toate colibele din Sexto; acum jupoaie oamenii la cărţi... Mă întrebi dacă-l cunosc? Află că da, îl cunosc, şi încă mai demult, şi dacă-mi aduc bine aminte, am o răfuială cu el. Acum c-ai pomenit de pîrjolul de la Sexto, parcă mi s-a luminat ceva în minte... Prostii...

— Şi aşa, continuă *don* Mártires, cum îţi spuneam. Artaza ăsta era cel mai îndrăcit dintre toţi. Şedea călare, mă rog, şi de-acolo, din şa, îi mîna pe ceilalţi să-mi dea foc la casă. Noroc că aveam în curte doi dulăi şi o corcitură de cîine lup. Cînd i-am auzit lătrînd şi dîndu-se la om, furioşi, am ieşit afară. Cînd m-au văzut înarmat, călăii cu focul s-au oprit locului, iar Artaza, de colo, de sus, le tot dădea ghies să aprindă focul; nici mai mult nici mai puţin. Uite, pe legea mea, dacă i-ar fi făcut hatîrul, unul n-ar mai fi scăpat viu!

— Ştii ceva, *don* Mártires? zise Primo. Grozav aş fi vrut să fiu şi eu acolo, cu dumneata, în noaptea aceea. Ar fi fost o ocazie, nu? adăugă el, învîlvorat de un gînd ascuns, ce părea că tocmai atunci îi fulgerase prin minte.

— Ce ocazie? întrebă bătrînul.

— O ocazie... zic... pentru mine, să fi fost şi eu atunci, noaptea, cu dumneata, în colibă.

Şi chiar puteam să fiu dacă nu m-aş fi tocmit paznic la vite... Şi atunci Artaza... n-ar mai face azi pe „crupierul".

Mama

Bărbatul meu!

Odiseo

Căci aşa s-au înfiripat peripeţiile acelei dramatice nopţi, sau cel puţin astea sînt datele obiective. E de la sine înţeles că originea acestor întîmplări culminante e mai veche, dar cine ar putea oare stabili — dacă nu îndepărtata lor înlănţuire care, împletindu-se cu drama încă neînchegată a omului, se pierde în negura trecutului — cel puţin punctul de plecare propriu-zis? În orice caz, originea lor îndepărtată nu are probabil o semnificaţie sau o importanţă mai mare decît e nevoie, pentru ca evenimentele astea să nu pară accidentale şi insignifiante. O cauză imediată ar putea fi desigur întrevederea dintre Primo şi Angelica, pe care noi o cunoaştem numai în parte. Ştiam doar că Primo a plecat de la ea, cu paşi apăsaţi, aşa cum l-a văzut Odiseo, cînd s-a întîlnit cu el. Pentru copil însă, — şi asta e ceea ce ne interesează pe noi — totul pare să fi început o dată cu schimbarea ciudată ce s-a petrecut cu Primo, în momentul cînd a ajuns lîngă el. Socotim totuşi necesar să insistăm asupra faptului că din clipa aceea Primo a devenit pentru el un obiect de stăruitoare şi amănunţită observaţie care s-a transformat mai apoi în suspiciune. Dovadă e faptul că Odiseo rămase mai departe la cîrciuma jupînului basc, afară, pe prispă, şi după ce îşi luă în primire caramelele şi turta dulce şi stătu acolo tot timpul, fără să-i pese de stăruinţele prietenilor săi, care-l tot îndemnau să meargă cu ei la sălciile unde mai aveau nişte resturi de friptură, ceva plăcinte, pesmeţi şi vin. Prin nu ştiu ce atracţie misterioasă, patetică şi fatală, Primo devenise dintr-o dată, în ochii lui Odiseo, un lucru mai important decît toate celelalte, iar cît priveşte bunătăţile dosite, prin răchitele de pe mal, Odiseo putea foarte bine să se dispenseze de ele, ca să nu mai punem la socoteală faptul că turta dulce şi acadelele căpătate aveau să-i ţină de foame, încă vreo cîteva ceasuri.

Don Mártires, în schimb, nu avusese cîtuşi de puţin impresia că s-ar petrece ceva neobişnuit, şi fără să vrea sau să-şi dea seama, ajunsese să joace cu cea mai mare aplicaţie rolul pe care i-l hărăzise Primo, în planurile lui. Nici nu era de mirare c-a făcut-o: *don* Mártires se afla în acea perioadă a vieţii în care suspiciunile zac toropite, ca să spunem aşa, într-un colţişor ascuns al inimii lor brave dar obosite de bătrîneţe, în care mai curînd putea înflori curajul decît neîncrederea sau teama. În primul rînd *don* Mártires începuse prin a

povesti o întîmplare (aceea cu pîrjolul) menită să încurajeze aceste planuri ; ca mai apoi să contribuie din nou la realizarea lor, primind invitaţia lui Primo de a mai cinsti un păhăruţ, dar nu în dugheana jupînului basc, ci la Estévez, unde Artaza mînuia cărţile de joc.

Povestea bătrînului îi oferea lui Primo un fel de argument moral sau o justificare pentru una din acţiunile esenţiale, cuprinse în „planul" său, şi pe care urma s-o improvizeze la faţa locului. Mai mult chiar, Primo se folosi şi de prezenţa efectivă a lui *don* Mártires, poftindu-l să-l însoţească.

Pe cît se părea, totul mergea ca pe roate. În ultimă instanţă însă, ceva trebuia să dea greş, sau mai exact, interveni un lucru de care Primo nu ţinuse seamă în socotelile lui, un lucru mărunt, ca să nu spunem inexistent pentru el : rudimentara dar ascuţita şi iscoditoarea inteligenţă a copilului. Nici o clipă măcar Primo nu se simţise observat şi mai apoi supravegheat de către Odiseo, aşa cum am arătat mai înainte. Printre altele, fiind el însuşi un copil, — aşa cum îl vedea Mama — şi deci incapabil să-şi dea seama că un pui de om de seama lui Odiseo ar putea să observe lucrurile, aşa cum făcea el, nu i-a trecut prin minte aşa ceva, nici chiar cînd a băgat de seamă că Odiseo se luase după ei, atunci cînd o porniseră spre cîrciuma lui Estévez. *Don* Mártires n-a remarcat nimic.

La vîrsta lui, la care conta nu atît numărul anilor trăiţi, cît toată viaţa aceea cu neputinţă de zugrăvit (o viaţă alcătuită dintr-o neîntreruptă înşiruire de elementare, apăsătoare greutăţi), îi era de ajuns un singur interlocutor, cineva care să asculte povestea experienţelor lui oarbe, poveste care, prin obiectivitatea ei ingenuă, gratuită şi sugestivă, avea un efect similar cu acela al unui spectacol de teatru. În veşnica lui căutare de interlocutori, (ca un actor în căutarea unui mod de exprimare a sentimentelor), de multe ori lui *don* Mártires i se întîmpla, cu toată inocenţa, nici măcar să nu ştie cu cine vorbeşte, după cum de asemeni nici nu i-ar fi dat prin gînd că spusele lui ar putea servi unor scopuri nebănuite şi imprevizibile. Aşadar, copilul şi bătrînul, care puteau foarte bine întruchipa primii paşi şi sfîrşitul vieţii celui de-al treilea, adică a lui Primo, se străduiau, fiecare în parte, fără să ştie, să contribuie unul la eşecul, altul la reuşita planului pe care mama îl socotea condamnabil, din punct de vedere social, în numele dreptei judecăţi.

Nu era nici 10 seara cînd ieşiră cîteşitrei din dugheana cîrciumarului basc. Primo continuă conversaţia pe care o angajase cu bătrînul, fără să-şi întrerupă şirul vorbelor, nici chiar atunci cînd avu de plătit consumaţia. Nici acest amănunt nu-i scăpă lui Odiseo.

— Ce-ai zice, *don* Mártires, dacă am da o raită pe la Estévez ? întrebă Primo.

— Cum pofteşti, Primo, dar ştii că eu cu cărţile nu...

— Nici eu, *don* Mártires, dar aş vrea să văd ce mutră o să facă...

Pentru moment, *don* Mártires nu dădu nici o importanţă faptului că Primo îşi lăsase fraza

neterminată. Abia mai tîrziu, povestind incidentul, își aduse aminte de lucrul acesta, așa cum își aminti și de alte cuvinte sau fraze ale lui Primo, care dintr-o dată i se părură curioase. (Chiar dacă și-ar fi dat atunci seama de asta, însă, spunea *don* Mártires, cine știe dacă ar fi reușit să împiedice desfășurarea lucrurilor ce se întîmplaseră ; în orice caz nu l-ar fi lăsat pe Odiseo să se țină după ei.)

Odiseo mergea după ei, mîncînd din figurile de turtă dulce. În vreme ce mușca dintr-un elefant, în mîna dreaptă își aștepta rîndul o drăgălașă broscuță cu labele lăbărțate, iar cînd, în sfîrșit, se îndură să-și plece o clipă ochii pironiți în ceafa lui Primo și a lui *don* Mártires, își alese din pungă un *guanaco*[1] auriu. Mai avea și-n buzunar cîteva caramele de rezervă. *Don* Mártires și Primo mergeau vorbind tacticos, așa că Odiseo putea în același timp să se ospăteze în voie, să-și aleagă figurile de animale care-i plăceau mai mult, și să-i țină sub observație pe cei doi bărbați. Putea de asemeni, atent cum era la ei, să-și dea seama că unul era bătrîn și celălalt tînăr, nu pentru că i-ar fi știut mai dinainte, ci numai privindu-le spinările. Cam astea erau lucrurile ce-l preocupară pe băiat în cele zece minute cîte avură de mers pe drum, de la o cîrciumă la alta, astea și încă ceva, faptul că cei doi umblau probabil așa agale, nu atît din pricina vîrstei înaintate a lui *don* Mártires, ci mai

[1] *Guanaco* : animal sălbatic din Anzii meridionali.

ales pentru că Primo, deși tînăr, nu părea să fie de loc grăbit, sau cel puțin așa voia să facă impresia.

Mama

Astăzi de dimineață, și eu și Odiseo ne-am sculat cam în același timp. M-am trezit tocmai cînd își punea zdreanța aceea de cămășuță și pantalonașii care au ajuns în așa hal, încît trebuie neapărat să-i fac alții. În vreme ce el zăbovea la fîntînă, am aprins focul și am fiert niște *mate*. L-am lăsat în bucătărie, m-am dus pînă afară și apoi m-am spălat pe față. Nu m-am mai pieptănat. Am mîncat amîndoi ceva și eu am început să spăl, în timp ce el s-a pornit să clădească veșnicele lui turnuri de clisă. După aceea, el a plecat de acasă și, cam tot atunci, am văzut căruța brutarului, ducîndu-se încolo și apoi întorcîndu-se, iar la prînz am îmbucat niște friptură rece pe care mi-a adus-o ieri Angelica. Azi cred că Odiseo nu s-a mai dus la regiment. Zilele astea mîncarea prisosește pentru toată lumea, pe pămînturile albe, tot așa ca și acum șapte ani cînd am sosit noi aici, într-o duminică. Pe urmă au trecut pe la mine Angelica și Primo. După amiază n-am putut închide ochii, tot gîndindu-mă la Angelica, ca mai încolo să mă pomenesc și cu Primo, cu planul acela smintit de a...

În sfîrşit, spre seară am băut iarăşi o ceaşcă de *mate*, iar acum mă bate gîndul că nici în noaptea asta bărbatu-meu n-o să dea pe acasă ; sîntem doar în toiul alegerilor şi ştie că avem ce mînca. La urma urmelor, a mai trecut o zi ca toate celelalte, atîta doar c-a fost duminică azi şi că am mîncat carne friptă. N-ar strica să fac focul, pentru că Odiseo trebuie să pice şi el, din clipă în clipă, şi vreau să am apă caldă la îndemînă. Mi-a mai rămas nişte friptură şi i-am pus deoparte şi două plăcinte, să le mănînce înainte de culcare. N-aş crede ca bărbatu-meu să vină acasă nici mai tîrziu, aşa cum îi e obiceiul. Am auzit că în dugheana jupînului basc e atîta lume, că nu mai încape înăuntru, iar la Estévez o fi... La Estévez ! Dar nu : la ora aceea Odiseo o să fie acasă.

Bărbatul meu.

Primo, cu ale lui, m-a făcut să mă gîndesc la el...

Ce s-ar fi întîmplat oare cu omul meu dacă ar fi fost acasă în după-amiaza aceea cînd au venit la noi *don* Olegario şi tînărul cu ochelari ? I-am povestit totul, nu ştiu însă dacă m-am priceput să-i spun chiar aşa fiecare lucru întocmai cum s-a petrecut. Pe urmă am tăcut şi acum stau şi mă gîndesc ce trist e pentru o femeie să nu se mai poată mîndri cu bărbatul ei. E curios, dar acum ar putea tot atît de bine să-mi fie şi frate, pentru mine e acelaşi lucru.

La ce răspîntie a vieţii mă aflu oare acum ? Încotro m-or duce oare gîndurile astea care-mi încolţesc în minte, fără-ncetare, şi nu-mi dau

pace, se ţin pas cu pas după mine şi mă hărţuiesc clipă de clipă ?

Mă simt aşa ca şi cum aş fi luat o hotărîre, sau ca şi cum s-ar fi petrecut în mine o schimbare adîncă, dar nu-mi dau seama care e hotărîrea sau schimbarea asta. Probabil socoteam înainte că lucrul cel mai bun pe care-l am de făcut e să îndur totul şi să mă resemnez, aşa cum am auzit spunîndu-se mereu, pretutindeni. Pînă şi Primo crede că sînt o femeie resemnată.

De cîte ori văd însă oameni resemnaţi şi îndurători, mă simt altfel decît ei şi-mi dau seama că nu sînt şi n-am să fiu niciodată aşa cum crede Primo.

L-am cunoscut pe bărbatu-meu în vremuri destul de grele, dar pe atunci erau alte neajunsuri la mijloc. Eram încă o copilă cînd am rămas orfană, iar răposaţii mei părinţi fuseseră nevoiţi să renunţe, după cum glăsuia contractul, la cele şaptezeci de hectare pe care le lucraseră în ultimii cinci ani. Stăpînii pămîntului mi-au îngăduit atunci să mă bag slujnică la cîrciuma de pe moşie. Dar fiindcă intrasem în serviciu, bruma de avere care ne mai rămăsese, adică uneltele de plugărie şi o cireadă de vite, a încăput în mîna celor doi fraţi ai mei. Cu banii pe care i-au luat din vînzarea moştenirii, au plecat mai departe amîndoi, în sud, după ce mai întîi au avut grijă să lase la moşie, pe numele meu, fără să-mi spună însă nimic, două sute de *pesos* care trebuiau să-mi fie puşi la îndemînă în cazul cînd aş fi plecat aiurea sau m-aş fi măritat.

Odiseo

Cînd cei trei ajunseră la cîrciuma lui Estévez, afară se întuneca de tot, atît cît se poate întuneca pe meleagurile acelea, la jumătatea lui martie și la ora cînd nimic nu învăluie scînteierea stelelor ce strălucesc din plin. Așa cum se întîmplă întotdeauna în toiul unei partide de cărți, nimeni dintre jucători nu observă sosirea noilor mușterii, adică — după cum reieșea din procesul-verbal întocmit de poliție — nici unul din cei care stăteau în jurul biliardului transformat în masă pentru joc de cărți nu putu să spună, nici măcar cu aproximație, cînd anume intraseră în joc Primo, *don* Mártires și Odiseo. Unii își aminteau cel mult că nu-i zăriseră printre cei de față atunci cînd partida fusese întreruptă pentru cîteva clipe, ca să se aprindă lampa care fusese apoi atîrnată deasupra mesei. După cum se știe însă, lampa ardea mai demult, înainte ca jucătorii să fi avut nevoie de lumină ca să-și vadă cărțile. Artaza nu putea, bineînțeles, să declare așa ceva, însă *don* Mártires susținea că acesta nu dăduse nici un semn că i-ar fi observat; cel puțin pe Primo părea că nici nu-l cunoaște măcar.

— Pe mine, ce-i drept, m-a salutat, spunea el, a moțăit ușor din cap, dar asta după ce trecuse o jumătate de ceas, ba chiar mai bine, de cînd sosisem acolo. Abia „acum" îmi dau seama, judecînd după cele ce s-au întîmplat, că nici Primo nu-l cunoștea. „Acum", zic, deoarece pentru moment scăpasem din vedere că Primo îmi mărturisise cu puțin înainte că l-ar fi cunoscut sau că-și amintea de el atunci cînd i-am istorisit tărășenia cu colibele părăsite din Sexto, ba chiar îmi spunea c-ar avea cu el o răfuială.

— Dar dumneata ce crezi, îl cunoștea sau nu? îl întrebă comisarul.

— „Acum", și bătrînul apăsă din nou pe cuvîntul acum, de parcă el ar fi chezășuit rezultatul anchetei, și deci și autenticitatea și temeinicia declarației sale, „acum" cred că nu. Cred că nici Primo nu-l cunoștea pe Artaza, nici Artaza pe Primo. Bănuiesc însă că unul fiind din cale-afară de îndrăzneț iar celălalt din cale-afară de laș nu se poate să nu se fi recunoscut sau să nu se fi ghicit unul pe altul. Primo, cel puțin, știa de la mine ce fel de pramatie era Artaza.

— Va să zică nu se cunoșteau, trase concluzia comisarul. Dacă-i așa, cum explici dumneata cele întîmplate?

— Vedeți, spuse *don* Mártires, povestea cu copilul a fost doar un accident.

— Da, știu, dar aceea cu Artaza, nu.

— Cu Artaza?

— Da, cu Artaza, insistă comisarul, care nu-şi pierduse încă cu totul răbdarea.

— Uitaţi ce este, rosti *don* Mártires, după o pauză pe care, sub pretextul de a-şi aprinde o ţigară, a folosit-o ca să chibzuiască, dacă mă gîndesc mai bine, începutul a fost destul de curios. În primul rînd, mi se pare curios faptul că Primo a venit să stea de vorbă cu mine acolo, la cîrciumarul basc, şi c-a ţinut să-mi facă cinste. Nu fiindcă Primo n-ar fi avut şi altădată asemenea atenţii şi n-ar fi fost de felul lui un om darnic, însă gîndiţi-vă şi dumneavoastră : eu sînt om bătrîn şi chiar dacă am o experienţă bogată, în acelaşi timp port în suflet şi multă amărăciune, ca orice creştin nevoiaş care ar fi apucat să trăiască aşa, ca mine, atîţia ani. El — un tinerel, abia dacă poţi să-l numeşti bărbat. Şi atunci vă întreb, ce interes putea să-l apropie de mine ? Ei, uite, aci e-aci : de cînd m-am întîlnit cu el la cîrciumă şi de cînd a avut loc incidentul — e vorba de primul dintre ele — să tot fi trecut vreo trei ceasuri ; şi în tot acest timp Primo nu s-a mişcat de lîngă mine şi cred că nici n-a vorbit cu nimeni altcineva decît doar cu băiatul. După mine, încheie el, vorbind răspicat şi cu un fel de mîndrie, Primo căuta ceva, nu ştiu ce, însă în orice caz un lucru frumos şi nu aşa de groaznic cum a fost cel din noaptea aceea.

— Aha ! Şi ce crezi dumneata că o fi căutat ? Bani ?

— Nu, spuse *don* Mártires, nu m-aţi înţeles.

Mă îndoiesc însă că m-aş deosebi chiar atît de mult cum mi se pare de celelalte femei care s-au resemnat. Ce pot şti eu din ce gîndesc ele în sinea lor ? Le văd îndurînd zi de zi aceleaşi necazuri pe care le rabd şi eu ; şi ele ar fi tot atît de îndreptăţite să spună despre mine că sînt o fiinţă resemnată, o biată femeie care habar n-are ce-i cu ea pe lumea asta. În aparenţă s-ar putea spune că-i mai izbitoare asemănarea decît deosebirea ; felul meu de a fi seamănă, doar, atît de mult cu al lor. Şi de vreme ce semăn atît de bine cu ele prin ceea ce fac, nu s-ar putea oare să ne potrivim şi prin ceea ce gîndim ? Nu cumva vor fi gîndind şi ele la aceleaşi lucruri dar, aşa cum păţesc şi eu, nu s-or fi pricepînd sau n-or fi îndrăznind să le mărturisească ?

Aşadar, dacă eu sînt în stare să mă gîndesc în fel şi chip, la mersul lumii şi la viaţa hărăzită celor nevoiaşi, se prea poate ca şi ele, din moment ce seamănă cu mine, să frămînte în minte aceleaşi gînduri. De ce m-aş teme, atunci, să vorbesc cu ele despre toate lucrurile astea ?

De mîine chiar am să încep a colinda pe la cele pe care le cunosc mai bine.

...Aşadar, fără să ştiu, aveam două sute de *pesos*.

Cîţiva ani mai tîrziu, tot acolo, pe moşie, mi-a fost dat să-l cunosc pe bărbatu-meu.

— Cum adică nu te-am înţeles? Vorbeşte lămurit, spuse comisarul.

— Eu cred, zise *don* Mártires, că Primo căuta o cauză (nu ştiu dacă vorbesc lămurit, cum ziceţi dumneavoastră), un argument sau o explicaţie a durerilor pe care le purta în suflet.

— Dumneata eşti predicator? îl întrebă comisarul.

Don Mártires se uită la el, nu aşa cum s-ar fi uitat cu treizeci de ani în urmă, ci cu un fel de nedumerire sau ironie (ceea ce era o mărturie a bătrîneţii), ca şi cum ar fi început a-l bănui că voia să-l ia peste picior. Continuă însă, fără să-şi piardă cumpătul:

— Nu, domnule comisar, n-am darul ăsta, şi nu-l am pentru că sînt un om fără carte. V-am repetat aproape cuvînt cu cuvînt ceea ce am vorbit cu Primo la cîrciuma jupînului basc. Eu cred, domnule comisar, şi pe cît se poate, vă rog, încercaţi să mă înţelegeţi, că băiatul căuta să arunce o lumină asupra adevărurilor tăinuite în inima lui, adevăruri ce ne apasă îndeobşte pe toţi şi pe care eu le-am zgîndărit, povestindu-i cum am fost alungaţi de pe moşie şi cum s-a dezlănţuit pîrjolul. Sau, cine ştie dacă nu cumva aceste adevăruri nu erau treze în el şi dacă omul n-a găsit, datorită spuselor mele, poate nu chiar lumina pe care o căuta, dar, în orice caz, un frate care orbecăia şi el prin întuneric. Credeţi-mă, domnule comisar, că şi eu am căutat lumina aceasta şi n-am găsit-o, poate din acelaşi motiv pentru care nu mă pricep nici să ţin predici — şi spunînd asta *don* Mártires zîmbi ca şi cum ar fi întors palma primită. Şi sînt mulţi care o caută, domnule comisar, după cum sînt şi unii care-o găsesc, stînd în genunchi şi rugîndu-se la Dumnezeu. Primo însă — şi dumneavoastră trebuie să ştiţi asta — nu e făcut pentru aşa ceva. El este, ca să spunem aşa, un nesupus, un răzvrătit. Nu vreau să spun că aş fi şi eu un răzvrătit, la vîrsta pe care o am, dar în privinţa asta semăn cu Primo.

— Şi atunci? întrebă comisarul, care îşi pierduse cu totul răbdarea.

— Atunci... faceţi şi dumneavoastră o socoteală: dacă eu, care sînt bătrîn, n-am dat de lumina asta... aşa cum unii cred în dreptatea cerească, văzînd că aici pe pămînt n-o pot găsi, el a crezut că şi-o poate afla cu cuţitul...

— Şi cu revolverul, adăugă comisarul.

— Era încolţit din toate părţile, rosti *don* Mártires, apoi: Cunoaşteţi povestea lui Fierro [1]? îl întrebă el. Atunci nu se poate să nu vă amintiţi strofa aceea care, chiar dacă comparaţia nu e întru totul potrivită, reuşeşte să zugrăvească starea de spirit a lui Primo:

[1] *Martín Fierro*, eroul popular al epopeii cu acelaşi nume, de poetul clasic argentinian José Hernández (1834—1886).

Haide, soartă, împreună!
Doar sîntem născuţi o dată
Şi trăim şi-acum de-olaltă
Şi nu pot să mă despart.
Tai cu şişul dat de soartă
Drumul care-mi este dat.[1]

— Bine, zise comisarul, fără a se mai învrednici să asculte reflecţiile lui *don* Mártires asupra versurilor lui José Hernández, pe care le pomenise. Dîndu-i apoi să înţeleagă, fără nici un ocoliş, bătrînului că depoziţia sa nu-i fusese de nici un folos, adăugă: poţi să pleci.

Aşadar, nimeni nu-l văzuse intrînd; Odiseo însă băgă de seamă un lucru care-i scăpase lui *don* Mártires şi pe care acesta n-avea să şi-l amintească niciodată. Intrînd înăuntru, Primo nu se dusese, cum ar fi fost firesc, la masa de joc, în jurul căreia stăteau strînşi toţi cei de faţă, ci se sprijini de tejghea, rămînînd aşa, singur, pînă ce veni Estévez să-l întrebe ce dorea să-i servească. Pînă şi *don* Mártires trecu mai întîi să arunce o privire asupra mesei de joc, căscînd gura o bucată de vreme acolo, şi abia după aceea se întoarse iar lîngă Primo, care, fără să-l mai întrebe, ceruse lui Estévez şi pentru el un pahar de *lusera.*

După ce sorbi de cîteva ori din pahar, Primo îi puse lui Estévez o întrebare, care lui Odiseo i se păru ciudată, deşi bătrînul Mártires nici de astă dată nu observă nimic.

[1] *Martín Fierro,* (VIII, VV. 121—126).

— Cît e ceasul, Estévez?

Cîrciumarul trase sertarul în care-şi ţinea banii şi revolverul, scoase dinăuntru un ceas vechi de buzunar, cît toate zilele, cu lanţ de argint, şi-i spuse, parcă preocupat:

— Fără douăzeci. La 10 se termină — şi făcu un semn din cap spre jucătorii de cărţi.

Dacă nu s-ar fi întîmplat mai apoi ceea ce se întîmplase, dovadă că întrebarea avusese darul să atragă atenţia celor de faţă asupra lui, fără îndoială că Primo ar fi căutat un alt prilej. În momentul acela cineva de la masă îl recunoscu:

— Ce faci, Primo?

— Cum vezi.

— Ce, nu vrei să faci o partidă?

Reacţia cea mai promptă în faţa răspunsului pe care-l azvîrli Primo o clipă mai tîrziu, fu a lui Odiseo, pentru că, de cîteva ceasuri, băiatul era cu ochii pe el, observîndu-l cu un interes deosebit; un interes care, în cazul lui, s-ar mai fi putut numi şi simpatie, nicidecum însă o simplă curiozitate. Un interes care nu putea izvorî decît din sufletul lui, din copilăria sa tulbure şi neînţeleasă. Cu ochii mari deschişi, aţintiţi asupra lui Primo, băiatul sări deodată în picioare, cînd îl auzi spunînd:

— Nu s-a născut încă „*aviador*-ul" ăla pezevenghi care să mă pungăşească pe mine.

Iată cum povestea *don* Mártires cele petrecute după aceea, adică după fraza aceasta, pe care Primo, zicea el, o rostise cu aerul acela de indolentă suficienţă, pe care-l dă uneori îngîmfarea, iar alteori curajul.

— Cum vă spuneam, după ce am trecut să arunc o privire asupra mesei de biliard, m-am apropiat de tejghea, unde mă aştepta un pahar de *lusera*. Primo a trîntit atunci nişte cuvinte la care nimeni nu se aştepta, deşi eu n-am fost de loc surprins, mai ales că Artaza era un şarlatan şi... Nu ştiu cum s-a făcut dar copilul care stătea lîngă noi s-a agăţat de pantalonii lui, zor-nevoie să-l scoată afară. „Hai să mergem, Primo, îl tot ruga el, aproape plîngînd, hai la Angelica !" L-am înşfăcat atunci de braţ şi l-am tras spre uşă : „Tu eşti un mucos, m-am răstit la el, hai, şterge-o de aici !" Din păcate însă n-a vrut să mă asculte şi după aceea am uitat de el. Cînd să mă întorc, în sfîrşit, înapoi, bătaia se încinsese. Am văzut că vreo patru se luptau să-l ţină în loc pe Primo, şi Artaza, bineînţeles, nu scăpase ocazia să-i ardă un pumn zdravăn. Atunci au tăbărît alţi cîţiva asupra lui Artaza. Cînd l-a picnit pumnul, Primo a început a se zvîrcoli ca un şarpe, în timp ce copilul, afară, plîngea şi urla cît îl ţinea gura. M-am vîrît atunci între ei şi nu ştiu dacă din respect pentru părul meu alb, sau din altă pricină, fapt este că momentan lucrurile s-au liniştit.

Cu toată harababura, *don* Mártires a putut să-şi dea seama, totuşi, că Primo nu opunea prea multă rezistenţă celor care, la rugămintea bătrînului, se străduiau să-l scoată afară.

— Abia acum mă dumiresc, zise el, după tot ce s-a întîmplat mai apoi, că flăcăul nostru urmărea ceva atunci cînd s-a lăsat aşa îmbrîncit afară. Se gîndea probabil că în felul ăsta putea să se răfuiască singur cu Artaza. Dar pentru ce să se răfuiască ? o să mă întrebaţi dumneavoastră, aşa cum m-a întrebat şi comisarul, aşa cum s-o fi întrebat şi Artaza. O socoteală mai veche pe care n-o încheiaseră ? Nu. Acum sînt mai sigur ca oricînd că în noaptea aceea Artaza şi cu Primo s-au văzut pentru întîia oară în viaţă. Atunci, ca să-i plătească cu vîrf şi îndesat lovitura încasată ? Mai avea oare nevoie Primo de această insultă personală, ca să se hotărască să-i răzbune pe cei mulţi ?

În noaptea aceea, *don* Mártires nu putuse înţelege de ce Primo se arătase atît de şovăielnic şi tărăgănase atîta lucrurile, din moment ce ştia că vorbele lui provocătoare aveau să declanşeze inevitabilul. Intrarea neaşteptată a lui Odiseo în scenă însă îi abătuse, bineînţeles, atenţia de la lucrul acesta, şi-l obligase chiar să se îndepărteze de teatrul încăierării, grijuliu cum era să pună copilul la adăpost de orice primejdie. Dar nu degeaba trăise *don* Mártires atîta amar de ani :

— Ascultaţi-mă pe mine, Primo nici n-a apucat măcar să pună mîna pe cuţit. Pe urmă l-au scos afară fără să aibă prea mult de furcă cu el, au închis uşa şi, pînă să fi apucat eu să mă strecor afară, au şi înţepenit-o cu un drug. N-am mai ştiut nimic despre ei, timp de vreo două ceasuri, pînă în clipa cînd copilul a răsărit în prag, plin de sînge.

„Jocul se întrerupse şi Artaza puse banii într-o lădiţă de lemn. Apoi, vorbi ceva cu Estévez, lîngă tejgheaua pe care paharul meu

cu *lusera* era aproape neatins. Îl hotărîră pe Artaza să se culce într-un foişor, din dependinţele lui Estévez. Şi după puţină vreme, ca să-i dea timp lui Primo să se depărteze, deschiseră uşa şi cîţiva îl însoţiră pe Artaza pînă pe deal."

Mama

La vremea secerişului veneau, de aiurea, pe moşie o mulţime de oameni. După ce isprăveau cu muncile cîmpului, se încingea o petrecere, sub umbrar, cu muzică şi joc. Eu nu mai pridideam robotind toată ziua, era treabă nu glumă, căci după ce isprăveam ce aveam de făcut prin cîrciumă, mă duceam să dau o mînă de ajutor la bucătărie, să jumulesc păsările pentru masa bogătanilor şi pentru oaspeţi, să prăjesc scovergile şi să scot plăcintele din cuptor. Vinul şi rachiul curgeau gîrlă. Cînd a venit vremea dansului, frîntă de oboseală şi pe jumătate adormită, m-am lăsat pe un scaun, lîngă o femeie pe care o cunoşteam, aşa, ca să mă pot uita mai de aproape la dansatori, să învăţ şi eu ceva, dacă s-ar întîmpla vreodată să fiu şi eu poftită la joc. Mă simţeam de minune aşa cum şedeam în colţul meu, pînă cînd a venit el, vrînd să mă ia cu forţa la dans. Nu ştiu dacă voi mai fi apucat să-l refuz la început, fiindcă pe urmă parcă simţeam cum îmi tot dă ghes cineva spunîndu-mi : „Du-te, dansează, nu fi proastă". Tot ce ştiu este că atunci cînd, în sfîrşit, m-am înduplecat, mi-a înlănţuit mijlocul cu un braţ şi a început să mă poarte în sunetul celor două ghitare şi al acordeonului, prin mulţimea perechilor ce se învîrteau ca şi noi. Eu habar n-aveam de nimic, nici ce făceam, nici cum mă mişcam, căci pe lîngă faptul că dansam pentru prima oară în viaţă, eram ca năucă şi nu mă simţeam stăpînă pe mişcările mele. Stăpînul era el. Mă purta cum voia, ba înapoi, ba învîrtindu-mă la stînga, ba la dreapta. Cînd mi-am regăsit, în sfîrşit, cumpătul, şi am putut să spun şi eu ceva de la mine, dansînd aşa, împreună, am început încetul cu încetul să-i ghicesc gîndurile, şi să-mi dau seama dinainte ce mişcare vrea să facă. Nici după aceea însă nu m-am simţit desprinsă de el, de voinţa lui ; am învăţat doar să mă supun ceva mai repede şi chiar să-i desluşesc pe moment dorinţele. Nu ţin minte să fi rostit nici un cuvînt în cele zece sau cincisprezece minute cît am dansat, dar felul cum mă purta, strunindu-mă, era şi aşa destul de grăitor ; şi nu ştiu dacă vorbele l-ar fi putut înlocui cumva. Dimpotrivă. Felul cum ştia să tacă m-a încîntat. Cînd, în sfîrşit, a încetat muzica, m-a luat de mînă şi m-a condus pînă la scaunul meu, aruncîndu-le o privire celorlalte fete din jur, ca şi cum ar fi vrut să le spună că mă adusese înapoi teafără şi nevătămată. Pe urmă mi-a mulţumit. Nu ştiu pentru ce. Mie mi se părea că eu eram aceea care trebuia să-i fie recunoscătore.

Dansul acela, şi toate cele ce s-au mai întîmplat atunci, noaptea, au făcut să-mi încolţească pentru întîia dată gîndul — cu totul nou pentru mine — că eram a lui. E lesne de închipuit că o fată la vîrsta mea, şi pe deasupra şi orfană, era, chiar fără să-şi dea seama, în căutarea cuiva căruia să-şi încredinţeze viaţa şi de care să se simtă legată, întocmai ca un sugaci — înainte chiar de a se numi om — cînd dă de o mînă drăgăstoasă care îi pune biberonul în gură. Ori el tocmai aşa a fost, drăgăstos, în felul cum căuta să mă strunească, şi îndatoritor, fiindcă, datorită lui, de unde pînă atunci fusesem ca un cal împiedicat, au început să-mi scapere călcîiele la joc. De aceea mi-am dat atît de repede consimţămîntul, aşa, ca să-i mulţumesc, atunci cînd, în sfîrşit, s-a hotărît să vorbească.

Odiseo

Uşa se trînti deodată, închizîndu-se, şi timp de cîteva clipe ţăcănitul drugilor şi al zăvoarelor stîrni în aer ecoul unui tunet sau ca şi cînd s-ar fi prăbuşit la pămînt un maldăr de fiare şi scînduri.

Pe urmă linişte ; doar în depărtare, ţîrîitul greierilor.

În mijlocul drumului, unde-i făcuseră vînt cei ce-l zvîrliseră afară, îi răsări aşa, din senin, în minte chipul lui Odiseo. Şi Primo începu să zîmbească, amintindu-şi cum îl trăgea copilul de pantaloni, şi abia atunci îşi dădu seama că în toiul încăierării îi veniseră la ureche ţipetele pe care le scotea Odiseo, din prag, în momentul cînd cei de lîngă biliard îl înşfăcaseră zdravăn şi Artaza...

Noaptea îşi aprindea în înălţimi, rînd pe rînd, luminile.

Primo socoti că e mai prudent să se îndepărteze de locul cu pricina. Merse aşa, în neştire, vreo sută de metri, în direcţia pămînturilor albe, încă buimăcit de lovitură. Simţea răcoarea nopţii ca o mîngîiere pe faţa mînjită de sîngele ce începuse să picure din locul unde-l nimerise pumnul. Picioarele îl purtară aşa, mai departe, pînă ce ajunse pe ţărmul rîului, deşi nici nu se gîndise să se ducă într-acolo. Stătu o vreme la marginea apei, neştiind ce să facă, şi abia după aceea se hotărî să îngenunche pe mal. Se spălă pe faţă, îşi udă părul şi ar fi fost în stare chiar să se dezbrace ca să intre în rîu. Mai zăbovi aşa un timp, poate ca să-şi limpezească gîndurile sau numai ca să privească apa curgînd ; de la o distanţă de vreo douăzeci de metri, a lică din locul unde se oprise Odiseo să-l supravegheze, umbra lui părea mai străvezie şi mai inofensivă decît umbra unei sălcii, sau se întrezărea ca o mogîldeaţă curioasă, plămădită dintr-un chiag întunecat de sînge, cu contururi nelămurite.

În clipa cînd Odiseo văzuse oamenii scoţîndu-l pe Primo afară, în brînci, se lipise de gardul de peste drum, care se înălţa de-a lun-

gul trotuarului. Lumina ce bătea în stradă, din prăvălie, se prelingea pînă la vreo zece centimetri de picioarele lui, așa încît băiatul se văzuse silit să nu se clintească pînă ce ușa nu se închisese la loc, zăgăzuind lumina. Ar fi vrut să se dezlipească de gard și să se apropie de Primo, dar se temea că prietenul lui o să-l ia de mînă, așa cum făcuse și *don* Mártires, și o să-l ducă la maică-sa acasă. Se gîndi așadar că-i mai bine să stea așa pitit mai departe și să nu-l scape din ochi pe Primo. Așa se făcuse că se ținuse pas cu pas după el, pînă la marginea apei, unde noaptea părea și mai copleșitoare, cu bolta ei arcuită, presărată cu puzderia de stele a căror scînteiere părea să plutească în văzduh, din pricina luminii ce aburea deasupra pămînturilor albe, urzită din licăritoare răsfrîngeri.

Mama

Mă gîndesc că poate s-o fi folosit atunci de sentimentul meu, hai să nu zic de inferioritate, dar de mîndrie, pentru omul care mă alesese în noaptea aceea să-i fiu pereche la dans. (Se întîmplă așa cîteodată ca, într-o seară, în toiul unei petreceri, cineva să te poftească la dans și, punînd ochii pe tine, alegerea aceasta să devină o legătură mai puternică, și împărtășită pentru tot restul vieții ; nu zic pentru un timp, ci pentru tot ceea ce ne așteaptă mai apoi în

viață, după ce s-a terminat petrecerea.) Și tocmai aici voiam să ajung. Mă doare în suflet cînd îmi amintesc de clipele acelea fericite și simt cum mă cuprinde tristețea cînd le compar cu viața de acum ; ceea ce mă doare însă mai tare, rana mea cea mai adîncă, este faptul că am pierdut, nu zic simțămîntul de inferioritate, ci acela pe care-l încearcă orice femeie cînd se mîndrește cu bărbatul ei, care a ales-o și pe care l-a ales. Bărbatul acela era și este și acum soțul meu.

Petrecerea s-a sfîrșit, iar eu am rămas de atunci logodnica lui, și o dată cu sfîrșitul petrecerii m-am întors la viața cea de toate zilele, la roboteala din cîrciumă, la spălatul rufelor, la cotețul găinilor și la odăița pustie în care mă odihneam noaptea. Cu toate astea, mîndria pe care mi-o trezise el îmi stăruia mai departe în suflet. Și eram mîndră de el nu numai fiindcă era atît de sprinten la dans și știuse să mă poarte atît de drăgăstos în noaptea aceea, strunindu-mă ca pe caii neînvățați încă cu frîul, cît mai ales fiindcă și în viața de toate zilele mi-o lua înainte, părînd întotdeauna că tot el e cel care hotărăște. Nu știu dacă lucrurile astea mi s-au limpezit cum trebuie ; vreau să spun însă că, să fi rămas mai departe de capul meu, aș fi îmbătrînit poate acolo pe moșie, robotind la cîrciumă și în poiată, sau cel mult, poate, mai tîrziu, la bătrînețe, aș fi trecut la conac, la bucătărie, după care nu știu ce s-ar mai fi putut întîmpla. El însă mi-a deschis o cale. Și tot el îmi spunea să fac cutare sau cutare lucru. Nu mai aveam

nevoie de sfaturile nimănui. Îmi ajungea el, omul acesta în care-mi pusesem toată nădejdea, pentru că era stăpînul meu, pînă ce, într-o bună zi, mi-a cerut să-i fiu tovarășă de viață.

Acum s-au schimbat lucrurile și asta mă doare. Dar de ce oare s-or fi schimbat? Pe vremea aceea, bărbatu-meu avea în seama lui — deși numai vremelnic — o bucată de pămînt pe care o lucra an de an. Și tot așa lucrase pămîntul și pîn-a se însura cu mine. De aceea era puternic, de aceea îmi putea fi călăuză, mă putea stăpîni și chiar cuceri, dacă vreți. Pentru a putea fi stăpînul meu însă trebuia mai întîi să se simtă stăpîn pe sine, așa cum a și fost, pînă în ziua cînd și-a pierdut pămîntul. N-a avut nici nevoie, nici motiv să-mi spună vorbe dulci ca să mă convingă să-l urmez la el, în colibă. Nu. Îmi vorbea cu mîndrie despre munca lui, despre recoltă, despre unelte și despre cai. În tot acest timp aproape că n-am schimbat între noi cuvinte drăgăstoase, dar toate roadele pe care le făgăduia numai bucata aceea de pămînt, o dată cu venirea mea acolo, erau ca niște picături de miere; erau o chezășie de fericire și bunăvoie, și din asta era fără îndoială plămădită dragostea noastră. Acum n-a mai rămas din ea decît ceea ce a mai rămas și din coliba, din ogorul și din munca noastră cot la cot, după care tînjesc mereu și lăcrimez cîteodată. Apoi, pe atunci mă iubea de-a valma cu tot ce era și cu tot ce avea (cu ceea ce credea el că are în stăpînire, nu numai pentru că îl socotea un bun al său — al nostru, al amîndurora — ci pentru

că îl putea munci cu mîna lui făcînd cu el ce voia, așa cum se întîmpla și cu mine, prefăcîndu-l din pășune în ogor și din miriște în arătură).

Odiseo

Primo o porni, agale, pe cărarea ce mergea de-a lungul malului, ca un drum pentru tras la edec; nu era de fapt decît o potecă bătătorită de oamenii sau animalele care se perindau pe acolo.

Silueta bărbatului, urmată de aceea a copilului, sub cerul nemărginit al nopții, închipuia o priveliște ciudată. Firește că nici unul dintre ei nu se gîndise la o imagine simbolică și nici nu și-ar fi închipuit că reprezintă ceva în inefabila și neverosimila lor ingenuitate plastică. Primo, mai ales, părea o ființă stingheră și slabă în patetica ei singurătate, un om izolat, expus amenințării oarbe a propriei tragedii, a răzbunării pe care „el" o punea la cale. Copilul, plăpînd și mărunțel cum era, nu mai părea nici măcar învăluit de atmosfera maternă care-l însoțea pas cu pas, oricît era de ticăloasă viața, ca și cum boarea nopții ar fi împrăștiat-o din jurul lui, sau mai bine zis l-ar fi lăsat descoperit în fața unei tainice fatalități.

Imensitatea nopții impresionantă nu atît prin măreția ei, cît prin acea culoare, lumină și

timp pe care o realiza, ocrotea totuși cele două făpturi, înfrățind drama lor cu drama a veacuri întregi de viață și tradiție americană, perindate prin vremuri, cu acea a unei oprimări ce părea invincibilă. De pe nesfîrșitele întinsuri o forță tainică pătrundea în ei ca vîrful unei săgeți otrăvite și în chip gratuit ucigașă, ca un foc ce ardea înăbușit, ca piroga sprintenă a pescarului indian sau ca ecoul bătăliei de la Montiel, ori ca parfumul unei înmiresmate tufe de mimoză; toată sălbăticia *conquistei* [1]; năprasnicul pîrjol ce mistuia pășunile; archebuzele care, de sus, de pe metereze, mușcau în carne vie; securile, cîinii vestitului hidalgo, prizonier în armura sa, faimoasa captivă; sîngele celor două neamuri ce se amestecau laolaltă, răspîndindu-se pe nemărginitele cuprinsuri ale unui ținut virgin și eroic; spiță a lui Rocamora, cu care începe istoria; pactul cu cei „fără de lege" — civilizația tîlharului de drumul mare, adus să plugărească pe malul rîului — apoi alarma, un general adunînd răsculații pentru a porni în iureș spre țărmul celălalt, într-un vălmășag de nechezări și țipete de păsări de pradă [2]. Toată

[1] Aluzie la invazia și cotropirea de către trupele regale spaniole a teritoriilor din America Latină pe care, începînd cu descoperirea continentului (1492) și pînă în pragul secolului al XIX-lea, le-au exploatat ca pe niște colonii. Această perioadă a expansiunii imperialiste este denumită de istoricii burghezi *conquista* — cucerirea.

[2] Aluzie la o serie de motive și episoade din tradițiile literaturii (orale și scrise), populare și culte, iberice și hispano-americane.

provincia, cu viața ei tristă, cu mocnita ei răzvrătire și cu tot acel rudimentar trecut local, băștinaș (căruia cu greu i-ai fi putut găsi locul într-o istorie generală, complexă, a Americii sau a țării), își dădea în noaptea aceea roadele; un om îndîrjit, care cunoștea în chip incoherent solidaritatea, răzbunător și feroce; celălalt, un copil copleșit de o experiență prematură, purtînd nefasta pecete a unei absurde și tragice predestinări.

Mama

Ne mai rămîne copilul, dar din păcate acum nu mai e al nostru, ci al vieții, și care trăiește fără să aibă nevoie de noi, întocmai ca și cei patru băieți singuri pe lume pe care i-am găsit aici în colibă, acum șapte ani. (Dintre aceștia, unul, Primo, a sfîrșit prin a ajunge ceea ce e.)

Ne mai rămîne copilul, desigur, dar nu sîntem oare noi cei care ne agățăm de el ca de o icoană a fericirii noastre apuse?

Ne mai rămîne copilul, dar în loc să fie el acela care are nevoie de noi, noi sîntem cei care simțim nevoia să ne agățăm de el, ca să putem spune c-am rămas aceiași oameni de odinioară.

Ne mai rămîne copilul nostru, al amîndurora, care ne ține mai departe legați, atîta doar că eu mai am în plus un rest de fericire, raza aceea de speranță adusă la noi în colibă

de *don* Olegario și tînărul cu ochelari, ale căror cuvinte le-am rumegat în singurătate, atîta vreme, fără a mă hotărî să le împărtășesc cuiva. Dacă nu m-am pierdut, e mulțumită lor, și dacă prin asta sînt în momentul de față stăpînă pe ceva — așa cum era el pe atunci stăpîn pe pămînt — voi folosi acest ceva ca să-l cuceresc pe el, așa cum și el s-a folosit atunci de vremelnica lui avuție ca să mă cucerească pe mine.

Ar fi mai bine să mă duc la culcare. Oricum, pînă o veni Odiseo, tot n-o să apuc să ațipesc.

Odiseo

Bătrînul *don* Mártires a mai avut apoi deseori prilejul să se împăuneze la cîte o adunare, povestind peripețiile lui din noaptea aceea. Brutarul și Pescarul au stat de vorbă cu el, și cu ceea ce a mai adăugat și Angelica, s-a putut reconstitui, aproape pas cu pas, felul în care și-au petrecut ziua și parte din noapte Primo și Odiseo...

— Asta e o poveste fără sfîrșit, — fără încheiere, voia probabil să spună *don* Mártires. Acum, că nu mai am cine știe cît de trăit, îmi pun și mai mult nădejdea, ca înainte, în vlăstarele noastre (și spunînd asta mă gîndesc totodată și la Primo și la Odiseo, deși unul dintre ei nu mai e printre noi). Și cu toate că fapta asta nu pare să fie o cale potrivită de urmat,

ne rămîne totuși un exemplu : Primo n-a făcut bine ce a făcut, pentru că nu există om pe lumea asta, oricît ar fi el de puternic, în stare să pună singur lucrurile la locul lor. Toți împreună, s-ar putea...

Nimeni însă, nici *don* Mártires, a cărui tihnită curiozitate ajungea să răzbată cu timpul pînă-n străfundul lucrurilor ; nici Mama al cărei suflet nu se despărțea o clipă de acela al copilului ; nici Angelica, resemnată să aștepte ; nici Pescarul, care îmbrățișase întreaga viață în tăcerile lui ; nici Brutarul cu luminoasa lui omenie, nimeni n-a aflat vreodată cum s-a desfășurat drumul acela solemn în taina nopții ; urmărirea aceea meticuloasă și încîlcită. Pentru asta ar fi trebuit întrebate elementele, nu oamenii : pămînturile albe, stelele, rîul.

La un moment dat, Primo se abătu brusc din drum și părăsind poteca începu să se îndepărteze de apă. Coti apoi la stînga și o luă înapoi în direcția opusă drumului pe care venise ; luat pe neașteptate, Odiseo se trînti jos și stătu așa lipit de pămînt ca să nu-l vadă cumva omul care trecu pe lîngă el, la vreo cinci metri mai încolo de locul unde se afla. Băiatul îl lăsă atunci să se îndepărteze cîțiva pași și o porni iar după el. Primo coti din nou, făcînd să sporească distanța dintre ei și rîu.

Toate manevrele acestea fură executate extrem de încet, așa încît Odiseo avu destul răgaz să cugete asupra lor și să-și dea seama că Primo le făcea cu un anumit scop : în nici un caz nu se putea gîndi că erau făcute la întîmplare, de un om inconștient sau lunatic,

care habar n-avea de nimic, mînat orbește de o idee fixă spre o țintă misterioasă. Odiseo nu avea de ce să creadă că Primo s-ar afla într-o stare neobișnuită sau ar fi cu desăvîrșire absent, așa că pe măsură ce se desfășura acest capricios itinerar, creștea în el interesul care îl imboldise încă de la început, de cînd se lăsase înserarea, să-și pîndească vînatul pas cu pas; și în același timp se întărea în el convingerea că Primo urmărea un lucru pe care deși pînă în momentul acela nu-l dăduse încă în vileag, nici nu reușise să-l ascundă pe deplin. Drumurile astea ocolite și schimbările de direcție ce interveneau la tot pasul îi deschideau larg lui Odiseo porțile imaginației, aptitudine pe care numai oamenii adulți reușesc să și-o irosească în zadar, urmărind fie imposibilul, fie cine știe ce absurditate; copiii însă, — în pofida tuturor legendelor și a basmelor cu zîne, cu care sînt hrăniți, folosesc cu un fermecător realism această aptitudine, în calculul probabilităților. Într-adevăr, cine a văzut vreodată un copil născocind o poveste fantastică, dacă nu sub înrîurirea oamenilor mari? În schimb, adeseori îi auzi povestind cu aerul cel mai natural lucruri perfect verosimile pînă-n cele mai mici amănunte, în legătură cu persoane din preajma lor. De aici reiese că Odiseo nu putea întrezări nimic supranatural la capătul complicatului itinerar parcurs de Primo, dimpotrivă, nu aștepta decît confirmarea presupunerii lui inițiale, printr-un deznodămînt întru nimic

extraordinar ci cît se poate de logic, în concordanță cu propriile lui observații.

Primo dădu la un moment dat de un gard de sîrmă, iar la douăzeci de metri mai departe de încă unul. De fiecare dată stătu parcă în cumpănă puțin, înainte de a trece dincolo, și cu toate că pînă la urmă tot se hotăra, aceste ezitări de-o clipă îi dădură copilului posibilitatea să se încredințeze că Primo acționa pe deplin conștient, ba chiar cu o anumită socoteală. Cînd Odiseo ajunse, la rîndul său, în dreptul celui de al doilea gard, Primo se opri un moment, ca și cum acolo s-ar fi încheiat misteriosul și complicatul său drum. Pitulat lîngă un mărăcine și cu privirea încordată, Odiseo îl văzu pipăindu-și șoldul, și-și dădu seama atunci că omul zăbovise doar ca să verifice dacă armele erau la locul lor; printr-o asociație firească, băiatul revăzu scena la care asistase acasă la Angelica, după amiază, cînd Primo o întrebase pe prietena lui ce făcuse cu revolverul. Din cele petrecute pînă atunci, și din ceea ce vedea acum, reieșea lămurit că Primo mințise, spunînd c-ar fi avut chef să joace *taba* sau cărți, și de aceea îi trebuia revolverul. În momentul acela se întîmplă un lucru neînsemnat, o coincidență sortită să rămînă tăinuită tuturor: la poalele tufei unde era pitulat, Odiseo dădu peste o grămadă de obiecte desperecheate și de ciurucuri bune de lepădat: o cutie de tinichea ruginită, o gheată veche și răzleață, un bici rupt, o zdreanță și niște resturi de mîncare.

Taco, îi fulgeră prin minte și fu cît pe ce să scape o ocară cu voce tare : „Ah, fir-ar el..."

Se apropie în patru labe de minge, o culese de pe jos și o ținu cîteva clipe în mînă. Nu mai încăpea îndoială că Taco îl trăsese pe sfoară. Odiseo ascunse mingea în mărăcini, cu gîndul de a veni a doua zi s-o ia de acolo și s-o restituie stăpînului ei.

(Cîteva zile mai apoi, niște băieți o găsiră acolo și cuprinși de uimire se întrebară cum de se rătăcise așa departe de terenul de joc, și într-un loc atît de înalt... Ceea ce arată cît de tainice sînt căile vieții.)

Primo porni mai departe spre ținta stabilită pe care Odiseo nu reușise încă s-o ghicească. Atîta doar putuse să-și dea seama, că în orice caz, Primo făcea un ocol. Umblară astfel unul după altul vreme de vreo jumătate de ceas fără să țină seama de gardurile sau împrejmuirile de sîrmă, căutînd tot locurile mai întunecate. După ce străbătură și ultima etapă, în momentul cînd obiectivul final părea să fie chiar în fața lor, Odiseo, care nu fusese nici o clipă dezorientat, căci cunoștea împrejurimile cum își cunoștea buzunarele, observă că se îndreptau spre curtea din spatele cîrciumii lui Estévez.

Odiseo

Primo continuă să meargă într-acolo, spre o țintă, pe cît se părea, foarte precisă. Pășea însă din ce în ce mai încet și mai cu băgare de seamă, însă la fel de hotărît ca și înainte. Precauția nu-l împiedica de loc să pună tot atît de sigur piciorul pe pămînt ca și cum, adaptîndu-și mersul la taina nopții înconjurătoare, ar fi dorit numai să fie în armonie cu ea, cu chipul ei întunecat, fără să ascundă mai mult decît ascunde sau adăpostește ea sub stele. Primo nu mai avea atitudinea nepăsătoare de pînă atunci, ca și cum ar fi devenit iar dintr-o dată sigur pe mișcările lui. Și cum tocmai ajunseseră la o distanță de vreo treizeci de metri de dependințele cîrciumii lui Estévez, cu totul izolate de corpul de case în care se afla prăvălia, tînărul se opri. Între ele se întindea o curte cu pămîntul bătătorit, în mijlocul căreia albea colacul puțului cu cumpănă.

Acolo sus, în odăile de deasupra dependințelor dormea probabil sau veghea încă Artaza. Primo nu mai știa ce făcuse acesta, din clipa cînd fusese scos în brînci din cîrciumă, dar se pare că-i cunoștea apucăturile. Cel puțin așa reieșea din spusele lui *don* Mártires.

Odiseo se opri și el.

Primo zărise o lumină licărind în ochiul de geam al odăiței și se hotărî să procedeze așa

ca şi cum Artaza ar fi fost înăuntru. Acum, fiindcă stabilise ce avea de făcut, continuă să înainteze ; nici prin gînd nu i-ar fi trecut că Odiseo se afla la cîţiva paşi în spatele lui. Urmărit pas cu pas de băiat, Primo ajunse în dreptul acareturilor de unde se auzea larmă de glasuri din prăvălie. Odiseo se piti după colacul fîntînii.

Primo se hotărî să aştepte să plece şi ultimii muşterii ; aducîndu-şi însă aminte că şi Estévez îşi avea culcuşul în odăiţa aceea, se gîndi că-i mai bine să treacă imediat la fapte.

Deocamdată era sigur că uşa care ducea sus, la odăiţă, trebuia să fie zăvorîtă pe dinăuntru. Nu-i rămînea altceva de făcut decît să ceară să i se deschidă. Se uită la geamul luminat şi fluieră o dată. În aceeaşi clipă înăuntru se stinse lampa.

— Cine e ? întrebă Artaza de sus.

— Eu, răspunse Primo.

— Care eu ?

— Eu, Primo, răspunse el, coborînd şi mai mult vocea.

— Şi ce dracu' vrei ?

— Am să-ţi spun ceva, măi, frate-meu. E vorba de o lovitură pe cinste, Artaza, ceva ca pentru tine, ai să vezi.

— Cară-te de-aici, se răsti Artaza, scoţînd capul pe geam. Nu-ţi ajunge cafteala de adineauri, mai pofteşti o papară ? Ia vezi, că băieţii mei mai sînt încă în prăvălie !

— Ştiu, zise Primo. De-aia am şi făcut toată harababura asta, de sanchi, pentru că voiam să stăm de vorbă între patru ochi.

Lui Odiseo i se păru că visează. Din locul unde stătea tupilat putea să-l vadă desluşit pe Primo vorbind, cu faţa spre fereastră, dar se gîndea, în sinea lui, că nu înţelegea bine ce spunea el, căci nu-i venea să creadă ce auzea. Secretul, pe care Primo îl păstrase ascuns pînă atunci, atinsese punctul culminant, în momentul acela critic. Acum nu se mai putea, trebuia neapărat să se lămurească lucrurile. Altminteri, toată atenţia lui ageră şi neprecupeţită, toată urmărirea de pînă atunci ar fi fost de prisos şi în cazul acesta poate c-ar fi făcut mai bine să-l fi lăsat în plata Domnului pe Primo şi să se fi dus acasă să se culce. Mama s-o fi frămîntînd toată, aşteptîndu-l.

— De asta căutai tu cearta cu lumînarea ? auzi el în sfîrşit după vreo două-trei fraze care-i scăpaseră.

— Nu, frate, nu m-ai înţeles. Cu femeia am aranjat. Mai trebuie ceva bani şi o pilă la comitet. Bani, las' pe mine, că doar vin de la ţară. Dumneata să ai grijă de celelalte.

— Ascultă, Primo...

— Păi n-ai văzut că nici măcar nu m-am apărat ? Sau poate ăi fi crezînd că ţin chiar aşa de puţin la pielea mea ?

— Bine, atunci vino mîine, răspunse în şoaptă Artaza.

— Nu se poate, măi, frate-meu ; ori în noaptea asta ori de loc. Îmi deschizi ?

— Urcă, îl pofti Artaza.

Bun ! Dar ce rost mai avea atunci să asiste la această scenă bizară — şi nu numai bizară, dar în oarecare măsură absurdă — din preajma

acareturilor lui Estévez? În mod misterios și conform cu împrejurările, — ca să nu zicem chiar fatal — aparența iluzorie a experienței de față atingea acum apogeul. Ziua care precedase dialogul angajat între Primo și Artaza începuse prin a-l scoate din casă, silindu-l să umble după mîncarea pe care căminul lui nu i-o putea oferi. Era un lucru cît se poate de banal în viața lui de copil vagabond. Peregrinările zilnice prin mahalaua sărăcăcioasă, pentru a-i da cuiva o mînă de ajutor sau spre a-și oferi serviciile altcuiva, umblînd forfota de colo-colo, cu tot felul de comisioane și ștafete, așteptînd niscai resturi de la masa regimentului, alergînd după mingile rătăcite pe terenul proprietarului basc și, în sfîrșit, toată ziua asta de alegeri, în care făcuse naveta cu diferite pariuri la *taba,* ascultase atîtea conversații, observase gesturile fugitive ale unor oameni necunoscuți, rumegase în minte poveștile lui *don* Mártires, tot felul său de viață, cu greu s-ar fi putut asocia cu o împrejurare critică mai puțin ciudată. Ce-l făcuse atunci să-l urmărească pas cu pas și să-l supravegheze pe Primo, de unde-i venise curiozitatea și stăruința aceea generoasă și spontană?

Nimeni pînă atunci nu avusese grijă să-i dea vreo educație. Mama avea mai puțină influență asupra lui decît deprinderile pe care și le însușise în mod întîmplător, în treacăt, sub acțiunea zilnică a diverselor împrejurări. Aceste deprinderi — dacă le putem numi astfel — deveniseră, în lipsa oricărei autorități pedagogice, dascălii lui firești. Afară de asta,

cîte un sfat sau cîte o istorioară auzite ici, colo, îi sugerau unele norme de purtare, destul de confuze, care i se dezvăluiau însă, cel mai adesea, în chip brutal, surprinzător și inexplicabil. În privința relațiilor lui cu ceilalți oameni, de pildă, se călăuzea după un principiu elementar, și anume acela de a lua în considerație numai ceea ce-i plăcea sau nu-i plăcea, principiu pe care-l aplica în conformitate cu reacțiile lui de simpatie sau antipatie. Ca orice copil, Odiseo nu rămînea indiferent la nici un stimulent. Dintre prietenii lui, îi știa de frică — din calcul poate, dar și pentru că era cel mai tare — numai tambur-majorului, numit Quique: celorlalți însă, fiind deopotrivă cu el și ca vîrstă și ca puteri, le plătea totul pe loc.

Mama constituia un capitol aparte. Ea era singura care rămînea în afara acestei perspective de ansamblu. Un fel de caldă indolență, de dragoste discretă și sfioasă îi lega dincolo de orice împrejurări cotidiene, iar sentimentul acesta se putea lipsi de orice manifestare exterioară, cu toate că, în taină, Odiseo dorea mîngîierile pe care maică-sa i le dăruia în fiecare seară, înainte de a adormi. Băiatul ar fi rămas foarte surprins dacă Mama l-ar fi pedepsit vreodată. Din complexul de necazuri ce alcătuiau viața casnică, — prilejuite atît de sărăcia cu care se luptau cît și de nesocotința tatălui — singurul lucru prețios în sine se dovedea a fi această tacită înțelegere a unei dragoste reciproce, nevătămate, numai și numai a lor, ca și cum amîndoi ar fi simțit

nevoia s-o tăinuiască și, sub înrîurirea ei, să-și treacă mereu cu vederea unul altuia cîte ceva. E limpede că Mama n-ar fi îndrăznit să-și pedepsească copilul — o ființă de a cărei existență se simțea, în sufletul ei îndurerat, răspunzătoare, pătrunsă cum era de gîndul că însăși viața pe care acesta era silit s-o ducă în asemenea condiții, constituia pentru el o permanentă și nemeritată pedeapsă. Fără îndoială că, în general, acesta era un lucru incontestabil ; totuși Mama greșea atunci cînd își justifica purtarea față de copil prin sentimentul stăruitor că era cumva vinovată față de el, sentiment care îi răpea orice posibilitate de a-l călăuzi. Mai cu seamă că, în definitiv, viața în ansamblul ei nu era chiar o pedeapsă pentru Odiseo.

Odiseo suferea uneori de frig și mai tot timpul de foame, și în asemenea momente era desigur nefericit, dar nici prin gînd nu i-ar fi trecut că cineva, și cu atît mai puțin mama lui ar putea fi răspunzătoare de aceste suferințe. Asta era situația și așa trebuia să fie, și cu toate că uneori i se înfățișa înaintea ochilor „prăpastia adevărului", revelația pe care o avea în asemenea clipe însemna pentru el un stimulent nou în jocul acela neîntrerupt.

În ciuda vîrstei sale fragede — 7 ani — Odiseo începuse încă mai demult a se considera dator să-i aducă Mamei cît mai multe parale. De atîtea ori însă, abia reușea să încropească cîțiva gologani, ba cîteodată se întorcea acasă cu punguța goală. Datoria aceasta era și ea unul dintre elementele accidentale ce susțineau relațiile dintre mamă și fiu.

Mizeria germina în sufletul amîndurora posibilități spirituale confuze, înăbușite la ea de teamă și de nostalgii, și care abia atunci, în ultimă instanță, adică în acea zi de duminică, încercau să se apropie de concepții mai pozitive. Mama începuse să caute o scăpare, atît pentru ea cît și pentru copil. Și totuși, ultima oară, nu reușise să aleagă, din toate gîndurile, decît vaga concluzie că pe plan individual nu se putea ivi nici o scăpare, nici pentru ea, nici pentru familia ei, inclusiv bărbatul, Primo, Angelica și toți cei ce se aflau în aceeași situație. De aceea se străduia acum să găsească o soluție valabilă pentru toți, mai curînd programatică decît practică, pornind de la cuvintele auzite întîmplător, din gura unui oarecare *don* Olegario și a unui tînăr cu ochelari, pe care-l pomenea adesea, cînd sta de vorbă cu sine însăși.

Și pe lîngă toate celelalte mai erau și pămînturile albe. Exista oare pe fața pămîntului un ținut mai absurd ca acesta, situat în mijlocul îmbelșugatei provincii Entre Rios ? Odiseo însuși — înainte de scena inexplicabilă — era produsul acestui mediu umil și patetic. Dacă cineva ar privi harta hidrografică a provinciei respective, brăzdată de cursurile generoase ale rîurilor Paraná și Uruguay, și mărginite la nord de confluența Quayquiraróului cu Mocoretá, ar putea oare să-și imagineze existența acestor pămînturi sterpe și a dunelor de la sud ? Înconjurate de rîuri cu debit permanent, în stare să le trezească la viață, aceste dune și pămînturi albe așeptau răbdătoare, din partea omului, o îngrijire rațională care să le transforme în

livezi. Desigur că în străfundul lor păstrau neistovite comori pe care avea să le scoată la iveală în clipa cînd s-ar decide cineva, în sfîrşit, să pătrundă în măruntaiele lor şi să le răscolească miezul fertil, adăpîndu-le, prin mijloace ştiinţifice, cu apa care trecea pe la hotarele lor, lunecînd indiferentă spre ocean. Revărsările cotropeau adeseori rîurile, silindu-le să se retragă şi să se reverse de fiecare dată peste maluri, ca şi cum s-ar fi încăpăţînat să repete mereu aceeaşi lecţie, cu întreaga ei suită de calamităţi, lecţie pe care omul nu se hotărîse încă s-o pună în practică, cu propriile-i mijloace. Căci revărsările rîurilor, cu inundaţiile pe care le provocau, nu făceau decît să spele scoarţa pustie, ducînd cu ele şi bruma de fertilitate ce mai stăruia la suprafaţă.

Pămînturile acestea se asemănau cumva cu oamenii zvîrliţi acolo de bejenie. La fel vegetau şi ei, la fel îşi păstrau ferecată seva lăuntrică, la fel aşteptau impulsul care să-i alăture şi să-i mîne spre cucerirea fertilităţii, ce, fără ştirea lor, se afla la îndemîna şi a unora şi a altora. Iar între timp, lupta individuală, disperată şi îndîrjită, pentru existenţă, îi vlăguia, le irosea puterile, atunci cînd nu-i azvîrlea pe veci cine ştie unde, dezrădăcinîndu-i, înghesuindu-i prin oraşe, şi silindu-i să sfîrşească în promiscuitate.

Toate astea, şi încă multe altele poate, se împleteau în viaţa lui Odiseo care, în momentul acela, ajuns la capătul drumului său tragic, îl urmărea cuprins de uimire pe Primo. Acesta pusese tocmai piciorul pe prima treaptă, dar

înainte de a începe să urce scara, se mai uită o dată în sus. Într-o clipită, sau într-un fragment de secundă, în care copilul îl scăpase din ochi, Primo făcuse o mişcare atît de iute, încît, deodată, în mîna lui dreaptă se văzu lucind tăişul cuţitului. Ca să urce scara, Primo îi întoarse spatele lui Odiseo, aşa încît, neliniştit, copilul sări în picioare fără să mai stea la îndoială. Nu mai apucă nici să spună nici să gîndească ceva, ci se îndreptă îndată spre clădirea din fund. Lucrurile n-aveau să se lămurească însă aşa curînd. De fapt, ceea ce făcea Primo acum nu era decît tot o manevră, ca şi drumurile lui întortocheate de pînă atunci, pe pămînturile albe. Poate că nici n-avea de gînd să urce scara, dar el, Odiseo, se şi înfiinţase în spatele lui, aşa că în cazul cînd Primo s-ar fi întors din drum ar fi dat peste el. Băiatul se trase cîţiva paşi mai înapoi, pînă ce dădu de un perete, şi se lipi de el, pitindu-se la umbra lui.

Odaia aceea de sus ocupa aproape jumătate din clădirea în care se aflau dependinţele, o construcţie veche, înaltă de vreo patru metri. Formată dintr-o singură încăpere, odaia se afla cam la vreo doi metri deasupra pămîntului. Singurele comunicări erau ferestruica arătată mai sus, care dădea spre curte, şi uşa la care se putea ajunge pe o scară fără balustradă, aşa încît, dacă voiai să te urci sus, trebuia să te ţii bine pe picioare, în afară de cazul cînd n-ai fi preferat să mergi în patru labe, căţărîndu-te ca o pisică. Primo adoptase cea dintîi soluţie. Voia fără îndoială să stea tot timpul cu capul ridicat şi să poată iscodi în jur cu privirea.

Odiseo, care se apropiase din nou de trepte, zări deodată cuțitul strîns încleștat în mîna lui dreaptă, într-un moment cînd Primo se văzu silit să facă o mișcare bruscă, îndepărtînd bra-țul de trup, ca să-și poată menține echilibrul. Și Odiseo se gîndi nedumerit pentru ce oare Primo luase asemenea măsuri de precauție, după schimbul de vorbe atît de prietenos de mai înainte. Ajungînd în dreptul ușii Primo spuse :

— Deschide.

Și pe loc ușa se deschise ca de la sine, ca și cum ar fi ascultat de porunca lui Primo. Înăuntru era întuneric beznă, nu se vedea nimic. Odiseo, care se afla aproape de capătul de jos al scării, se gîndi că ar avea într-adevăr ghinion dacă Primo s-ar întoarce în momentul acela și ar da cu ochii de el. Tînărul păru că șovăie o clipă și poate pentru că întîrzia să pășească înăuntru, se auzi deodată vocea lui Artaza rostind în întuneric :

— Intră, dar să știi, sînt cu revolverul în mînă.

Primo băgă atunci repede cuțitul la loc și se hotărî în sfîrșit să treacă pragul odăii în așa fel ca să se poată vedea dinăuntru că era cu mîinile goale, apoi închise ușa. Băiatul o zbughi din loc, afundîndu-se în golul de sub podeaua odăii. Îl auzi pe Primo făcînd trei pași spre centrul încăperii, apoi cîteva cuvinte repezite, pe care nu izbuti să le deslușească. Pe urmă o lovitură năprasnică, urmată de un bufnet înfundat, ca și cum un obiect greu ar fi căzut pe podeaua de lemn. Se mai auziră apoi și alte zgomote învălmășite, dar și așa

copilul se dumirise prea bine că sus, cei doi oameni ajunseseră să se încaiere. După cum tot așa era sigur că obiectul care se rostogolise pe podele era revolverul lui Artaza.

„Primo nu trebuia să-și bage cuțitul la loc, gîndi el, deși ar fi fost mai bine poate ca nici celălalt să nu se fi arătat bănuitor, văzîndu-l înarmat."

Nu mai apucă să-și ducă gîndul pînă la capăt, pentru că în aceeași clipă se auzi lămurit o bușitură surdă și îndesată urmată de un geamăt ; și iar o bușitură, tot așa, îndesată, însoțită de un alt geamăt. Apoi niște pași împleticiți, ca de om beat, în vreme ce loviturile, care de astă dată nu mai stîrneau nici o icnire, continuau să curgă fără milă. Părea o încrîncenare între bușituri și pași, care treptat se transformară într-o goană disperată jur împrejurul încăperii strîmte, cu scaune și diferite alte obiecte, dărîmate în cale.

Odiseo nu se clintea din loc ; stătea așa, ca paralizat, nu de frică, sau din pricina sperieturii trase, cît pentru că pîndea, cu sufletul la gură, cele mai slabe zgomote ce răzbăteau de sus, cu toate simțurile ațintite asupra unui punct al odăii aceleia, unde cineva se prăvălise pe podea, sub ropotul loviturilor ce curgeau cu nemiluita, furioase, și de care nu mai putea acum să scape. În clipa aceea ceva călduț și lipicios îi picură pe obraz. După care începură să se prelingă de sus mereu alți stropi. Băiatul nu fu în stare să se urnească din loc și căută să se apere cu mîinile, în timp ce de sus continua să cearnă ploaia aceea curioasă, care

pentru Odiseo nu era încă de sînge. Dădu să se şteargă pe obraz cu mîinile dar nu izbuti decît să întindă peste toată faţa picurul acela călduţ şi sărat, şi pînă să apuce să facă vreun pas, simţi căzîndu-i de-a rîndul, pe gît şi pe haine, stropi grei din sîngele unuia dintre cei doi oameni care se luptau sus, în odăiţă, acum însă cu forţe inegale.

Încercă zadarnic să strige : singurul lucru pe care izbuti să-l facă fu s-o rupă la fugă, bezmetic, spre prăvălie, şi abia cînd ajunse acolo şi începu să izbească de zor cu pumnii în uşă, încordarea ce-l stăpînea se mai potoli, îngăduindu-i să scoată un ţipăt.

Continuă să bată şi să strige chiar şi după ce auzise că cei dinăuntru scoteau drugul de la intrare şi trăgeau zăvoarele.

Uşa se deschise în sfîrşit.

Odiseo văzu spaima întipărită pe feţele celor din prăvălie, printre care îl recunoscu de *don* Mártires. Toţi se repeziră spre el şi înaintea tuturor *don* Mártires ; îl ridicară în braţe, îl pipăiră, îl asaltară cu întrebările.

— În odăiţă, reuşi el în cele din urmă să îngăime. Primo şi cu ălălalt... se bat.

— Toţi în afară de mine, povestea mai tîrziu *don* Mártires, au dat buzna afară. Eu mă lăsasem în genunchi lîngă copil şi-l ţineam de mînuţe. Ţi-a făcut cineva vreun rău ? îl întrebam eu, gata, gata să mă podidească plînsul. Spune-mi puiule, ce-i cu sîngele ăsta ? Cine te-a lovit ?

Copilul aproape că nici nu-l auzea. Stătea cu urechea aţintită la zgomotele de afară.

Deodată se stîrni o hărmălaie.

— Nu-mi venea să cred că aşa cum era, năclăit de sînge, nu păţise nimic. Mi-au dat lacrimile. Îl pipăiam în zadar peste tot, doar voi găsi vreo rană undeva, mai ales la cap, de unde părea că se prelinge sîngele. Căutam cu disperare o explicaţie, ceva ca să mă încredinţez că băiatul nu era rănit.

Auzind strigătele de afară, Odiseo, tocmai cînd bătrînul se aştepta mai puţin, se smulse brusc din mîinile lui.

— Păzea, Primo ! strigă el. Vin oamenii lui Artaza !

Odiseo nu apucase încă să iasă afară din cîrciumă, cînd răbufni prima împuşcătură.

Oamenii ajunseră în faţa dependinţelor tocmai cînd Primo cobora cu lădiţa de lemn. Primo scoase revolverul, dar cum ceilalţi nu observaseră mişcarea, slobozi un foc în aer. Oamenii continuau să înainteze însă, aţinîndu-i calea.

— Luaţi-i, amărîţilor, că-s banii voştri ! strigă Primo aruncînd lădiţa care izbi în piept pe unul dintre ei. Ceilalţi dădură să se repeadă la el. Odiseo venea, alergînd într-un suflet, dinspre cîrciumă, cu gîndul că va reuşi să se strecoare printre picioarele oamenilor. În momentul acela Primo îşi descărcă din nou arma, răcnind :

— Jos labele, mişeilor, duceţi-vă la Comitet să vă dea alt *„aviador"*.

Odiseo simţi ca o săgetătură şi căzu jos.

Primo se năpusti în mijlocul gloatei cu revolverul în mînă, înşfăcă lădiţa care rămăsese trîntită jos, şi o rupse la fugă fără să ştie că Odiseo zăcea la cîţiva paşi mai încolo.

Nu-l durea nimic, deşi lovitura îl nimerise din plin; se prăvălise jos doar pentru că i se tăiaseră genunchii şi i se întunecase dintr-o dată vederea, ca şi cum peste bezna nopţii de afară ar mai fi coborît o pîclă. I se părea că se grăbeşte să iasă în calea maică-si. Ţinea strîns în mînă punguţa doldora de parale. Să nu piardă cumva gologanii, tocmai azi, cînd reuşise să agonisească atîta bănet.

Încercă să deschidă ochii, dar renunţă, pentru că îşi simţea pleoapele ca de plumb şi-apoi era atît de plăcută şi dulce toropeala ce stăruia în adîncul lor. Şi pe urmă îi era teamă că, ridicînd pleoapele, să nu se spulbere chipul Mamei, pe care-l ţinea ferecat sub ele. Ştia că în clipa cînd are să le întredeschidă, Mama o să-l părăsească şi atunci ce rost ar mai avea să strîngă în mînă punguţa şi să lupte din răsputeri împotriva unei forţe necunoscute care se silea să i-o smulgă. Aşa, cu ochii închişi, cîştigă o primă victorie, reuşind s-o păstreze pe Mama şi să-i ducă toţi banii.

Cineva spuse în şoaptă sau poate de undeva, de departe:

— Sărăcuţul, zîmbeşte.

Cine vorbise? De unde venea glasul ăsta? Unde era Primo?

Pămîntul începu să se legene.

Simţea cum îi atîrnă picioarele şi parcă se desprinsese din loc fără să facă nici un efort ca să umble. O figură, o răsuflare aspră dar plăcută îi atingeau faţa.

În momentul cînd îşi dădu seama că se urnise din loc, chipul Mamei începu să crească pînă nu mai încăpu sub pleoape. Mama se lupta să biruie greutatea lor de plumb ce sporea cu fiece clipă. Voia să iasă de-acolo, să-l părăsească. De ce? Dacă reuşea să fugă ştia că nu o s-o mai vadă şi atunci nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să dea drumul punguţei din mînă.

„Sărmana, nu mai poate sta închisă acolo", se gîndi el.

Ar fi fost atît de lesne s-o lase să plece, s-o elibereze din temniţa întunecoasă în care el şi numai el o ţinea ferecată. Ar fi ieşit atunci la lumină, voioasă, şi ar fi alergat, slobodă, fericită. Dar nu se îndura să-i dea drumul. Trebuia neapărat să rămînă acolo, în adîncul ochilor lui, pentru ca, la rîndul ei, mîna să poată purta mai departe greutatea punguţei pline cu gologani. Şi-apoi nu era mai bine să primească banii chiar în noaptea asta? Mama se zbătea să iasă afară, iar el nu voia şi nu putea s-o lase să plece.

Punguţa parcă atîrna mai greu ca înainte. Probabil că se îngreunase aşa, încetul cu încetul, între timp, fără ca el să fi prins de veste, iar acum, că-şi dădea seama, diferenţa părea cumplit de mare.

Mama se străduia din răsputeri să se strecoare de sub pleoapele lui, iar el, la rîndul său,

se silea nici să nu clipească măcar, din pricina punguței care-i împovăra mîna și care cu fiece pas atîrna și mai greu. Și acum abia dacă mai putea s-o țină să nu-i alunece dintre degete. Simțea c-o să vină curînd și clipa în care punga va atîrna atît de greu încît nu va mai fi în stare s-o păstreze. Ca și cum în vremea asta banii se înmulțiseră peste măsură, cu toate că punguța nu crescuse în mîna lui. Ar fi vrut ca pămîntul să-și înceteze legănarea, doar, doar va ajunge mai curînd, undeva, ca să-și poată lăsa brațul să se odihnească. Parcă tot cobora mereu, se afunda în sine, în adîncul ochilor, spre Mama, și cu toate că degetele i se încleștaseră, știa că numai în fața ei avea să dea drumul din mînă punguței cu bani.

Legănatul încetă deodată.

Mama

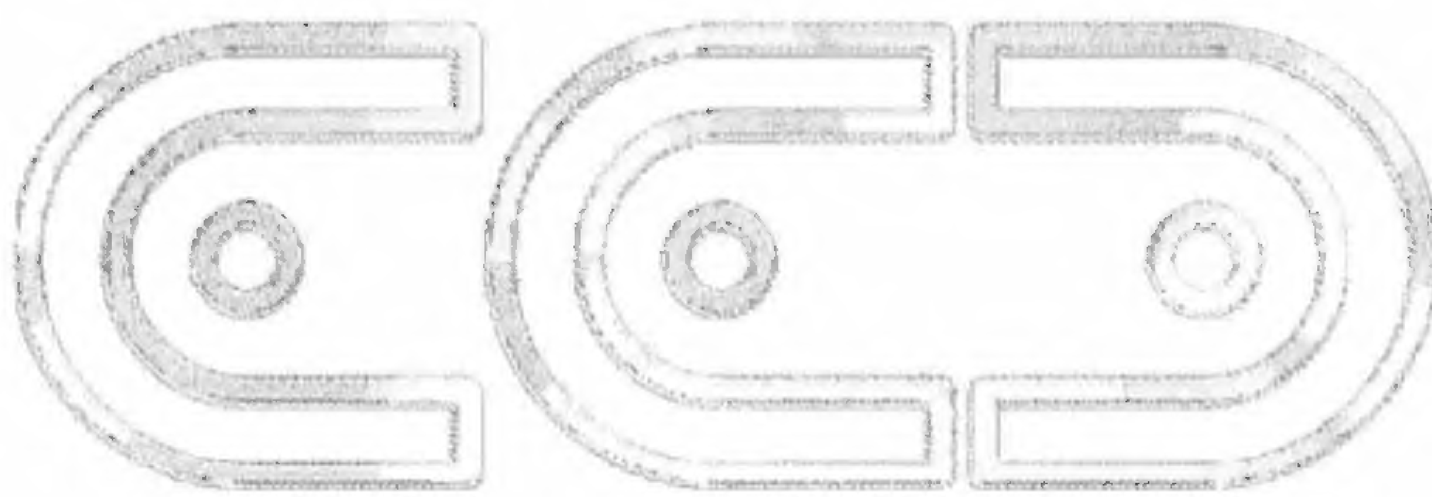
— Odiseo !

Odiseo

Mama scoase un țipăt, chemîndu-l, și deși în clipa aceea Odiseo izbuti, în sfîrșit, să deschidă pleoapele, în loc să se strecoare ea afară, în ochii lui pătrunse o negură deasă care o învălui cu totul...

Abia atunci, greutatea punguței îi birui brațul.

Scanare și prelucrare digitală

de

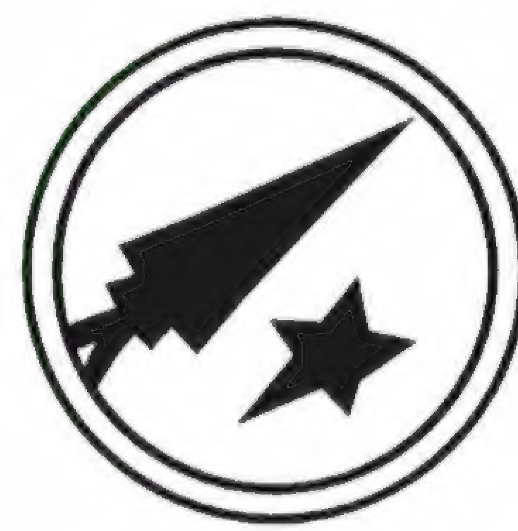

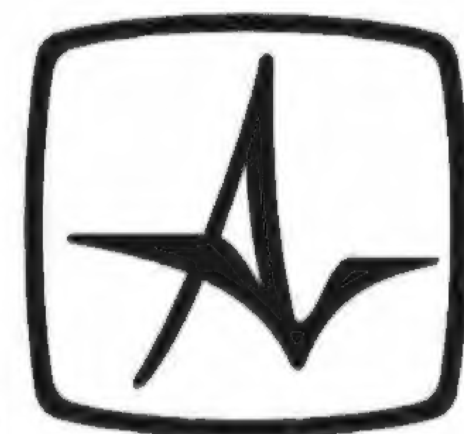
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

